

DOCUMENTE ȘI REGESTE

PRIVITOARE LA

RELAȚIILE ȚĂRII RUMÎNEȘTI

CU

BRAȘOVUL ȘI UNGARIA

IN SECOLUL XV ȘI XVI

Traduse și resumate din slovenește, însoțite de adnotațiuni istorice și precedate
de o introducere asupra diplomaticei vechi rumînești

de

Ioan Bogdan

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

ATELIERUL GRAFIC I. V. SOCECU, BUCUREȘTI

1902

Reproducerea textelor din această carte, atât în manuale de școală cât și în cărți de erudiție, este interzisă și va fi urmărită conform legii.

Ioan Brăneș
18. II. 1913

P R E F A Ț Ă .

Relațiunile comerciale ale țării ruminești cu Brașovul sînt foarte vechi ; ele încep în epoca de consolidare a voevodatului, ajung la culmea dezvoltării lor în sec. 14 și 15 și slăbesc în sec. 16, cînd vechiei supremații ungurești se substituie definitiv puternica împărăție turcească. Comerțul cu Turcia n'a înlăturat însă cu totul pe cel brașovenesc, care a continuat, pînă mai acum treizeci de ani, să hrănească piețele țării ruminești.

Relațiile noastre cu Brașovul n'aî fost însă pur comerciale. Ajunsă, prin negoșul și industria sa, la o mare înflorire în sec. 14 și 15, puternică prin întăriturile și bogăția sa, cetatea Brașovului a jucat în vremea aceea un rol hotărîtor în evenimentele politice din țara ruminească. Prietenia ei era căutată, vrăjmășia ei era temută de toți domnii noștri ; nu e aproape nici unul care să nu fi cerut sprijinul „marei cetăți“ săsești la cucerirea și păstrarea tronului său la răsturnarea rivalilor ; aproape toți invocau mijlocirea ei între dînsii și regele Ungariei sau voevodii Ardealului.

Aceste dese relațiuni, comerțiale și politice, au trebuit să lase urme scrise ; arhivul orașului e plin de privilegiile și corespondențele domnilor noștri, scrise unele în latinește, altele, mai numeroase, în slovenește, iar cele mai nouă în rominește. Cele latinești sînt în cea mai mare parte cunoscute : ele au fost utilizate de scriitorii sași, sînt reproduse în colecția Hurmuzaki, iar unele inedite se găsesc în copii la Academia Romîna ; cele rominești au fost studiate și publicate de D-l Iorga în „Socotelile Brașovului“ (1899) ; din cele slovenești, descoperite nu de mult, numai

o mică parte a fost publicată, în original, la 1896 de D-l Miletic; acestea din urma, din pricina limbii în care sînt scrise, au rămas aproape necunoscute istoriografeii noastre.

Publicația de față vrea să umple acest gol; ea deschide istoricilor și publicului un tezaur de documente unic în felul său și de o însemnătate excepțională pentru cunoașterea trecutului nostru politic, economic și cultural.

Se găsesc în arhivul Brașovului și documente moldovenești; acestea sînt însă, în raport cu cele muntenești, și ca număr și ca cuprins, de mai puțină importanță. De altă parte, ele prezintă cu mult mai puține greutăți la înțelegerea lor decît cele muntenești.

M'am mărginit dar în publicația de față la aceste din urmă, rămînînd ca cele moldovenești să fie date la lumină în alt loc.

Studiul documentelor dela Brașov l-am început la 1895; o parte din ele, cele publicate la 1896 de Miletic, le-am interpretat de cîteva ori cu elevii mei în seminariul de limbile slavice dela universitatea noastră; dacă nu m'am hotărît până acum să public rezultatele studiilor mele, pricina au fost greutățile ce întîmpinam la datarea unora din documente.

Deschiderea arhivelor statului, acum doi ani, și aparițiunea volumului III din „Studii și documente cu privire la istoria Romînilor“ de D-l N. Iorga (1901), m'au pus în stare să înlătur multe îndoeli și mi-au dat curajul să încheiî aceste studii, pe care pană atuncî le făcusem fără intenția de a le publica. De cel mai mare folos în stabilirea datelor mi-au fost cele optzeci de pagini ale d-lui Iorga, care sub titlul modest de „Note asupra istoriei muntene cu prilejul publicării cronicei lui Pejacevich“ conțin cea mai bună expunere a istoriei țării ruminești dela moartea lui Mircea cel Bătrîn și pană la Radul Paisie; e întîia încercare serioasă de a stabili o cronologie mai sigură și o înlănțuire mai naturală a evenimentelor, în care istoricii de pană la dînsul se încurcaseră adeseori. Pentru epoca dela Radul Paisie pană la Mihnea Turcitul am găsit toate deslușirile căutate în monografiile, studiile și colecțiunile de documente publicate de D-l Iorga în cei din urmă zece ani, și mai ales în vol. XI din Hurmuzaki (1900), a cărui Introdu-

cere aruncă o lumină cu totul nouă asupra anilor 1535—1600 și al cărui Apendice II completează edițiunile sășești ale Socoțelilor Sibiului și Brașovului. Dacă cartea mea aduce o contribuție însemnată la cunoașterea sec. 15—16, o mare parte de merit se cuvine aceluia care prin talentul, erudiția și munca sa stăruitoare și desinteresată a refăcut în bună parte și e chemat să reclădească, pe baze largi și solide, întregul edificiu al istoriei noastre naționale.

Îmi fac o plăcută datorie mulțumind, cu această ocazie, în primul rând D-lui Fr. Stenner, arhivarul orașului, pentru sprijinul ce mi-a dat, ușurându-mă, pe cât i-a fost în putință, studiul documentelor — D-sa a binevoit să renunțe anul trecut la un concediul de vară pentru aceasta — și punându-mă la dispoziție o listă de funcționari municipali ai Brașovului, începută de predecesorii săi și completată de D-sa.

Îi mai rog să primească mulțămiriile mele pe D-nii Jean și Emil Socec, cari mi-au înlesnit tipărirea acestei cărți, și pe D-l Nerva Hodoș, care a binevoit să se însărcineze cu facerea indicilor.

Joan Bogdan.

CUPRINSUL

Introducere.

Pagina

Fondul de documente dela Braşov, publicaţia D-lui D. Sturdza asupra documentelor dela Wiesbaden şi „Noile documente vlaho-bulgare dela Braşov“ ale D-lui L. Miletić	III—IX
Importanţa documentelor din Braşov pentru istoria romină în sec. 15—16	XI—XIII
Descrierea diplomatică a lor: a) particularităţile externe: materialul pe care sînt scrise (pergamentul şi hîrtia)	XIV—XVI
Caligrafia	XVI
Cerneala	XVI—XVII
Formatul	XVII—XVIII
Sinonimele pentru noţiunea „document“ : chrisov. poruncă, carte	XVIII—XXI
Duplicatele	XXI—XXII
Scrierea : semiunciala şi cursiva	XXII—XXV
Abreviaţiunile, interpuncţiunea, iniţialele	XXV—XXVIII
b) Particularităţile interne : limba mediobulgară si neobulgară, elementele sîrbeşti ; studiile lui Miletić în aceste privinţe	XXVIII—XXXII
Scriitorii : pisarii, diacii, grămăticii	XXXII
Formulele	XXXIII—XXXIV
Invocaţia	XXXIV
Numele şi titlul celui ce dă documentul	XXXV
Titlul domnilor rumîni	XXXV—XXXVI
Salutaţia	XXXVI—XXXVIII
Arenga (proceimul) şi dispoziţia (exposiţia)	XXXVIII
Corroborăţia (blestemul şi martorii)	XXXVIII—XXXIX
Încheierea în porunci şi scrisori	XXXIX—XLI
Monogramul	XLI—XLIII

	<u>Pagina</u>
Data : lipsa de datare preciză în documentele dela Braşov	XLIII—XLIV
Criteriile după care s'au stabilit datele lor . . .	XLIV—XLVII
Modul de datare în cancelaria domnilor rumâni	XLVII—XLVIII
Greşeli de datare	XLIX
Peceţile: importanţa lor	L
Materialul din care sînt făcute	LI
Ceara roşie	LII
Ceara verde	LII—LIII
Ceara neagră	LIII
Modul de alipire al peceţilor la documentele de pergament şi de hîrtie	LIII
Oştii	LIV
Atîrnarea peceţilor	LIV
Formele: rotundă şi ovală	LIV—LV
Forme mai rare	LV—LVI
Mărimea: peceţi mari, mijlocii şi mici	LVI
Legendele pe peceţile mari şi pe cele mijlocii sau mici	LVI—LVIII
Prospect asupra legendelor de pe peceţile dela Braşov, dela Mircea I până la Mihnea Turcitul	LVIII—LXVI
Cîteva adaose din arhivele statului şi dela Aca- demia romînă	LXVI—LXVII
Emblemele: cea cu două capete, busturi sau corpuri	LXVII—LXX
Cea cu vulturul şi crucea în cioc	LXX—LXXI
Emblema dublă	LXXI—LXXII
Originea şi înţelesul celor două embleme . . .	LXXIII—LXXIV
Corbul în loc de vultur	LXXV—LXXVII
Peceţile boereşti: emblemele şi legendele lor .	LXXVII—LXXX
Cum trebuesc publicate documentele noastre in- terne; necesitatea unui „codex diplomati- cus“ al Romîniei	LXXX—LXXXVI

1. Documente.

I. *Chisoave, porunci şi scrisori domneşti.*

1. Mircea I (cel Bătrîn), 1386—31 Ian. 1418	3
2. Mihail I, coregent al lui Mircea I, c. 1415—31 Ian. 1418 . .	6
3. Radul II Praznaglava, 1421—1422; 1424—1427	7
4. Dan II, 1420—1424; 1427—1431	12
5. Alexandru-Aldea, 1431—1433	25
6. Vlad I Dracul. 1431—1433; 1433—1446	35

	Pagina
7. Vladislav II sau Vladislav Dan, 1446—1456	59
8. Vlad II Ţepeş, 1456—1462; 1476	62
9. Dan pretendentul, c. 1456—1460	67
10. Radul III cel Frumos, 1462—1474	70
11. Basaraba II cel Bătrîn sau Lafot, 1474—1476; Ian. 1477— Oct. 1479	75
12. Basaraba III cel Tînăr sau Ţepeluş, 1474; Oct. 1479—1482	86
13. Mircea pretendentul, falsul fiu al lui Vlad Dracul, 1481 . .	107
14. Vlad III Călugărul, 1482—1495	111
15. Radul IV cel Mare, 1496—1508	130
16. Mihnea I, Mai 1508—1510	138
17. Vlad IV cel Tînăr sau Vlăduţa, 1510—1512	141
18. Voica, doamna lui Mihnea I, 1511	143
19. Mircea pretendentul, fiul lui Mihnea I	144
20. Basaraba IV Neagoe, 1512—1521	149
21. Despina, doamna lui Basaraba IV Neagoe, 1521	160
22. Theodosie, 1521	160
23. Vladislav III, Aprilie 1523—Noemvrie 1524	162
24. Bădica Radul, 1524	167
25. Radul V dela Afumaţi, Ian. 1521—2 Ian. 1529	170
26. Moisi, Martie 1529—August 1530	173
27. Vlad V, c. Fevr. 1530—Oct. 1532	177
28. Vlad VI, c. Oct. 1532—vara an. 1535	183
29. Radul VI Paisie, sau Radul cel Noş, şi fiul său Marco, Iunie s. Iulie 1535—c. Februarie 1545	186
30. Mircea II Ciobanul, Martie 1545—1552; Ian. 1558—Sept. 1559.	190
31. Pătraşcu, Aprilie 1554—Dechemvrie 1557	195

II. Scrisori dela boeri, mitropoliţi, judeţi, pîrgari şi particulari.

1. Coico, logofătul lui Dan II, 1431	199
2. Voico, vornicul lui Vlad I Dracul, 1431	200
3. Albul, vornicul lui Alexandru-Aldea, 1431—1433	200
4. Antonie, cămăraşul lui Vlad I Dracul, c. 1431—1433	202
5. Gherghe Lascar, cămăraşul lui Vlad I Dracul, c. 1433—1446	204
6. Nanul şi Ştefan logofătul, boerii lui Vlad I Dracul, 1442 . .	206
7. Dragomir al lui Manea Neagoe al lui Radul, Stănilă şi Balea, boerii lui Basaraba II cel Bătrîn, Februarie 1477	208
8. Neagu vornicul, Vladul vornicul şi Cazan vistierul, boerii lui Basaraba III cel Tînăr, 1479	209
9. Neagu, vornicul lui Basaraba III cel Tînăr, 1480	210
10. Cazan vistierul şi Staico comisul, boerii lui Basaraba III cel Tînăr, 1480—1481	214

	<u>Pagina</u>
11. Cazan, marele vornic al lui Basaraba III cel Tînăr, 1480—1481	215
12. Vintilă, logofătul lui Basaraba III cel Tînăr, 1480	216
13. Dragomir al lui Manea, vornicul lui Vlad III Călugărul, 1481—1482	217
14. Dragomir Udriște, vornicul lui Vlad III Călugărul, 1482; c. 1488—1490/95	219
15. Staico, logofătul lui Vlad III Călugărul, 1492	220
16. Stan Cortofleșt și Cruj, trimeșii lui Vlad III Călugărul la Ștefan Báthory, c. 1490—1492	222
17. Boerii lui Radul IV cel Mare, sub Mihnea I, 1508—1509	223
18. Calotă, mare vornic al lui Basaraba IV Neagoe, 1512—1520	225
19. Lazar, spătar al doilea al lui Basaraba IV Neagoe, 1520	226
20. Boerii lui Bădica Radul, 1523	227
21. Un boer al lui Radul V dela Afumați, c. 1524—1525	230
22. Pîrvul, Drăghici și Radul, boerii lui Radul V dela Afumați, 1525	232
23. Vintilă, fost mare vornic al lui Radul VI Paisie, 1544	233
24. Stănilă, mare vornic al lui Mircea II Ciobanul (în a 2-a domnie), 1558	234
25. Macarie, mitropolitul Ungrovlahiei, 1480	235
26. Sava, județul din Tîrgoviște, 1524	236
27. Județul și pîrgarii din Brăila, sec. 15—16	236
28. Scrisoarea unui Turc, 1480—1481	238
29. Un contract de cumpărătură, sec. 16	239

2. Regeste.

I. Scrisori domnești.

1. Basaraba II cel Bătrîn (Lălot)	243
2. Basaraba III cel Tînăr (Țepeluș)	244
3. Vlad III Călugărul	251
4. Radul IV cel Mare	252
5. Doamna Voica	259
6. Basaraba IV Neagoe	259
7. Theodosie	266
8. Doamna Despina	267
9. Vladislav III	267
10. Radul V dela Afumați	269
11. Basaraba V	273
12. Moisi	274
13. Vlad V	275
14. Vlad VI	275

	<u>Pagina</u>
15. Radul VI Paisie	276
16. Mircea II Ciobanul	286
17. Mihnea Turcitul	287
18. Un domn al țării rumânești din sec 16	288

II. *Scrisori de boeri, mitropoliți, județi, pîrgari și obștii
orașenești și sătești.*

1. Stanciul, vistierul lui Vlad I Dracul	289
2. Coie	290
3. Sinadin al Căpitanului, boer al lui Vlad III Călugărul	290
4. Dragomir al lui Mauea, vornicul lui Vlad III Călugărul	291
5. Dragomir Udriște, vornicul lui Vlad III Călugărul	292
6. Staico, logofătul lui Vlad III Călugărul și al lui Radul IV cel Mare	293
7. Cîrstian, vornicul lui Radul IV cel Mare	294
8. Gherghina, părcalabul lui Radul IV cel Mare	295
9. Calotă, marele vornic al lui Basaraba IV Neagoe	295
10. Neagoe, spătarul lui Radul V dela Afumați	297
11. Harvat, logofătul lui Radul V dela Afumați	297
12. Boerii lui Radul V dela Afumați	298
13. Coadă, mare clucer al lui Radul V dela Afumați	298
14. Drăghici spătarul și Udriște paharnicul, boerii lui Vlad V și Vlad VI	299
15. Drăghici, mare vornic sub Vlad V și Vlad VI	300
16. Vintilă, mare vornic sub Radul VI Paisie	302
17. Udriște, vistierul lui Vlad VI și al lui Radul VI Paisie	302
18. Stoica, părcalabul lui Radul VI Paisie	303
19. Oprea, mare logofăt al lui Radul VI Paisie	303
20. Drăghici Tătarul, boer de-ai lui Mircea II Ciobanul	304
21. Socol, mare vornic al lui Pătrașcu	304
22. Slănilă, mare vornic al lui Pătrașcu	305
23. Calea, văduva lui Datco vornicul, și fiul ei Stoican	306
24. Macarie, mitropolitul Ungrovlahiei	306
25. Mitrofan, mitropolitul Ungrovlahiei	307
26. Varlam, mitropolit al Ungrovlahiei	307
27. Daniil, mitropolit de Severin și de Ardeal	308
28. Ștefin, județ de Rîmnic	308
29. Județii și pîrgarii din Tîrgșor	309
30. Județul și pîrgarii din Brăila	309
31. Stoica Hurduzău, județ de Cîmpulung	309
32. Mitrea, județ de Tîrgoviște	310
33. Tîrgoveții din Tîrgoviște	311
34. Județul și pîrgarii Brașovului	311

	<u>Pagina</u>
35. Mailat, județul Făgărașului	315
36. O judecată sătească în Săcele	315

Appendice

Un catastih de scule dela 1508—1509	319
Indreptări și adaose.	329
Indice de nume proprii	333
Lista documentelor după cota arhivei și după publicația de față	344

INTRODUCERE

Arhivele
18.11.1913

Fondul de documente dela Braşov şi descrierea diplomatică a lor.

Documentele ce se publică în această carte se păstrează toate în arhivul municipal al Braşovului. Ele au fost găsite cu ocazia noiei orînduirii a arhivului, întreprinsă sînt acum cîţiva ani de actualul arhivar, D-l Fr. Stenner. D-sa a binevoit să-mi atragă atenţiunea asupra lor, în vara anului 1895, cînd am şi studiat o parte din ele, în acelaş timp cu D-l Dr. L. Miletic, profesor la şcoala superioară din Sofia, care pe atuncî călătorea prin Transilvania şi Ungaria adunînd materialuri pentru istoria limbii bulgare, vechi şi moderne. Izbit de importanţa fondului dela Braşov, D-l Miletic, în scurtul timp de zece zile cît a stat la Braşov, a copiat vre-o 122 de bucăţi, din cele ce i s'au părut mai importante pentru studiile sale lingvistice, şi le-a publicat, un an după aceea, în Sbornicul ministeriului de instrucţie publică din Sofia, sub titlul: Documente nouă vlahobulgare dela Braşov¹⁾ şi ca o continuare a studiului său „Dacoromîni şi literatura lor slavă“, pe care îl publicase, cu

---

¹⁾ Novi vlahobulgarski gramoti otъ Braşovъ. Sbornik za narodni umotvorenija nauka i knižina, vol. XIII (Sofia 1896), p. 1—152.

trei ani mai înainte și în colaborare cu colegul său, D-l D. Agura, în același Sbornic ¹⁾. Miletic este unul din cei mai distinși cunoscători ai limbei bulgare și trecutului ei; el publicase până la 1895 câteva studii remarcabile în această specialitate; călătorind prin Transilvania și Ungaria, el avea un scop foarte precis: voia să găsească a) urmele de populație bulgară, despre care dovezi istorice sigure arătau că trăise prin Transilvania în locuri ce astăzi sînt ocupate de Romîni; b) resturile de monumente literare ale acestei populații. La Brașov se aștepta să găsească documente asemănătoare cu cele ce publicase D-l D. Sturdza, cu cîțiva ani mai înainte, în „Darea de seamă despre colecțiunea de documente istorice romîne aflate la Wiesbaden“ ²⁾. D-l Sturdza găsisese anume și cumpărase, înainte de 1888, dela un anticar din Wiesbaden 19 documente, toate scrisori domnești și boerești adresate pîrgarilor din Brașov și cari fuseseră înstrăinate din arhivul orașului, înainte de noua lui orînduire, cînd predecesorii D-lui Stenner său nu știaū de existența saū nu bănuiaū importanța unor hîrtii, pe care ei nu le puteaū înțelege și de care presupuneaū cel mult că sînt „valahe“. Este o fericire că aceste documente n'au fost înstrăinate cu totul, căci o parte din ele s'ar fi

---

¹⁾ Dakoromъnitě i těchnata slavjanska pismenost. Sbornik, vol. IX (Sofia 1893), p. 211—390.

²⁾ Extras din Analele Academiei Romîne, seria II, tom. VIII, secțiunea II. București 1888; o broșură de 24 pp. în 4°, cu patru stampe.

perdut poate pentru totdeauna, cum s'aŭ perdut cele dela Sibiŭ, unde astăzi, după informațiile date de arhivarul Zimmermann, nu sînt mai multe de 23. Unul s'a găsit nu de mult în biblioteca muzeului național din Buda-Pesta; el a fost cumpărat dela o persoană privată la 1896 și e publicat de prof. Miletić în vol. XVI—XVII din Sbornik (1901), p. 496 și urm., cu un facsimile în mărime naturală ¹⁾.

D-l Dimitrie Sturdza a reprodus în broșura sa dela 1888 douăsprezece scrisori domnești dintre anii 1432—1752; celelalte șapte, scrisori boerești dela 1697 (nu 1708) încoace, sînt depuse, împreună cu cele publicate, în biblioteca Academiei Romîne. La epoca de care ne ocupăm noi se rapoartă din colecția D-lui Sturdza următoarele scrisori: a) una dela Vlad Dracul 1431—46: Ioan Vlad vv. trimete în misiune la Brașoveni pe sluga sa Radul (facsimilată la tab. II); b) două dela Alexandru-Aldea sau Alexandru II, fiul lui Mircea I 1431—33: α) Ioan Alexandru vv. trimete Brașovenilor știri despre mișcările trupelor turcești ce se găteau să intre în țara rumînească și în Transilvania la 1432 ²⁾; β) Io Alexandru vv. poruncește lui Bratul al lui Sumarin să dea îndărăt un cal al lui Lălu (facsimilate amîndouă la tab. III); c) una dela Vlad III Călugărul, c. 1495, atribuită de D-l Sturdza lui Vlad Țepeș: Io Vlad

---

¹⁾ Doc. lui Alexandrel din 12 Aug. 1452, azi în colecția Acad. Rom., odinioară în a lui Freiherr von Reden, e de aceeași proveniență. Miletić, Dacoromîni, p. 374.

²⁾ Cf. nota dela No. XIX al colecției noastre.

vv. trimete pe Tudor logofătul în misiune la Braşoveni (facsimilată la tab. II)¹⁾; d) una dela Basaraba II cel Bătrîn, c. 1474—76, atribuită de D-l Sturdza lui Neagoe Basaraba: Ion Basaraba vv. se plînge Braşovenilor că opresc orice import de arme, de aramă, fier şi alte mărfuri în țara sa şi-î roagă să îngăduie lui „Dumitru dela cetate“ să-şi scoată scuturile pentru care dăduse „ravună“ (facsimilată la tab. I)²⁾. Celelalte şapte sînt dela Matei Basaraba, Vasile Lupul, Gheorghe Ştefan, Constantin Brîncoveanu, Constantiu Mavrocordat şi Grigore Ghica: toate în limba romîna.

Broşura D-lui Sturdza e foarte importantă prin frumoasele facsimile de documente şi peceţi şi prin reflecşionile foarte judicioase asupra celor două steme ale domnilor rumîni.

Cu mult mai importantă, din punctul de vedere al materialului bogat şi al studiului lingvistic, este scrierea citată a D-lui Miletić. Ea cuprinde: a) cîteva vederi generale asupra coloniilor bulgăreşti din Transilvania, în special asupra celei dela Braşov şi Rîjnov; b) consideraţiuni asupra valorii lingvistice a documentelor dela Braşov, care, ca şi celelalte documente ale noastre din sec. 15—16, servesc acum drept punte de trecere dela „trojanska priča“ din sec. 14 la monumentele literare din sec. 17: tocmai perioada cea mai săracă şi mai obscură din literatura bulgară veche;

---

¹⁾ Vezi observaţiile de mai jos asupra acestei scrisori.

²⁾ Cf. No. LXXXVI din colecţia noastră.

c) un studiu amănunțit asupra limbei acestor documente, din toate punctele de vedere: fonetic, morfologic, sintactic și lexicologic, această din urmă parte cu unele greșeli și lipsuri, inevitabile pentru un străin. D-l Miletic a tipărit și un „catastih de scule“: o însemnare de toate lucrurile mărunte cumpărate la Brașov între 25 Aug. 1508 și 4 Mai 1509 pentru voevodul Miloș, fiul lui Mihnea. Din documente, D-sa a tipărit 120 de bucăți, afară de scrisoarea lui Ioan Sracimir, țarul bulgar din Vidin, către județul Brașovului Iacov Herman, pe care o publicasem și eu, ceva mai nainte, în Archiv für slavische Philologie, vol. XVII (1895)¹⁾.

Ediția D-lui Miletic, care cuprinde cam a patra parte din documentele slovenești dela Brașov, e o ediție bună; se resimte însă graba cu care a fost făcută, după greșelele ce unui cunoscător așa de adânc al limbei bulgare nu i-ar fi scăpat, dacă copiile le-ar fi făcut mai cu răgaz și dacă cuprinsul documentelor l-ar fi studiat în legătură cu celelalte izvoare contemporane. Greșelele cele mai multe sînt de ortografie, puține provin din neînțelegerea textelor și cele mai multe din necunoașterea împrejurărilor

---

¹⁾ Eine bulgarische Urkunde des Caren Ioan Sracimir, pp. 544—47. — Scrisoarea lui Sracimir este dintre anii 1369—1398. Un Iacobus „iudex civitatis Brassoviensis“ ne e cunoscut la 1368 Zimmermann-Werner-Müller, Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen II, p. 315). „Петръ фанигъла“, căruia se adresează în al doilea rînd scrisoarea lui Sracimir, trebuie să fi fost sub-judele „villicus“, săs. *Hann.* — Un „Iacobus comes de Brassow“ e citat și în acte dela 1380 și 1387 (ibid., p. 536, 614).

istorice în care ele au fost scrise. Aceasta și lipsa de familiaritate cu paleografia noastră a făcut că multe dintr'însele au fost datate greșit. O datare precisă a lor Miletić nici n'a încercat să facă; deaci faptul că adeseori documentele unui domn sînt atribuite altuia cu aceeași numire ¹⁾). Casurile ce meritaū să fie relevate sînt relevate în notele bibliografice dela fiecare document în parte. Publicația noastră poate fi considerată deci, în ce privește cele 120 de documente tipărite de Miletić, ca o nouă ediție a lor, căci greșelele mai însemnate sînt îndreptate toate în note ²⁾).

În urma lui Miletić, documentele dela Bra-

¹⁾ A fost indus aproape totdeauna în eroare de clasificarea și numerotarea cu totul greșită a acestor documente, făcută de D-I Gr. Tocilescu și de ajutorul D-sale de atunci, răposatul A. Pătruț, acesta din urmă de altminterlea un excelent paleograf.

²⁾ Un singur document e tipărit cu multe greșeli de citire, serisoarea fiind foarte urfă și încurcată: este o chitanță pentru niște scule date de pîrgari lui „Duca din Greci“; Miletić o pune la începutul sec. 16, ea este însă de sigur din sec. 15-lea. Duca din Greci este boerul Duca, pomenit într'un document din 15 Ianuarie 1467 al lui Radul cel Frumos (arh. stat.). Chitanța e interesantă prin nomenclatura obiectelor ce le înșiră, și fiindcă ea presintă unele nesiguranțe la citire, dau aci textul întreg așa cum l-am citit eu: *Бво цро дадохме нне пръгаре дѣки вт гръци: .а. атлазъ съ ждѣри, н .в. рѣтница ждпан[н]ци, .а. рѣшникъ с позоицъ, н .а. калѣха, .м. фота, н .с. н пол лакти чокараатъ (sic), н .а. корда кован[а], н поасъ вт сакна, н .а. поасъ женски кован, н малъ поасъ кован, н поасъ пѣнга кован, н застѣги .дл., н .а. нашва, н .а. к[с]ката сребро, н .к. пах. сребро, н .а. корда проста, н .в. ржк[а]ка хѣлчъ, н .в. (pare a fi п.) перни[н], н .в. настрн, н .к. кокер[н], н палпаома вт калѣхъ[.]*. — Arh. No. 474; Mil. No. 108. Pécete mică de ceară albă, cu o figură neclară. Serisoarea samăună cu duplicatul chrisovului din 30 Ianuarie 1431 al lui Dan II (Arh. No. 10) și pare să fie scrisă de aceeași mînă, pe aceeași hîrtie și cu aceeași cerneală, ceea ce însă nu însămnă că chitanța trebuie să fie contemporană cu No. 10; ea este scrisă în tot cazul la Brașov, căci are ductul caracteristic al chirilicei brașovenești.

șov au fost utilizate, după Regestele făcute de mine la 1895—96, de D-l N. Iorga în studiul său asupra „Pretendenților domnești în sec. 16“ ¹⁾. Eu le utilizasem în Vlad Țepeș 1896, în conferința mea asupra „Culturei vechi române“ din 1898 ²⁾ și în cursul de „Vechile așezăminte române“, pe care l-am ținut în acelaș an la universitate și pe care D-l Tocilescu l-a resumat, după notele studenților, în apendicele primei ediții a Manualului său de istoria Românilor (București 1899), firește fără să o spue; în ediția a doua, din 1900, D-sa a su-primat acest apendice și bine a făcut, fiindcă resumatul era rău și necomplet.

Asupra documentelor dela Brașov se mai găsesc câteva observațiuni foarte judicioase în recenziunea D-lui C. Jireček asupra scrierii lui Miletic, Archiv für slavische Philologie, vol. XIX (1897), p. 598—612. Neîntrecutul cunoscător al istoriei popoarelor balcanice relevază aci câteva formule comune documentelor noastre și celor sârbești și respinge teoria lui Miletic asupra populației țărilor române în sec. 14—16, asupra căreia vom spune și noi câteva cuvinte mai jos.

---

¹⁾ Analele Academiei Române, seria II, tom XIX: Memoriile secțiunii istorice. București 1898. 84 pp. în 4°.—Documentele românești din arhivul Brașovului au fost publicate, în întregime sau în extrase, de D-l Iorga în: Socolile Brașovului și scrisori românești către sfat în sec. XVII. Extras din Analele Acad. Rom., seria II, tom XXI: Memoriile secțiunii istorice. București 1899. 162 pp. în 4°. Scrisoarea românească a lui Neacșul dela Cîmpulung a publicat-o tot D-l Iorga în Hurmuzaki XI, p. 843.

²⁾ Luptele Românilor cu Turcii până la Mihail Viteazul. Cultura veche română. Două conferințe de I. Bogdan. București, 1898.

Aceasta este tot ce cunosc din bibliografia materialului cu care se ocupă publicația de față. Trebuie să amintesc, pentru a fi drept, că D-l Grigore Tocilescu a fost cel dintîiu dintre învățații noștri care a văzut, întîmplător, documentele dela Brașov și care a luat, în numele Academiei Romîne, dispoziția ca ele să fie fotografiate toate în cîte trei exemplare. Fotografiile și clișeele nu se află însă nici astăzi în colecțiile Academiei. D-sa mai are meritul de a fi atras atențiunea Academiei și a Societății istorice asupra însemnătății acestor documente, în două comunicări, pe care nu le-a publicat însă până acum. Pe la 1896 sau 97 D-sa a anunțat o „ediție monumentală, în facsimile, transcripțiune și traducere“, ce avea de gînd s'o facă în numele Academiei Romîne¹⁾. Nu știu dacă D-sa a pregătit această „ediție monumentală“ și dacă ea va eși în curînd sau nu; ceea ce știu însă, e că D-lui Tocilescu, bun epigrafist și rău istoric, îi lipsesc cunoștințele trebuincioase pentru traducerea acestor documente²⁾, din care multe sînt greu de înțeles și din care nici unul nu poate fi priceput fără o aprofundată cunoștință a limbii bulgare medievale și moderne. În cele două edițiuni ale Manualului său de istoria Romînilor (1899 și 1900) nu se vede aproape nici o urmă de utilizarea bogatului material istoric ce se

---

¹⁾ Vezi Archiv für slav. Phil., recensia citată a prof. Jiveček, p. 598—599.

²⁾ Cf. Miletić, Novi gramoti, p. 6.

găsește în documentele dela Brașov. Acesta e și unul din motivele ce m'aun făcut să public rezultatele studiilor mele; ele vor fi, cred, de folos „ediției monumentale“ ce nu mă îndoesc că D-sa va face, cu mijloacele de care dispune Academia Română, cu mult mai mari decît mijloacele mele personale. „Ediția monumentală“, orî cum va eși ea, va împlini de sigur o lacună ce lasă, fără voea mea, publicația de față: ea ne va da facsimilele tuturor documentelor, transcripțiunea, și prin urmare și textul lor original ¹⁾).

A vorbi pe larg despre importanța documentelor dela Brașov pentru istoria romînă în sec. 15—16, găsesc că e de prisos. Ea este așa de vădită și va reeși, sper, din notele explicative ale ediției mele, atît de lămurit, încît nu e de nevoie să insist în deosebî asupra ei. Este destul să spun că în documentele dela Brașov se oglindesc aproape toate faptele de căpetenie din istoria țării rumînești dela moartea lui Mircea I cel Bătrîn și până la Pătrașcu cel Bun; în ele avem istoria țării, scrisă de domniî și boeriî ei. Relațiunile noastre cu Unguriî și Turciî, vechiî și noiî suzerani; oscilația continuă a domnilor între uniî și alțiî; statornicia multora în devotamentul pentru creștiniî, înnălțătoare pentru noi cei de astăzi, cînd ne gîndim la atitudinea servilă ce au avut față de Turciî alți suzerani din

---

¹⁾ Dl. Gr. Tocilescu a publicat până acum o singură scrisoare romînească, dela 10 Fevr. 1639, în Tinerimea Romînă, an. 1902, pp. 5—6 ale numărului festiv.

peninsula balcanică și din Ungaria; relațiile comerciale cu Brașovul, acest emporiū săsesc al țărilor dunărene, care, în epoca Angevinilor, epocă de cea mai mare prosperitate a coloniștilor germani din Transilvania, monopolizase, grație privilegiilor acordate lor de Ludovic I și confirmate de regiū următorī, întreg comerțul exterior al țării rumînești; luptele dintre rivali la tron și partidele boerești, care aruncaū în fiecare an sutimi de pribegī peste graniță: toate acestea și altele mai mărunte se vor putea expune acum pe baza unor izvoare contimporane interne, sigure și autentice. Din istoria țării rumînești în sec. 15—16 nu se poate scrie astăzi o pagină fără aceste documente. Iar cît pentru cultura veche romînă, valoarea lor e neprețuită. Găsim în ele deslușiri neașteptate asupra „haraghiilor“ noastre din sec. 15, deslușiri ce dau o nouă bază pentru studiul numismaticēi noastre vechi; găsim tarifele de vămī din sec. 15 până în cele mai mici amănunte și un șir întreg de fapte interesante din legislația comercială; găsim indicațiuni prețioase asupra atribuțiunilor boerești și asupra tuturor celorlalte diregătorī și slujbe din țară: asupra judeților, pîrgarilor, cnejilor, asupra vameșilor, schilerilor, vătafilor și celorlalți; viața dela curte și viața dela țară, trebuințele zilnice ale domnului și ale sfetnicilor săi ni le descoper desele comande la Brașov, de unde se aduceau mățasurile scumpe din occident și postavurile ordinare din Transilvania, șapcile și încălțămīntea, sculele de casă și armele, bijute-

riile, cu un cuvînt tot ce putea să dea industria și comerțul înaintat al Sașilor, unicul element de cultură mai înaltă pe vremea aceea în Transilvania. Dacă aș sta să relev fiecare instituție veche și fiecare obiect în parte, ar trebui să transform această introducere într'o serie de monografii, și aceasta nu este scopul meu; eu nu voesc decît să dau în traducere o ediție critică a documentelor, unde explicațiile trebuiesc să se mărginească la strictul necesar pentru înțelegerea lor. Studiile mai amănunțite vor veni dela sine mai tîrziu. Ceeace însă n'am putut face în mod complet în note, voi face în această introducere: voi da o schiță de vechea diplomatică rumînească, așa cum reese mai ales din materialele bine păstrate dela Brașov; ea va înlesni, din punctul de vedere formal, înțelegerea documentelor.

Urmînd normele stabilite de diplomația latină medievală, voi vorbi întîi despre *particularitățile lor externe* și voi trata apoi mai pe larg particularitățile interne ale lor.

Documentele din arhivul Brașovului sînt scrise pe hîrtie și pergament: scrisorile sînt toate pe hîrtie; cîteva privilegii comerciale mai însemnate și cîteva tratate pe pergament; aceste din urmă sînt relevate fiecare în deosebî în corpul edițiunei.

Pergamentul este de obicei de fabrică ordinară și e lucrat evident în țară; formatul lui atîrnă totdeauna de mărimea textului; tăindu-se cîte odată, din greșală, mai mic decît trebuia, partea de text ce nu încăpea într'însul se adăoga pe marginele documentului; așa sînt d. p. cele două clause dela sfîrșit ale privilegiului comercial din 7 Mai 1421¹⁾ sau martorii celui din 23 Oct. 1422²⁾: lucru foarte obicînit în documentele vechi din țara rumînească, nu însă în cele din Moldova.

Formatul *hîrtiei* este de asemenea foarte variat. Scrisorile scurte și vechi sînt scrise pe fășii înguste și lungi de cîte 20—25 cm., d. p. ale lui Mihail I, Alexandru-Aldea și Vlad I Dracul; scrisorile boerești au și format mai mic. Cu cît ne apropiem însă de timpurile mai nouă, cu atît hîrtia tinde să ia un format constant și prin a doua jumătate a sec. 15, dar mai ales în sec. 16, multe scrisori sînt scrise pe o foaie întregă, formatul de fabrică, cu o mare parte de hîrtie goală. Toate sînt scrise pe o singură pagină, pe cea dinlăuntru. Se evita în tot timpul acesta scrisorile pe două foi, dintre care una să rămîie goală; foarte puține de felul acesta sînt din sec. 16, din care avem și chrisoave de donațiune scrise în chipul acesta. Cînd cuprinsul era foarte lung, ca d. p. la scrisoarea lui Neagu, vornicul lui Basaraba III cel

---

¹⁾ Vezi nota dela p. 8.

²⁾ Vezi facsimile la Miletić, Sbornik XVI—XVII.

Tînăr, atunci se tăia hîrtia mai mare și se scria foarte mărunț și des.

Hîrtia este cea întrebuițată pe vremea aceea în Transilvania, de proveniență germană. Mărcile de fabrică sînt cele mai multe aceleași. Nu le-am descris în deosebi, deoarece convingerea mea este că ele n'au nici o importanță pentru datarea documentelor. Însemnătatea ce li se atribuea odinioară a fost cu totul exagerată, iar reproducerea lor în ediții de documente este un simplu lux. Marca de fabrică a hîrtiei e criteriul cel mai nesigur de datare, și dacă din cuprinsul documentului său din caracterele lui paleografice nu-l putem data cu aproximație, marca nu ne ajută nici odată a umplea această lacună. Altfeliu stă lucrul cu manuscrisele; aci mărcile pot aduce oarecari servicii: dovadă socotelele dela Sibiu și dela Brașov, unde sînt și reproduse toate mărcile de fabrică, în planșe foarte bine făcute ¹⁾.

Fără considerație la marca de fabrică, se distinge însă binișor hîrtia din prima jumătate a sec. 15 de cea din sec. 16; aceasta este de obicei ceva mai subțire, mai puțin albă și de multe ori îngălbenită de vechime sau de umezeală. Așa zisa hîrtie turcească, lucie, nu se întrebuița în acest timp.

---

¹⁾ Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt und der sächsischen Nation, I Band von c. 1380—1516. Hermannstadt 1889.—Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen. I: Rechnungen aus 1503—1526; II: Rechnungen aus 1526—1540; III: Rechnungen aus (1475) 1541—1550 (1571). Kronstadt 1886, 1889, 1896. Un al patrulea volum, de cronică, e în curs de publicație.

Hîrtia este toată de in; pe bombicin nu există nici un document rumînesc în arhivul Braşovului.

Deşi n'am observat urme de liniî saŭ punctaţiunii, şirele sînt drepte în cele mai multe documente; se poate zice că caligrafii noştri, în raport cu cei sîrbeşti saŭ ruseşti contimporani, erau superiori. Se găsesc, se înţelege, şi scrisori urîte, şi acestea s'aŭ relevat în note; în general însă ductul scrierii e frumos şi caracteristic ţării rumîneşti; el se aseamănă în sec. 14 (documentul lui Vladislav I, al lui Dan I şi ale lui Mircea) şi la începutul sec. 15 cu cel din documentele ţarilor bulgari şi n'ar putea fi confundat nici odată cu al celor sîrbeşti saŭ ruseşti. Din facsimilele reproduse de Hasdeu, în Radu Negru, de Kałuźniacki, în Dokumenta mołdawskie i multánskie, de Miletic, în Dacoromîniî şi de D. Sturdza, în Documentele dela Wiesbaden, se poate convinge oricine despre aceasta, dacá le va compara cu puţinele documente sîrbeşti contemporane cunoscute în facsimile.

Cerneala este la cele mai multe neagră, dar de un negru deschis ce arată că era făcută din plante; în sec. 16 sînt cîteva scrisori cu cerneală neagră consistentă ce trădează amestecul cu vitriol. Foarte puţine din sec. 15, mai cu seamă dela Basaraba III cel Tînăr şi dela Vlad III Călugărul ¹⁾, aŭ cerneală albăstrue ce bate, mai mult saŭ mai puţin, în verde, la fel cu cerneala

---

¹⁾ Vezi notele.

ce se constată în unele documente moldovenești din acelaș timp, d. p. în documente de-ale lui Ilie și Ștefan, fiii lui Alexandru cel Bun ¹⁾. În sec. 16 cerneala este la toate neagră. Ea s'a păstrat foarte bine; nu e nici o bucată în care cerneala să se fi șters așa, ca să nu se poată ceti cu ușurință, lucru ce se întâmpină foarte des la documentele noastre interne, mai ales la cele din arhivele statului. Causa este de sigur modul mai inteligent de păstrare și fereala de umezeală.

Cu *cerneală roșie* sau *chinovar* sînt scrise inițialele și monogramele: inițialele mai rar, monogramele aproape totdeauna. Monograme în cerneală neagră sînt foarte puține, și acestea numai în sec. 15, d. p. în doc. lui Mircea din 1413 (arh. No. 779), în al lui Dan II din 1431 (arh. No. 10) și în scrisoarea lui Basaraba III cel Tînăr din Sept. 1474 (arh. No. 55). Din documentele interne monogram negru are chrisovul lui Vladislav I pentru mănăstirea Vodița, al lui Dan I și cîteva chrisoave ale lui Mircea din arhivele statului și dela Academia Romîna. După Mircea, monogramul negru este o foarte rară excepție.

Formatul documentelor, atît al privilegiilor sau tratatelor, cît și al scrisorilor, este: foaea,

---

¹⁾ Academia Romîna, arhivele statului, arhivele ministeriului de externe din Moscva. Cu aceeași cerneală e scris un document dela 1453 al lui Alexandrel (arhivele statului din Iași) și unul din 1456 al lui Petru Aron, dela Lemberg. Kałużniacki o numește „atrament ciemno-niebieski“. Vezi Dokumenta, p. 42 și facsimilul anexat, care redă încîtva culoarea originalului. Documentul lui Alexandrel l-a văzut D-l Iorga.

foliun; ne-am aștepta decî să fie numite, ca cele moldovenești, листъ. Terminul acesta, în Moldova de origine rusească, lipsește însă în țara rumînească¹⁾; documentul se numește aci „carte“, книга sing., sau книги, книги plur., litterae. Acesta este terminul generic pentru noțiunea „document“; cf. d. p. scrisoarea lui Coico, logofătul lui Dan II, din 1431 (arh. no. 526 = cxcm), unde privilegiul comercial scris de dînsul în acelaș an, Ian. 30, e numit „carte“: та им дадохъ книгъ, и сториць имъ дрѣгъ книгъ (Mil., Novi gramoti, p. 71).

Se întrebunțau totuși mai multe *sinonime* pentru terminul „document“ și aplicarea lor este destul de consecventă, în raport cu natura cuprinsului. Trei sînt terminii cei mai obișnuiți: chrisov, poruncă și carte.

Privilegiile comerciale mai însemnate și tratatele de pace, de alianță sau de închinare sînt numite *chrisoave* χρисοαυαν, sing. χρисοαυα; este cuvîntul grecesc χρυσόβουλλον, χρυσοβούλιον, χρυσοβούλλιον = bulla aurea, termin adoptat de țarii bulgari și dinaștii sîrbi dela Bizantinî, deși bula lor nu era de aur, ci de plumb, pentru documentele de donațiunii la mănăstiri sau la boerî; coresp. lat. diploma, litterae. Formulele acestor chrisoave se deosebesc fundamental de ale celorlalte documente; ele sînt formulele obișnuite în chrisoavele țarilor bulgari din sec. 14 și ale dinaștilor

---

¹⁾ Se află în scrisoarea lui Sracimir către Brașoveni: кон донесе листъ отъ касъ = acel ce va aduce *chrisoave* dela voi (Arch. f. sl. Phil. XVII, p. 547; Miletic, Novi gramoti, p. 46).

sîrbî contimporanî, care și ele, la rîndul lor, sînt copii sau imitații după cele bizantine. Cele bulgărești, care ne interesează mai direct, sînt adunate toate de Šafařík, în Památky: Okázky občanského písemnictví, Praga 1870, și de Sreznevskij, în Svědění a zámětky o maloizvěstných i neizvěstných pamjatnikach III (No. LXXXI—XC), St. Petersburg 1879. Un original se găsește în biblioteca Academiei imperiale din St. Petersburg, fotografia în colecția lui Sevastianov din Muzeul Rumjancov în Moscva și un foarte frumos facsimile în Aprilov, Bolgarskija gramoty, Odessa 1845.

În sens propriu și impropriu este întrebuintat în cancelaria domnilor rumîni termenul *poruncă*, atît pentru ordinele date slujbașilor domnești: boerilor, vameșilor, schilerilor și altor slugi, cît și pentru privilegiu acordate Brașovenilor sau pentru documente de alt cuprins. Cuvîntului „poruncă” îi corespund doi termeni slovenești, unul de origine bizantină, altul de origine slavă: *оризмо* și *повелѣніе*.

Оризмо, care înșamnă propriu hotărîre, poruncă, mandat, e bizant. *ὀρισμός*, întrebuintat în înțeles de „mandatum” de împărații bizantini și de despoții din Epir în sec. 13¹⁾. Îl găsim, în înțeles impropriu, la Bulgari; așa privilegiul comercial dat de Ioan Asan II negustorilor Ragusanî, c. 1231, e numit *ориз'мъ*: † *дава царство ми ориз'мъ си хворѣ всен дѣбровниш[ъ]стѣки* = dă împărăția mea [această] poruncă a mea întregii țări

¹⁾ Jireček, Arch. f. sl. Phil. XIX, p. 603.

a Dubrovcniculuī¹⁾; cf. scutirea de vamă acordată Tîrgoviştenilor de Dan II: **ДАВАТ** господство ми сие **вризмо** господства ми **врашѣ** господства ми **тръговницѣном** = dă domnia mea această poruncă a domniei mele oraşului domniei mele Tîrgoviştenilor²⁾; sau privilegiul comercial dat de acelaşi Braşovenilor: **ДАВАТ** господство ми сие **вризму** господства ми **брашовѣном** цото **кѣпчюать** въ земли господства ми = dă domnia mea această poruncă a domniei mele Braşovenilor ce umblă cu negoaşte în ţara domniei mele³⁾. Cf. verbul **орисѣвам**, **орисѣж** poruncesc, grec. *ὀρίζειν, διορίζεσθαι*. **Вризмо** ar putea fi tradus şi cu „hotărîre“.

Повелѣніе, ce coresp. în textele vechi sloveneşti grec. *ἐπιταγµα, πρόσταγµα, δόγµα, κέλευσις, κέλευσµα*, e mai des întrebuiţat decît **вризмо**. Îl găsim în sens de „poruncă“ şi „act ce conţine o poruncă“ în documentele sîrbeşti, şi se întrebuiţa de bună seamă şi la Bulgari. În *zakonicul* lui Ştefan Duşan însumă a) poruncă, d. p. „poruncă împărătească“ **повелѣніе царьскω**, b) actul prin care se dă această poruncă; cf. **сие повелѣніе пише кралевство ми кнезѣ дѣбровѣчьскомѣ** и **вскѣи** **впъкинѣ** = această poruncă o scrie crăiia mea cnezului din Dubrovnic şi obştiî întregi⁴⁾.

Carte, **книга**, **книгы**, se întrebuiţează foarte des în sens special de scrisoare, litterae, epistola,

¹⁾ Sreznevskij, l. c., p. 9.

²⁾ Miletic, *Novi gramoti*, p. 55.

³⁾ *Ibid.*, p. 58.

⁴⁾ Miklosich, *Monumenta serbica*, p. 40. Cf. Daničić, *Rječnik*, sub v. **повелѣніе**.

ca și la Bulgari sau Sîrbi ¹⁾. Citațiunile sînt aci de prisos.

Privilegiile se dădeaŭ cîteodată în *dublu exemplar*, afară de duplicatele ce trebuiaŭ să existe în cancelaria de unde porniaŭ. Cf. nota dela doc. din 30 Ian. 1431, p. 23. Astfel de duplicate, foarte obicînuite în apus, se găsesc, pentru donațiile mănăstirești, în arhivele statului: unul dela Mircea I și unul dela regele Ungariei Sigismund; am găsit chiar, ceea ce era de sigur foarte rar, un duplicat de donație boerească, dela Vladislav II: documentele acestuî domn dela 1 și 2 Aug. 1451 pentru boerul Mihail și fii săi, cărora li se dăruiește Ruși, Vodnovul, Racovița, Tătari, Siliștea din Amaradia și un alt loc ce nu se citește întreg, nu se deosebesc în altceva unul de altul, decît că unul are data *αβροϋα .α.*, iar celălalt *αβροϋα .β.*

Ne-am aștepta ca în colecțiunile noastre să se găsească copii după originalele trimese la Brașov; până acum nu le-am dat însă de urmă și e puțină nădejde că se vor găsi; nu s'aŭ găsit nici la Brașov răspunsurile judeților și pîrgarilor la scrisorile domnilor și boerilor noștri; cele cîteva scrisori ale județului și pîrgarilor din Brașov către domniŭ sau boerii țării rumînești s'aŭ păstrat mai mult în mod întîmplător. Se pare că în cancelaria domnilor noștri din sec. 15—16 nu

¹⁾ Cf. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum* și Daničić, *Rječnik iz književnich starina srpskich*, sub v. În textul traducerii lui Manasses *книга* corespunde odată lui *χάρτης* scrisoare; p. 79 din ediția mea (în curs de publicațiune).

exista obiceiul cel bun din apus de a se face copii după actele eşite dintr'însa; în chipul acesta s'a perdut pentru totdeauna un material neprețuit de scump pentru istoria noastră.

Toate documentele rumînești dela Brașov sînt scrise cu *chirilică*, cele mai vechi, din prima jumătate a sec. 15, în *semiuncială*, cele din a doua jumătate a acestui secol și din secolul următor în *semiuncială* amestecată cu elemente *cursive* și în *cursivă* curată. În *uncială* nu este nici unul. Sînt între ele modele foarte frumoase de *semiuncială*, ca scrisoarea lui Antonie cămărașul, un document al lui Radul II Prasnaglava și cîteva de ale lui Vlad I Dracul. *Cursivă* curată în sec. 15 nu constatăm decît într'o scrisoare a lui Vlad Călugărul (Regeste No. xxix) și în scrisoarea lui Alexandru-Aldea din 1432 (Documente No. xxviii); aceasta se deosebește însă cu totul de celelalte; ea are o *cursivă* sîrbească și e scrisă fără îndoială de un grămătic sîrb; redacțiunea limbei slovenești este curat sîrbească.

Cursiva este rară chiar în sec. 16 și o constatăm mai des numai dela Neagoe Basaraba încoace. Este știut că în țările romîne *semiunciala* a avut o viață mai lungă decît la Slavi de Sud sau la Ruși; în Bulgaria și Serbia se scriau documente în *cursivă* chiar prin sec. 13; așa d. p. între documentele sîrbești din arhivul casei imperiale dela Viena avem în sec. 13 modele desăvîrșite de această scriere. În *cursivă* sînt scrise și documentul dat de Constantin Asan mănăstirei sf. Gheorghe din muntele Vrpino, în a doua

jumătate a sec. 13, și scrisoarea lui Ioan Sracimir dela 1369—1398¹⁾. În general, scrierea documentelor noastre este frumoasă și ceteață. Singurul document care presintă oarecare dificultăți la cetire este scrisoarea lui Alexandru-Aldea. Modele după cele dela Brașov se pot vedea în Sbornik vol. XVI—XVII și în broșura D-lui Sturdza asupra documentelor dela Wiesbaden.

A da o caracteristică precisă a scrierii după secole sau decenii e foarte greu; schimbările ce au suferit literile uncialle pentru a se transforma cu încetul în semiunciale și cursive sînt foarte vechi; ele sînt anterioare documentelor din colecția noastră. În lipsă de facsimile care să dea intuiția scrierii vechi, trebuie să mă mulțamesc a-mi spune impresia generală ce mi-a lăsat lectura lor. Documentele din prima jumătate a sec. 15: cele dela Mircea I, Mihail I, Radul II, Dan II și Vlad I Dracul se disting dela prima vedere de documentele din a doua jumătate a acestui secol, d. p. de ale lui Basaraba II cel Bătrîn, Basaraba III cel Tînăr, Vlad III Călugărul său Radul IV cel Mare; mai greu de deosebit sînt documentele lui Vlad II Țepeș de ale predecesorului său Vlad I Dracul sau de ale urmașului său Vlad III Călugărul; pe Vlad Țepeș îl desparte de cel dintîiu numai un deceniū, de al doilea numai

---

¹⁾ Cf. pentru a doua facsimilul publicat de mine în Archiv für slavische Philologie XVII; documentul lui Const Asan l-am vazut în fotografia lui Sevastianov; Grigorovič, în copia sa, făcută după original, și Sreznevskij, în ediția din Svěděníja i zamětki, numesc amîndoi scrierea lui „скоропись“.

două decenii; totuși, în urma unei lecturi repetate a scrisorilor lor, cred că mî-a reușit a le sorta cu destulă siguranță.

Totașa se disting foarte ușor documentele sec. 16 de ale sec. 15; o scrisoare a lui Basaraba IV Neagoe nu poate fi confundată nici odată de ochiul obișnuit cu una dela Basaraba II cel Bătrîn sau cu una dela Basaraba III cel Tînăr ¹⁾; este însă imposibil a distinge, numai după scriere, documentele lui Basaraba V (cel din 1529) de ale lui Basaraba IV Neagoe (1512—1521). De asemenea pentru sec. 16: documentele lui Radul VI Paisie (1535—45) se pot deosebi cu oarecare ușurință de ale lui Radul IV cel Mare (1496—1508), foarte greu însă de ale lui Radul al V dela Afumați: aci trebuie să recurgem de cele mai multe ori la alte criterii, și greșala nu se poate evita cu deplină siguranță nici odată.

Există însă o deosebire între scrisorile domnești și cele boerești: în cele dintîiu, scrise de caligrafii cu școală și tradiție îndelungată, semi-unciala își păstrează mai bine formele sale vechi și frumoase; în cele boerești ea le perde mai de grabă. Deaceea, în aceste din urmă elementul cursiv iese la iveală mai curînd decît în cele

---

¹⁾ După facsimilul reprodus de D-l Sturdza se poate spune cu siguranță că scrisoarea atribuită de d-sa lui Neagoe este a lui Basaraba II cel Bătrîn (stampa 1). Scrisorile lui Neagoe au un alt aspect. Cuprinsul scrisorii și pecetea confirmă în totul această deducție paleografică. Cf. d. p. No. LXXVIII din colecția noastră: Dimitru postelnicul de aci este „Dimitru dela cetate” de dincolo. Cît pentru pecete, ea este evident a lui Basaraba II: † ѿ ѿнъ бас[ар]а[в]а вонвода мис[т]но князю.

dintîi, și vom fi aplicați, la întîia vedere, să taxăm scrisorile boerești, după scriere, mai nouă decît sînt în realitate.

Mi s'a întîmplat de mai multe ori să pun o scrisoare de boer din sec. 15 într'al 16, mai ales cînd numele boerului se întîlnește în amîndouă secolele; studiarea cuprinsului mî-a arătat apoi adevărul.

Cam în același raport de conservatism și de transformare se află documentele față de manuscrise; acestea sînt totdeauna mai conservative. În apus s'a petrecut acelaș lucru. O deosebire însă esențială între scrierea diplomatică și scrierea manuscriselor, cum s'a stabilit cu timpul în multe părți din apusul Europei, nu s'a făcut la noi. Era aceeași tradiție în mănăstiri, ca și în cancelaria domnească: personalul acesteia se pregătia aproape exclusiv în mănăstiri. Și tradiția a fost așa de puternică, încît caracterul scrierii se păstrează, tot timpul sec. 15—16, așa de bine, că este cu neputință d. p. să se confunde astăzi un document muntenesc cu unul moldovenesc contemporan; pornind dela alte modele; dela cele rusești¹⁾, scrierea moldovenească are ductul ei caracteristic, mai frumos, mai regulat și mai consecvent decît cel muntenesc¹⁾.

Abreviațiunile sînt aceleași ca și în manuscrise; nici nu sînt mai dese decît în acestea din urmă. Normele lor sînt constante, și nu putea

---

¹⁾ Documentul lui Roman din arhivele statului are întocmai aceeași scriere ca documentele galițiene contemporane.

fi altfel; paleografia greacă și latină, cu mult mai bogate în abreviațiuni decît cea chirilică, prezintă aceeași însușire. De aceea este o aberațiune paleografică încercarea de a explica abreviațiunea pentru царь împărat, din doc. lui Radul II Prasnaglava (No. VII) ca pentru царинарь vameș; црю — царинарю ar fi un non sens în paleografia chirilică; црю nu poate fi decît царю, voc. dela царь, cum ѣ e totdeauna господь saŭ гнѣ, гнѣ e totdeauna господинъ, господинъ, și așa mai departe. În original se citește foarte lămurit: црю алѣксандре, în ediția lui Miletic desfăcut bine царю, p. 47.

Sigle, ca în paleografia greacă și latină, nu se întrebuițau în cea chirilică; *inițiale* pentru nume întregi se găsesc numai în peceti, și acestea însă foarte rar; ele sînt explicate la fiecare document în parte. *Criptograme* în documentele dela Brașov n'am găsit; în documentele interne se găsesc pe ici pe colea, mai ales în date. Astfel scriitorul unui document din arhivele statului dela 25 Ian. 1499 și-ascunde numele sub criptogramul: ψδδδ ωε^ε σε^π ηζηκκεωδ ετъ столни град тръговице, ѡца ген. .ке. днѣ, в лѣт[о] 433.

Interpuncțiunea este în documente aceeași ca în manuscrise; virgula nu există, ci numai punctul și cîteva semne formate din liniuțe drepte saŭ încovoiate, cu puncte saŭ cercuri deasupra și dedesuptul lor. Cf. o colecție de astfel de semne la E. Th. Karskij, Očerok slavjanskoj kirillovskoj paleografii, Varșava 1901, p. 232 și urm. La sfîrșitul documentelor, mai ales în sec. 15, se

găsește de obicei, după monogram, un semn ce seamănă cîte odată cu D cursiv și pe care îl întîlnim și în diplomatica latină contemporană; forma cea mai veche a lui se vede din facsimilul documentului lui Vladislav I, c. 1365, reprodus de D-l Hasdeu în Radu Negru. Aceeași formă o are acest semn în documentele lui Mircea, d. p. în cel dela 1387 (orig. în arhivele statului; textul în Arhiva istorică I, 3, p. 191—193, fără acest semn), sau ale lui Dan II din 1422¹⁾ și 1431²⁾. În documentele de mai tîrziu acest semn se micșorează, pînă ce devine o simplă cruce neregulată³⁾ și dispăre apoi cu totul sau e înlocuit cu puncte⁴⁾.

Inițialele se obișnuiesc mai ales la începutul documentelor; cele mai dese sînt: **А** din азъ, **Б** din въ, **І** din ѿванъ, ѿ, **И** din иже (иже въ христа кога etc.), **Е** din вожи (d. p. вожію милостію în scrisoarea lui Vladislav III; Miletic, Novi gramoti, p. 75), **Ѡ** din Ѡ în scrisorile boeresti (Ѡ simplu în ediția lui Miletic No. 54, 55, 56 este o greșală, la scrisorile lui Albul, ca și la scrisoarea lui Sracimir No. 1), **М** din милостію sau милостіюм, și alte cîteva litere. Deși se găsesc și în documentele cele vechi, chiar într'ale lui Mircea, inițiale destul de înalte (d. p. **А** din азъ în doc. dela 1387), se observă totuși tendința de a le

¹⁾ Vezi facsimilul din Sbornik, vol. XVI-XVII.

²⁾ Cf. nota dela No. XVI, p. 23.

³⁾ Cf. scrisoarea lui Basaraba II cel Bătrîn, c. 1474—76, la D. Sturdza, I. c., pl. I.

⁴⁾ Ibid., pl. II și III.

mări cu cât documentele sînt mai nouă; deosemena se înmulțesc ornamentele, așa că pe la începutul sec. 16 avem inițiale foarte lungi ce cuprind jumătate din marginea stîngă a documentului său aproape documentul întreg, și așa de bogat ornate, încît deabia se recunoaște litera. În sec. 15 inițialele sînt de multe ori negri; în sec. 16 însă aproape totdeauna roșii, iar la documente cu deosebire pompoase, d. p. la unele donațiuni mănăstirești din timpul lui Radul cel Mare și Neagoe Basaraba, sînt și aurite.

În textul documentelor, inițialele sînt mai rare; în cele din sec. 15 ele nu încep decît foarte rar aliniate nouă; în sec. 16, din timpul lui Neagoe Basaraba, avem aliniate (doc. din arh. stat.). Tot în timpul lui încep a se ivi în documente inițiale imitate după cărți tipărite și anume în felul celor din evanghelia dela 1512. În actele dela Brașov nu se găsește nici unul de felul acesta.

Cifre arabice sau *romane* nu se întîlnesc de loc; numerotația este peste tot cea bizantino-bulgară și nu presentă nimic nou.

Trecînd la *particularitățile interne* ale documentelor dela Brașov, trebuie să spunem întîi cîteva cuvinte asupra limbei în care sînt scrise.

Ca toate documentele eșite din cancelaria domnilor rumîni, afară de rare excepțiuni¹⁾, do-

---

¹⁾ D. p. scrisorile lui Mircea I către Vladislav Jagiełło, una din 1403, alta după 1403, care sînt scrise în redacțiunea rusească a limbei slovenești, cea întrebuințată pe vremea aceea în Moldova. Uljanickij. Materialy, p. 14—15; Hurmuzaki I, 2, p. 824—826.

cumentele dela Braşov sînt scrise în limba bulgărească, şi anume: cele mai vechi, din întîia jumătate a sec. 15, într'o redacţiune mediobulgară foarte corectă, care merge cam pînă la Vlad I Dracul; dela Vlad Ţepeş încoace redacţiunea mediobulgară începe a primi tot mai multe forme neobulgare, iar prin sec. 16 se întroduc şi multe elemente sîrbeşti²⁾. Influenţa limbei populare bulgăreşti se resimte în aceste documente nu numai în fonetică şi morfologie, ci şi mai ales în sintaxă şi lexicon. Este meritul D-lui Miletic de a fi dovedit acest lucru, în studiul excelent ce însoţeşte ediţia sa de documente braşovene şi care completează celălalt studiū al D-sale, tot aşa de important, deşi mai sărac în date, cel din *Daco-Romîniī şi literatura lor slavă*. Desvoltările D-lui Miletic din *Novi vlahobŭlgarski gramoti otъ Braşovъ* (Sofia 1896), p. 100—152, şi din *Dakoronŭnitē i tēchnata slavjanska pismenostъ* (Sofia 1893), p. 273—322, istovesc aproape cu totul materialul lingvistic şi filologic al documentelor noastre. Cu o competenţă desăvîrşită în această materie, D-l Miletic a arătat importanţa cea mare ce aū documentele

---

²⁾ Asupra acestora, care în mod sporadic se găsesc chiar în cele mai vechi documente munteneşti — cum se găsesc dealtmintrelea şi în cele bulgăreşti din sec. 14 — cf. Miletic, *Novi gramoti*, p. 101—103. Prezenţa sau absenţa lor în documentele munteneşti e mai totdeauna în legătură cu naţionalitatea grămăticului; documentele unde abundă elementul sîrbesc sînt scrise sau de grămăticii sîrbi, ca d. p. scrisoarea lui Alexandru-Aldea, sau de grămăticii de-ai noştri, cari aū petrecut în mănăstiri sîrbeşti. În materialul inedit dela Braşov sînt mai multe de acestea.

noastre pentru istoria limbei bulgare, tocinaî în epoca în care scrierea încetase cu totul în Bulgaria propriu zisă, în sec. 15 și 16. Documentele noastre leagă „povestea despre războiul troian“ din sec. 14, așa numita „trojanska priča“, unicul monument literar bulgăresc din sec. 14 cu elemente populare, de producțiunile sec. 17, când particularitățile de astăzi ale dialectelor bulgare erau definitiv stabilite. În ele se găsesc urmele tuturor proceselor fonetice, morfologice și sintactice, cari după o acțiune lentă de patru secole au transformat mediobulgara sec. 12 în limba bulgară de astăzi, atît de deosebită prin sintaxa ei de celelalte limbi și dialecte slave. Se înțelege că limba documentelor noastre, ca orice limbă străină și pur literară, este cu mult mai conservativă decît cea vorbită în acelaș timp în Bulgaria sau în coloniile bulgărești din țările noastre și din Ungaria; cu toate acestea nu este aproape nici un fenomen lingvistic particular neobulgarei care să nu-și găsească expresiune în documentele noastre. Mai rare sînt articolul și unele formațiuni verbale nouă.

Resultatele la care a ajuns D-l Miletic în studiile sale asupra particularităților lingvistice ale documentelor noastre muntenești pot fi adoptate aproape în întregimea lor; în liniamentele generale, conclusiunile sale vor rămînea definitive; faptele nouă, ce se pot aduua din documentele neutilizate de dînsul, atît din cele dela Brașov cît și din cele interne, nu fac decît să confirme conclusiunile sale. Așî putea dovedi

această afirmație pentru fiecare cas în deosebire: cred însă că nu e locul potrivit aci și-mi rezerv această lucrare pentru altă ocaziune.

Ceea ce vrea să afirm deocamdată, este că D-l Miletic și-a câștigat, prin studiile sale asupra limbei noastre diplomatice, merite pe care numai ignoranții sau grandomanii noștri au putut încerca să i le micșoreze.

Este însă în deducțiunile sale istorice o parte ce nu poate fi primită. Concluziunile ce scoate dînsul, din studiul limbei, asupra caracterului etnic al poporului român, asupra populațiunii țărilor noastre în sec. 14 — 16 și asupra originii clasei boeresti, sînt parte exagerate, parte greșite.

Este incontestabil că limba slovenească a documentelor noastre era pricepută și de domni și de boeri, e chiar foarte probabil că unii dintre ei o vorbeau, cum vorbeau și nobilii unguri latinește: multe din scrisorile domnești au un caracter de intimitate așa de mare, încît nu se pot explica altfel, decît admițînd că au fost dictate de ei înșiși.

A deduce însă de aci că domni și boerii noștri erau Bulgari de origine, că țara vorbea în mare parte bulgărește și că deabia prin sec. 17-lea, cînd încetează documentele slovenești, această limbă a fost înlocuită definitiv cu cea romînească, — cum a făcut nu de mult și D-l G. Zanetov ¹⁾ — este cu totul greșit și în contradicție nu numai

---

¹⁾ *Bulgarskoto naselenie vъ srĕdnitĕ vĕkove. Istoriko-juridicheski skici.* Ruse, 1902.

cu bunul simț, dar și cu mărturiile clare și autentice ale izvoarelor istorice din sec. 14, 15 și 16. Observațiunii foarte drepte în privința aceasta a făcut și Jireček, în recenziunea sa din Archiv für slavische Philologie, vol. XIX, p. 601 — 602.

Limba slovenească sau bulgărească — în izvoarele noastre i se zice totdeauna slovenească ¹⁾ — era o limbă literară și diplomatică, o limbă cultă care se menținea în cancelarii prin prestigiul ce i-l dăduse la început biserica și prin puterea ce o stabilise obiceiul. Că domniii sau boerii ar fi vorbit în casele lor bulgărește, aceasta nu se poate proba prin nimica. Vorbeau bulgărește numai acei dintre dînșii ce erau cărturari, și aceștia erau puțini. Limba bulgară o scriau scriitorii de profesie, *pisarii*, *diacii* și *grămăticii* ²⁾ în primul rînd, cari o învățau în școalele primitive anexate pe lîngă mănăstiri și cancelariile domnești, unde prin tradiție și formulare se păstra și formulele documentelor. *Logofeții cei mici* făceau aceeași funcțiune și cîte odată chiar logofeții cei mari, deși atribuțiunea acestora era mai mult să dicteze documentele și să le aplice pecetea. De aci formula *рече логофетъ*, spuse i. e. dictă logofătul ³⁾.

---

¹⁾ Sașii dela Brașov îi ziceau „bulgărească”; cf. „in charta bulgarica“ în doc. latin din 1431 (Sbornik XVI -- XVII, p. 504), sau notița dela 1530 din socotelele Brașovului, în care se spune că s'au plătit 4 fl. lui „Stoykan Bolgaro, qui in scribendis et intepretandis litteris *sermone bulgarico* scriptis civitati et provinciae ad optata dominorum inservivit“ (Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt II, p. 207).

²⁾ Писци, sg. писецъ, дияци, sg. диякъ (діакъ), граматници, sg. граматникъ.

³⁾ Documentul din 1431, No. XVII din colecția noastră.

Domnul, logofătul său un alt boer dicta așa dar cuprinsul documentului, mîezul lui; grămăticul care scria era însă legat de anumite *formule* tradiționale, pe care nu îndrăznea să le evite sau să le înlocuească. Ele se repetă aproape în mod stereotipic din cele mai vechi documente cunoscute până la cele din sec. 17 și trec chiar în cele românești, d. p. în cele din timpul lui Matei Basaraba ¹⁾. Formulare, de felul celor mero-

---

¹⁾ Comp. cu documentele din colecția noastră pe cele publicate de D-l Iorga în *Socotelile Brașovului*, p. 23—24, 87—88, 91—95, 96—100 din ed. separată. O sumă de formule și expresii vechi se repetă în aceste texte românești; d. p. „alta, de rîndul erbiu de pușcă și plumbu“ (p. 24); „credință și legătură și tocmeală neclintită“ (ibid.); „la al nostru cinstit și pre iubit și dela inimă dulce și bun prieten, jupan Mihaï“ (p. 87); „pohtim sănătate și bună pace“ (ibid.); „cătră aceasta, . . . și scrisorile dumital[e] pre rînd i-am înțales (sic; ibid.); „alta, fac ștîre dumital[e] pentru rîndul lui Vasile, cum am avut multă pără“ (p. 88); „cu mila lui Dumnezeu și cu norocul cinstitului împărat“ (p. 91); „iar cînd iaste acuma“ (p. 92); „decî ne iaste voea“ (ibid.); „decî pohtim pre dumneata ca pre un bun prieten și vecin de aproape“ (ibid.); „foarte mă rog dumitale să fii nevoitor pentru acest lucru“ (ibid.); „cătră aceasta-ți dau ștîre domnia mea pentru cinstita carte ce mi-ai trimis dumneata, de toate înțeles-am domnia mea pre rîndu“ (p. 93); „cătră aceasta facem ștîre dumitale pentru rîndul lui Vasilie Sîrbul ot Necopoe“ (ibid.); „și-aū luat zi pîn la bogoiavlenie“ (ibid.); „și mai mult val să nu-l mai poarte“ (ibid.); „alta, scrisoare ce ne-ai trimes dumneata pentru cel cal, înțeles-am de toate“ (ibid.); „să-și caute lucrul“ (ibid.); „întîralt chip nu poate fi“ (p. 95); „după aceasta-ți facem ștîre domnetale“ (p. 98); „iar cînd iaste acum nu s[e] aleag[e] nimica și nici o ispravă nu iaste“ (p. 99); „să le dai și dumneata poruncă și nvățătură și certare“ (ibid.); „nu i-aū pus lege la județul din Rîjnov“ (ibid.); „crez, dumneata știî că noi nu fățarim nimănuilea“ (p. 100); „nu se va opri măcar un cap de ață“ (ibid.); „pentru rîndul veștilor ce să vor afla“ (p. 103) și altele. La toate acestea se găsesc corespondențele lor în actele slovenești din sec. 15 și 16. — În traduceri am admis numai arhaismele ce s'aū păstrat pâuă astăzi în limba populară, ferindu-mă de o traducere prea arhaică a originalelor.

vingiene sau carolingiene, nu s'aŭ găsit până acum la noi, cum nu s'aŭ găsit nici la Sirbi și cu atît mai puțin la Bulgari; e foarte puțină nădejde că se vor găsi de aci nainte. Și cu toate acestea, la început ele aŭ trebuit să existe; mai tîrziu aŭ putut fi înlocuite cu documentele însăși ca modele; căci trebuie să ne închipuim că, deși în sec. 15 și 16 nu existaŭ la noi archive în felul celor din apus sau al celor săsești din Transilvania, trebuieău să se păstreze totuși cîteva documente în cancelaria domnească, care se muta din loc în loc, cum se muta și domnul. Exactitatea cu care se reproduc aceste formule, la epoci îndepărtate una de alta, nu se poate explica altfeliŭ.

Se 'nțelege, nu ne putem aștepta să găsim la noi formulele bogate și așa de bine diferențiate ale cancelariilor regale, imperiale sau princiare din apusul Europei; raporturile juridice dintre clasele sociale și afacerile publice erau cu mult mai simple la noi; deaceea și formulele documentelor aŭ un caracter mai general. În fond ele se reduc însă la aceleași.

Aplicînd documentelor noastre terminologia adoptată în diplomatica apusană, constatăm că toate, afară de scrisorile particulare ce fac cîteodată excepție dela această regulă, încep cu așa zisa „*invocatio*“, care în cele dela Brașov și în cele muntenești în general este *simbolică* și constă în semnul crucei; crucea din documentele noastre corespunde chrismon-ului din diplomatica medievală latină; așa era și la Bizanț și în Bul-

garia. În Moldova invocația este adeseori verbală, ca în documentele rusești și în cele litvane; în aceste din urmă ea era o imitație a celor latine¹⁾.

După invocație urmează *numele și titlul* celui ce dă documentul, în epoca de care ne ocupăm noi numai numele de botez și câteodată al tatălui, nici odată al neamului său familiei. În documentele mai solemne domnii pun — nu însă totdeauna — și numele tatălui lor, însoțit regulat de atributele „bun“ sau „mare“: *добрыи, великыи, прѣдобрыи, прѣвеликыи*, atribute ce nu lipsesc nici cînd fiul e în rele relații cu tatăl, tocmai fiindcă provin din formule stabilite, ca d. p. la Basaraba III cel Tînăr²⁾. Pronumele îl întrebuițează domnii rumîni la singular: *азъ*, ca în cele bulgărești.

Titlul variază după importanța documentului. În chrisoave (privilegiu sau tratate) domnii se numesc: voevozii și domni ai Ungrovlahiei și ai părților de peste munți, herțegii de Amlaș și Făgăraș; acest titlu se păstrează în actele dela Brașov, ca și în cele interne, până tîrziu, cînd el nu mai corespundea realității; numai la Mircea I găsim și Dîrstorul (Silistria) în titlu. În documentele de mai puțină importanță, d. p. în scrisori, titlul este: voevod și domn a) al Ungro-

¹⁾ În ediția noastră n'am reprodus crucile, deoarece se 'nțelege dela sine că ele există aproape în toate locurile.

²⁾ Cf. scrisoarea lui Basaraba III cel Tînăr, în care se plînge Brașovenilor că a avut niște „slugi *credincioase*“ în casa sa, care i-au furat 60,000 de aspri „*нмдх нѣкон сдѣге верни \$ кжцъ господства ми, на нме винтна[ъ] логѣет и калюна, та ми есъ съел[и] ж.ж. ас[ъ]ри*“ (arh. No. 89 == CVII).

vlahiei, оугровлаѣи saŭ оугровлаѣи, b) al țării rumînești, влашкои земли, c) rumîn, влашки, saŭ simplu d) voevod și domn, d. p. în poruncile date dirigătorilor și slujbașilor domnești. Titlul cel dintîiu e cel mai vechiŭ; al doilea îl întîlnim în documentele dela Brașov întîiaș dată la Basaraba II cel Bătrîn: господињь влашкои земли la 1474—75 (p. 81), apoï la Vlad III Călugăruł: господињь земли влашкои c. 1483—95 (p. 126) și la Radul IV cel Mare c. 1496 (Regeste, p. 252) și este mai rar decît cel dintîiu; „domn rumîn“ господињь влашки întîlnim mai întîiu la Radul IV cel Mare c. 1496 (Regeste, p. 253), apoï la Vlăduța între 1510—12 (p. 142—143); e foarte des la Basaraba IV Neagoe 1512—21 (p. 149, 154, 157 și Regestele, p. 260—263, 265), la Vladislav III 1524 (p. 163, 165), la Radul V dela Afumați 1521 (p. 170), la Radul VI Paisie și fiul saŭ Marco (p. 186, 189) și la domniŭ următorî. Deosebit de acestea, găsim o singură dată la Dan pretendentul (1460) titlul фѣрѣш = prinț, germ. Fürst (p. 68).

După titlu urmează așa numita „salutatio“ saŭ „inscriptio“, care nu este cea obicînită în diplomatica apusană, regală saŭ imperială, — cum se găsește de pildă în Moldova, unde este împrumutată din diplomatica litvano-polonă, — ci este cea obicînită în scrisorile regilor ungurești saŭ ale voevozilor Ardealuluŭ cătră Brașovenî. Se observă o evoluțiune sistematică a acestei formule: cu cît documentele sînt mai vechi, cu atît salutația este mai simplă; cu cît ele sînt mai nouă, cu atît ea este mai încărcată de epitete mă-

guitoare pentru cei cărora se adresează scri-soarea saŭ privilegiul, și este interesant de constat că aceste epitete devin statornice mai ales din vremea celui mai sîngeros dintre domnii noștri, din vremea lui Vlad Țepeș. Salutația poate servi de criteriŭ destul de sigur pentru datarea documentelor, în lipsa altora mai sigure. O salutație de felul: „pîrgarilor din Brașov“ saŭ „Brașovenilor“, saŭ „tuturor Brașovenilor“ nu vom găsi în sec. 16; deasemenea formulele vechi „județului și pîrgarilor din Brașov“ saŭ „județului și pîrgarilor din Brașov tuturor“ dispar în acest secol și sînt înlocuite cu formula obi-cînută „bunilor noștri prietenî și de aproape vecinî, județului și pîrgarilor din Brașov“ saŭ „cinstiților și bunilor noștri prietenî și de aproape vecinî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov“ ¹⁾ care se amplifică uneori, ca d. p. în „cinstiților și prea iubiților și dragilor și bunilor mei prietenî“ (p. 144), iar cînd e vorba de regiî ungurești degeneratează în bombasme ca următorul, ce-l daŭ în original (traducerea e la p. 178): „ИЖ[Е] СЪ ВИ-Ш[Е] СВАТНИМ ВЪКНИЦИМ ВЪКНЧАННОМЪ И БОГОМ ДАРОВАННОМЪ

¹⁾ Cf. „Providi et honesti viri, fratres amici nostri sincere prae-dilecti“, în scrisoarea lui Vlad Dracul din 1436; „prudentes et circumspecti viri grate nobis dilecti“, în scrisoarea lui Hunyady din 1448; „seniores et prudentes viri amici nostri honorandi“, în scri-soarea aceluiași și a lui Ujlaki din 1441. Cu acestea sînt de comparat adre-sele, care au avut și mai multă influență asupra formulei rumînești: „Providis et circumspectis viris iudici iuratis senioribus ceterisque civibus Brassoviensibus commorantibus fratribus et amicis nostris prae-dilectis“ (1436); „prudens vir magistro civium iudici villico iuratis-que et cunctis senioribus civitatis Brassoviensis amicis nostris honoran-dis“ (1441); „prudens et circumspectus vir iudici iuratusque et ceterisque civibus potioribus civitatis Brassoviensis nobis dilectus“ (1484).

и свѣтлим скиптрим прѣданным ѡт аггелскимѡ рѣкѡма въ рѣще високаго ти кралевѣства, стѣп ѡтверждение иж[е] под ним прибѣжише нам хрстианном, светломѡ и прѣвъзможномѡ велики ганошѡ кралю“. E vorba de Ioan Zápolya¹⁾. Cum se vede, nu sîntem departe de salutațiile documentelor turcești, care în privința bombasmului lipsit de orice gust аă întrecut tot ce s'a produs în genul acesta până acun. Vezi Documentele polone din Hurmuzaki, Suplementul II, vol. I și II.

Arenga saă *prooemiul*, care în chrisoavele de donațiunі, la mănăstiri saă la boeri, motivează în mod general acțiunea cuprinsă în document și este mai mult o înfrumșetare retorică fără însemnătate, lipsește, natural, în documentele dela Brașov. În cele interne ea este aproape totdeauna o traducere servilă după cele bizantine, trecută mai întiіu prin filiera bulgară saă sîrbească, și nu lipsește mai nicі odată din chrisoavele mari mănăstirești; în donațiile boerești este mai rară și aci are unele puncte comune cu cele apusene (d. p. răsplata slujbei făcută domnului). Împreună cu arenga lipsește de cele mai multe ori și „*promulgația*“.

După „*dispositio*“ saă „*expositio*“, care este miezul documentului, urmează „*corroboratio*“ saă întărirea documentului, care în porunci și în scrisori se deosebește cu totul de cea solemnă din chrisoave și privilegii, unde se pun și *blestemul* cel mare și *martorii* saă chezași, căci

¹⁾ Cf. și salutația către Ștefan Báthory, din scrisoarea mitropolitului Macarie, p. 235.

martorii nu sînt altceva decît o chezăşie că domnul va observa cu sfinţenie stipulaţiunile documentului (donaţiunei saū tratatului): în documentele latine ei se numesc „testes“. Sub forma ei apuseană completă, această formulă o găsim numai în documentele moldoveneşti ¹⁾. În cele munteneşti, interne şi externe, ea se reduce mai mult la blestem şi la citarea martorilor. Cf. numerile I, IV, V, VIII, XI, XVI, XLVI şi CLIII din colecţia noastră.

În „porunci“ încheierea e mai totdeauna: „altfeliū nu este, altfeliū nu va fi, altfeliū să nu faceţi, altfeliū să nu îndrăzniţi a face“, cu adaosul „ci după porunca domniei mele“, în care „ci“ lipseşte aproape totdeauna din original, făcînd astfeliū formula mai obscură; d. p. а ино нѣкт, по врѣзмѣ господства ми (Radul II Prasnaglava; Mil., p. 47); ино не цѣ бити, по врѣзмѣ господства ми (Mihail I; Mil., p. 48); ино да не сторите, по рѣчи наши (Alexandru-Aldea; Mil., p. 49); да ино да не сторите (acelaş; Mil., p. 50); ино не цѣт быт (acelaş; Mil., p. 51), saū simplu: по врѣзмѣ господства ми (acelaş; Mil., p. 51); инако не цѣт бит, по врѣзмѣ господства ми (Dan II; Mil., p. 55); а ино да нест,

¹⁾ Cf. d. p. „а на болшее подтверждение томъ въсѣмъ выше писанномъ великимъ есмъ с[емъ] нашемъ вѣрномъ ісаіерн логодетъ писати и приискати нашъ печать къ семъ ли[стъ] нашемъ“ din doc. lui Alexandru cel Bun dela 13 Aprilie 1415 (Acad. Rom.) cu formulele apusene: „in cuius rei testimonium et perpetui roboris firmitatem praesentes litteras inde conscribi iussimus“; saū „ad cuius rei certam in posterum evidentiam praesentem chartam inde conscribi iussimus et sigillo nostrae maiestatis communiti“; saū „in cuius rei testimonium sigilla nostra authentica duximus praesentibus apponenda“ şi alte variante, ce se găsesc în documentele ungureşti şi polone, ca şi în cele germane.

тѣкмо по ѡризмѣ господства ми (acelaş; Mil., p. 57); инако да не смѣте ѡчинит, по ѡризмѣ господства ми (acelaş; Mil., p. 59); и скоро ино не щет бити (Vlad Dracul; Mil., p. 61); ѡ тѡм ино да нестѣ, по ѡризмѣ господства ми (acelaş; Mil., p. 64); ино нѣст (acelaş; Mil., p. 66) şi așa mai departe. Toate acestea par a fi mai mult o imitație a formulei latinești „secus non facturi“, „secus facere non ausuri“, decît a grec. ἄλλως μὴ γένη; cf. în documentele sîrbești ино не ѡчините; инога не ѡчините, тако ви мога жикѡта; ap. Jireček, Arch. f. sl. Phil. XIX, p. 605.

În *scrisorî* încheierea este mai totdeauna: „şi Dumnezeu să vă bucure“, „şi Dumnezeu să vă fie“, „şi Dumnezeu să vă dea sănătate“, „şi Dumnezeu cu voi“, „şi Dumnezeu să vă înmulţască anii“; d. p. и весели ви богъ (Alexandru-Aldea; Mil., p. 49, 51; Vlad I Dracul, *ibid.*, p. 62); и богъ ви веселит (Alexandru-Aldea; Mil., p. 50, 51; Radul II Prasnaglava, *ibid.* p. 53; Vlad I Dracul, *ibid.*, p. 61); и богъ ви ѡвеселит (Vlad I Dracul; Mil., p. 65; jupîn Albul; *ibid.*, p. 69, 70; la acelaş и веселит богъ, fără vi, *ibid.*, p. 69); и веселит ви богъ (Dan II; Mil., p. 59; Vlad I Dracul, *ibid.*, p. 63); и богъ ви съхранит (acelaş; Mil., p. 61); и богъ вѣ хранит (acelaş; Mil. p. 66); и богъ ви даст здравіе (acelaş; Mil., p. 62, 63, 68); и богъ да ѡмножи лета господствѣ ти (acelaş; Mil., p. 64); и богъ да ѡмножит лѣт[а] господство ви (Dan pretendentul; Mil., p. 68); и богъ ти ѡмножи лета (Basaraba III cel Tînăr; Mil., p. 90); и богъ ви ѡмножи лето (acelaş; *ibid.*, p. 91); и богъ съ вами (jupîn Gherghe Lascar; Mil., p. 71). În documentele sîrbești, bosniace

și ragusane: и БОГЪ ВИ ВЕСЕЛИТ, БОГЪ ВАСЪ ШВЕСЕЛИ, и БОГЪ ВИ ВЕСЕЛИТ ВАША МИЛОСТЪ (cf. и БОГЪ ДА ВЕСЕЛИТ господство ви, în scrisoarea lui Basaraba III cel Tânăr; Mil., p. 87), и БОГЪ ВИ ДАСТЪ ЗДРАВІЕ, и БОГЪ ВИ ШМНОЖИ господство саѹ кралѣвство, и БОГЪ СЪ ВАМА; ap. Jireček, l. c., p. 604. Este formula ce se găsește și în scrisorile grecești din sec. 12—13: σὲ δὲ ὁ θεὸς ποιήσει πολυχρόνιον, πολυχρονηθείης și altele (ibid., p. 605).

Ultima formulă a documentelor, adevărata încheiere a lor, este așa zisul protocol de încheiere, „Schlussprotokoll“, saŹ cum îi zicea Sickel în studiile sale de diplomatică „Eschatokoll“; în documentele noastre vechi ea se reduce la *datare și monogram*. Îscălituri domnești, în epoca de care ne ocupăm noi, în documentele dela Brașov nu există; locul lor îl ține totdeauna monogramul, care nu poate fi numit „semnătură domnească“, deoarece nu-l scriea nicî odată domnul.

Ca și în diplomatica apusană, *monogramul* are totdeauna ca parte principală litera dela începutul numelui; în jurul acesteia se grupează, după un sistem ce rămîne consecvent la toți domniî cu acelaș nume, celelalte litere, saŹ toate saŹ o parte din ele; de regulă se găsesc toate. AstfeliŹ la Mircea, Mihail, Moisi saŹ Marco litera principală este **М**, la Radul **Р**, la Даn **Д**, la Vlad saŹ Vladislav **В**, la Basaraba **Б** și așa mai departe.

A fixa prin descriere caracterele monogramelor e cu neputință; ele nu se pot cunoaște și nu se pot întipări în minte decît prin proprie în-

tuiție. Numai obiceiuința cu documentele ne poate pune în stare să deosebim monogramele aceluiaș nume la diferite epoce, și de multe ori datarea unui document fără dată se poate face cu multă probabilitate prin ajutorul monogramului¹⁾. Se observă în general că monogramele vechi sînt mai simple, mai neornamentate, liniile lor sînt mai drepte; prin sec. 16 se întroduc multe floricele și figuri ornamentale, iar în sec. 17 monogramele devin foarte complicate, cîte odată chiar greu de recunoscut. Se mai observă că în sec. 15 și în prima jumătate a sec. 16 ele sînt în majoritatea lor scurte și cu linii groase; găsim totuși monograme înalte și cu linii subțiri și în sec. 15. Aproape toate sînt desemnate în cerneală roșie, cu atît mai subțire, cu cît sînt mai vechi, și preparată din chinovar; în cele mai nouă chinovarul se îngroașă. Monograme în cerneală neagră sînt foarte puține și numai în sec. 15. Ele sînt relevate toate în note²⁾. N'am găsit la nici unul vre-un semn adăogat de domn, cum se constată în diplomele vechi germane, d. p. în cele merovingiene și carolingiene.

Întrebuințarea monogramelor în documentele noastre nu este ceva isolat; ele sînt împrumutate prob. dela Bulgarî, ai căror țarî, ca și dinaștii sîrbî, nu iscăleau în documente; dar și în apus monogramele se păstrează pînă prin sec. 16; ele încep însă mai dinainte a fi înlocuite cu pro-

---

¹⁾ Vezi pentru aceasta notele dela Documente și Regeste.

²⁾ Vezi și mai sus, p. xvii.

pria iscălitură a celor ce dădea documentele. Regii Ungariei iscăleau în sec. 15: așa Vladislav I (Ulászló), Ladislaŭ al V Posthumul și Matei Corvin.

Logofătul nu subscrie nică odată în documentele sec. 15—16; numele lui se citează însă de regulă înainte, sau după dată, sub formula: „și zise logofătul“, „și dictă logofătul“: и рече логофетъ, и исправи sau исправникъ логофетъ, după care urmează mai totdeauna numele scriitorului, gramaticului sau diacului: и писах граматикъ саи диякъ, и писах малии, меншии диякъ, въ малихъ, въ меншихъ дияцехъ. Logofătul putea să fie înlocuit și de un alt boer.

Adeverirea saŭ „recognitio“ din documentele latine apuse ne lipsește în ale noastre. Rareori se zice că „însuși domnul a poruncit“ și aceasta mai mult în cele moldovenești: самъ господинъ казалъ, велѣлъ; cf. lat. ad mandatum domini imperatoris, ad mandatum caesareae maiestatis, ad mandatum regiae maiestatis.

Documentele din arhivul Brașovului sînt aproape toate *fără dată*; afară de privilegiile mai mari comerciale și de tratatele de închinare sau alianță: dela 6 Aug. 1413, 7 Mai 1421, 21 Noembrie 1422 (sau 1421), 23 Octombrie 1422, 30 Ianuarie 1431, 8 Aprilie 1437, 7 Octombrie 1476, 6 Martie 1470, 11 Iulie 1475 și 17 Martie 1517, și afară de chitanța Voichii, soția lui Mihnea, din 7 Sept. 1511, în totul 11 bucăți, toate celelalte documente sau n'au nică o dată, sau sînt necomplet date, avînd numai luna, sau luna și ziua. Cea mai mare dificultate la editarea lor a fost stabilirea datelor, fie precise, unde s'a putut, fie approxi-

mative, unde n'a fost altfeliu cu putință. Studiile ulterioare vor arăta întru cât datele stabilite de mine sînt exacte și întru cât ele trebuiesc îndreptate, căci nu mă îndoesc că voiu fi făcut și unele conjecturi mai puțin nimerite, acolo unde n'am avut elemente destule de control saū unde elementele există, dar mî-au rămas necunoscute. Întreaga lucrare mî-ar fi fost mult mai ușoară, dacă noi am avea un „codex diplomaticus“ complet al documentelor interne, măcar al celor din sec. 15, care sînt mai greu de căutat și de găsit.

Criteriile principale de care m'am călăuzit mî-au fost următoarele.

Întîi de toate cuprinsul documentelor. Cînd faptele istorice despre care se vorbește sînt clare saū cînd alusiunile sînt destul de transparente, atunci cunoștința izvoarelor contimporane este suficientă spre a stabili cu siguranță o dată. Astfeliu nu poate încăpea nici o îndoală că scrisoarea lui Alexandru-Aldea, fiul lui Mircea cel Bătrîn (No. xxviii) este din anul 1432; toate știrile contimporane concurg spre a stabili această dată; odată stabilită, cuprinsul scrisorii lămurește, la rîndul saū, unele date neprecise din izvoarele cunoscute pînă acum asupra anului 1432. Deasemenea nu poate încăpea îndoală că scrisorile de sub No. xcvi și xcvi ale lui Basaraba III cel Tînăr sînt din 1479, deoarece evenimentele despre care se relatează în ele Brașovenilor s'au petrecut în a doua jumătate a anului 1478 și la începu-

tul anului 1479. Datarea pe baza cuprinsului este vădit cea mai sigură; cele mai multe cazuri sînt de felul acesta. Se înțelege dela sine că precisiunea presupunerilor nu poate merge așa de departe, încît să ne încumetăm a stabili peste tot nu numai anul, ci și luna sa și ziua; la cîteva documente a fost cu puțință să împingem precisiunea chiar așa de departe. Trimet pentru detaliuri la notele ce însoțesc fiecare număr.

Sînt însă o sumă de documente al căror cuprins nu se leagă de nici un fapt istoric și de nici o persoană bine cunoscută. La datarea acestora ne vine în ajutor în primul rînd numele celui ce dă documentul, în al doilea pecetea și în al treilea scrierea. Cu ajutorul documentelor ușor databile am stabilit întîi tipul peceții sau peceților fiecărui domn (la boeri lucrul e mai ușor, căci pecețile lor nu se repetă așa de des ca ale domnilor) și cu ajutorul acestora am determinat pe celelalte. Nu pot decît să regret că mijloacele mele nu mî-aș permis să-mi procur și să reproduc fotografiile sau deseme de pe fiecare pecete, ca cititorul să se poată convinge mai ușor de exactitatea sau greșala spuselor mele. Poate că instituțiile noastre de cultură, cărora le este încredințată înflorirea științei romînești, îmi vor da mai tîrziu mijloacele trebuincioase și mă vor pune în stare să completez lucrarea mea din punctul de vedere diplomatic, reproducînd măcar tipurile principale de peceți; deocamdată pot să asigur pe colegii mei de specialitate, că am studiat pecețile cu cea mai mare minu-

țiositate; am citit tot ce se poate citi în ele și acolo unde mî-aŭ rămas încă îndoeli, le-am relevat totdeauna.

Unde nu mî-aŭ ajutat pecețile, mî-aŭ ajutat caracterele paleografice ale documentelor, un criteriŭ destul de sigur și acesta, mai greu însă de mînuat pentru cine u'are o deprindere suficientă în cetirea lor. Spre a nu mă expune la greșeli prea mari, am studiat în trei rînduri și la intervale destul de mari¹⁾ paleografia documentelor, și dacă în urma întîiului studiŭ mi s'a întîmplat să atribuiŭ niște scrisori ale lui Vlad Dracul lui Vlad Țepeș²⁾, cred că de data aceasta o astfel de greșală nu s'a mai strecurat. La domni așa de apropiați în timp unul de altul, era aproape cu neputință să se evite orice greșală. Se înțelege că greșala nu e cu puțință decît la domni cu acelaș nume: la cei șase Radu, cei șase Vlad, și cei cinci Basaraba. Documentele lui Vladislav II și III nu pot fi confundate, deoarece este o distanță de 70 de ani între ele. Miletic a făcut totuși această greșală în ediția sa; la dînsul ea provine mai mult din necunoștința împrejurărilor istorice deosebite ale acestor domni, decît a paleografiei; documentele lui Vladislav al III sînt scrise, ce-î drept, în cursivă, dar într'o cursivă ce poate să pară posibilă și în sec. 15 celui ce nu cunoaște cu deamănuntul scrierea cancelariilor noastre.

---

¹⁾ La 1891, 1893 și 1901.

²⁾ Cf. rectificarea din nota dela No. xli.

Pe lângă pecete și scriere un bun criteriū de datare sînt boeriī amintiți în documente și mai ales demnitățile ce le ocupă ei la curtea domnească. Multora dintre dînșii li se poate stabili cu oarecare aproximație cariera; cunoscînd, grosso modo, rangurile boerești, putem identifica, după modul de înaintare, pe boeriī unui domn cu al altuia; această identificare ar cîștiga foarte mult în siguranță, dacă am putea reconstrui mai bine decît pînă acum istoria *partidelor boerești*: o problemă a viitorului în istoriografia noastră și una din cele mai interesante, cu atît mai atrăgătoare, cu cît este mai obscură. Materialul de documente interne însă, publicat pînă acum, e cu mult prea nesuficient spre a se întreprinde cu succes acest studiū, în ce privește sec. 15—16. Pentru sfîrșitul sec. 15 și pentru sec. 16, un foarte bogat și sigur material ne oferă Socotelele orașelor săsești Sibiul și Brașovul, care pe atunci erau aproape în permanență pline de pribegī. Desele solii ale domnilor rumîni la aceste două orașe și cetăți, notate zi de zi în socotelele Stadthann-ilor, mī-au ajutat foarte mult la identificarea persoanelor din documentele noastre¹⁾.

Cînd documentele dela Brașov sînt datate, *modul lor de datare* este cel obicīnuit în documentele interne; se știe că în acestea anii se socoteau, după era bizantină, dela facerea lumii.

---

¹⁾ Asupra unor casuri isolate de datare, ca d. p. după însemnări contemporane în limba latină, cf. notele dela fiecare document.

În privilegiile comerciale se dă *anul, luna, ziua* și *indictionul*; într'un document al lui Vlad Țepeș și *temelia*¹⁾. La porunci și scrisori lipsește totdeauna anul și foarte des luna și ziua, ca în documentele sârbești și bosniace. E curios că pe cînd în scrisorile latinești, eșite din cancelaria acelorași domni, datarea este aproape fără excepție completă — după sistemul apusan, cunoscut secretarilor de latinește ai domnilor — grămăticii și diacii indigeni nu țin cont de acest bun obicei. Modul de datare apusan, mai ales unguresc și polon, în care zilele se însemnau după serbătorile creștine și după sfinți, e foarte rar; îl găsim numai în scrisorile date din Transilvania, ca d. p. în cea din 1442 a lui Nanul și Ștefan, boerii lui Vlad I Dracul: и писано 8 понеделикъ предъ сватимъ георгіемъ, zi ce cade, fără îndoială, în 23 Aprilie 1442²⁾. Altmintrelea, ziua nu e numită mai nică odată cu numele.

Anul începea la 1 Sept., ca și indicțiunea; deaceea la transformarea anilor dela facerea lumii în ani dela Christos trebuie să scoatem la zilele dintre 1 Sept. — 31 Dech. 5509, dintre 1 Ian. — 31 August 5508. Rareori se poate constata în documentele muntenești o abatere dela această regulă. Așa am admis pentru privilegiul lui Radul II Prasnaglava din 21 Noemvrie 6930 data 1422, în loc de 1421, deoarece indictionul este 15 și acesta corespunde anului 1422; se poate însă ca data

¹⁾ Cf. doc. din 13 Dech. 1500 dela Radul al IV cel Mare: мѡца дѣк. .лѣ днѣ в ѡктѡ рѣд. нн. .д., тѣм. (= temelia) .кѡ. (arh. stat.).

²⁾ Vezi nota dela No. cci.

să fie și aci 1421 și atunci trebuie să admitem greșala în indiction. ¹⁾ Data completă este: *мѣсеца ноеврія .ка. днѣ, в лѣто ꙗсцл. енд. .е.* Privilegiul precedent al lui Radul II, din 1421 Mai 7, are indictionul 14: *исписа сѧ в лѣт[о] ꙗсцкд., ендиктїиѡн .дл., маїа .з. днѣ* (arh. No. 771, 776 = v, iv).

Din cînd în cînd se observă și în documentele interne cîte o greșală de datare, provenită din nebăgarea de seamă a grămăticilor; așa de pildă, în primele zile ale lui Septembrie i se întîmpla grămăticului să pue anul expirat, în locul celui nou curgător, cum pare a fi cazul cu documentul lui Radul VI Paisie dela 1 Sept. 1535 (arhivele statului, Govora IX, 3). Documentul — o donațiune mănăstirei Govora — este evident dela Radul VI Paisie: „*ѡ радоул воевода и господинѣ въ сон земли зггровлахїнскае, снѣ великааго и добрааго радоул[а] воевода*“; se vorbește în el despre predecesorul său *вентил[ѣ]* sau Vlad VI, care domnește până în vara anului 1535. Data este: „*ис[прави] влнкѣл вел[икїи] лѡг[ѡфетѣ]*, и азѣ радоул граматик еже написах въ столни град трѣговец, пис. мца сеп. .д. дн. въ лѣто ꙗзмг“. 7043 corespunde lui 1534, dacă subtragem 5509; la 1 Sept. 1534 se știe însă cu siguranță că domnea încă Vlad VI; din 6 Sept. acelaș an avem dela dînsul un document în arhivele statului: grămătic este Țalapi, logofăt Tatul, iar boerii, afară de patru comuni, sînt alții.

Casuri de acestea în diplomatica țării rumînești sînt foarte rare; aci nu se începea anul

¹⁾ Cf. Jireček, în Archiv f. slav. Phil. XIX, p. 608.

nicî dela Martie, cum se constată din unele indiciî pentru Moldova — o influență rusească ce dispăre încă în timpul lui Alexandru cel Bun —, nicî dela Ianuarie, cum se făcea foarte des tot în Moldova prin sec. 15, sub influența diplomatiei polone.

Urme de *stil nou* se înțelege dela sine că nu putem găsi în epoca dela 1413—1582; acesta se introduce deabia la 1582 în Italia, iar în Ungaria la 1587.

O parte esențială a orî și căruî document vechiî este *pecetea*; ea este dovada cea mai evidentă a autenticității lui, căci ea nu putea să aparțină decît unei singure persoane sau unei singure comunități. Astfeliî pecetea stabilește mai bine decît orice identitatea celui ce dă documentul, afară de celelalte avantaje ce le oferea, mai ales în timpurile vechi, cînd cărturariî erau așa de pușini. Rolul peceții nu încetează nici după ce documentele încep a fi *iscălite*, ceea ce la noi se întîmplă mai des deabia pe la sfîrșitul secolului 16, cam dela Mihaî Viteazul înceace, deși casurî isolate de iscăliturî peste monograme se găsesc și mai de timpuriî. Așa primul cas ce-mî este cunoscut în țara rumînească e în doc. din 6 Sept. 1534 al lui Vlad VI (arh. stat.), care, în donația dată atunci din Furești (ѠѠѠѠѠ) mănăstirei Tismana, iscălește peste monogramul roșu cu cerneală neagră *иѠн влад во[е]в[о]д[а]*. Al doilea este iscălitura lui Mihnea, pe un act dela 14 Ian. 1591: *иѠ миѠнѠ вѠевѠд*, cel mai ve-

chiu ce se cunoștea până acum¹⁾. În apusul Europei iscălitura începe a se generaliza cam tot din sec. 16, în Germania din timpul lui Maximilian I.

Data fiind dar importanța peceților și fiindcă documentele dela Brașov ne oferă un material foarte bogat și sigur asupra acestei părți din diplomația noastră veche, voiu insista ceva mai mult asupra lor, vorbind *a)* despre materialul din care sînt făcute, *b)* despre formele principale ale lor, *c)* despre legendele și *d)* despre herburile lor. În nici un deposit de documente rumînești pecețile nu s'aun conservat așa de bine ca în cel dela Brașov și nicăiri, afară de arhivele statului din București, nu avem un șir așa de neîntrerupt de peceți, începînd cu a lui Mircea cel Bătrîn și sfîrșind cu a lui Pătrașcu cel Bun. În privința aceasta nici arhivele statului, cu mult mai bogate în documente decît arhivul Brașovului, nu pot înlocui materialul ce ni-l oferă acesta. În arhivele noastre aproape toate pecețile mici și mijlocii sînt stricate, rupte într'adins sau perdate; la Brașov cel puțin jumătate din ele sînt bine conservate.

Cele mai vechi și mai multe sînt de ceară, și anume de ceară roșie, verde, neagră și albă; aceasta din urmă, în majoritatea casurilor, s'a îngălbenit de vechime și s'a înnegrit de praf. Culoarea roșie se dădea cerii cu chinovar, cea verde cu așa zisul „viride hispanicum“ (Spanisches Grün), cea neagră cu chinoros.

---

¹ N. Iorga, în Hurmuzaki XI, p. CLI.

Ceara roșie este la noi, ca și în apus, un privilegiu al domnilor. Se pare însă că și la noi domnul acorda câte odată acest privilegiu marilor săi boeri, precum împărații sau regiilor germani acordaă această înaltă distincțiune unor principii, d. p. principelui de Saxonia, grafului de Mansfeld și altora. Astfeli pecețile celor patru boeri mari: Barbul banul Craiovei, Calotă vornicul, Charvat marele logofăt și Dimitru marele vistiernic din doc. dela 17 Martie 1517 al lui Basaraba IV Neagoe sînt pe ceară roșie. Acesta este singurul cas între cele dela Brașov; un al doilea nu cunosc din celelalte colecțiuni de documente. Este posibil ca ceara roșie să fi fost admisă în aceste peceți boerești, neavîndu-se la îndemîină de cea verde; explicarea dintîi mi se pare însă mai probabilă, căci e greu de admis ca într'un oraș ca Brașovul să lipsească din cancelaria comunei ceara verde¹⁾. Un alt motiv ar putea să fie înrudirea cu domnul, prin femei.

Ceara verde, care se constată în Europa cam din sec. 13 înceace, era întrebuintată în apus de principii, prelați și comune; în țara rumînească o găsim la boeri, mitropoliți, județi și pîrgari. Peceți domnești pe ceară verde cunosc numai din Moldova: a lui Roman Vodă, pe documentul din 30 Martie 1392 (arh. stat.): d-l Hasdeu, care a tipărit textul acestui document în Arh. ist. I, 1, p. 18—19, spune că e pe ceară neagră; ea este

---

¹⁾ Tratatul din 1517 între Neagoe și Brașoveni e încheiat de bună samă la Brașov, deși aceasta nu se spune apriat într'însul.

însă verde închisă, înnegrită de praf și de vreme. Pe ceară verde sînt și cîteva peceți din tratatele domnilor moldoveni cu regiî poloni, d. p. cele două ale lui Roman din 1393 (Uljanickij, No. 8): cea mare și cea mică, aceasta imprimată pe dosul învelișului de ceară albă îngălbenită al peceții celei mari (una de $7\frac{1}{2}$ cm., alta de 2 cm. în diametru); ale lui Ștefan din 1395 (Ulj., No. 10: cea mare și cea mică); pecetea cea mare a lui Alexandru cel Bun din 1402 (Ulj., No. 15) și cea mică din 1407 (Ulj., No. 19).

Ceara neagră, foarte rară în apus, este întrebuințată la noi de boeri, de fețe bisericești și de particulari. Trebuie considerată ca o excepție cu totul izolată ceara neagră din pecetea cea mică ovală cu legendă chirilică a lui Mircea, în tratatul cu Poloniî dela 1411 (Uljanickij, No. 21).

Pecetele astfel colorate se puneau său într'un înveliș de ceară albă, cînd se atîrnau la documentele de pergament, său se lipeau direct pe pergament și pe hîrtie. În cazul întiiu învelișul e cu mult mai mare decît pecetea, și pentru pecețile cele mari se mai făceau, spre a le conserva mai bine, niște cutii rotunde de tinichea, dintre care cîteva foarte vechi s'aû păstrat pînă astăzi în arhivul Brașovului. În cazul al doilea ele se fixau a) pur și simplu pe pergament său pe hîrtie, său b) se acoperea ceara cu o bucată de hîrtie în patru colțuri, peste care se imprima apoi pecetea. Acestea din urmă sînt mai nouă decît celelalte; în apus ele încep de prin sec. 14, la noi le putem constata numai într'al 15-lea,

maî cu seamă în întâia jumătate a lui. În sec. 15 apar și așa numitele *oștii*, germ. Oblatensiegel, ce se făceau din aloat de făină, peste care se lipea hîrtia și se imprima apoi pecetea. În apus cele dîntîi oștii apar, după constatările lui Grotefend, pe la 1571—79. La noi ele se ivesc ceva maî de vreme; le găsim în documentele la Radul IV cel Mare, c. 1496 (Regeste, No. xxxv), dar maî ales dela Basaraba IV Neagoe și Radu VI Paisie încoace (Regeste, No. LVIII, LXIII, LXIV, LXVI, cxxxvii). Ele devin maî dese în a doua jumătate a sec. 16; majoritatea casurilor o formează însă tot pecețile de ceară, cu hîrtie deasupra.

La documentele de pergament pecețile se atîrnuu saũ de fișii de pergament, pe care adeseori se scria și numele boerilor — cum este d. p. destul de des în Moldova la pecețile boerești alăturate pe lîngă cele domnești, — saũ de sfoară de mătase în culori variate, cum e de regulă în amîndouă țările. Pecețile domnești se atîrnuu de sfoară de mătase, ce avea de obicei culorile următoare: roșu, albastru, verde, galben, cafeniũ; negru și cenușiu maî rar. N'am observat ca aceste culori să fie în vre-o legătură cu culorile țării saũ naționale; cel puțin pentru sec. 15—16, alegerea lor se făcea întîmplător, după materialul ce se găsea în cancelarie.

Forma peceților e în general *rotundă* saũ *ovală*; cele mari sînt totdeauna rotunde, cele mici sînt în țara rumîneasă: la început ovale și rotunde, din a doua jumătate a sec. 15 încoace aproape

exclusiv rotunde. Astfel pecetea cea mică a lui Mircea dela 1413 este ovală; pecețile lui Mihail I sînt rotunde; pecețile lui Radul II Prasnaglava, afară de cea mare dela No. arh. 776 (7 Mai 1421), sînt ovale; ale lui Dan II, afară de pecetea cea mare dela No. arh. 780 (10 Noemvrie 1424) și 768 (30 Ian. 1431), sînt toate ovale; ale lui Alexandru-Aldea¹⁾ deasemenea¹⁾. Vlad I Dracul are, afară de pecetea cea mare rotundă dela 1437 (No. arh. 777), și rotunde și ovale: rotunde sînt cele dela No. arh. 169, 170, 177, 152, 180, 183, 164, 167, 166, 185, 165; ovale sînt cele dela No. arh. 171, 178, 176, 186, 173, 174, 154, 188, 187.

Dela Vlad Dracul înainte nu mai întîlnim peceți ovale; ale lui Vladislav II, ale lui Vlad II Țepeș (arh. No. 162, 208, 210, 175, 773, 145) și ale tuturor domnilor următori sînt rotunde; în descriere nu s'a mai relevat aceasta la fiecare în deosebî, am relevat însă totdeauna pe cele ovale.

Acestea sînt de patru feluri: unele culcate, altele drepte, unele mai scurte, altele mai lungărețe; de felul din urmă sînt pecețile lui Vlad Dracul de sub No. arh. 171, 173, 174 și 188; drepte („oval“) sînt pecețile dela No. arh. 173, 178, 187; culcate („queroval“) cele mai multe.

Triunghiulară saū în formă de scut („schildförmig“) este numai pecetea lui Ștefin, județul de Rîmnice, c. 1506; v. Regestele. Formă de scut, jos rotunzită, aū cîteva peceți foarte mici boerești, evi-

---

¹⁾ Cf. D. Sturdza, Documentele dela Wiesbaden, pl. III.

dent peceți de inel. Toate acestea sînt forme de peceți obicînuite în apus și în Ungaria; forma ovală ascuțită („spitzoval“), care în apus și în Ungaria era întrebuintată cu predilecție de fețele bisericesti, e foarte rară la noi.

După *mărime*, pecețile domnești se pot împărți în trei categorii principale: 1) mari, 2) mijlocii, 3) mici. Cele *mari* au dela 8—11 cm. în diametru, cele de 8 și 11 cm. sînt rare; obicînuite sînt cele între 8 și 10 cm.; cele *mijlocii* au de obicei 3—3¹/₂ cm., cele *mici* c. 2—2¹/₂ cm. Excepțiile dela aceste reguli sînt rare. Așa d. p. o pecete mijlocie a lui Radul VI Paisie din 20 Iunie 1537 (doc. din arhiv. stat.) e ceva mai mare decît cea obicînuită; conform cu mărimea, și legenda se depărtează aci de tipul obicînuit al peceților mijlocii; ea este: † ІѠ РАДША БОЕРОДА, СЪН РАДША[А] ВЕД., МАСТІЕ БЖІЕ ГОНЬ ЗЕМЛЕ ВЛАДКОЕ; cf. mai jos, p. LVIII și urm. Pecețile boeresti variaza între 1—3¹/₂ cm.

Ca *tip*, pecețile domnilor rumîni aparțin așa numitelor peceți armoriale sau heraldice, cu *emblemă* și *legendă*. Emblema și legenda se află la toate pe o singură față, pe avers; n'am întilnit pîna acuma în sec. 15—16 nici o pecete cu revers, precum n'am întilnit nici una cu legendă pe marginea din afară a peceții, ca la unele medalii; astfel de legende se găsesc numai la pecețile cu două fețe sau la bulle: ambele neusitate la noi în acest timp.

Cea mai mare parte din *legendele* peceților noastre sînt în limba *slovenească* și în litere *chirilice*. Ultimul domn la care găsim pecete cu le-

gendă latină este Vlad II Țepeș; înainte de el o constatăm la Mircea I, la Radul II Prasnaglava, la Dan II și la Vlad I Dracul. Cred că legenda latină s'a introdus în pecețile acestor domni fiindcă au fost lucrate în Transilvania, de meșteri sași¹⁾; aceasta o dovedesc de altmintrelea și motivele ornamentale împrumutate din pecețile ungurești, d. p. crinul casei de Anjou și forma gotică a literilor în unele dintr'însele, d. p. în pecetea cea mică rotundă a lui Vlad Dracul; scrierea gotică era foarte obicnuită prin sec. 15 în Ungaria; sînt însă legende și cu litere unciiale rotunde, ca d. p. în pecetea cea mare a lui Vlad Dracul²⁾. Fie că după Vlad Țepeș pece-

¹⁾ Pentru sec. 17 avem o dovadă sigură într'o interesantă scrisoare a lui Constantin Brîncoveanu din 10 Aprilie 1689 către jup. Ghiorgi „felnogiul dela cetatea Brașovului“, în care îl roagă pe acesta să dea o piatră de zafir lui Eremita *pecetarul*, ca să i-o lucreze și să i-o sape. „Însă vei ști dumneata că nu iaste să se facă altă peceate, ce tot aceea ce ni o au făcut în inelul cel de aur, care l-am trimis cu boiarul nostru Radu post[elnicul] Goleșcul, de mi l-au făcut iar dumnealui; ce tot aceea peccate, acelu corbu, soarele acela, luna aceea, slovele iar acealea; numai atîta la picioarele corbului, la inelul acest de aur s'au pus leatul cu slove rîmînești, iar în inelul acesta să se facă cu slove latînești, cu ambac. Numai să zici dumneata și aceasta, cît ar putea să-l sape *adînc*, să nu fie săpătura în față“. Iorga, Socoțelile Brașovului, p. 130. — În țară pecețile se lucrau, se pare, de Țigani. Într'o scrisoare dela 1 Iunie 1595 a lui Mihnea Turcitul către fiul său Radul, care se afla atunci la Veneția, găsim următorul pasaj interesant: „Mi-ai spus să trimet pecetea, și acolo să facă alta ca aceea, dar am făcut una la un Țigan muntenesc, *κακαμαμια* (sc. βουλα) ης εναν κατ'εξηβελο απο την Βλαχ'αν. Iorga, Studii și documente III, p. LII—LV.

²⁾ Amîndouă reproduse de D-l Sturdza în Documentele dela Wiesbaden. — Din cele ungurești litere gotice au pecețile lui Ladislaū Gara, ale lui Ulrich Cilli, Ulrich Enzinger, Ioan Hunyady și multe altele din sec. 14 și 15. Reproduse foarte frumoase se găsesc în istoria iubilară a Ungariei: *A magyar nemzet története, szerkeszti Szilágyi ésándor*, Budapest, vol. IV (1896).

țile aŭ început să fie lucrate în țară, fie din pricina scăderii influenței ungurești, care se afirmă mai ales după moartea lui Hunyady, fapt este că dela 1462 încoace peceți cu legendă latină n'am mai întilnit în țara rumînească tot timpul sec. 15 și 16.

După mărimea peceții, se pot distinge *două tipuri de legendă*: 1) a peceților mici și mijlocii, care conține numai numele domnului, cu titlul „voevod“ sau „voevod și domn“; 2) a peceților celor mari, care pe lângă numele domnului conține și numele tatălui său. O excepție dela această regulă generală face pecetea cea mică ovală a lui Vlad Dracul, în care este numit și tatăl său Mircea. În pecețile cele mari era natural ca numele domnului să fie dat mai complet decît în cele mici.

Spre a avea o perspectivă mai ușoară asupra legendelor din pecețile dela Brașov, daŭ aci, în traducere, un tablou întreg al lor, completîndu-l cu cîteva din alte colecții; versiunea originală e reprodusă în corpul edițiunei, la fiecare document în parte. Ea începe, ca și în apus, la cele mai multe cu crucea; la unele începe cu o steluță sau cu o rosă, aceasta însă numai la cele din întîia jumătate a sec. 15: o imitație după cele ungurești contemporane.

1. Mircea I (cel Bătrîn).

† *Mircha voevoda* (1413; latinească).

Aceeași legendă o are și pecetea ovală (2 și 2½ cm.) a lui Mircea din scrisoarea dela 1403 către Vladislav

Jagiello (arhivul ministeriului de externe din Moscva): † *Mircha voivoda*; Uljanickij No. 16 o dă greșit ca pecete mare. La a doua scrisoare din același arhiv, Uljanickij No. 17, pecetea este perdută; era de ceară roșie.

Cunoaștem dela Mircea și o pecete mică ovală (2¹/₂ și 3 cm.) cu legendă chirilică, din 1411: † *иѡ мирча велики воевода* (arhivul ministeriului de externe din Moscva); Uljan. No. 21; Hurmuzaki I, 2, p. 473.

Din pecețile mari ale lui Mircea se cunosc numai cele trei dela Moscva, din 1390, 1391 și 1411, reproduse în Hurmuzaki I, 2, tabelele I-III, și cea dela Lemberg, a cărei descriere și legendă o dă Kaluźniacki în Dokumenta mołdawskie i multańskie, p. 10; în herb nu poate să fie însă corbul (kruk), ci vulturul, care se recunoaște foarte bine pe pecețile dela Moscva. Cea din 1411, mai bine păstrată decât celelalte, are legenda: † *S. Mirche voivode transalpini. bani severiniensis. ducis de Fugarus e. t.* (= et cetera): de cele patru părți ale scutului inițialele *м р ч а* = *м[и]рча*. Cf. legenda peceții dela Lemberg, cetită de Piekosiński, l. c. În Hurmuzaki I, 2 pecetea din 1411 e cetită necomplet (p. 473), ca și cele din 1390 și 1391 (p. 322, 335), pe care nu le-am putut vedea în original. — O pecete mare cu legendă chirilică nu cunosc încă dela Mircea I.

2. Mihail I.

† *Io Mihail voevod* (c. 1415—1418).

Dela Mihail se cunoaște și o pecete latinească, pe doc. din 22 Mai 1418, dat Sașilor din Cisnădia. Legenda, după lectura lui Seyfert, e aceasta: *S. Michael dei gracia vojvoda transalpinus*. Emblema e descrisă, tot de dînsul, așa: „einen seitwärts stehenden Raben auf freyem Felde, mit einem langen Kreuze im Schnabel, das unterhalb dem Querholz eine kugelförmige Gestalt hat. Oben zur rechten Seite ist die Sonne, zur Linken

der Mond, und in demselben ein Stern“ (Engel, Geschichte der Walachey, p. 41; e probabil vulturul, nu corbul).

3. Radul II Prasnaglava.

† Ioan Radul voevod și domn (c. 1421—1422).

Din pecetea cea mare cu legendă latină (7 Mai 1421) n'am putut ceti decît: *voivoda e transalpini Rad.*, iar în pecetea cea mică dela 21 Nov. 1421 legenda pare a fi fost, după numărul literilor ce au putut încăpea întrînsa, † S. Ra†dul †wai†voda.

4. Dan II.

† Ioan Dan voevod (c. 1427—1431).

5. Alexandru — Aldea.

† Io Alexandru voevod (1432).

Cf. versiunea originală de pe pecetele reproduse de D-1 Sturdza: *иѡанъ алѣ[ă]андръ воєвода*; transcrierea dela p. 9 a broșurei D-lui Sturdza este greșită.

6. Vlad I Dracul.

1) Pecetea cea mică: α) rotundă: † * ioan * wlad * waiwoda (c. 1433—46; latinească); cf. s. β) ioan * wlad * waywoda * pe pecetea reprodusă de D-1 Sturdza, l. c., cea mai frumoasă și poate cea mai veche din toate, făcută incontestabil în Transilvania sau Ungaria; β) ovală: αα) ovală scurtă: Vla†d voevod, fiul lui Mircea (c. 1433—38); Ioan Vla†d voevod † fiul lui Mircea (c. 1438—46); evident două exemplare deosebite; ββ) ovală lungăreață: †Io[a n Vla d] voevod [și domn] (c. 1432).

2) Pecetea cea mare: † S. Wlad, filius Merce, transalpinis vaivoda et dominus de Fogaras (1437; în nota dela p. 50 e tipărit greșit transalpinus); crucea dinaintea lui S este ștearsă; cf. legenda pe care o dă D-l Sturdza după cele două peceți: cea din arh. stat. și cea dela Lemberg: † S: Wlad: filius: Merce: transalpinis: vaivoda: et dominus de: Fogaras și lectura lui Piekosiński a peceții dela Lemberg, ap. Kaluźniacki, Dokumenta moldawskie i multañskie, p. 34: Wlad: filius: Merce: transalpinis: vaivoda: et dominus (restul e rupt); transalpinis înseamnă aci transalpinis partibus. Din cele două peceți, reproduse de D-l Sturdza, l. c., pl. 4, pe cea dintîiu se citește: † S. Wlad: filius: Merce: trans[alp]inis vaivo[da et dominus] de Fugaras; pe a doua: [† S. W]lad filius Merce transalpinis vaivoda et [dominus de Fugaras]; dominus este șters de tot, Fugaras e rupt. Pe amîndouă, de cele patru părți ale scutului, se citesc inițialele в л л д = влад.

3) Dintr'o altă pecete, deosebită de cele descrise până aci, mijlocie și cu legendă în litere chirilice foarte mărunte, n'am putut ceti lămurit decît cuvîntul запланинскимъ. Pecetea este fără îndoială a lui Vlad I Dracul, dela c. 1444—46; dată fiind litera foarte mărunță și locul ce-l ocupă în pecete cuvîntul запланинскимъ legenda poate să fi fost cam următoarea: † ив влад воевода и гнь късен земли вггроклауинскон и запланинскимъ странамъ, амлашш и фарашиш херцег. Daŭ această lectură ca o simplă presupunere, în tot cazul hazardată (No. LI).

7. Vladislav II sau Vladislav Dan.

† Io Vladislav voevod și domn (1452, 1448—53).

8. Vlad II Țepeș.

[† Io Vlad voevod și domn] al întregii țări a Ungrovlahiei (1456—62).

Legenda latină de pe pecețile arh. No. 162, 173, 208 e așa de neclară că n'am putut-o ceti.

9. Rațul III cel Frumos.

† Io Radul voevod, domn al țării Ungrovlahiei (c. 1462—63).

10. Basaraba II cel Bătrîn.

† Ion Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu (1474—76).

Cf. și legenda de pe pecetea reprodusă de D-I Sturdza în Documentele dela Wiesbaden: † *иоуъ ка-с[ара]ка конкода млас[т]ю вжню*, deosebită de celelalte ale acestui domn prin ortografie.

† Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn (1477).

11. Basaraba III cel Tânăr.

† Io Basaraba voevod, din mila [lui Dumnezeu] domn (c. 1480—81).

12. Vlad III Călugărul.

† Io Vlad voevod, din mila lui Dumnezeu domn (*господинъ* la 1481, 1482, 1482—83, 1483—95; *господарь* la 1481 și 1482).

† Io Vlad voevod, din mila lui Dumnezeu, și domn (1482—83, 1484, 1483—95).

Pecetele lui Vlad Călugărul sînt toate mijlocii; în documentele dela Brașov se pot distinge șase exemplare deosebite, care se pot clasifica în trei grupe: a) cele cu *господинъ*, b) cele cu *господарь*, c) cele cu *и господинъ*; aceste din urmă au *конкода* în loc de *кокода*. Înăuntrul celor trei grupe exemplarele se deosebesc numai prin ortografie (*и* sau *ѵ*) și prin forma instrumentalului dela adj. *вожн*: a) *вожѣ*, din care lipsește *ю* [*божѣю*]; b)

БОЖІА; c) БОЖІЮ, БОЖІЮ; d) БОЖІЮ, БОЖІЮ. S'ar putea deosebi și un al șaptelea exemplar: БОЖІЕ și БЖІЕ ¹⁾).

13. Radul IV cel Mare.

† Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu, și domn (1497, 1496—1508).

† Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu și domn (1507—1508).

La Radul se pot distinge 3 peceți mijlocii: două cu И ГОСПОДИНЬ, una cu ГОСПОДИНЬ; la cele două din urmă deosebirea este în forma instrumentalului dela БОЖІИ: БЖІЮ și БЖІЮ.

O pecete mare dela Radul al IV se păstrează în colecția Academiei Române: e ruptă dela documentul de care a fost atârnată și are pe învelișul de ceară albă data greșită 7001 (= 1492—93); deși cam ștearsă, ea se poate citi astfel: † ІУ РАДЪАВЪ ВОЕВОДА И ГНЬ ВЪСЕНЪ ЗЕМАНЪ ГГРОВАХІИСКОН, СНЬ ВЛАДА ВЕЛИКААГО ВОЕВОДА = Io Radul voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei, fiul lui Vlad marelui voevod ²⁾. Cf. doc. din 25 Ian. 1499 din arh. stat.

14. Vlad IV cel Tânăr sau Vlăduță.

† Această pecete [e] a lui Io Vlad voevod cel Tânăr și domn (1510—12).

15. Basaraba IV Neagoe.

1) Pecetea mijlocie: † Din mila [lui Dumnezeu Io Basaraba] voevod și domn (1512—21).

¹⁾ Pecetea reprodușă de D-I Sturdza în Documentele dela Wiesbaden, pl. II: † ІУ ВЛАДЪ ВОЕВОДА МАС[ТН]Ю. БЖІЮ. И ГОСПОДИНЬ este deci a lui Vlad Călugărul. Scrisoarea este probabil din ultimul an al domniei lui; Tudor logofătul trebuie să fie vistierul dela 1492, 1493 (Mil., DR., p. 343, 344), 1494 (22 Iulie; arh. stat.).

²⁾ Scut cu vulturul și crucea simplă în cioc; semiluna și steaua vîrîtă într'însa deasupra cozii; c. 10 cm. în diametru; cu înveliș cu tot, una din cele mai mari peceți.

2) Ceamare: † Io Ba[saraba voevod, din mila lui Dumnezeu] domn al întregii țări a Ungrovlahiei, fiul lui Basaraba voevod (1517).

16. Vladislav III.

† Io Vladislav voevod, din mila lui Dumnezeu domn rumîn (1524).

17. Radul V dela Afumați.

† Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn rumîn (1521, 1523).

Pe un document din colecția Academiei Romîne, 18 Mai 1526, se află o altă pecete mijlocie a lui Radul dela Afumați, de 4 cm. în diametru; legenda este: † ПЕЧАТЪ ИО РАДАША ВОЕВОДА И ГНЬ ВЛАШКОИ ЗЕМЛИ = pecetea lui Io Radul voevod și domn al țării rumînești. Cele două corpuri întregi, în mijloc o tulpină de crin cu cîte două frunze de ambele laturi.

18. Moisi.

† Pecetea lui Io Moisi voevod și domn rumîn (1529—30).

19. Vlad V.

† Această pecete [e] a lui Io Vlad voevod cel Tînăr și domn (1531; în scrisoarea dela 1530 necompletă: † Această pecete [e] a lui Io Vlad voevod; restul nu se poate ceti).

20. Radul VI Paisie.

† Io Radul voevod cel Nou și domn rumîn (1535—45).

† Io Radul voevod, din mila [lui Dumnezeu] domn rumîn] (1535—45; cf. pecetea lui Radul

V dela Afumați din 1523). Pecetea lui Marco, fiul lui Radu VI Paisie, care n'a domnit singur decît doar ca locțiitor al tatălui său, în timpul cînd acesta lipsea din țară, are legenda: † Această pecete [e] a lui Io Marco voevod și domn rumîn (1535—1545).

21. Mircea II Ciobanul.

† Pecetea lui Io Mircea voevod și domn al țării rumînești (1551).

22. Pătrașcu cel Bun.

† Această pecete [e] a lui Io Petrașco voevod și domn rumîn (1554).

Dela Pătrașcu s'a descoperit acum doi ani, la Gilău în Transilvania, tiparul peceții celei mari, singurul cunoscut pînă acum, pe cît știu, din sec. 16. Legenda e următoarea: † сѣн хрисовѣа ѿ петрашко конкод и гнѣ късен земли сѣрокладѣнскѣи = acest chrisovul [e] al lui Io Petrașco voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Chrisovul e luat aci în înțeles de pecete; cf. хрисовѣуль вѣлшкѣи земли, pentru stema țării, în octoichul dela 1575; Bibliogr. rom. veche, p. 61. Herbul are un vultur cu crucea simplă în cioc, la stînga o stea și o semilună, la dreapta două steluțe, una mai mare, alta mai mică. Ornamentația e foarte frumoasă: motive de acanthus și rose, cunoscute mai ales în pecețile din sec. 16 și 17. Dr. Veress Endre, Izabella Királyné 1519—1559. Budapest 1902, p. 423.

23. Mihnea Turcitul.

† Pecetea lui Io Mihnea voevod, domn rumîn (1582).

Cf. cu legenda dela Regeste, p. 287, pecețile mijlociî din două doc. dela 15 Iunie 1582 și 12 Dechemvrie 1589 (Acad. Rom.): † печат ѿ михнѣ конкод и гнѣ вѣлшкѣе. La cele două trupuri se văd picioarele sub

hlamidă. — Acelaş tip, ca legendă, presentă pecetea mijlocie a lui Alexandru Mircea ¹⁾ din 19 August 1573: † ПЕЧАТЪ ІО АЛЕΞАНДРЪ КОЕВОДА, ꙗННЪ ВЛАШКО[Е] (Acad. Rom.; în mijlocul celor două figurî e crinul).

Nu pot da din documentele dela Braşov legendele de pe pecetele lui *Dan Pretendentul* (1456—60) ²⁾, *Mihnea I* (1508—1510), *Mircea Pretendentul* (1511—1513), *Theodosie* (1521), *Basaraba V* (1529) şi *Vlad VI* (1532—35); la unii din aceştia pecetele sînt pierdute sau şterse de tot, la alţii lipsesc, iar scrisoarea lui Vlad VI din 1535 are pecetea lui Radul Paisie: † Печетеа lui Io Radul voevod şi domn rumîn. Cunoaştem însă o pecete mică a lui Mircea Pretendentul dintr'o scrisoare fără dată către judeţul şi pîrgariî din Sibiū: † ІО МИРЧѢ КОЕВОДА, СЫНЪ ІО МИХИѢ КОЕВОДА = Io Mircea voevod, fiul lui Io Mihnea voevod (arh. Sibiului); una mijlocie a lui Theodosie, deasemenea dintr'o scrisoare către judeţul crăesc şi pîrgariî din Sibiū: † МАТІЮ БЖІЮ ІОА Д[Е]УДОСІЕ КОЕДА И ГНЪ = Din mila lui Dumnezeu Io Ioa[n] Theodosie voevod şi domn (arh. Sibiului); şi una, tot mijlocie, a lui Vlad VI, într'un document din 15 Noembrie 1533 (arhiv. stat.), unde legenda, contrar usului de până la el

¹⁾ Îl numesc așa, considerîndu-l de fiu al lui Mircea Ciobanul; cf. Iorga, Hurmuzaki XI, p. XVII—XVIII.

²⁾ Documentul latinesc dela 1460 (arh. Braşovului) are o pecete, despre care Eder, în *Exercitationes diplomaticae* (Muzeul național din Budapesta, fol. lat. 2242), scrise la 1802, spune că reprezintă un corb cu cruce şi o parte dintr'o figură omenească, avînd şi un „Lilienstab“; pe lângă pecetea lui sînt şi 13 peceţi boeresti în ceară neagră [acestea trebuie să fie ale boerilor pribegi]. Notită comunicată de D-l N. Iorga.

în pecetele mijlocii, este: † ІВ ВЛАД ВОЕВОДА, СНЫ РАДЪА
 ВОЕВОДА = Io Vlad voevod, fiul lui Radul
 voevod.

Dintre doamne ni s'a păstrat pecetea *Voïchii*:
 † Voïca, doamna lui Mihnea (1511).

Din documentele dela Braşov ce n'au intrat
 în colecția noastră merită să fie comunicate încă
 următoarele două legende: cea de pe pecetea cea
 mare a lui Radul IV, pusă pe documentul latin
 din 1511 al lui Vlăduță (arh. No. 742): † ІВ РАДЪА
 ВОЕВОДА И ГНЬ ВЪСЕЙ ЗЕМЛИ СРГРОВЛАХИНСКОЙ, СНЫ ВЛАДА ВЕЛИ-
 КАГО ВОЕВОДА = † Io Radul voevod și domn al
 întregii țării a Ungrovlahiei, fiullui Vlad
 marelui voevod; și cea de pe pecetea lui Radul
 VIII Mihnea, care nu este ca cele mijlocii de
 până acum, ci un nou tip, de 4 1/2 cm. în diame-
 trul: † ІВ РАДЪА ВОЕВОДА, СНЫ МИХНЪ ВОЕВОДА, БЖІЕ МЛТИ
 ГПНЬ ЗЕМЛЕ ВЛАШКОЕ = † Io Radul voevod, fiul
 lui Mihnea voevod, din mila lui Dumne-
 zeu domn al țării rumînești (arh. No. 772,
 din 1612).

Cum vedem, deosebirea de tipuri, stabilită mai
 sus în legenda pecetilor domnești, se menține, cu
 oarecară excepțiune. Dela regula generală face ex-
 cepție și pecetea cea mică ovală a lui Vlad I Dra-
 cul, cu legenda chirilică: [†] ВЛАДЪ ВОВИВОДА, СИНЪ
 МИРЧА (с. 1433 — 39) și † ІВАН ВЛАДЪ ВОВИВОДА † СИНЪ
 М[ИРЧА] (с. 1438 — 46).

Trecînd la *emblema* pecetilor domnești, tre-
 buie să deosebim două feluri de peceti: a) cele cu
 două capete, busturi sau trupuri; b) cele cu vul-
 turul său corbul cu crucea în cioc. Amîndouă

se ivesc în același timp și par a fi deopotrivă de vechi.

Cele două capete încoronate, cel dela stînga de bărbat, cel dela dreapta de femeie, se găsesc pe pecetea cea mică rotundă a lui Mircea din 1413 (arh. No. 779)¹⁾, pe pecetea ovală cu legendă latină a lui Radul II Prasnaglava din 21 Nov. 1421 (arh. No. 771), pe pecețile ovale ale lui Alexandru-Aldea (arh. No. 301, 304, 305; cf. cele două reproduceri foarte bune din publicația citată a D-lui Sturdza), pe pecețile mici rotunde ale lui Vlad Dracul, atît cele cu legendă latină, cele mai frumoase din toate și în care capetele se disting foarte bine (reproducere la D-l D. Sturdza; cf. arh. No. 167 și 185), cît și cele cu legendă chirilică, d. p. în arh. No. 154, în sfîrșit pe cele mici ovale ale acestui domn, d. p. No. XL și XLII din colecția noastră: citez numai acelea unde figurile sînt lămurite.

Coroanele sînt cu trei ascuțisuri deasupra cercului, cari în pecetea cea mică rotundă și cu legendă latină a lui Vlad Dracul sînt transformate în trei flori de crin bine desemnate; o a patra se ascunde, după D-l Sturdza, în dosul uneia din cele trei.

Pe pecețile lui Alexandru-Aldea și Radul II Prasnaglava se văd, la dreapta și la stînga

---

¹⁾ Aceeași pecete, ca emblemă, o are scrisoarea din 23 Sept. 1403 către Vladislav Jagiello; cf. Hurmuzaki I, 2, p. 825: pecetea „minor“, emblema „duo capita humana, coronis ornata“, legenda „litteris latinis exarata“; Kalužniacki a cetit în ea: *bunus* și *voivoda*, prin urmare un alt exemplar decît cel dela 1413.

capetelor; două steluțe care lipsesc din pecetea lui Vlad Dracul.

Capetele au în toate forma de profile întoarse unul spre altul; în pecetea rotundă cu legendă latină a lui Vlad Dracul profilele sînt frumoase; în celelalte sînt foarte urite și așa de neîndemînic desemnate, încît abia se deosebește profilul femeesc de cel bărbătesc ¹⁾. În mijlocul profilelor se vede în pecetea lui Vlad Dracul o tulpină de crin cu cîte cinci rînduri de frunze de amîndouă laturile ei și o floare cu trei frunze în vîrf, în felul celor ce se găsesc pe monedele lui Petru Mușat și cum se vîd mai bine pe unele peceți contemporane din Ungaria: este floarea de crin caracteristică peceților și monedelor din timpul dinastiei Anjou.

Pela jumătatea sec. 15 cele două capete se transformă în două busturi, care se măresc din ce în ce mai mult, cuprinzînd întîi pîetul pînă la brîu, apoi picioarele pe jumătate și în sfîrșit corpul întreg, îmbrăcat în hlamidă lungă pînă la călcîie. Forma de bust se poate observa pe pecețile mijlocii și rotunde ale lui Vladislav II 1448—1456 (arh. No. 25, 28, 127) și pe pecetea mijlocie rotundă a lui Basaraba II cel Bătrîn dela 1475, unde busturile sînt pînă la brîu: capetele sînt și aci încoronate, figura dela dreapta este evident de femeie, iar la mijlocul busturilor, în locul crinului, este un pom ce seamănă a brad sau chiparos și care rămîne apoi constant în tot cursul sec. 15 și 16.

¹⁾ Vezi reproducerile dela D-1 D. Sturdza.

Pecetea cea mică și cu legendă latină a lui Vlad Țepeș din 7 Oct. 1476 are deasemenea două busturi încoronate, cel dela dreapta de femeie, iar în mijloc crinul său pomul; nu se vede clar, pare a fi însă pomul.

În pecetea lui Vlad Călugărul dela c. 1495, reprodusă de D-l Sturdza, busturile sînt transformate în trupuri întregi; ele rămîn de aci înainte așa în toate pecețile mijlocii, afară de rare excepțiuni, ca d. p. în pecetea cea mică a lui Radul V dela Afumați (arh. No. 295; Regeste), în care revin cele două capete încoronate. Figurile întregi sînt d. p. pe pecețile lui Vladislav III (arh. No. 27), Radul VI Paisie (arh. No. 287; Regeste) și fiul său Marco (arh. No. 315), Pătrașcu (arh. No. 318) și Mihnea Turcitul (arh. No. 321, Regeste; aci se văd și picioarele eșite de sub hlamidă).

O excepție dela acest tip de emblemă face numai pecetea cea mică rotundă a lui Mihail I (arh. No. 217), care are un singur cap încoronat; coroana e și aci cu trei flori de crin deasupra cercului; desemnul este însă altul decît la pecetea lui Vlad Dracul; foile de crin par a fi niște cruciulițe.

Al doilea fel de emblemă este vulturul cu crucea în eioc. Îl găsim întîiași dată în pecetea cea mare cu legendă latină a lui Dan II din 10 Noemyrie 1424 (arh. No. 780); apoi în pecetea cea mare a lui Vlad I Dracul din 8 Aprilie 1437 (arh. No. 770), ca și în cea dela 1439 din arhi-

vele statului¹⁾; în pecetea cea mare, cu legendă slovenească, a lui Radul IV cel Mare (documentul dela 1511 al lui Vlăduță, arh. No. 742) și a lui Basaraba IV Neagoe dela 1517 (arh. No. 781); la toate acestea crucea este dublă, iar de-a stînga vulturului se află o stelută vîrîită într'o semilună²⁾. În pecetea lui Neagoe, în partea de sus a crucei, e desemnată la stînga o stelută, iar la dreapta, unde pecetea este ruptă, era probabil o semilună; în josul steluței și semilunei, de amîndouă părțile crucei, par a fi desemnate alte două semilune.

În sec. 16 și 17 această emblemă se amplifică; așa pecetea rotundă a lui Radul VIII Mihnea din 12 Sept. 1612, care se deosebește de celelalte și prin mărimea ei (c. 4¹/₂ cm. în diametru), are ca emblemă: cele două corpuri întregi de bărbat și femeie, cu capetele încoronate, îmbrăcate în caftane lungi până la călcîie, între ele pomul, iar deasupra pomului vulturul său corbul cu crucea în cioc și cu aripile întinse; de-a dreapta și de-a stînga crucei o stelută și o semilună; ornamentica e, deasemenea mai bogată decît în pecețile cele vechi. În această emblemă sînt contopite, cum se vede, cele două tipuri, pe care până acum le-am găsit izolate: pe cel din tîiu în pecețile mici și mijlocii, pe cel de-al doilea în pecețile mari.

¹⁾ Reprodușă în broșura D-lui Sturdza.

²⁾ Pecetea cea mare a lui Vlad Dracul din 1437 e în totul identică cu cea dela 1439 din arhivele statului. — Vulturul cu crucea în cioc pare să fie și pe pecetea foarte ștearsă a Voichii dela 1511 (arh. No. 320; Mil. No. 112).

Primul cas de combinare a celor două embleme l-am găsit într'un doc. dela 20 Iunie 1537 al lui Radu VI Paisie (arh. stat.), a cărui pecete are aproape acelaș desemn cu pecetea lui Radul Mihnea; în loc de steluță și semilună sînt aci două stelute. Diametrul e deasemenea mai mare decît la cele mijlocii obicînuite.

Emblema duplă o are și Mihnea Turcitul. într'o pecete dela 7 Noemvrie 1588 (Acad. Rom.); legenda este: † милостію вожію іу михнѣ воєвода; pe banda ce desparte cele două elemente ale emblemei nu este scris nimica.

Aceasta este pecetea obicînută a lui Mihaï Viteazul. Un exemplar foarte bine păstrat găsesc într'un doc. dela 1 Sept. 1599 (Acad. Rom.): jos cele două chipuri întregi, pomul la mijloc, deasupra lor banda și sus corbul cu ciocul întors spre stînga și crucea simplă, la stînga corbului soarele, la dreapta luna; legenda, de partea dreaptă: іу миханль, de partea stîngă: воєвода, iar pe banda dela mijloc: мл. вж. млсрдче = милостію вожію, милосръдче.

Acelaș tip îl aū două peceți din 19 Mai 1608 și 29 Martie 1609 ale lui Radul VII Șerban (Acad. Rom.); se deosebesc de a lui Mihaï Viteazul numai prin aceea că partea legendei de pe bandă are вжією мил[о]ст[і]ю; restul legendei nu se poate ceti; c. 4¹/₂ cm. în diametru¹⁾.

Ce semnificare să fi avut aceste două feluri de embleme?

¹⁾ Afară de exemplarele citate aci, se găsesc multe altele în colecțiile Academiei Romîne și în arhivele statului; puține sînt însă bine păstrate.

D-l D. Sturdza presupune, în broșura asupra documentelor dela Wiesbaden, că cele două capete, ce s'au transformat mai apoi în corpuri întregi, sînt ale *sfinților Constantin și Elena*, patronii țării rumînești, și că ele, figurau în *pecețile particulare* ale domnilor, pe cînd *vulturul*, mai tîrziu *corbul*, cu crucea în cioc, era *pecetea statului*. În adevăr, pe pecețile lui Mircea cel Bătrîn și pe ale lui Vlad Dracul e incontestabil vulturul, ca și pe monedele lui Vladislav I, Radul I (tatăl lui Mircea), Dan I, Mircea I, Mihail I, Radul II Prasnaglava, Vladislav II¹⁾ și Radul IV cel Mare²⁾.

Faptul că vulturul cu crucea în cioc se găsește pe pecețile cele mari, pe cînd cele două capete, busturi sau corpuri se găsesc exclusiv pe cele mici și mijlocii, confirmă presupunerea D-lui Sturdza. Este știut că și pecețile particulare ale suveranilor din apus sau așa numitele peceți secrete, pe care aceștia le puneau cîte odată

---

¹⁾ Cele trei monede cu legenda 1. *av.* † ИВАН ВЛАТИ, *rev.* † ИВАН ВЛАТИСЛА ВОИВОДА (col. 2444, No. 10), 2. *av.* † ИВ ВЛАДИСЛАВА, *rev.* † ИВ ВЛАДИСЛАВЪ ВОИВОДА (col. 2445, No. 13) și 3. *av.* † ИВ ВЛАДИСЛА ВОДА, *rev.* † ИВ ВЛАДИСЛА ВОИВОДА ГИР (=ГИРЬ; col. 2445, No. 15), pe care D-l Sturdza le atribuie pe cea dintîi lui Vlad Dracul, pe a doua lui Vlad Țepeș, iar pe a treia lui Vlăduță, le-ași atribui pe cele două dintîi lui Vladislav II (1446—1456), iar pe a treia lui Vladislav III (1523—1524), deoarece nu se constată de nicăiri ca Vlad Dracul sau Vlăduță să fi purtat și numele de Vladislav. Se poate însă să fie toate dela Vladislav II, care a domnit 10 ani, pe cînd Vladislav al III n'a domnit nici doi ani deplin și nici aceștia în liniște. Moneda lui Vladislav III (tabela B, v) samănă cu cea atribuită de D-l Sturdza lui Radul cel Mare (tabela B, iv).

²⁾ Vezi articolul *ban* în Magnum Etymologicum al D-lui Hasleū, vol. III, tabelele A și B.

alătura de pecetea statului, spre mai deplină confirmare a actului său în semn de deosebită favoare, erau totdeauna peceți mijlocii sau mici, uneori foarte mici. E natural dar să găsim și la noi ceva din acest obicei: să găsim o pecete a statului și peceți particulare ale domnilor.

Sfinții Constantin și Elena sînt împrumutați, după D-l Sturdza, din monedele bizantine; ei există însă și în monedele țarilor bulgari, căci cele două chipuri de pe monedele lui Asan II sînt mai curînd sfinții Constantin și Elena, decît portretele țarului și țariței, cum crede D-l Iliev în prospectul său asupra numismaticei bulgărești ¹⁾. În alte monede bulgărești se află Isus Christos.

Vulturul poate fi împrumutat dela împăratul Sigismund, care-l avea în pecetea sa mică și mijlocie; era vulturul imperial, și în pecețile rumînești el putea să însemne raportul de vasalitate față de imperiū și de Ungaria, al cărei rege era Sigismund²⁾.

Dealtmîntrelea vulturul nu este un privilegiū exclusiv caselor domnitoare; în Ungaria îl aveau și o sumă de nobili în herburile lor; așa familia Szécsi, d. p. cardinalul și arhiepiscopul din Gran Dionius în sec. 15: cu două capete, cu crucea deasupra lui și cu pălăria de cardinal ³⁾; se găsește

---

¹⁾ Sbornicul ministeriului de instrucție din Sofia, vol. I (1889), p. 97—132.

²⁾ Acestei explicații se opune prezența vulturului în moneda lui Vladislav, dacă aceasta este în adevăr a lui Vladislav I. — Vulturul se găsește și pe monedele lui Sigismund și pe una a lui Sracimir (Sbornik, l. c., tab. IV, No. 58).

³⁾ A magyar nemzet története, vol. IV, p. 17.

și la alți nobili din Ungaria și chiar la uniți boeri de-ai noștri; vezi mai jos, p. LXXVII.

Asupra înlocuirii lui cu corbul, documentele dela Brașov nu ne oferă elemente îndestulătoare pentru a o studia. Dacă descrierea peceții lui Dan pretendentul de Eder saū aceea a peceții lui Mihail I de Seyfert ar fi exactă — lucru de care mă îndoesc —, ar trebui să admitem că corbul s'a introdus la noi de vreme, poate din herbul Corviniilor; acesta avea un corb cu inel în cioc și o semilună deasupra corbului (d. p. pecetea lui Ioan Hunyady); pentru explicarea acestui corb s'a creat legenda pe care o găsim la Miron Costin în *Chronika ziem mołdawskich i multańskich*¹⁾.

Ași propune însă o altă explicare, pe care mi-aū sugerat-o vechile tipărituri românești și la care a ajuns, independent de mine, un eminent cunoscător al acestor tipărituri, D-l Nerva Hodoș. Cea mai veche din toate, liturghierul slavonesc dela 1508, are în vigneta dela fila 8, tetrada întâia, stema țării rumânești: un vultur cu crucea în cioc, soarele și luna de-a stînga și de-a dreapta ei²⁾. Evangheliarul dela 1512, în cele trei vignete cu stema țării, are în loc de vultur un corb cu crucea în cioc: e primul caz de constatare sigură a corbului în stema țării³⁾. Exemplarul pe pergament al evangheliarului din Mu-

---

¹⁾ I. Bogdan, *Cronici inedite atîngătoare de istoria Romînilor*, București 1895, p. 165, § 9.

²⁾ Ioan Bianu și Nerva Hodoș, *Bibliografia romînească veche*, București 1898—1902, p. 4.

³⁾ *Ibid.*, p. 11—13; cel dela p. 11 are și coroană pe cap.

zeul de antichităţi are însă un vultur, desemnat cu mâna de un miniaturist ¹⁾. Casul acesta ne explică de ce în exemplarele pe hîrtie, necompleteate de miniaturişti, rămînînd numai o simplă schiţă de desen, care la tipar eșia cu totul neagră, vulturul a putut fi luat foarte ușor drept corb și transformat mai târziu în acesta. Așa în molitvelnicul dela 1545 pasărea din stema țării este încă evident vulturul ²⁾; în triodul dela 1550 însă, în octoichul dela 1574, în cel dela 1575, în psaltirea slavoromîna dela 1577 și în alte tipărituri din sec. 16 pasărea este saū evident un corb saū samănă mai mult a corb decît a vultur ³⁾.

În tipăriturile din vremea lui Matei Basaraba ea se lua drept corb; cf. stihurile lui Uriil Năsturel din Fierăști în pravila dela 1640: страна сѣмъ в' знаменіе птицѣсъ врана носитъ = fața aceasta drept stemă pasere corb poartă; врана въ вѣки персей не излагати сѣмъ = iar al corbului pîept să fie pururea ferit ⁴⁾.

Ne-am aștepta dar ca și în peceți corbul să se ivească după 1512. Așa și este. Cred că el s'a introdus mai întîi în pecețile cu emblemă dublă; exemplarul cel mai vechi ce cunosc e dela 1537 (v. mai sus, p. LXXII). În aceste peceți

¹⁾ Vezi planșa reproducă de A. Odobescu în Revista Romîna vol. I (1860). Presupun că reproducerea este exactă.

²⁾ Bibliografia romîneasă veche, p. 24.

³⁾ Ibid., p. 32, 58, 61, 62, 66.

⁴⁾ Ibid., p. 109. Cf. și scrisoarea de mai sus a lui Constantin Brîncoveanu din 1689; p. LVII.

pasărea e foarte mică, și e greu de hotărît dacă ea represintă un corb sau un vultur. Așa în pecetea lui Mihaï Viteazul din 1599 și în altele mai rău păstrate dela același domn e văd un corb; în pecețile lui Radul Șerban pare a fi însă vulturul. Astfeli, corbul a înlocuit pe vultur în urma unei erori tipografice.

Cîteva cuvinte încă, asupra *peceților boerești*, în special asupra celor ce nu le-am descris în notele dela Documente și Regeste.

Cele mai vechi peceti boerești sînt cele patru din documentul dela 7 Mai 1421 al lui Radul II Prasnaglava; pe una singură, cea mai mare din ele, se distinge bine un vultur cu două capete și cu aripele întinse; bănuiesc că este pecetea lui Radul, primul boer în lista martorilor și de sigur banul Radul dela 1413; pe două nu se poate distinge nimic, iar a patra, care presupun a fi a lui Mihail protovistiarul, are inițiala **М** (= *михаилъ*). În țara rumînească însă obiceiul de a alătura pe lîngă pecetea domnului pecetele boerilor celor mari nu era așa de înrădăcinat ca în Moldova; de aceea avem foarte puține documente cu peceti boerești. Cel mai prețios din toate în privința aceasta este tratatul de închinare și de alianță al lui Vlăduță din 1511 (arh. No. 742), al cărui text e însă latinesc și n'a intrat în colecția noastră¹⁾. Acest

---

¹⁾ Cuprinsul e analog cu tratatul lui Radul IV cel Mare din 1507: Vlad recunoaște că regele Vladislav l-a confirmat în tronul țării rumînești și-i jură credință lui, primului său născut Ludovic și Brașovenilor; se obligă a ajuta pe rege contra dușmanilor săi perfizi

tratat e confirmat prin 13 peceți boerești, din cari 12 sînt mici, 6 deadreapta și 6 deastînga peceții domnești, iar a 13-ea, lîngă pecetea domnească, e ceva mai mare decît celelalte; aceasta este atîrnată și de altă mătase: roșie, galbenă și vî-nătă, pe cînd celelalte 12 aū mătase verde și roșie, ca a domnului. Pe cele mai multe nu se pot distinge figurile: așa chiar pe cea mai mare, pe care ași atribui-o vornicului Bogdan; în nici una n'am putut ceti vr'un nume. Într'a noua se vād literile *HERO* deasupra unei figurī ce pare a represinta o pasăre cu aripele întinse stînd în picioare, la stînga ei o stea; într'a unsprezecea, a cărei figură e un cal, se citesc dedesuptul figurei literele *ЗЕТ*; celelalte aū următoarele figurī: întîia o femeie cu lance și scut în mîna; a doua o pasăre stînd în picioare și o legendă chirilică ce nu se poate ceti; a treia două semi-lune, întoarse cu partea convexă una spre alta și o liniuță deasupra lor; a patra un cap de militar cu coif; a cincea două profile față în față: par a fi un bărbat și o femeie; a șasea o persoană ce șade în scaun, goală; a șaptea, a opta,

---

(Turcii) și să fie prieten prietenilor și dușman dușmanilor Ungariei: față de Brașoveni se obligă să nu le pue vămī nouă. „Datum in Detric (= Dridu din Prahova; cf. Dridov, podul Dridului, lîngă Gherghița), die dominica post assumptionis beatae virginis Mariae Hungarorum patronae“ (= 17 August). Boeri sînt citați cu numele 15, în ordinea următoare: 1. Bogdan vornicul „summus iudex“, 2. Barbul (Barbor) banul, 3. fratele său Pîrvul (Perbor), 4. Danciul pîrcalab, 5. Datco ban, 6. Horvat vistier, 7. Vancea logofăt, 8. Mircea postelnic și fratele său, 9. Semca spătar, 10. Calotă vistier, 11. Ivan stolnic, 12. Ștefan pitar, 13. Radul ban de Mehedinți, 14. Cocora (Kokorra) vornic și 15. Vlaicul șatrar cu frații săi.

a zecea și a douăsprezecea aș figurî ce nu se pot defini.

Tratatul lui Neagoe Basaraba din 1517 are patru peceți, din care pe cea din dreapta peceții domnești se citește legenda: [† сѣи печатъ сѣтвори] жѣпанъ калотѣ дворникъ; ca figură ea are o floare în mijloc, pare a fi un crin, la rădăcina ei în dreapta o steluță, în stînga o semilună; o a doua pecete, tot în dreapta celei domnești, e fără legendă și cu o figură neclară; celelalte două, din stînga peceții domnești, una, cea de lîngă pecetea domnească, are ca figură două busturi de boeri față în față, despărțite printr'un pom ce samănă cu cel de pe pecețile domnești; capetele sînt fără barbă și par a avea coifuri; a patra are două frunze sau două semilune întoarse cu partea convexă una spre alta și cu o cruce la mijloc; cf. pecetea a treia din doc. lui Vlăduță. Ași fi aplicat să atribuî această pecete banului Barbul, citat în document înaintea lui Calotă, marele vornic; asupra celorlalte două nu îndrăznesc să fac nici o presupunere. Toate sînt atîrnate de mătase roșie și verde, ca și pecetea domnească.

Celelalte peceți boerești din arhivul Brașovului sînt descrise la Documente și Regeste, unde am dat și toate legendele, cîte le-am putut ceti. Ca regulă generală, asupra emblemelor și legendelor din pecețile boerești, putem stabili deocamdată următoarea: a) în embleme, boerii din țara rumînească s'aș ținut mai ales de obiceiul nobililor unguři; cea mai mare parte din figurile de pe pecețile lor se găsesc în pecețile ungu-

rești din sec. 14 și 15: ostașul său călărețul, vulturul, calul, buzduganul, coiful, erinul, ste-
luța, semiluna și celelalte; multe sînt simple
camee; b) legenda constă sau α) din numele simplu
al boerului, cu sau fără atributul жѡпанъ, d. p.
† алъѡ токѡавес (1431—33); драгомир ѡдрище (1488—
1490/95); жѡпан драгомир ѡдрище (1482—1495); † пе-
чат оп[рѡѡ] (1542); sau β) din numele și funcțiunea
lui, cu sau fără atributul жѡпанъ, d. p. стеѡфан ло-
[гоѡет] (1442); жѡпан драгомир дворникъ (1481; Dra-
gomir Manev); [драгомир] дворн[ик] (1482; Dra-
gomir Udriște); [стѡико] лог[оѡет] (1492); крѡстѡиѡнъ
дворник (1482—93); калот[ъ] велики висти[таръ] (1508—
1509); жѡпанъ [држгич велики д]ворник (1530—36);
† жѡпан винтилъ велики дворник (с. 1536); † [жѡ]пан
стѡнилъ дворн[ик] (1558); mai amplificată: † печат
сѡтворѡ жѡпан калотъ велики дворник (1520—21);
sau γ) dintr'o inițială orî mai multe litere din nume,
d. p. м = миѡанлъ (1421), к = кѡико (1431), кв =
даткѡ (?), pe pecetea lui Datco vornicul, pusă de
soția și de fiul său pe scrisoarea dela c. 1582;
Regeste No. слххviii.

Asupra pecetilor de mitropoliți, județi și
pîrgari n'am nimica de adăogat la cele spuse
în Documente și Regeste.

Voiu încheia această întroducere cu cîteva
considerațiuni asupra modului cum am publicat
documentele dela Brașov și cum ar trebui să se
publice de aci înainte toate documentele noastre
slopeuești.

Este incontestabil că aceste documente, care

din fericire ni s'aũ păstrat în foarte mare număr, aũ pentru noi în primul rînd un *interes istoric*; interesul ce-l presintă ele pentru limba slovenească la Romîni cade pe al doilea plan. Din materialele publicate pînă acum în original de D-l Hasdeũ în Archiva istorică a Romîniei, singura ediție bună de documente interne, și din cele publicate de Miletic în „Dacoromîni“ și în „Noile documente vlahobulgare dela Brașov“ se poate scoate aproape tot ce este de scos din documentele noastre vechi asupra istoriei limbii bulgărești în sec. 14—17. Această lucrare a făcut-o Miletic, cu o competență pe care între slaviști de astăzi n'a întrecut-o nimenea. Tot ce a rămas de făcut pe această cale este a completa datele lui Miletic cu cele inedite, a rectifica unele greșeli de puțină însemnătate, strecurate nu din necunoștința limbii, ci dintr'un studiu insuficient al instituțiilor noastre vechi și din cîteva lacune în cunoașterea elementelor lingvistice de altă origine decît cea slavă. În ce privește însă fonetica, morfologia și sintaxa limbii bulgărești din cancelaria domnilor țării rumînești, cele două lucrări ale lui Miletic aũ pus o bază sigură și trainică de cercetări ulterioare.

Deaceea, cînd e vorbă să se facă o ediție de documente vechi ca material pentru istoria romînă, mi se pare că în cele mai multe cazuri ne putem dispensa de publicarea originalelor, cînd traducerea lor se poate face cu deplină siguranță. Scopul publicațiilor de asemenea natură nu trebuie să fie a le face accesibile numai

cîtorva specialiști ce se ocupă cu limbile slave; ele trebuiesc răspîndite și în publicul mare, căci numai așa se poate deștepta interesul și gustul pentru studiile istorice, care lipsesc aproape cu totul societății noastre.

A publica dar traduceri însoțite de originale este de cele mai multe ori un lux inutil; în orice colecție mai mare se vor reproduce cîteva originale, din cele ce presintă vre-un interes deosebit ca specimene de limbă saŭ de scrisoare veche; ele nu pot lipsi, natural, din publicațiunile de paleografie saŭ diplomatică, unde nu ne putem dispensa nici de facsimile.

Iată pentru ce, în colecțiunea mea, am renunțat la tipărirea originalelor, deși posed copii absolut exacte și făcute de mine însumi. Cred că așa vor trebui publicate și celelalte documente interne ale noastre, a căror editare nu mai poate întîrzia. Un „codex diplomaticus“ al țărilor noastre, care să cuprindă toate documentele mai importante pentru istoria lor, începînd cu puținele ce ne-aŭ rămas din sec. 14 și mergînd pînă la a doua jumătate a sec. 17, cînd limba slovenească se înlocuește peste tot cu cea romînească, este o necesitate absolută pentru progresul studiilor noastre istorice, care aŭ luat în timpul din urmă un așa de mare avînt. Ori cît de prețioase ar fi documentele externe, editate în marile colecțiuni străine, în colecțiunea Hurmuzaki și în publicațiunile numeroase și excelente din toate punctele de vedere ale D-lui N. Iorga. fără un codex cit se poate mai com-

plect al documentelor interne, istoria noastră va păstra un caracter provizoriu, iar partea cea mai de competență a ei, istoria *culturei românești*, în accepțiunea cea mai largă a acestui cuvânt, nu va putea fi făcută.

Se înțelege că nu toate documentele trebuiesc publicate în întregime; pentru cele mai puțin importante, Regestele le pot ține locul, când sînt bine și amănunțit făcute. O pildă foarte bună a dat în această privință D-l Iorga în mai multe din publicațiile sale și acum în urmă în cele cinci volume de „Studii și documente cu privire la istoria Romînilor“¹⁾.

Dacă însă materialul de documente interne în limba românească s'a înmulțit în mod îmbucurător și dacă edițiile din ultimii ani sînt, din punct de vedere critic, cu mult superioare celor vechi, pentru cele slovenești, dela „Archiva istorică“ încoace (1865—67) nu s'a făcut aproape nimic; o excelentă publicație pentru timpul său, ea arămas și astăzi unica și cea mai bună colecție de documente interne vechi, în care originalele sînt bine publicate și traducerea bine făcută. Ea conține însă prea puțin material.

E datorită noastră să ne gîndim a relua opera începută cu atîta succes de D-l Hasdeu. Străinii cari au încercat s'o completeze, n'au putut face mult; deși ei au lucrat în condițiuni mai prielnice decît noi, specialiștii din țară, lucrările lor se resimt de defectele, pe care nu le pot

---

¹⁾ Patru au apărut în 1901 și 1902; al cincilea e în curs de publicație și conține numai documente interne.

ocoli decît cei ce cunosc cu deamăruntul trecutul poporului român.

Folosindu-mă de ocazia ce-mi oferă interesantul fond de documente dela Braşov, pe care l-am studiat, cu multă dragoste şi cu mult interes, în trei rînduri, am încercat să dau, în această ediţie a lor, un model a) de chipul cum trebuiesc traduse şi publicate documentele noastre vechi, b) de chipul cum trebuiesc făcute Regestele. Aşa înţeleg să se facă viitorul „codex diplomaticus“ al Romîniei, publicaţie ce nu se poate întreprinde decît sub auspiciile Academiei Romîne, singurul institut care dispune şi de mijloace materiale suficiente şi care, în acelaşi timp. are datoria şi este, din toate punctele de vedere, în stare să aducă la îndeplinire acest vechiū desiderat al istoriografiei noastre. L-aū exprimat de mai multe ori şi străinii, cari i-aū simţit necesitatea mai mult decît noi, cei ce putem măcar utiliza, în arhive şi colecţiuni private, materialele inedite¹⁾.

Această posibilitate datează însă de foarte

¹⁾ Vezi recensiunea lui C. Jireček asupra cărţii mele despre „Vechile Cronici Moldoveneşti“, Archiv für slav. Phil. XV (1893), p. 91 : „Cu ocazia aceasta ne permitem a exprima dorinţa ca oamenii din Regatul Romîniei să se gîndească cît mai în grabă la editarea unui „codex diplomaticus“, care să corespundă tuturor cerinţelor timpului. Documentele moldoveneşti şi munteneşti, scrise cele mai multe în sloveneşte, sînt împrăştiate în aşa de multe publicaţiuni încît utilizarea lor e foarte îngreuiată. Foarte multe vor fi încă nepublicate. Colecţiunea ar trebui să fie completă, iar textele ar trebui colaţionate exact fiecare cu originalele; pe lîngă aceasta, n'ar trebui uitare nici indexurile. Pentru cercetările istorice din ţară o asemenea întreprindere ar pune temelile unui nou avînt“.

puțină vreme. Afară de Academia Română, — până mai deunăzi singurul institut, în care, grație îngrijirii patriotice a D-lui D. Sturdza, documentele noastre istorice se păstrează în siguranță și se consultă cu înlesnire, — celelalte depozite de documente au fost și unele sînt încă închise pentru cercetători. Arhivele statului din București s'au deschis acum doi ani și ordonarea materialelor istorice dintr'însele abia de-atunci a început; muzeul național, care posedă, precît aud și precît știu din publicațiile străine, documente și manuscrise prețioase, este inaccesibil; directorul acestui institut îl administrează în propriul său interes și îngăduie utilizarea materialelor adunate acolo mai de grabă străinilor, dintre cari unul, acum trei ani, a crezut că poate să-și permită a le înstrăina ¹⁾).

Deaceea, adunarea documentelor și manuscriselor vechi, în locuri sigure și accesibile tuturor specialiștilor, este primul lucru la care trebuie să se gîndească un guvern conștient de datoria ce avem cu toții față de trecutul țării noastre, cu mult mai glorios decît își pot închipui acei ce-l cunosc numai pe deasupra.

Odată adunate, o a doua datorie este publicarea lor. Aceasta va trebui încredințată unor oameni competenți, devotați studiilor istorice, nedeprinși să exploateze munca altora în profitul lor personal și să transforme întreprinderile științifice în întreprinderi bănești, unor oameni cari să fi dat dovezi suficiente de

---

¹⁾ Vezi Analele Academiei Romîne, tom. XXII, p. 163 (Desbaterile).

înbire de adevăr, de desinteresare și de onestitate în cercetările lor științifice. Sînt puțini încă de aceștia; sînt însă destui, pentru ca lucrul să înceapă.

M'am simțit dator să spun acestea, dator față de mine însumi și față de specialitatea pe care o represint în universitate și pe care am înțeles-o și am profesat-o dela început nu atît ca filologie slavă, cît ca știință ajutătoare istoriei romîne. Tăcerea mea de până acum a fost luată de unii drept o mărturisire a neputinței, de alții drept o dovadă de indiferentism; în realitate ea provenea din deferința ce am avut pentru Academia Romîna, dela care așteptam să ia singură inițiativa publicării unui „codex diplomaticus“, care să încoroneze, în mod demn, marea colecțiune de documente ce poartă numele lui Hurmuzaki. Academia va face fără îndoială acest lucru; dorința celor ce se ocupă cu trecutul poporului nostru, numai din dragostea pentru acest trecut, este să-l facă cît mai de grabă.

I
DOCUMENTE

I. Chrisoave, popunei și serisorii domnești.

I. Mircea I (cel Bătrîn).

(1386 — 31 Ian. 1418)

I.

Eû cel în Christos Dumnezeû credinciosul și de Christos iubitorul și de sine stăpînitorul Io Mircea, mare voevod și domn, stăpînind și domnind peste întreağă țara Ungrovlahiei și peste părțile de dincolo de munți și peste cele tătărăști și peste amîndouă laturile ale Dunării întregi, până la marea cea mare, și din mila lui Dumnezeû și stăpînitor al cetății Dîrstor¹⁾, binevoit-a domnia mea, de bună voea mea, cu inimă curată și luminată, și dăruit-am acest chrisov al domniei mele și împlinit-am rugămîntea pîrgarilor din Brașov, fiindcă s'aû rugat de domnia mea să le înnoesc și să le întăresc așezămîntele²⁾ ce le-aû avut dela strămoșii

---

¹⁾ Silistria.

²⁾ Orig. законн ; законъ = așezămînt, orîndueală, obiceiû, lege ; legi în înțelesul modern nu existaû însă în timpurile vechi la noi și deaceea „așezămînt“ corespunde mai bine decît „lege“ noțiunei законъ.

domniei mele pentru vamă, prin târgurile din țara domniei mele și pe drumul Brașovului până la Brăila: ca să dea dela un vilar de Ipriu¹⁾ 1 fertun, dela unul de Luvia²⁾ 1 perperă, dela unul de Colonia³⁾ 12 ducați, dela unul din Cehia⁴⁾ 6 ducați; iar dela un vilar⁵⁾ tăiat nimica. Și cine aduce șăpei frînțești, nimica. Dela un butoiu de miere 12 ducați, dela un butoiu de vin 6 ducați, dela un cal, cine cumpără, [să dea] 6 ducați; dela o maje de ceară 12 ducați; dela piper, dela șofran, dela bumbac, dela lina de cămilă, dela pîile de miel, dela pîei și dela alte mărfuri ce vin din spre mare⁶⁾, dela 100 de perpere 3 perpere; dela un porc 2 ducați, dela un boi 3 ducați, dela o vacă 3 ducați, dela un berbec 1 ducat, dela o piele de cerb 1 ducat; de vor fi și alte pîei cu ea, să nu dea nimica. Dela un burduf de brînză 1 ducat. Călărețul care trece pe la Bran⁷⁾ 3 bani; pedestrul 1 ban; și cei ce trec cu pește, dela un car 1 pește, iar pentru ce va fi pe dea-

¹⁾ Ypres, în Belgia; se zicea, probabil, în sec. 15 „Ipriu“ sau „Ipria“. Cf. într'un doc. al lui Neagoe Basaraba din 30 Iulie 1512 „за .си. лакти wt иприѣ“ (Arhivele Statului).

²⁾ Louvain, germ. Löwen, în Belgia; Lew, Lowen în doc. medievale, lat. Leobium; în doc. vechi moldovenești *Leubia*; orig. wt χρ̄σολοβ̄ν. Acest cuvînt, care în alte locuri e scris χρ̄σολοβ̄ν, χρ̄σολοβ̄ν, χρ̄σολοβ̄ν, în două trei locuri χρ̄σολοβ̄ν, cuprinde în partea întîia pe grec. χρ̄σο — din compuse, iar în partea a doua numele vechiu al orașului Louvain, care la noi se pronunța în sec. 15 prob. Luvia, Lovia; lui wt χρ̄σολοβ̄ν îi corespunde în actele latine *lobiensis*. Cf. Jireček, Arch. f. sl. Phil. XIX, p. 611. Miletić, Sbornik XVI—XVII, p. 502, propune o altă explicare, dar aceasta mi se pare inadmisibilă.

³⁾ Colonia, Köln.

⁴⁾ Orig. wt чєχ; în doc. latine *polonica*lis.

⁵⁾ Vilar = bucată de mătase; grec. βελούρον, fr. velours, mēdiolat, velutum.

⁶⁾ Levantine.

⁷⁾ Orig. тѣрчѣ; ung. Töres, Törösvár, germ. Törzburg, rareori Turtzsch. Miletić, Sbornik XVI—XVII (1900), p. 500, interpretează greșit „миѣо тѣрчѣ“ prin „ОСВѢНЪ ТУРЧИНЪ“ afară de Turci. N'am tradus prin „Turci“, cuvîntul fiind prea arhaic. „Turci“ ar fi cu totul greșit.

supra, să nu dea nimica. Iar la Brăila de maje 1 perperă, iar la Tîrgșor de car 1 pește; la Tîrgoviște așîderea. Un cal încărcat, fie cu orice, 3 ducați. Iar la Dîmbovița ¹⁾, ciți cai de car, atîția ducați și 1 pește, iar delă un cal încărcat 3 bani, delă alte mărfuri nimica; un cal slobod 1 ducat, iar pedestrul 1 ban. Și iarăși, cine-și dă marfa pe datorie, să-și caute datornicul său chezașii, dacă-i are, iar de oameni drepti să nu se atingă. Și nimenea să nu bîntuească pe vre-un om drept. Și iarăși, cine se va încerca dintre boerii domniei mele, mari și mici, fie că va fi cumpărată ²⁾ acea vamă, fie că va fi dăruită cuiva de milă, și va adăoga și nu va rămînea pe lîngă cele ce le-am întărit și legiuit în așezămîntul de mai nainte ³⁾, unul ca acela va avea să primească mare rău și urgie delă domnia mea. — Și s'aŭ făcut acestea, cînd aŭ venit la Cîmpulung Felentin și Martin și Cruș ⁴⁾. Iată și martorii: Radul ban, jupîn Andriaș, jupîn Radul fratele jupînului Cazan, jupîn Șerban al lui Bilcear ⁵⁾, jupîn Stoica Rusul ⁶⁾, jupîn Badea al Vameșului. Și eŭ logofătul Baldovin am scris, în luna lui August în 6, anul 6921 (=1413), indictionul 6.

Io Mircea voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mică, ovală, cu legenda: † Mircha voevoda. — Pergament No. arh. 779. — L. Miletić, Novi Vlahobylgarski gramoti oŭ Brăšovъ, Sofia, 1896, No. 3 (Sbornicul ministeriului de instrucție, vol. XIII).

¹⁾ Bine înțeles la cetatea, nu la apa Dîmboviței.

²⁾ Arendată.

³⁾ De mai sus; orig. на прѣвом законѣ.

⁴⁾ Plenipotențiarii Brașovului Valentinus, Martinus și Crusius, dintre cari cel dintîiu era „judex Brassoviensis“, iar ceilalți doi erau pîrgari-senatori, „seniores“ (versiunea latină din 1413, intercalată în doc. dela 1431).

⁵⁾ La Miletić, Sbornik XIII (1896), ed. separată p. 48, greș. княчарев; orig. княчарев.

⁶⁾ Orig. стонка рѣснн; cuvîntul al doilea lipsește la Mil.

2. Mihail I, coregent al lui Mircea I.

(c. 1415—31 Ianuarie 1418)

II.

Io Mihail, mare voevod și domn. Serie domnia mea slugilor domniei mele dela cetatea Dîmboviței și vameșilor dela Rucăr ¹⁾ și din Bran, și astfel vă poruncește domnia mea: să nu vă atingeți de acești Brașoveni și să nu-i prădați, ci să le luați vamă dreaptă, și, mai mult încă, să le faceți pe voe. Și pentru bucățile de postav, de vor avea călțunî tăiați, sau cîte trei patru coți, să nu-i vămuiți. Ci să umblați drept și să trăiți frumos și bine cu ei, ca să nu se plîngă mai mult de voi părintelui domniei mele, ca până acum, sau domniei mele ²⁾; căci de voiți mai auzi niscaiva vorbe dela părintele domniei mele, din pricina vorbelor voastre, domnia mea are să facă mare rău celui ce îi va fi zăbovit pe nedrept, măcar cît un fir de păr. Altfel nu va fi, ci după porunca domniei mele.

Io Mihail voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mică, rotundă, cu legenda: † ІУ МИХАИЛ КОНРОДА; fără adresă. — Arh. No. 216; Mil. No. 4.

III.

Ioan Mihail, voevod și domn. Dă domnia mea această poruncă ³⁾ a domniei mele Brașovenilor și Rîjnovenilor: orice om din țara părintelui domniei mele și a domniei mele, care are datorie la Brașoveni, să se ducă acolo, ca să-și scoată datoria dela datornic; și de nu i se va plăti de bună voe, să-l pîrască înaintea pîr-

¹⁾ Orig. рѣка.

²⁾ Doc. este evident dintre anii 1415—1418, când Mihail e coregent al tatălui său, Iorga, Studii și documente III, p. III. E posibil să fi fost coregent și înainte de 1415.

³⁾ Orig. ωρημο; grec. δρεμοός.

garilor, că dacă vor avea de unde să ia, aceștia îi vor plăti. Iar dacă datornicul nu va avea de unde să plătească, să-și bată ochii ¹⁾ că nu și-a dat marfa la om cinstit. Și nimenea să nu îndrăznească să ia aci zalog dela oameni dreptți dintre Brașoveni, și nicăiri să nu se zalogească ei, căci oricine ar încerca să-î zăbovească, măcar cît un fir de păr, va pieri de mîna părintelui domniei mele și a domniei mele ²⁾. Ci fiecine să-și caute acolo datoria dela datornic, după porunca domniei mele.

Monogram ; pecete mică, rotundă, cu legenda: † ІУ МИХАНЪ ВОЕВОДА.
— *Arh. No. 217; Mîl. No. 5.*

3. Radul II (Praznaglava).

(1421—1422. 1424—1427)

IV.

Io Radul, voevod și domn. Făgăduște domnia mea din ziua aceasta, de cînd și-aŭ dat Brașovenii ave-rea lor, ca să fie pace între noi și să fim o singură țară cu țara domniei mele, și să trăească în pace și în bună înțelegere tot Brașovul și toată țara Bîrsei, făgăduște domnia mea că vrăjmașul lor va fi și vrăjmașul domniei mele, iar vrăjmașul domniei mele să fie și vrăjmașul Brașovenilor și al întregii țări a Bîrsei; și să-mi fie ei cu toată dreptatea, și domnia mea să le fiu lor cu dreptate; să fie slobozi și să nu se teamă de nici o răutate, nici de pradă, nici de tîlhărie, nici de opreli ³⁾, nici de zăloage; și să nu li se năpăstuească nimic din partea țării domniei mele, ci să fie ei o singură țară cu țara domniei mele; și să tîrguească oamenii domniei mele în țara voastră, și să lăsați să vie

¹⁾ Orig. ДА СІ БІЕ УЧН.

²⁾ Vezi nota 2 dela doc. precedent.

³⁾ Confiscări; orig. нзѣм exactio, sumptio.

orice marfă în țara domniei mele: și pîne și fier saū orice, slobod să umble; și să trăim în pace și în bună înțelegere, cu dreptate și cu adevăr. Iar domnia mea să le fiū cu dreptate și să n'am gînd rău asupra lor. Și dă domnia mea credința și sufletul domniei mele și credința și sufletul tuturor boerilor domniei mele: credința jupînului Radul, credința jupînului Vîlcan, credința jupînului Nan¹⁾, credința jupînului Stan, credința jupînului Vîlcsan, credința jupînului Neg²⁾, credința jupînului Drăghicî, credința lui Mihail protovistierul, credința lui Radul al lui Sahac, credința lui Oncea Lungaș. Și cine se va încerca să calce aceste jurăminte, pe unul ca acela să-l bată domnul Dumnezeu, aici cu trupul iar în viața de apoi cu sufletul, și să aibă parte cu Iuda și cu Arie, și să fie afurisit de tatăl și de fiul și de sfîntul duh și de cei 318 sfînți părinți dela Nichea, amin. S'a scris în anul 6929 (=1421), indictionul 14, Mai în 7.

Și să se judece săracii domniei mele înaintea domniei mele, iar săracii voștri înaintea voastră, și să nu li se facă nedreptate. — Și să nu adăpostiți oameni răi printre voi, pe care nu-î iubește domnia mea, ca să nu petreacă în mijlocul vostru; nici domnia mea să nu adăpostească oameni răi³⁾.

Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea cea mare și 4 peceți mici; cea dintîi cu legendă latină, din care n'am putut ceti decît cuvintele: voivoda e transalpini Ria d.; celelalte patru sînt boerești, toate în ceară neagră și fără legendă; pe una, ceva mai mare decît celelalte, se cunoaște foarte bine un vultur cu două capete și cu aripele întinse; pe alta disting litera M, și aceasta ar putea fi a lui Mihail protovistierul; celelalte trei sînt de c. 1 cm. în diametru. — Pergament No. 776; Mil. No. 15.

¹⁾ Orig [HA]HA.

²⁾ Orig. nera; Mil. greș. н'ра.

³⁾ Aceste două clause sînt scrise în jurul textului, pe marginile pergamentului, care e foarte înalt în raport cu lățimea.

V.

Eû cel în Christos Dumnezeu credinciosul și de Christos iubitorul și de sine stăpînitorul Ioan Radul, mare voevod, cu mila lui Dumnezeu și cu darul dumnezeesc stăpînitor și domnitor peste întreaga țară a Ungrovlahiei. Binevoit-a domnia mea cu a mea bună voință, cu inimă curată și luminată, și dăruit-am acest prea cinstit și prea frumos și prea prețuit chrisov al domniei mele care e mai pe sus de toate cinstele și darurile, și-am împlinit rugăminta pîrgarilor din Brașov, care s'aû rugat de domnia mea să le înnoesc și să le întăresc așezămintele ce le-aû avut dela strămoșii domniei mele pentru vămî, prin toate tîrgurile din țara domniei mele și pe drumul Brașovului până la Brăila: ca să dea dela un vilar de Ipriu 1 fertun, dela unul de Luvia 1 perperă, dela unul de Colonia 12 ducați, dela unul din Cehia 6 ducați; iar dela un vilar tăiat nimica. Și cine aduce șăpci frîncești și bobou și fier, nimica; iar dela un butoiu de mîere 12 ducați, iar dela un butoiu de vin 6, iar dela un cal, cine cumpără, [să dea] 6 ducați; iar dela o maje de ceară 12 ducați, iar dela piper și dela șofran și dela bumbac și dela lîna de cămilă și dela pieile de mîel și dela piei și dela altă marfă ce vine din spre mare, dela 100 de perpere 3 perpere; dela un porc 2 ducați, dela un boiu 3 ducați, dela o vacă 3 ducați, dela un berbec 1 ducat; dela o piele de cerb 1 ducat, iar de vor fi și alte piei cu ea, nimica. Dela un burduf de brînză 1 ducat. Călarețul care trece pe la Bran 3 bani, iar pedestrul 1 ban. Și iarăși, cei ce trec cu pește, dela un car 1 pește, iar ce vor avea pe deasupra, să nu dea nimica. — Și la Brăila dela o maje 1 perperă; iar dela un car în Tîrgșor 1 pește; în Tîrgoviște așîșderea. De calul încărcat, fie cu orice, 3 ducați. — Și la Dîmbovița, cîți cai sînt la car, tot atîția ducați și de car 1 pește; de calul încărcat 3 bani;

iar dela alte mărfuri nimica. Un cal slobod 1 ducat și pedestrul 1 ban. Și apoi, cine își dă marfa pe datorie, să-și caute datornicul său chezașii, dacă are, iar de omul drept să nu se agățe. Și nimenea să nu bîntuească pe oamenii cei drepți. Și iarăși, cine se va încerca, dintre boerii domniei mele, mari și mici, fie că va fi cumpărată acea vamă, fie că va fi dată cuiva de milă, să pue pe deasupra și să nu rămînă pe lîngă cele ce le-a întărit și legiuit domnia mea în așezămîntul de mai nainte¹⁾, unul ca acela va păți mare rău și urgie dela domnia mea. Și s'aŭ întîmplat acestea, cînd aŭ venit la domnia mea Revel Hanăș²⁾ și Cîrstea din Rîjnov, și aceasta a fost la Tîrgoviște. Iar martori [aŭ fost]: jupîn Vîlean și jupîn Nan și jupîn Vîlesan³⁾ și Aga ban și jupîn Radul al lui Sahac și Mihail vistierul; iar eŭ logofătul Gherghina am scris în Tîrgoviște, luna lui Noemvrie în 21, în anul 6930 (=1422), indictionul 15.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legendă latină aproape cu neputință de cetit. — Pergament No. 771; Mil. No. 16.

VI.

Ioan Radul, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov: fiindcă m'ați rugat pentru vama dela Cîmpulung, ca să nu mai fie, domnia mea am lăsat ca mai departe să nu fie. Am făcut domnia mea ca să fie după așezămîntul ce a fost în zilele lui Mircea voevod. Și de aceasta mă voiŭ ținea, numai și voi să vă țineți. Săracilor domniei mele nedreptate să

¹⁾ Orig. și Mil. на прѣлом законѣ.

²⁾ Iohannes Reuvel.

³⁾ Mil. greșit калкан.

nu li se facă, pentrucă și domniei mele mă-e milă de voi.
Și Dumnezeu să vă bucure. †

*Monogram ; pecete mică, ovală, cu legenda : † ИВАН РАДЪА ВОЕВОДА И
ГОСПОД[НИК]; adresa : pîrgarilor din Brașov.— Arh. No. 227; Mil. No. 17.*

c. 1421—1422.

Ductul acestei scrisori are un caracter mai vechi decît celelalte trei acte dela Radul Praznaglava. Monogramul e în genul vechilor monograme ale lui Mircea, iar hîrtia la fel cu cele două scrisori ale lui Mihail I.

VII.

Ioan Radul, mare voevod și domn de sine stăpînitor al întregii țări a Ungrovlahiei. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele pîrgarilor din Brașov și Rijnovenilor și întregii țări a Bîrsei, că le-a făcut domnia mea chrisov și așezămînt, cum le-aŭ avut dela strămoșii domniei mele; tot așa să li se ia [vama] și în vremea domniei mele. De aceea, țare Alexandre, oricine ți-ar fi vameș în Rucăr, poruncește-î să ia vamă cît e obiceiul. Îar altfel să nu îndrăznească a face. Și cine va fi vameș sub Dîmbovița, acela tot așa să le ia. Căci cine se va încerca să le ia mai mult decît e obiceiul, acela va avea să primească mult rău și urgie dela domnia mea. Îar altfel nu este, ci după porunca domniei mele.

Monogram ; pecete mică, ovală, ilisibilă ; fără adresă.— Arh. No. 299; Mil. No. 2.

Asupra documentului acestuia, pe care Miletic l-a pus greșit între anii 1375—1380, atribuindu-l lui Radul, tatăl lui Mircea, există o întreagă literatură, pe care nu e locul nici de a o cita, nici de a o discuta aici. Explicarea cea mai bună e tot cea dată de Jireček, Archiv für slavische Philologie, vol. XIX, p. 609.

4 Dan II.

(1420—1424. 1427—1431)

VIII.

Eû cel în Christos Dumnezeû credinciosul și cuviosul și de Christos iubitorul Io Dan, mare voevod și domn, din mila lui Dumnezeû și cu harul dumnezeesc stăpînind și domnind asupra întregii țări a Ungrovlahiei, binevoit-a domnia mea din a mea bună voință, din luminată și curată inimă, și dăruit-am acest prea frumos și mai pe sus de toate cinstele și darurile adevărat chrisov al domniei mele, și am împlinit rugămintea pîrgarilor din Brașov, fiindcă s'aû rugat de domnia mea să le înnoesc și să le întăresc așezămintele, ce aû avut dela străbunii domniei mele pentru vamă, prin tîrgurile din țara domniei mele și pe drumul Brașovului până la Brăila: ca să dea dela un vilar de Iprîu 1 fertun, dela unul de Luvia 1 perperă, dela unul de Colonia 12 ducați, dela unul din Cehia 6 ducați, iar dela un vilar tăiat nimica. Și cine aduce șăpei frîncesti, nimica. Dela un butoiu de mîere 12 ducați, dela un butoiu de vin 6 ducați; dela un cal, cine cumpără, [să dea] 6 ducați; dela o maje de ceară 12 ducați. Dela piper, dela șofran, dela bumbac, dela lîna de cămilă, dela pieile de mîel, dela piei și dela altă marfă ce vine din spre mare, dela 100 perpere 3 perpere. Dela un porc 2 ducați, dela un boû 3 ducați, dela o vacă 3 ducați; dela un berbece 1 ducat; dela o piele de cerb 1 ducat, iar dacă vor fi și alte piei la un loc cu ea, să nu dea nimica; dela un burdof de brînză 1 ducat. Călărețul care trece pe la Bran 3 bani, iar pedestrul 1 ban. Și cine trece cu pește, dela un car 1 pește, iar ce va fi pe deasupra, să nu dea nimica. Iar la Brăila de maje 1 perperă, iar de car în Tîrgșor 1 pește; în

Tîrgoviște așîderea. Calul încărcat, cu orice, 3 ducați. Și la Dîmbovița dela un car, cîți cai, atîția ducați și 1 pește, iar dela un cal încărcat 3 bani, iar dela alte mărfuri nimica; un cal slobod 1 ducat, iar pedestrul 1 ban. Și cine își dă dobitoacele pe datorie, să-și scoată dela datornic saū dela chezași, dacă are, iar de omul drept să se ferească, și nimenea să nu bîntuească pe oamenii cei drepți. Și cine se va încerca dintre boerii domniei mele, mari și mici, fie că va fi cumpărată acea vamă, fie că va fi cuiva dată de milă, și va mări și nu va sta pe lîngă cele ce am întărit și legiuit prin acest drept așezămînt, unul ca acela va avea mare rău și urgie dela domnia mea. Și martori [sînt]: jupîn Albul vornicul, jupîn Borcea, jupîn Voico, jupîn Cega, jupîn Utmeș, jupîn Baia, jupîn Gîrdoman, Nanotă spătarul, Mileț vistișarul, Coico logofătul. Am scris în Tîrgoviște, în anul 6931 (= 1422), indictionul 1, Octomvrie 23.

Io Dan voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea perdută.—Muzeul național din Budapesta, pergament No. 71 din achizițiile anului 1896. Publicat de Miletič, Sbornik, vol. XVI—XVII, p. 496 și urm., cu facsimile în mărime naturală.

IX.

Io Dan, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele Brașovenilor, care tîrguesc în țara domniei mele, ca să aibă ei așezămîntul ce l-au avut și în zilele lui Mircea voevod, așa să le fie și acum. Vama la Dîmbovița: dela un car 1 pește; dela un ham 1 ducat; dela tara 3 bani; dela pedestru 1 ban. Îar voi, vameșilor dela Dîmbovița, de altă marfă să nu vă atingeți, și să nu îndrăzniți a le lua vamă nici dela postav, nici dela fier, nici dela funii, nici dela in, nici dela cînepă, nici dela pînză, nici dela coarde, nici dela alte mărfuri; numai dela porci și dela oi și dela caii ce-i duc spre vînzare. Pentru acestea vamă să luați, dar de altă

marfă să vă feriți. Îar voi, vameșilor din Rucăr, să luați vamă dela maja de pește de crap, fie mare fie mic, 7 pești și 2 perpere; dela maja de morun 9 perpere și 2 curele; și dela un vilar de postav de Ipriu 1 fertun, de Luvia 1 perperă, de Colonia 12 ducați, de Cehia 6 ducați; iar dela maja de ceară 12 ducați; dela un butoiu de vin 6 ducați; dela un cal, fie că se va vinde fie că se va cumpăra, fie iapă fie cal, 12 ducați; dela o vită 3 ducați; dela un berbec 1 ducat; dela un porc 2 ducați; dela un burdof de brinză 1 ducat; dela o cergă 1 ducat; dela piei sălbatice câte 1 ducat; dela o tara 3 ducați; un cal slobod 3 bani, iar pedestrul 1 ban; și dela gadine: fie veveriță, fie jder, fie vulpe, fie pisică sălbatică, fie iepure, dela 30 de ducați 1 ducat; și dela marfa ce vine din spre mare: fie piper, fie șofran, fie bumbac, dela 30 un ducat; iar dela bobou și dela fier și dela arcuri și dela coarde și dela funii și dela pînză și dela in și dela cînepă vamă să nu li se ia. Deci, voi vameșilor, ce veți vedea scris aci, de asta să vă țineți, căci dacă veți călca porunca domniei mele, mare rău și urgie veți avea dela domnia mea, ca niște necredincioși ai domniei mele, și mai mult fața domniei mele n'o veți vedea. Altfel să nu îndrăzniți a face, ci după porunca domniei mele.

Monogram; pecete mică, ovală, ștearsă; fără adresă.— Arh. No. 9, Mil. No. 26.

1422. — Porunca e dată, evident, în urma privilegiului din 23 Oct. 1422, probabil în aceeași lună, ca și cea care urmează.

X.

Io Dan, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea vameșilor din Prahova, și astfel vă poruncește domnia mea: așezămîntul ce a fost pus de Mircea voevod, același așezămînt îl fă și domnia mea Brașovenilor; și cei ce vor veni după marfă, să le luați vamă ca și la Rucăr: de maja de crap,

mare orî mic, 2 perpere și 7 pești; de maja de morun 9 perpere și două curele¹⁾; iar dela postav: dela un vilar de Ipriu 1 fertun; dela unul de Luvia 1 perperă; dela unul de Colonia 12 ducați; dela unul de Cehia 6 ducați. Maja de ceară 12 ducați; dela o vită 3 ducați; dela un berbece 1 ducat; dela un porc 2 ducați. Un burduf de brînză 1 ducat; dela o cergă 1 ducat; dela o piele de fiară 1 ducat; dela o tara 3 ducați²⁾. Un cal slobod 3 bani; pedestrul 1 ban. Îar gadinele: vulpea, jderul, veverița, rîsul, pisica sălbatică, dela treizeci unul. Dela marfa ce vine din spre mare, fie piper, fie șofran, fie bumbac, dela treizeci unul. Îar dela bobou și dela pînză și dela funii și dela in și dela cînepă și dela fier și dela coarde și dela arcuri vamă să nu li se ia. Deci, voi vameșilor, ce veți vedea scris aci, de asta să vă țineți, și să nu îndrăzniți a le lua vamă mai multă, căci cine se va încumeta să ia vamă mai multă, acela va primi mare rău și urgie dela domnia mea, ca un necredincios al domniei mele. Altfeliu nu va fi. Și orî unde, prin tîrguri, se va vinde postavul, acolo să-și plătească vama; iar până ce nu vor vinde, să nu dea vamă, după porunca domniei mele.

Monogram; pecete mică, ovală; fără adresă. — Arh. No. 7, Mil. No. 24.

XI.

Eücel în Christos Dumnezeü credinciosul și cuviosul și de Christos iubitul Io Dan, vevod și domn, din mila lui Dumnezeü și cu darul dumnezeesc, stăpînitor și domn peste toată țara Ungrovlahiei și peste părțile de dincolo de munți, și herțeg de Amlaș și Făgăraș. Binevoit-a domnia mea, cu a mea bunăvoință, și cu inima curată și luminată a domniei mele, și-am dăruit acest prea cinstit și prea frumos adevărat chrisov al domniei mele tu-

¹⁾ Orig. r. рѣмѣка.

²⁾ Această dispoziție lipsește în doc. lui Mircea din 1413.

turor Braşovenilor. Căci s'a îndurat domnul meu craiul asupra domniei mele şi m'a luat drept adevărată slugă a sa şi m'i-a dăruit haraghie de bani¹⁾, ca să fie şi în ţara domniei mele, precum este în ţara lui; tot aşa să se bată²⁾ şi în ţara domniei mele. Deci pe drumul Braşovului, dela Rucăr şi până la Brăila, să dea neguţătorii vamă: dela un vilar de Ipriū 36 bani, iar dela unul de Luvia 24 bani, dela unul de Colunia 16 bani, dela unul de Cehia 8 bani; iar dela un vig³⁾ început nimica. Şi dela şăpcile de postav şi dela călţuniî croiţi nimica, dela butoiul de miere 20 bani, dela butoiul de vin 10 bani, dela butoiul de mied 10 bani; dela un cal, cînd îl cumpără omul, 8 bani; dela maja de ceară 16 bani; dela piper şi dela şofran şi dela bumbac, dela lîna de cămilă şi dela pielea de miel şi dela piei şi dela mărfurile ce vin din spre mare, să se socotească dela 100 bani 3 bani; dela perină⁴⁾ 2 bani, dela suman⁵⁾ 1 ban; iar dela blănilile ce le aduc ei în ţara domniei mele, nimica; dela boboă, dela fier, dela arcuri şi dela coarde şi dela funii⁶⁾, dela hamuri, dela pînză, dela in, dela cînepă nimica; dela un porc 3 bani, dela un boă 6 bani, dela o vacă 4 bani, dela un berbec 1 ban, dela o piele de cerb 1 ban, iar de se vor afla altă piei împreună cu ea, să nu dea nimica; dela un burduf de brînză 2 bani. Călăreţul care trece la cetatea Branului 2 bani, iar pedestrul 1 ban; dela veveriţe şi vulpi şi iepuri şi jderi

¹⁾ Orig. *χαραγίτζ* *шт кановаъ* = monetărie. Cf. moneda din 1573 a lui Ioan Vodă cel Cumplit, a cărei legendă de pe Rev. „*акче гхерегие молдовие*“ = aceea (aspru) din hereghia Moldovei a fost atît de greşit interpretată până acuma. Hasdeu, *Etymologicum Magnum III*, col. 2442. Cuvîntul vine dela grec. *χαραγή* = *χαραγίμα*, sc. τοῦ νομισµατος.

²⁾ Orig. *да са χαραксват*.

³⁾ Orig. *виг*, ung. *vég*, bucată de postav; Mil. greş. *внл*. Cf. „un vig de atlas“ într'un doc. moldovenesc din 1618—1619, la Iorga, *Studii şi documente V*, p. 12; „un vig de adămască“, *ibid.* p. 13.

⁴⁾ Orig. *леженник*; cf. Miletić, *Novi gramoti*, p. 148.

⁵⁾ Orig. *гѣнѣ*.

⁶⁾ Orig. *шт кордн и шт вѣжа*.

saŭ riși, din treizeci unul. Iar la Brăila maja de pește 36 bani; iar de car în Tîrgșor 1 pește; în Tîrgoviște așișderea. Un cal încărcat, fie cu orice, 4 bani. Și la Dîmbovița, cîți cai la car, atîția bani, și dela un car 1 pește; dela un car încărcat cu pește 3 bani, iar dela alte mărfuri nimica. Un cal slobod 1 ban și pedestrul 1 ban. Și mai departe, Brașoveanul care va vrea să meargă la vadul Dunării să treacă cu marfă, să dea vamă numai la Rucăr și la vad, iar într'alt loc nicăeri în țara domniei mele. Și iarăși, cine își dă marfa pe datorie, să-și caute datornicul saŭ chezașul, dacă are, iar de oameni drepti să nu se atingă, și nimenea să nu bîntuească pe oamenii drepti. Și cine se va încumeta, dintre boerii domniei mele, mari și mici, fie că va fi cumpărată acea vamă, fie că va fi dată cuiva de milă, s'o mărească, și nu se va ținea de cele ce am întărit și legiuit prin așezamîntul de mai nainte ¹⁾, unul ca acela are să aibă mare rău și urgie dela domnia mea, ca un călcător și neascultător și rușinător și necredincios acestui chrisov al domniei mele. Altfel nu va fi, ci după porunca domniei mele. Și acestea le-am înnoit și întărit în vremea cînd mî-a dat domnul meŭ craiul haraghia de bani, ca să se facă în țara domniei mele, Noemvrie în 10.

Și iată martorii : jupîn Borcea vornicul, jupîn Albul, jupîn Voico, jupîn Radul al lui Sahac, logofătul Coica, Mihail protovistiarul, jupîn Utmeș, jupîn Dobrota, Manea stolnicul, Nan paharnicul, Dragomir comisul.

Și s'a scris în Tîrgoviște.

Monogram; pecetea cea mare, cu legendă latină.—Pergament No. 780.

1424. — Acest privilegiu e de sigur contimporan cu cel din „Thergoistha feria sexta proxima in vigilia S. Martini episcopi et confessoris, anno domini 1424“ (=10 Noemvr.); pergamentul No. 774. Monogramul acestui doc. latinesc este chirilic: ꙗко данъ кверкѡда мноꙗстѡа божиѡа господинь. — Că Dan s'a folosit în realitate de dreptul ce i-a acordat regele să bată monedă, aceasta se constată dintr'un document al lui Sigismund din 4 Aprilie 1425, prin care cere lui Dan să nu caute a impune Brașovenilor cu deasila moneda sa, care „in vulgari valachali“ se numea „ducat“ (copie la Academia Romîna).

¹⁾ De mai sus; orig. на прѣвым законѣ.

XII.

Ioan Dan, voevod și domn. Scrie domnia mea vameșilor din Dîmbovița, și astfel vă poruncește domnia mea: orice Brașoveni vor vrea să treacă pe acolo, să nu le luați mai mult decît: dela un car, cîți cai, atîția bani și dela fiecă car 1 pește; dela un cal citov 1 ban și dela un cal încărcat 3 bani, iar mai mult, să vă feriți, nici o vamă să nu aibă. Și voi, vameșilor din Rucăr, dela un vilar de Iprîu 36 bani; dela unul de Luvia 24 bani, de Colunia 16 bani, de Cehia 8 bani; dela un vig tăiat nimica; șăpcile de postav nimica; călțunii croiți nimica. Butoiul de mîere 20 bani, butoiul de mîed 10 bani; butoiul de vin 10 bani; calul ce se vinde 8 bani; maja de ceară 16 bani. Dela piper și șofran și bumbac, dela lîna de cămilă și dela pieile de mîel și dela piei și dela mărfurile de mare, dela 100 bani 3 bani; perina ¹⁾ doi bani; sumanul ²⁾ 1 ban. Dela blăni, dela boboû, dela fier, dela arcuiri, dela coarde, dela funii, dela hamuri, dela pînză, dela in și dela cînepă, nimica. Un porc 3 bani, un boû 6 bani, o vacă 4 bani, un berbece 1 ban; o piele de cerb 1 ban, iar dacă sînt și alte [piei] la un loc cu ea, să nu dea nimica. Un burduf de brînză 2 bani. Altfel să nu îndrăzniți a lua, căci veți avea mare rău și urgie dela domnia mea, după porunca domniei mele.

Monogram ; pecete mică, ovală, cu legenda ca la No. 4; fără adresă. — Arh. No. 5; Mil. No. 22.

1424. — Circulară pentru aplicarea taxelor din No. 780; se deosebește de textul privilegiului numai prin aceea că nu se pomenește de vin.

¹⁾ Orig. лежник.

²⁾ Orig. рѣшк; bulg. *gunja*, sîrb. *gwi*, Oberkleid. Traducerea acestui cuvînt nu este sigură; dacă n'ar urma după el cuvîntul „blană”, l-aș identifica cu neogrec. γούνα, pelisse, fourure, vestis pellicea Du Cange, „fur“ Sophocles; din *gunna*, *gonna*, „a fur lined garment“ o haină blănită. În ital. *gonna* = rochie: în ung. *gunya*, *gúnya* = Bauernkleid, Kleid. — În textul nostru *gunja* = prob. suman cu gîlgă.

XIII.

I o a n D a n, mare voevod și domn. Serie domnia mea prietenilor domniei mele tuturor Brașovenilor, mici și mari, multă sănătate și închinăciune, ca unor frați ai mei. Și s'aū prins aci amîndoi Hanășii și gazda lui Stoica¹⁾, ca să dea îndărăt dobitoacele și sculele lui Stoica, și-aū spus înapoinea domniei mele, că altfel nu va fi. Decî, dacă le dați, e bine, căci veți umbla apoi slobozî și fără grije, și nu vă va bîntui nici Stoica, nici altcineva. Și iarășî vă zic: mî-a ajutat Dumnezeuū și prea curata și am făcut pace. Deaceea, cine vrea să tîrguească, poate să meargă slobod măcar până la mare. Iar pentru dobitoace, cîte sînt, le știe Hanăș; toate sînt ale lui Stoica, să i le dați toate. Și Dumnezeuū să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, ca cea dela No. 4; adresa: tuturor Brașovenilor. — Arh. No. 2; Mil. No. 27.

1427, Aprilie. — După alungarea lui Radul Praznaglava și reinstalarea lui Dan de cătră trupele ungurești. Vezi doc. referitoare la anul acesta în Hurmuzaki I, 2. — Stoica este prob. Stoica comisul din 1431, iar „gazda“ de care se vorbește trebuie să fi fost un Sas din Brașov care l-a găzduit pe vremea pribegiei și a luptelor cu Radul, între 1424—27.

XIV.

I o D a n, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea tuturor pîrgarilor din Brașov și astfel vă poruncește domnia mea: Vă întrebă domnia mea: treaba aceasta cu sfatul vostru este și cu voea voastră, ca să se ia vamă dela cetate? Decî să știți, că pe acei cetățeni îi voiū ridica domnia mea de pe capul meu²⁾, căci ei fac așezămînt ceea ce n'a fost. Decî, cui

¹⁾ Orig. *ѡба ханѡша и газда стѡнкова*; Mil. greș. *ѡ ба (?) ханѡша и гада стѡнкова*.

²⁾ Orig. *ѡтн тѡлѡзн граждѡны сѡа нѡ ѡцѡт господство мн ѡт главы сѡи*; Mil. greș. „сѡа нѡ ѡцѡт господство мн ѡ га ры сѡи“, ceea ce p'are înțeles.

i s'a făcut ceva nedrept acolo, să se judece înaintea voastră și înaintea boerilor domniei mele, după porunca domniei mele. Îar vama ce este acolo la cetate, să nu mai fie, căci n'a fost nicî odată.

Monogram; pecete mică, ovală, stricată; adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 1; Mil. No. 19.

c. 1427—1431.

XV.

Io Dan, mare voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea pîrgarilor din Brașov: să știți, că pîrcalabii din cetatea Branului ¹⁾ pradă ²⁾ pe oamenii domniei mele, și au ridicat vămi grele și prigonesc pe săraci și le fac rău ³⁾ fără nicî o vină. De aceea vă zic: chemați-i la voi și povățuiți-i și puneți-i la cale să umble cu dreptate și cu pace și să nu mai bîntuească pe oamenii domniei mele, și să ia vamă dreaptă, cum a fost și mai nainte. Și de nu-i veți pedepsi, să știți că nu voi lăsa pe oamenii domniei mele în pagubă, ci voi răzbuna eu pe oamenii mei. Altfeliu nu va fi, ci după porunca domniei mele. Serisă în Argeș.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda: † ІВАНЪ ДАНЪ К ОЕРОДА adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 4; Mil. No. 21.

c. 1427—1431.

XVI.

Eu Io Dan, marele voevod și domn în toată țara Ungrovlahiei și al părților de peste munți, herțeg de Amlaș și Făgăraș. Binevoit-a domnia mea cu a mea bună voință, și n'am rușinat, nicî n'am călcat, ci din potrivă am întărit și am înnoit acest chrisov al străbu-

¹⁾ Orig. тѣркшорин=тѣрчъ; poate o confușiune cu тѣргшоръ.

²⁾ Orig. па[т]нѣжт; Mil. па . . ѣжт.

³⁾ Orig. чинет; Mil. чинитѣ.

nului domniei mele sfînt răposatului Ioan Mircea vovod și am dăruit acest chrisov al domniei mele pîrgarilor din Brașov și din toată țara Bîrsei: ca să le fie lor așezămîntul cel vechi, și să tîrguească cu orice marfă în toată țara și în tot ținutul domniei mele, slobozî și fără nici o pîdică, dela porțile de fier și până la marea cea mare; și nicăiri să nu dea vamă, în nici un tîrg, la nici un vad, numai trecînd Brașovenii cu marfă în țara domniei mele, să dea la Rucăr dela un vilar de Ipriu 24 ducați și dela postavul frîncesc ¹⁾ așîderea; iar dela unul de Luvia 18 ducați; dela unul de Colonia 12 ducați; dela unul de Cehia 6 ducați; dela postavul tăiat nimica; dela șăpci și călțuni nimica; dela un butoiu de mîiere 12 ducați; dela un butoiu de vin 6 ducați; dela fier și dela bobou și dela pînză și dela in nimica; dela săbiu și dela arcuși și dela coarde ²⁾ și dela cuțite nimica; dela funii și dela cojoace și dela blăni ³⁾ nimica; iar dela alte mărfuri, cîte nu sînt scrise aici, nimica. Și la Dîmbovița dela [un vilar de] Ipriu 12 ducați, dela postavul frîncesc tot așa; dela [un vilar de] Luvia 9 ducați; dela unul de Colonia 6 ducați; dela unul de Cehia 3 ducați. Iar după ce vor fi trecut de aceste vămî, nicăiri postavul să nu aibă vamă, numai acolo unde se va vinde. Și în Brăila cînd vor încărca carăle cu pește 18 ducați, iar în Tîrgșor 1 pește și în Tîrgoviște așîderea. Și la Dîmbovița dela un ham 1 ducat și dela un car cu pește 1 pește; dela o povară 3 bani; dela un cal citov 1 ducat; dela călăreș 1 ducat; dela pedestru 1 ban. Și la Rucăr dela un car cu pește 7 pești și 2 perpere; dela o maje de ceară 12 ducați; de-

---

¹⁾ Orig. от рѣчница французского; bulg. 'rutiște însamnă haîne, „vestis“, aci însă pare a fi luat în înțeles de *postav*. Vezi Miklosich, Lex. pal.-slov. și Miletic, Novi gramoti, p. 150.

²⁾ Orig. от кордаш.

³⁾ Orig. от крѣзнах.

la un boŭ saŭ dela o vacă 3 ducați; dela un berbece 1 ducat; dela un porc 2 ducați; dela o piele de cerb¹⁾ 1 ducat; delz. alte piei nimica; dela un burduf de brînză 1 ducat; dela o povară, orice s'ar afla în ea, 3 ducați; dela un cal citov 3 bani; dela călăreț așîderea; dela pedestru 1 ducat. Dela jderi și dela vulpi și dela alte fiare, dela o sută trei; de la un cal cumpărat 6 ducați. Îar cîte nu sînt scrise aci, nimica. — Și cine e dator, saŭ din țara domniei mele la Unguri, saŭ dela țara unguerească în țara domniei mele, să-și caute datoria și să i se plătească după lege. Îar opreală²⁾ să nu fie; nici omul saŭ marfa să nu se zălogească. — Și trecînd Brașovenii peste Dunăre cu marfă, fie la Dîrstor, fie la Giurgiu, fie la Nicopole, să dea dela o sută trei; și întorcîndu-se, la Rucăr dela o sută trei. Am scris, cînd a venit Hana Hopândeii³⁾ cu chrisovul lui Mircea voevod, făcut cu voea stăpînului meu crafului⁴⁾ și cu Știbor voevodul și cu Mihal Solomon Săcuilul, și cu mare jurămînt. — Deaceea, cine se va încerca să calce acest chrisov al domniei mele, dintre boerii domniei mele, mari și mici, unul ca acela va avea să pățească mare rău și urgie dela dom-

---

¹⁾ Orig. *wt печѣж елнѣа*, expresie curioasă, în locul celei ce înțelnim mai des: *wt кожж елнѣа*. Se pare că *печѣж* traduce aci pe latinescul *pecunia* bucată.

²⁾ Confiscație; orig. *а изем да нѣст*.

³⁾ Iohannes Hoppendey în doc. latin al lui Dan din 1431; Mil., Sbornik XVI—XVII, p. 504. — Chrisovul lui Mircea de care e vorba aci este din 1413 și s'a păstrat într'o copie, intercalată în doc. din 1431 al lui Dan, înaintea textului slavonesc; s'a publicat de Miletic, l. c. — Știbor e cunoscutul voevod al Ardealului Știborius, iar Mihal Solomon este Mihail fiul lui Solomon de Nădasd, comite al Săcuilor; amîndoi dau în 1412, în numele regelui, privilegiul comerciale Sașilor din Brașov și Bistrița. Cf. Hurmuzaki, Doc. I, 2, p. 491 și G. D. Teutsch, Geschichte der siebenbürger Sachsen 1899, p. 115. În Hurmuzaki doc. din 1412 e publicat cu foarte multe greșeli.

⁴⁾ Orig. *господина ми кралк*; la Mil. lipsește *ми*. Duplicatul de sub No. 10 (cf. nota dela sfîrșit) are *господства ми кралк*.

nia mea, ca un necredincios și batjocoritor al acestuî jurămînt al domniei mele. Și martori: jupîn Borcea, jupîn Sarandino, jupîn Coico logofătul, jupîn Voico, jupîn Nan Sculota, jupîn Dobrota și fiul său Mileț vistierul, jupîn Nan Pascal, Balea paharnicul, Negrilă spătarul, Cazan stolnicul, Stoica comisul; iar eû Nicula am scris în orașul de scaun Tîrgoviște, luna lui Ianuarie 30, anul curgător 6939 (= 1431), indictionul 9.

Monogram; pecetea perdută. — Pergament No. 768; Mil. No. 18.

În arhivul Brașovului No. 10) există un duplicat al acestuî privilegiu, produs de Miletic, l. c., No. 25. Singura deosebire între cele două texte e că duplicatul are „и шт м е д, шт л ж к а и шт кор да х и шт но же ке ни щ о“, în loc de „и шт м е ч а и шт л ж к а и шт кор да х и шт но же ке х ни щ о“; este o scăpare din vedere a diacului. Duplicatul e scris pe hîrtie și cu o scrisoare foarte urîtă, în care ж și а sînt aproape cu neputință de deosebit unul de altul; monogramul e în cerneală neagră; pecetea lipsește. — Ceea ce s'a părut lui Miletic că este iscălitura proprie a lui Dan: Д = данъ la sfîrșitul documentului, nu este altceva decît obicînuitul semn de încheere, ce se găsește în cele mai multe documente contimporane și mai târzii, atît în cele chirilice cît și în cele latinești; semnul samănă numai cu Д. — Însemnez aci greșelele principale ale ediției lui Miletic: ш, nu шван p. 57; конко, nu конко p. 58 (între martori); писани, nu писанно ibid., șirul 2; ирни, nu прии șirul 3; ни чловкъкъ или кбъна. ни „па и кбъна“ șirul 17; сѣкъ емъ, nu снн емъ șirul 28; господинь, nu господарь șirul 32. — O reproducere în facsimile a No. arh. 10 ar fi foarte interesantă, pentru caracterul original al scrisorii.

XVII.

Ioan Dan, mare voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea întregii țări a domniei mele, celor mici și celor mari, și tuturor tîrgurilor domniei mele, și vămilor: Rucărenilor și Cîmpulungienilor și Argeșenilor și Tîrgoviștenilor și Tîrgșorenilor și Săcuienilor și Gherghiceniilor și Brăilenilor și Buzăenilor și Flocenilor și cetății dela Cîmpulung și tuturor celorlalte tîrguri și vămî, și altora mari și mici. Și să știți că s'a întocmit domnia mea cu Brașovenii, ca să tîrguiească oamenii domniei mele și să ducă în Brașov

cine ce voește: fie ceară, fie său, fie argint, fie aur, fie mărgăritare, sau orice ar vrea cineva, slobod să fie să ducă la Brașov și să târguească cine ce vroește, și să nu se teamă de nimic, fiindcă așa a întocmit domnia mea. Și iarăși, din Brașov să aducă în țara domniei mele cine ce vroește, și să târguească cu postav, orî cu argint, orî cu florinî, sau cu orice ar vrea cineva să vie în țara domniei mele și să târguească; și să fie cum a fost în zilele părintelui domniei mele Ioan Mircea voevod. Astfel toate să fie acum slobode. Și iarăși vă zic vouă vameșilor tuturor: cîte vămî și târguri sînt în țara domniei mele, să luați vamă cum s'a luat și în zilele părintelui domniei mele Mircea voevod, așa să luați și acum. Și iarăși, dacă cineva are vre-o datorie la vre-un om din țara aceea, să-și găsească omul ce-î este dator și acela să-î plătească, iar de oameni dreptî să se ferească ca de foc; căci cine va bîntui pe vre-un om drept, pe acela în foc îl voiî arde. Altfel să nu fie, ci să-și afle datornicul și să-și scoată datoria dela el; iar altfel să nu fie, ci numai după porunca domniei mele. — Zis-a logofătul.

Monogram; pecete mică, ovală, ștearsă; fără adresă. — Arh. No. 6; Mil. No. 23.

1431. — Poruncă circulară pentru aplicarea învoelei din 30 Ianuarie anul acesta.

XVIII.

Io Dan mare voevod și domn de sine stăpînitor. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele orașului domniei mele Tîrgoviștenilor, și vă slobozește domnia mea de toate, și vamă să nu dați nicăiri decît în Tîrgoviște, și să umblați pe la Severin și prin toate târgurile și la Brăila și în toată țara domniei mele, nicăiri să nu dați. Și cum ați dat mai nainte vamă, tot așa și acum: dela maja de ceară 12 ducați; iar floriuî să nu fie¹⁾; dela piper, dela șofran, dela fier, dela

¹⁾ Огнѣ. флоринѣ да икст.

bumbac, cu un cuvînt dela toate mărfurile să dați de aci nainte mai puțină vamă decît ați dat pe vremea domnilor celor bătrîni și în vremea de acum. Îar cine dintre boerii domniei mele va strica aceasta, măcar și domnia mea, afurisit să fie de Christos Dumnezeuul a tot țitorul, amin.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legendă latină ce nu se poate citi. — Arh. No. 3; Mil. No. 20.

c. 1431.

5. Alexandru-Aldea.

(1431—1433)

NIX.

Io Alexandru, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea tuturor Brașovenilor, și așa să știți, că Turcii au năpădit la Dunăre prin toate vadurile și vin împotriva țării să prade și să jefuească; și cît mai iute, ziua și noaptea, grăbiți-vă să-mi veniți în ajutor; căci dacă nouă ne va fi rău, vouă are să vă fie și mai rău. Cît puteți, grăbiți-vă; cîtă oaste puteți ridica în grabă, să vie. Îar ce nu este gata, veți trimite în urmă. Să sosească iute. Altfel să nu faceți, ci după vorba noastră.

Io Alexandru voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mică, ovală, cu legenda: † ІУ АЛЕΞАНДРЪ ВОЕВОДА; adresa Brașovenilor. — Arh. No. 304; Mil. No. 7.

1432. — Scrisoarea aceasta e de comparat cu cea publicată de D-I D. Sturdza în *Dare de seamă despre colecțiunea de documente istorice romîne aflate la Wiesbaden* [Extras din *Analele Acad. Romîne, București 1888*, p. 9—10], care completează știrile contimporane asupra expediției din 1432, dîndu-ne numele comandanților turci: Feriz-beg, Azbuga, Caracea-beg și Balaban-beg. Feriz-beg este Firuz-beg, despre care analele turcești spun că a comandat expediția din 1421 în Transilvania și care a căzut în luptele dela 1442 cu Hunyady (Zinkeisen, *Geschichte des osmanischen Reiches* I, p. 535, 603), tatăl lui Mehmed-beg, cel din expediția dela 1445 pe Dunăre; Caracea-

beg este poate Kharadj, Kharadja, care la 1431 încheie, împreună cu Ali-beg, în numele lui Murad, armistițiul cu Radoslav, solul lui Sandalj din Bosnia, iar Balaban-beg cel ce stăpînea Croia, în Albania pe la 1423, și Avlona pe la 1425. Pe Azbuga nu l-am găsit nicăiri. Cf. Iorga, Studii și documente III, p. xxx; Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle I, p. 228, 340; II, p. 294, 297. — Scrisoarea lui Alexandru e dată evident înainte de expediția turcească din 1432. Cf. nota dela No. XXVIII. Asupra acestei campanii vezi Iorga, Studii și doc. III, p. x.

XX.

Io Alexandru, voevod și domn. Scrie domnia mea tuturor Brașovenilor și țării Bîrsei, și astfel vă poruncește domnia mea: dacă e să mă ajutați, veniți mai iute, căci Turcii se mișcă de Sîmbătă; grăbiți-vă de drum, că hrana vă va veni în urmă. Iar de nu vreți să veniți, spune-ți-mi, ca să știu ce să fac. Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda ca la No. 304. — Arh. No. 306; Mil. No. 8.
1432.

XXI.

Ioan Alexandru, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune oaspeților și prietenilor domniei mele, tuturor Brașovenilor, mari și mici. Și aceasta să știți, că din porunca domnului meu a craiului aș sosit patru steaguri de Moldoveni și n'a fugit încă nici unul din ei; acum mă duc eu însumi la dînșii, cu rugămintea domnului meu a craiului ¹⁾. Deaceea vă zic și vă rog: ajutați-mă cu arcuri, cu săgeți, cu puști ²⁾, cu ce puteți. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, ca la No. 304 (=XIX); adresa: Brașovenilor tuturor. — Arh. No. 305; Mil. No. 9.
1432.

¹⁾ Asupra relațiilor lui Alexandru cu Moldovenii v. Iorga, Studii și doc. III, p. xiv. Aldea este Alexandru, cum reese din No. xxviii al colecției noastre.

²⁾ Orig. сь оружїемъ.

XXII.

Io Alexandru, voevod și domn al întregii țării a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea tuturor Sibienilor¹⁾, mari și mici, multă sănătate, ca unor frați ai mei. Șiți bine cum m'a trimes domnul meu craiul în țara rumînească, în ocina mea, și pe sama cui m'a lăsat, ca să-mi fie de ajutor la nevoe. Nicî unul dintre aceștia nu s'a uitat cu ochii la nevoea mea; numai pe Brașoveni, ca pe niște oameni buni ce sînt, i-a povățuit Dumnezeu și-au ascultat de vorba domnului craiului și-au venit cu capetele lor și-au stătut lîngă mine în nevoe²⁾. Căci dacă va pieri țara aceasta, vor pieri și ei, și nicî țara domnului meu a craiului nu va avea pace. Și pentrucă am stătut împotriva unei limbî păgîne, voi ne-ați scoruit vorbe rele, că ne-am lăpădat de domnul craiul și ne-am dat Turcilor. Pentru asta slujim noi domnului craiului și sfintei coroane? Și să dea Dumnezeu să se apropie domnul craiul, ca să stăm înaintea lui; și cine va minți, să-î fută cîinii pe nevastă-sa și pe mă-sa. Eū, dacă m'am dus la Turci, m'am dus de nevoea mea, și-am făcut pace țării, cît m'i-a rămas dintr'însa, și vouă tuturor, și m'i-am scos trei miî de robî, iar voi ziceți că am să prad cu Turcii țara domnului meu a craiului. Nu va da Dumnezeu să prad eū, ci voiū să slujesc cît voiū trăi domnului meu craiului și tuturor creștinilor, așa cum am făgăduit. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, stricată; adresa: tuturor Sibienilor. — Arh. No. 302; Mil. No. 12.

Scrisoarea e scrisă, evident, în timpul expediției turcești din 1432. Prin cuvintele „țara cît m'i-a rămas dintr'însa“ Alexandru face aluzie saū la teritoriul ocupat de Turci saū la partea stăpînită de Vlad Dracul.

¹⁾ Scrisoarea a ajuns în arhivul Brașovului din timpul cînd a fost dată.

²⁾ Poate să fie vorba de menținerea cetăților *Giurgiu* și *Turnu*, pe care se vede că Dan II le avea, care însă curînd după aceea le găsim în mîinile Turcilor. Cf. Iorga, *Chilia și Cetatea Albă*, p. 85.

XXIII.

Io Alexandru, voevod și domn. Scrie domnia mea tuturor Brașovenilor, mari și mici, ca unor frați ai mei. Și astfel vă grăesc: să umble și oamenii voștri aici și ai noștri acolo, și nimănu-i să nu i se facă nedreptate. Îar dacă se va întâmpla vre-unui om al vostru vre-o nedreptate din partea oamenilor noștri, trimeteți-l pe acela să vie aici, să-i facem dreptate, căci așa ne este vorba. Și trimite domnia mea acolo pe boerul meu Neagoe ¹⁾. Îar despre acei oameni, cărora li s'a făcut nedreptate de către voi și de către oamenii voștri, vă zic: dacă vă place să fiți în pace cu mine, dați îndărăt tot ce este la voi, și oamenilor mei nedreptate să nu li se facă, căci nu putem să umblăm cu minciuni, ci numai cu dreptate ²⁾. Să nu ne amînați cu vorbe deșarte, ca până acum. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; pecete mică, ovală, ruptă ; adresa : Brașovenilor. — Arh. No. 307 ; Mil. No. 10.
c. 1432—1433.

XXIV.

Io Alexandru, voevod și domn. Scrie domnia mea oaspeților și prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov. Și astfel vă poruncește domnia mea: acolo, în mijlocul vostru, se află boerul domniei mele jupînul Antonie; decî, m'am jurat lui pe credința și pe sufletul domniei mele, să vie fără nici o grijă la domnia mea. Să-l petreceți dar cu cinste din mîinile voastre, ca să vie fără nici o grije la domnia mea ³⁾, după porunca domniei mele.

Monogram ; pecete mică, ovală, cu legenda cunoscută ; adresa : pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 310 ; Mil. No. 14.

¹⁾ Poate Neg, cel dela 1421 (No. IV).

²⁾ Orig. с правдом : Mil. с правом.

³⁾ Această din urmă frază lipsește în Mil.; orig. да лондет без никое гриже къ господствѣ ми.

c. 1432—1433. — Antonie saŭ Anton, dela care ne-a rămas o foarte interesantă scrisoare, trecuse, se pare, pe partea lui Vlad Dracul, la care îl găsim cămăraş mai târziu. Cf. No. xxx şi cxcviii.

XXV.

Io Alexandru, voevod şi domn al întregii ţări a Ungrovlahiei, fiul lui Mircea al marelui voevod. Serie domnia mea tuturor Braşovenilor, mari şi mică, multă sănătate. Ştiţi bine şi voi că domnul meu craiul nu mă ţine pe mine numai cum a ținut pe Dan voevodul, ci m'a luat drept fiu de suflet; am nădăjduit dar că voiŭ avea ajutor şi mult bine dela voi. Dar voi nu ascultaţi de vorba mea, ci unde e câte un hoţ saŭ câte un tîlhar, la voi fuges; şi hrăniţi pe vrăjmaşii mei, cari îmi mănincă visteria părintească şi visteria ţării rumîneşti. Decă, orî îmi daţi pe vrăjmaşul meu şi averea mea, orî atunci să nu vă jeluiţi împotriva mea, că am trimes la domnul craiŭ, să mă plîng de voi; iar dacă-mi va veni vorbă dela domnul meu craiul, atunci să nu vă pară rău după aceea. Şi iată am trimes pe boerul domniei mele, pe jupîn Dimitru ¹⁾, şi ce vă va spune el, să-l credeţi, căci sînt cuvintele domniei mele.

Monogram: pecete mică, ovală, ruptă; adresa: tuturor Braşovenilor.— Arh. No. 308; Mil. No. 6.

1432—1433. — Vrăjmaşul de care vorbeşte Alexandru nu e altul decît Vlad Dracul.

XXVI.

Io Alexandru, voevod şi domn al întregii ţări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea multă sănătate fraţilor mei, Braşovenilor tuturor. Şi vă dau aci de ştire: eŭ mă muncesc să stîng focul dela voi, şi n'a fost alt-feliŭ; iar cine a făcut, Dumnezeuŭ să-î plătească. A venit

---

¹⁾ Poate Dimitru spătarul dela 1437 al lui Vlad Dracul; Miletic, Daco-Romfniŭ, p. 333.

întîiî Stan spătarul în mijlocul vostru; eî v'am trimes vorbă să mi-l dați, dar voi n'ați ascultat de vorba mea; a fugit apoi [la voi] Todor, după ce furase caii țării rumînești; am trimes iarăși la voi să mi-l dați; nici la asta nu m'ați ascultat. Eî mă muncesc pentru voi, că să aveți pace, și v'am răscumpărat robii, pe cîți am putut. Și cîți robî sînt la Nicopole, eî am trimes vorbă la Nicopole, să nu-i ducă departe, până ce îi veți răscumpăra. Decî, atîta bine vă fac eî și mă muncesc să stîng focul dela voi, iar voi îl aprindeți singuri pe capetele voastre. Acum sînt în mijlocul vostru Stanciul și Tatul și Vasil și Ulan, cari au furat cai din curtea mea. Dacă vă place pacea și liniștea, trimeteți-i legați la mine; căci de nu mi-i trimeteți, pace cu mine nu veți avea. Altfel n'are să fie.

Monogram; pecete mică, ovală; adresa: tuturor Brașovenilor. — Arh. No. 303; Mil. No. 13.

1432—1433.— Scrisoarea este dată, se vede, după năvălirea turcească din Iunie-Iulie 1432 în Transilvania, cînd voevodul țării rumînești a devastat, împreună cu Turcii, țara Birsei și o parte din Săcuime și din scaunul Cohalmului. Brașovul și Sibiul n'au putut fi luate, și Turcii s'au întors cu pierderi. Iorga, Studii și documente III, pag x; G. D. Tentsch, Geschichte der sieb. Sachsen, ed. 3 (1889), p. 104. Cf. și Engel, Geschichte der Walachey, p. 168, sau Por Antal és Schönherr Gyula, Az Anjou ház és örökösei, Budapest 1895, p. 580 și urm. Voevodul țării rumînești era atunci Alexandru, nu Vlad Dracul, cum s'a crezut până acum și cum presupusese și Dl. Iorga, l. c. D-sa propune acum singur această rectificare.

Concesiunile făcute de Alexandru Turcilor la 1432 — de sigur nu de bună voe — înduplecară pe Sigismund să sprijinească pe Vlad Dracul. Pe trei din boerii vrăjmași, amintiți în scrisoarea lui Alexandru, îi găsim, în acelaș timp sau mai tîrziu, pe lîngă Vlad Dracul: pe Tudor, cel mai de frunte dintre ei, la 20 Ian. 1432, („Thodor ur“ Hurm. I, 2, p. 574), la 13 Aug. 1437 (жѣнанъ тѣдѣуръ Miletić, p. 333) și la 8 Sept. 1439 (Arh. ist. I, 1, p. 85); pe Stanciul (nu știm care din cei doi, Stanciul Honoî sau Stanciul fratele lui Mircea) la aceleași date, și pe Tatul, care la 1439 e vornic mare (în locul lui Voico cel dela 1432 și 1437). Stan spătarul ar putea să fie identic cu jup. Stan al lui Radul Praznaglava din 1421 (arh. No. 776=IV).

XXVII.

Io Alexandru, voevod și domn. Serie domnia mea pîrgarilor din Brașov închinăciune cu dragoste. Și așa vă rugăm: îndată ce va sosi acolo boerul domniei mele Petru Man să-î dați un om bun să-l petreacă până la Orade. Și dacă sînteți prietenii noștri, altfeliu să nu faceți.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda ca la No. 304: adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 301; Mil. No. 11.

1431—1433. — Petru Man este prob. identic cu „Petrus Manus Vellachus, habitator Ihuihave (Suczaviae)“, despre care se vorbește într'o acordare de represalii genoveză contra Moldovei la 1452. Iorga, Acte și Fragmente III, p. 27—29. Era, pela 1449—51, supus al domnului moldovenesc Bogdan II, și făcea, între altele, negoț cu piper în Cetatea Albă. El fusese, se pare, între 1431—1433 în slujba lui Alexandru-Aldea.

Dela Alexandru se mai păstrează în arhiva Brașovului încă două documente: 1. No. 300, o missivă prin care „Ion Alexandru voevod și domn, fiul lui Mircea voevod“ (ѲѠН АЛЕѲАНДРЪ ВОЕВОДА И ГОСПОДИНЪ, СЫНЪ МИРЧА ВОЕВОДА) înștiințează pe „toți Brașovenii“ că trimite la ei în solie pe sluga sa Dieniș. — Monogram; pecete ovală ca la No. 299 perdută. Doc. e rupt în dreapta. 2. No. 309, din care s'a păstrat tocmai jumătate. Aceasta pare a fi fost o poruncă către satul Borușani (ПИСМЪ ГОСПОДСТРО МИ ДО ВАС БОРЪША[НЪ]), să facă niște slujbe jupînului Voico (ЖЪПАНЪ ВОИКО), pentru că îi sînt veche moșie (ПОМЕЖЕ МЪ СТЕ СТАРА ВЪЧНА), să-l asculte și să-l cinstească ([ПОСАД]ШАТЕ И ПОЧИТАТЕ). — Monogr. obicînit; titlul: ѲѠ АЛЕѲАНДРЪ ВОЕВОДА И ГОСПОДИНЪ ВЪ[СЕН] ЗЕМАН ОУГРЪВЛАХИНСКОН. Voico e prob. identic cu Voico, primul boer din doc. lui Mihail I, dela 22 Iunie 1418 (Miletic, Daco-Romîni, p. 331). El e mare vornic al lui Vlad Dracul în 1432 și 1437. Doc. trebuie să-i fi rămas la Brașov în timpul pribegiei. — Se mai cunosc dela Alexandru: un act de donație către mănăstirea Zographos din 9 Fevr. 1433 (Iorga, Studii și documente II, p. LXVII) și cele două scrisori către Brașoveni, publicate de D-I D. Sturdza în Documente istorice romîne aflate la Wiesbaden, p. 9—10.

XXVIII.

Dela voevodul rumînesc, dela domnul fiu al lui Mircea, dela Alde voevodul, nadârşpanului ¹⁾ şi lui Razgon Iştván, şpanului de Tâmişvar, ²⁾ multă închinăciune domniilor voastre. De multe ori v'am trimes eu vorbă că Turcii vin cu adevărat împotriva Ardealului ³⁾, şi să ştii că cu adevărat au venit; şi de multe ori ţi-am trimes vorbă să porneşti oastea, şi împreună cu ea pe împăratul Cealapia. Şi să ştii că sînt oştii 74,000, dar să ştii că nu sînt voinicii de ispravă; toţi sînt băeţi tineri, toţi sînt copii şi mueri; n'are cine să pue mîna pe arme; nici jumătate nu sînt voinicii buni. Ştii domnia ta cum m'am dus la Murat împăratul şi cum m'am jurat cu el şi cum am vorbit cu el; toate le-am dat de ştire, cu groază ⁴⁾, domniei voastre; am făcut ce am făcut şi m'am dus la el; toate astea cu groază ⁴⁾ le-am făcut, căci mi-au luat ţara şi-au început să se agăţe de capul meu, şi-am dat copii boereşti acolo. Şi s'o ştie domnia voastră: Turcii mi-au risipit toată ţara, după ce se juraseră cu credinţa şi cu blestem şi primiseră credinţa. Şi să ştiţi domnia voastră că a început să vie oastea asupra Ardealului ⁵⁾, şi că voiû fi şi eu cu ea; iar de nu voiû veni eu cu ea, voiû trimete pe Albul, [o spun] pe Dumnezeuul meu şi pe credinţa mea; cînd va sosi oastea voastră, eu mă voiû da cu oastea mea îndată la o parte şi-i voiû părăsi. De multe

¹⁾ Orig. надръшпанъ, ung. nádorispán = comes palatinus. Era celebrul Nicolaus de Gara, mort la 1434. Fessler II, p. 380, 396.

²⁾ Orig. тѣмншварскоу шпанъ; din ung. Temesvár, Timişoara. — Ştefan Rozgonyi luase parte la expediţia lui Sigismund contra lui Radul Praznaglava din 1427. N. Iorga, Convorbiri Literare XXXIV, p. 427.

³⁾ Orig. ердѣлъ, ung. Erdély.

⁴⁾ Orig. pare a avea с стахъ, с сирахъ, acest din urmă corectat din стахъ, prob. с страхъ, deşi construcţia cu въ (с = въ) a acestui cuvînt e neobişnuită; se zice съ страхомъ.

⁵⁾ Orig. ердѣл.

ori m'aŭ înșelat Turcii pe mine; acum vreaŭ să le fac și eu tot așa, ca să nu rămie nici sămînța de ei. Ceea ce am jurat eu domnului craiului și domniilor voastre celorlalți nemiși¹⁾, să mă bată jurămîntul acela și credința aceea, de voiŭ face altfel și de voiŭ uita pînea și sarea craiului și de voiŭ avea vre-un gînd rău asupra voastră și asupra celorlalți boeri și asupra țării voastre; mă jur pe ocina mea și pe credința mea și pe capul meu²⁾, că altfel nu voiŭ face, decît așa cum v'am scris în carte. Și așa îți grăesc: de poți să trimeți cît mai îute pe împăratul Cealapia cu oastea lui, trimete-l, căci voiŭ face eu, singur singurel, să treacă jumătate din oaste la Cealapia. Ei ar voi să facă așa ca să-l dea pe Cealapia, dacă va veni, pe mîna domnului Rumeliei și a domnului Hamza și deaceea aŭ zăbovit. Dela Moldova aŭ cerut ajutor³⁾, dar până acum, ce dorese eu domnului craiului, tot așa și domnul Moldovei. Știu că și Cealapia are oaste mare, și că jumătate va veni cu el; dar să-și trimeată Cealapia în grabă un om al său; trebuie să ne grăbim; îl voiŭ învăța eu, îndată ce va sosi cu oastea. Știu că va ajuta Dumnezeu creștinilor până ce va sosi Cealapia. Această carte este scrisă în Buzău⁴⁾. Și Dumnezeu să-ți înmulțască anii și zilele.

Fără dată și fără pecete; adresa: către Razgon Iștvan, spanul Tămășvarului. Scrierea este: cursiva sîrbească din sec. 14—15, foarte neregulată și greu de citit.—Arh. No. 512.

1432.—Scrisoarea aceasta este foarte importantă; ea aruncă o lumină neașteptată asupra evenimentelor din an. 1432, cînd domnea în țara ruminească Alexandru-Aldea „fiul lui Mircea vodă“ (вдъ воеводе влашкога господаря, миръчина сына, вдъ алъде воеводе), care în primăvara acestui an se pregătea, împreună cu Alexandru cel Bun al Moldovei, să respingă invaziunea turcească, ce avea să se reverse asupra țării în vară și să se întindă și asupra Transilvaniei. Ale-

¹⁾ Orig. ПЛЕМЕННТЕМЪ ЛЪДЕМ, oamenilor de neam bun, nobililor.

²⁾ Orig. ТАКО МИ ВЪЧИНЕ И КЕРЕ И МОЕ ГЛАВЕ; глава este șters de diac.

³⁾ E vorba mai curînd de Turcii ce se află prin Moldova și o prădaŭ, decît de domnul Moldovei.

⁴⁾ Orig. њ БОЗЕУ.

xandru-Aldea se dusesese în Moldova de jos și luase înțelegere cu voevodul acestei țări, care avea, cum se vede din scrisoare, aceleași sentimente de prietenie pentru regele Ungariei ca și dînsul: ea e dată din Buzău, la întoarcerea sa.

Aldea își făcuse în 1431 pace cu Turcii și dăduse ostateci lui Murad (ходих к мѣратѣ къ царѣ и се съш нимѣ клѣх и дал съм колларъскѣ дичѣ тамѣ), după ce Turcii dela Dunăre îi pustiiseră țara.

El e silit totuși să meargă cu Turcii lui Murad în Transilvania și să prade împreună cu aceștia țara Bîrsei, fără voe, se pare, căci în scrisoarea sa către comitele palatin al Ungariei și cătră Rozgonyi Ștefan, care pe atunci era comite de Timișoara (îl găsim în această calitate între anii 1431 și 1438; vezi scrierea citată a lui Pór Antal și Schönherr Gyula, p. 567 și urm., și doc. din 1431 reprodus în facsimile și transcriere; Gelcich, *Diplomatarium relationum reipublicae ragusinae cum regno Hungariae*, Budapest 1887, p. 419: Razgogn Stephanus. magnus comes Temesvari), el se oferă, spre a se răzbuna pe Turci, să-i trădeze (чем я своимъ консколѣ на странѣ такои удѣтѣспити). Planul lui era să i se trimeată din Ungaria, ca colaborator al acestei trădări, cunoscutul pe atunci pretendent la tronul lui Murad, David Celebi, Cealapia—Cealapie, cum îi zice dînsul, Zelapia, Zellapia, Chalapia, Chalopya din doc. latinești contemporane. Acesta era un fiu al lui Murad Orbul [fratele lui Murad II], care se refugiase în Ungaria și pripășindu-se pe lângă Sigismund căpătase niște domenii prin Banat, unde trăia pe la 1432. Aldea spera să poată îndupleca o parte din armata neregulată a lui Murad să facă o defecțiune în favorul lui Cealapia.

Planul n'a izbutit. Pe Cealapia îl găsim rătăcind, cu patru ani mai târziu, la 1436, tot ca pretendent și încercînd să navălească în provinciile lui Murad II cu ajutor cerut dela Ragusani. Se afla prin Dalmația de nord sau prin Banat, cînd Ragusa îi refuza ajutorul. Cereri de aceeași natură sînt refuzate și la 1441. El moare în Ungaria înainte de 1453. N. Iorga, *Notes et Extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV siècle*, vol. II, p. 336—337 și 334, în special nota 2 dela p. 337.

Albul se constată și de aci, ca și din scrisorile lui Vlad Dracul, ca boer credincios al lui Aldea și locotenent al lui.—Din alte izvoare se știe că nu beglerbegul Rumeliei (pe atunci „bassa Sarzibeg) ci al Anatoliei a făcut incursiunea în țara Bîrsei. Iorga, *Studii și doc.* III, p. X. — Acesta era însuși Hamza (хамъза), care la Dech. 1431 e numit „Hamza beg, voevod de Anotolia [frate cu Baiazet pașal]. Iorga, *Notes et Extraits II*, p. 303.—Închinarea lui Alexandru-Aldea cătră Turci la 1431 și participarea lui la expediția din 1432 sînt confirmate de o scrisoare latină din 3 Iulie 1437: dominus Vlachorum, prout alias corone vestre deteximus, fuit ad Portam dicti domini Omarat Teucer et se suo subiecit dominio, ac cum gentibus suis fertur fuisse cum dicto Teucrorum exercitu. Gelcich, *Diplomatarium*, p. 374.

6. Vlad I Dracul.

(1431—1433 în luptă cu Alexandru-Aldea. 1433—1446 singur) ¹⁾.

XXIX.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate tuturor pîrgarilor din Brașov. Știți bine voi înșiși că domnul chesarul ²⁾ m'a însărcinat pe mine să păzesc această margine ³⁾, și fără voea mea să nu aveți pace cu țara rumînească. Iar domnia mea v'am slobozit, după voea voastră, ca să vă hrăniți și să aveți pace printre oameni ⁴⁾, iar cît pentru munți și plaiuri, voi nu sînteți datorî nimărui să-î păziți. Dar voi nu-mi vreți binele nici mie nici slugilor mele, care își varsă sîngele lor în fiecă zi pentru voi toți. Și pentrucă ați auzit, că domnia mea mă duc la stăpînul meu la chesarul, ați poruncit oamenilor voștri răi să gonească pe slugile domniei mele, și le-ați luat caii și tot ce au găsit la dînșii. Decî să nu vă pară rău, dacă domnia mea nu voi lăsa pe slugile mele în pagubă și dacă pentru una voi lua îndoit și întreit ⁵⁾ dela voi. Și ce va spune sluga domniei mele Voloder, să credeți; sînt cuvintele mele. Și Dumnezeu să vă dea sănătate.

Io Vlad voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Fără loc și dată, fără pecete; adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arb. No. 168; Mil. No. 34.

1430—1431. — Scrisoarea pare a fi din Dechemvrie 1430 sau Ianuarie 1431, înainte de plecarea lui Vlad Dracul la Nürnberg. Aci se afla prin Fevruarie 1431.

¹⁾ Dl. Gr. Tocilescu (Manual, p. 171), Dl. D. Onciul (în cursul său) și Dl. N. Iorga (Studii și doc. III, p. XIII) îi dau acești ani; se pare însă că tronul l-a ocupat întîiaș dată prin Ianuarie 1432, căci actele dela 1431 sînt date toate din Transilvania. Alexandru-Aldea apucase să ia tronul înaintea lui Vlad și după 30 Ian. 1431, cînd domnea încă Dan II.

²⁾ Orig. кесар: așa e numit împăratul german, der Kaiser, în doc. noastre vechi; цар е numit sultanul turcesc.

³⁾ Orig. сѣзи краниж: plaiurile de lîngă trecătorile Prahovei, Teleajenului sau Branului.

⁴⁾ Orig. да имате мир що ест по срѣдѣ людѣ; cele 5 cuvinte dela sfîrșit lipsesc din ed. lui Miletic.

⁵⁾ Orig. двонѣ и полногo.

XXX.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune tuturor pîrgarilor din Brașov. Și vă dă de știre domnia mea că Sibienii au lăpădat ducății cei vechi; decî și voi mai mult să nu umblați cu ei, căci dacă voiți afla pe cineva că umblă cu ducăți vechi, rău îi voiți face. Și pace cu Rumîni să nu faceți; iar de veți face, să știți că vă voiți răsturna pacea. Și apoi vă rog: am niște cară acolo, pe care am zis să mi le facă; dați-le zor pentru ele și osteniți-vă pentru mine și mi le aduceți până la Cohalm¹⁾, iar Cohälmenii le vor aduce până la mine. Cheltueala o va plăti Anton cămărașul. Și Dumezeu să vă dea sănătate.

Monogram; pecete mică, rotundă, stricăta; adresa: pîrgarilor din Brașov.—Arh. No. 169; Mil. No. 35.

1431.—Scrisoarea este dată prob. din Sighișoara, în ultimele luni ale anului 1431, înainte de scoborîrea lui Vlad Dracul în țara rumînească la 1432. La 20 Ian. 1432 el se afla în Tîrgoviște; pe la 8 Februarie 1431 era la Nürnberg, însoțit de un „marescalcus“, poate de vornicul Voico de mai tîrziu, și dădea de acolo o diplomă minorităților din țara sa. Hurmuzaki I, 2, p. 574. Cf. Iorga, Studii și doc. III, p. xxxv. — Anton cămărașul, dela care ne-a rămas o foarte interesantă scrisoare (arh. No. 548 = cxcviii) este jupînul Antonie, pe care Alexandru-Aldea, rivalul lui Vlad Dracul, îl roagă, prin scrisoarea de sub No. arh. 310 (= xxiv) să se întoarcă la dînsul.

XXXI.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune județului din Brașov și tuturor pîrgarilor Brașoveni. Să știți că au venit oamenii din țara rumînească și mi-au spus că Aldea a murit, sau dacă n'a murit încă, a sosit rău și are să moară. De aceea vă rog ca pe frații mei și ca pe niște buni prieteni, dați-mi și voi ajutor și veniți cu mine; am să vă

¹⁾ Mil. кохалм; orig. кохлмъ.

las la margine în munte, iar eu am să merg cu gloata mea împotriva lor. De mi se va întâmpla vre-o' nevoie, mă voi întoarce spre voi, iar de-mi va ajuta Dumnezeu, precum am nădejde, căci n'are cine să-mi stea înaintea, o să veniți pe de-a gata. Și Șaghișoreniî merg cu mine ¹⁾.

Monogram ; pecete mică, ca la No. 169, cu legenda ștearsă ; adresa : pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 170 ; Mil. No. 36.

1431—1432.—Poate din ultimele luni ale an. 1431, cînd Vlad petrecea în Ardeal, pe la Sighișoara ; Aldea-Alexandru fusese, se vede, la Turci și se întorsese rău bolnav ; în țară eșise zvonul că e pe moarte.

XXXII.

Io an Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor mei prietenî, județului și pîrgarilor din Brașov, multă sănătate și închinăciune. Și să vă fie de știre, că a venit la mine sluga mea Vlad și-mi spune că-l împiedicați și nu-l lăsați să-mi facă slujba cu care l-am însărcinat, că ori unde ar afla Moldovenî, să-i apuce și să-i jupuească și să le ia tot ce vor purta cu sine. Căci știți bine cum am trimes o slugă a mea în Moldova, iar Moldovenî l-au prins și l-au legat și l-au dat pe mîna lui Aldea și a lui Albul, iar marfa ce am avut în Moldova, toată mi-au luat-o. Acum, vrînd să răscumpăr pe sluga mea dela Aldea și dela Albul, ei îmi cer peste o mie de florinî de aur pentru el. Deaceea am lăsat pe sluga mea Vlad să prindă pe Moldovenî și să le ia ce vor purta cu sine. Deci vă rog, lăsați în pace pe sluga mea, să-mi facă slujba cu care l-am însărcinat. Iar de nu-l veți lăsa în pace, atunci bine să știți că-mi pare foarte rău de voi, dar socotesc că și vouă are să vă pară rău. Și cele ce le-a luat sluga mea Vlad dela

---

¹⁾ Orig. и шѣгишорѣне нѣжт с мене ; Mil. грѣш. и шѣт и Мѣрѣне нѣжт с мене.

Săcăluș Andreiaș ¹⁾, din acelea nimic să nu gustați, ci unde le-a lăsat sluga mea Vlad, acolo să rămână, până ce mă voiți întâlni cu voi. În aceasta altfel să nu fie, ci după porunca domniei mele.

Monogram ; pecete mică, ilisibilă ; adresa : bunilor mei prietenî, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 177 ; Mil. No. 40.

1431—1432. — Aldea și boerul său Albul apar în această scrisoare împreună ca dușmanii ai lui Vlad Dracul și în înțelegere cu Moldovenii. Ea este scrisă prin urmare înainte de împăcarea lui Albul cu Vlad (între 1433—37) și înainte de moartea lui Alexandru cel Bun al Moldovei, deci în 1431—32. Vrăjmășia cu Moldova ne silește numai decât să fixăm această dată. — Moartea lui Alexandru cel Bun s'a întâmplat sau în vara anului 1432 (Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 91), sau la 1 Ianuarie 1433, dacă admitem în data croniceii dela Bistrița *сума* în loc de *сума*; sigur e că la 4 Iunie 1433 el nu mai era în viață (Uljanickij, Materialy, p. 34—35). — Știm din mai multe izvoare că, în adevăr, Alexandru cel Bun, spre șfârșitul domniei sale, voea să-și supună o parte din țara rumînească și să răzbune astfel invasiunea lui Dan, care la 1429 îi atacase teritoriul Chilieii, atât de râvnit pe atunci de Unguri. Cf. asupra acestor evenimente expunerea foarte amănunțită și documentată a D-ului N. Iorga în Studii istorice asupra Chilieii și Cetății Albe, București 1899, pp. 86—90, și scrisoarea lui Ladislaus Apor din 2 Iulie 1431, prin care se relatează că oamenii sosiți din Vrancea spun cumcă domnul Moldovei a adunat mari oști, pe care ar avea de gînd să le îndrepte împotriva țării rumînești sau a Ardealului: „versus Transalpinas“ sau „versus nostros“ (copie la Acad. Rom.). Se poate că în urma acestui războiu din 1431 a pierit Dan II și s'a instalat în tron Alexandru, care sub numele de „Io Alde“ („Ioannes Albi“ în resumatul lui Rykaczewski) prestase, cu un an mai înainte, jurămint de credință regelui polon. Cf. Iorga, l. c., p. XIII—XIV.

XXXIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate pîrgarilor brașoveni și vă dau în știre: de ce ați vorbit cu mine, voi nu vă țineți, ci duceți aramă lui Aldea și lui Albul. De aceea, boerul meu și

¹⁾ Un Săcuiț; nume obicînuir prin sec. 15—16 (Zakalos Andreas la 1509; Rechnungen I, p. 508; cf. ibid., p. 440, 511, 518; mai mulți Zakalusch în Turcheș pe la 1526; Quellen I, p. 681).

omul vostru Petru aŭ fost amîndoi la şpanul; ei vă vor spune cum a zis şpanul, că arama are să meargă la cămara chesarului ¹⁾, cum e porunca domnului nostru a chesarului. Decî, trimet acolo pe slugile domniei mele Ionăş ²⁾ şi Stanislav şi Naneş; la cine vor găsi aramă, să-î pue soroc s'o ducă la haraghie ³⁾, şi ce va fi cu dreptate să i se plătească; iar cine nu va duce arama la cămara chesarului, într'altă parte să nu fie voluic a o duce, ci să rămîie zălogită, ca s'o ia chesarul. Iar dacă o va scoate pe ascuns, capul să şi-l pîarză. Şi orî cîî oameni din Moldova s'ar afla între voi, pe nici unul din ei să nu-l lăsaţi să iasă din mîinile voastre, căci îi opreşte domnul chesarul, şi şpanul cu porunca sa, până ce vor sosi solii noştri din Moldova. Altfel să nu fie. Şi Dumnezeu să vă dea sănătate.

Monogram; pecete mică, ilisibilă; adresa: pîrgarilor din Braşov.—Arh. No. 152.

1431—1432, mai probabil 1431. Comp. No. xxviii şi xxxii. „Şpanul“ este comitele Săcuilor. Despre misiunea solilor lui Vlad în Moldova nu ştim nimic. Poate că el vroea să ia informaţii asupra intenţiilor lui Alexandru cel Bun, al căruî vornic se apropiase, prin Iunie 1431, cu numeroase trupe de ţara rumînească şi pe la 2 Iulie se afla la Putna. Iorga, Studii şi doc. III, p. xiii.

XXXIV.

Io Vlad, voevod şi domn. Serie domnia mea multă sănătate şi închinaciune tuturor pîrgarilor din Braşov, mari şi mici. Şi va veni acolo printre voi sluga domniei mele Ionăş Vlahul. Decî, orîce are să vă spună, să-l credeţi, pentrucă sînt cuvintele adevărate ale domniei mele. Şi Dumnezeu să vă dea sănătate.

Monogram; fără pecete; adresa: pîrgarilor din Braşov.—Arh. No. 146; Mil. No. 76.

¹⁾ Orig. s. *камарж кесаревж*; e vorba de cămara lui Sigismund, unde se băteau banii şi pentru ţara rumînească; germ. Kammer, Münz-Kammer.

²⁾ Cf. No. xxxiv, xxxv şi xli.

³⁾ Orig. s. *харагнж*; v. nota dela No. xi (= arh. No. 780).

1431—1433. — Scrisoarea e din acelaș timp cu No. 163, 169, 170, 184 și 188; toate par a fi scrise de aceeași mână, împreună cu No. 163. Mil. a atribuit-o din greșală lui Vlad Tepeș, ca și pe cea de sub No. arh. 147 (nu 174), prin care Vlad cere Brașovenilor să îngăduie femeii lui Boico să ridice sculele lui, ca să i le ducă, se vede, în altă parte. No. 147 este scris de altă mână. — Asupra lui Ionăș Vlahul vezi No. XLI, nota.

XXXV.

Ioan Vlad, voevod și domn. Serie domnia mea prea cinstiților boeri și pîrgari din Brașov, mari și mici. Și așa vă poruncește domnia mea: să nu lasăți pe nici un om să treacă peste plaiu în țara rumînească, nici cu marfă, nici cu solie, nici cu altă treabă. Îar cine ar vrea să treacă, acela să întrebe mai întîiu pe Ioanăș Viteazul¹⁾. Și pe cine-l va slobozi Ioanăș, acela să fie volnic a merge. Și pe orice om ar vrea să-l prindă Ioanăș²⁾, care ar fi umblat cu rău împotriva noastră, pe acela să fie volnic a-l prinde, cu puterea domniei mele și cu ajutorul vostru. Altfel să nu fie, ci după porunca domniei mele. Și foarte vă mulțamesc, ca unor bunî prietenî ce-mî sînteți, că ați făgăduit înaintea mea să-i întoarceți casa lui Hanăj, meșterul de arcuri³⁾; după ce am plecat însă eu⁴⁾, i-ați luat-o iarăși îndărăt. Îmi pare foarte rău că de ce v'ați legat înaintea mea, de aceea nu vă țineți.

· *Monogram; pecete mijlocie, rotundă, ilisibilă; adresa: pîrgarilor din Brașov, bunilor mei prietenî. — Arh. No. 180; Mil. No. 43.*

1431—1433. — Această interesantă scrisoare pare a fi trimisă de Vlad Dracul din Sighișoara după întoarcerea sa dela Nürnberg. Hanăș era furnisorul lui de arcuri [ЛЖКАРЬ din ЛЖКЪ arc]. Poate fi însă și din 1432—33, din timpul încercărilor sale de a alunga pe Alexandru-Aldea. A-i fixa o dată preciză e cu neputință; ceea ce este sigur, e că e dată înainte de stabilirea sa definitivă în tronul țării rumînești, 1433.

¹⁾ Orig. да прѣта ѿвѣнѣша вѣтеза.

²⁾ Orig. ѿвѣнѣшъ, cu н deasupra șirului.

³⁾ Orig. ханъжъс лжкарю.

⁴⁾ E vorba de plecarea lui la Nürnberg.

XXXVI.

Ioan Vlad, voevod și domn. Făcutu-și-a domnia mea milă de Brașoveni și le-a îngăduit domnia mea, să fie volnicii a târgui cu ducații cei vechi ¹⁾ în țara ungurească și în țara rumînească, fără nici o zăbavă, și să n'aibă voe să-î împiedice nici un om ce este slugă domniei mele; numai în Bîrsa, care se ține de Brașov, să n'aibă voe nimenea a târgui cu banii cei vechi, nici a cumpăra, nici a vinde. Și Brașovenii să nu trimeată aramă în țara rumînească.

Monogram; fără pecete și fără adresă. — Arh. No. 191.

1431—1433. — Prin „țara ungurească“ nu se poate înțelege aci decît „țara Făgărașului“, al cărei domn feudatar era Vlad Dracul. — Oprirea de a duce aramă în țara rumînească arată că aci era stăpîn Aldea.

XXXVII.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor mei prieteni, pîrgarilor din Brașov, multă sănătate și închinăciune. Și sa vă fie în știre că a trimes domnia mea acolo la voi pe sluga domniei mele Sin; și ce are să vă spue, să-l credeți, căci sînt cuvintele mele adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mică, cu legendă latină, deteriorată; adresa: bunilor mei prieteni, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 183.

1431—1433. — Scrisoarea seamănă foarte mult cu Arh. No. 191 și pare a fi din acelaș an; ea este, de bună samă din prima jumătate a sec. lă și nu poate fi atribuită decît lui Vlad Dracul.

XXXVIII.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor mei prieteni, județului și pîrgarilor din Brașov, multă sănătate și închinăciune. Știți bine ce fel de prie-

---

¹⁾ Vezi Arh. No. 169.

tenî îmi sînt Moldovenii. Deaceea am fost lăsat eu pe slugile mele să umble pe-acolo prin țara domnului meu a chesarului, ca ori unde vor găsi Moldoveni, să-î prinză și să le ia tot ce vor purta cu sine, iar pe ei să-î aducă la mine. Am înțeles însă că voi alungați pe slugile mele și nu-î lăsați să pună mîna pe acei oameni necredincioși și domnului meu chesarului și mie. Deci, să știți că-mi pare foarte rău de voi pentru acest lucru: dar băgați de samă să nu vă pară rău și vouă. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; pecete cu legendă latină, stricată ; adresa : bunilor mei prieteni, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 181.

1431 — 1433.

XXXIX.

Ioan Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor mei prieteni, pîrgarilor din Brașov: știți bine că Alde s'a dus la Turci, nu doar pentru binele vostru, ci pentru răul vostru, ca să aducă oaste turcească să vă prade, cum v'a prădat și mai înainte. Deci vă rog, ca pe niște frați ai mei, gătiți-mi o sută de puști, cu toate cele de trebuință, și arcuri cu săgeți și scuturi, cît puteți mai multe, și dați-mi și oameni ¹⁾ în ajutor, cîți puteți, căci vreați să merg, dacă-mi va ajuta Dumnezeu, să-l alung din țară, ca să petreceți și voi în pace și să se odihnească și ceilalți creștini. Și ce vă va spune sluga domniei mele Cîrstea, să-l credeți, căci sînt vorbele mele adevărate. Și Dumnezeu să vă păzască.

Monogram ; pecete mică, rotundă, stricată ; adresa : bunilor mei prieteni, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 164 ; Mil. No. 30.

Scrisoarea pare a fi din ultimele luni ale an. 1432 sau din 1433, în tot cazul după expediția turcească în Ardeal. Comp. scrisoarea lui Alexandru-Aldea către Brașoveni, prin care acesta caută să se desvinovățească de mergerea lui la Turci (No. arh. 302=XXII).

¹⁾ Orig. и людіи ми шце данте ; Mil. greș. на годї іс ми. Соце данте.

XL.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor mei, pîrgarilor din Brașov, multă sănătate. Și vă rog să mă pricepeți, cum mî-am lăsat eu copilașii să fie omoriți, întîiu, pentru pacea creștinilor, al doilea, ca să fim, eu și țara mea, ai stăpînului meu ai craiului; și m'am lipit de voi, ca să aibă săracii mei bine dela voi, și să se hrănească slobozî, și ai voștri și ai noștri, și acolo și aici. Acum însă văd că săracii mei nu pot să se hrănească slobozî din pricina pîrcalabilor dela cetate, care îi pradă și-î jupuesc fără lege. Spuneți-mi: din ce vină se prăpădesc săracii mei? Nu sînt eu vrednic să fac dreptate săracilor mei? Vă rog dar ca pe niște prieteni, spuneți pîrcalabilor, dacă sînt prietenii mei, să-î povățuească Dumnezeu să nu mă despartă de stăpînul meu craiul și de sfînta coroană, căci asta n'ar fi dorința mea, ci să aibă săracii mei milă dela ei, și să se dea îndărăt fiecăruia ce i s'a luat; și să aibă săracii mei dreptate dela ei, căci nu-î voi lăsa să piară cu rușine. Și v'am mai făcut rugăciune să lăsați să umble oamenii cu ceară. Și ce vă va spune Lenart, să-l credeți. Și Dumnezeu să vă bucure.

*Monogram; pecete mică, ovală, lungăreață, cu legenda: † ІУ[АН] ВЛАД;
РОБРОДА [И ГОСПОДИНЪ]; adresa: prietenilor mei, pîrgarilor din Brașov. —
Arh. No. 171; Mil. No. 37.*

Scrisoarea pare a fi din scurta stăpînire a lui Vlad Dracul la 1432, sau din primii ani ai domniei sale statornice. Lenart, omul lui de încredere, este aceeași persoană cu Leonardus din doc. dela 1431 al lui Dan II. În lista dignitarilor municipali ai Brașovului, alcătuită de arhivarul F. Stenner, Leonardus figurează ca „notarius“ la 1431. Cf. Sbornik XVI—XVII, p. 504: magister Leonardus, illius temporis notarius Brassoviensis.

XLI.

Io an Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor și credincioșilor mei prieteni și domnilor mei,

pîrgarilor Braşoveni, mari şi mici, închinăciune până la pămînt, ca unor domni ai mei. Şi să învrednicească Dumnezeu pre această scrisoare a mea să vă găsească sănătoşi şi veseli. Şi aceasta vă dau de ştire: mi-a venit un om dela domnul meu chesarul, în ziua de 6 Octomvrie Miercuri¹⁾, în ziua mare, şi mi-a adus veste bună, şi mie şi vouă împreună, vestea pe care Viteazul Ianăş²⁾ are să vi-o spue. Ştiţi bine, fraţilor mei, cum m'aţi ajutat totdeauna cu ce aţi putut, şi pe mine şi pe slugile mele; şi cer şi vă rog şi acum ca pe nişte domni ai mei; iată am trimes printre voi pe sluga mea credincioasă pe Viteazul Ianăş, şi cîte vă va spune el, să-l credeţi, căci acestea sînt cuvintele mele adevărate, ca şi cum le-aţi auzi chiar din gura mea. Scris în Merghindeal³⁾, Octomvrie în 7.

Monogram; pecete mică, cu legendă latină; adresa: prea cinstiţilor pîrgari ai Braşovului. — Arh. No. 189.

Scrisoarea e incontestabil din 7 Oct. 1434. — Deşi se instalase în domnie la 1433, Vlad Dracul e silit în anul următor să fugă în Ardeal; Turcii intraseră pe la jumătatea lui Maiu 1434 în ţara rumînească. Iorga, Studii şi doc. III, p. XV. El se refugiază în Merghindeal, la Greb (Geréb) Petrus, un frate său o rudă a lui Nicolae Greb de Vingarth cel de la 1438 (Hurmuzaki I, 2, p. 643); cf. No. arh. 167. Cu ajutorul Ungurilor şi al lui Ianăş Viteazul el îşi reocupă tronul, alungînd pe Turci din ţară, pe la sfîrşitul lui 1434 sau în 1435.

Cine era acest Ianăş Viteazul, care pe la 1431-1434 e în legătură aşa de strînse cu voevodul romînesc? Se pare că e însuşi Hunyady János, pe atunci un simplu militar nobil, un miles de profesiune, un viteaz, cum se ziceau militarii călări în Ungaria şi în ţările romîne (ung. *vitéz* = slav. *вѣтѣзь* „Krieger, Ritter“). Cf. Szarvas et Simonyi, *Lexicon linguae hungaricae aevi antiquioris*, s. v. *vitéz* „miles, soldat, Kriegsmann“ şi *vitézi* adj. = soldăţesc, voinicesc. În doc. moldoveneşti din sec. 14 şi dela începutul sec. 15 se citează, printre boeri, mai mulţi viteji de aceştia: la 1395 *пан драгашъ вѣтѣзь*,

¹⁾ Miercuri 6 Oct. cade în anul 1434.

²⁾ Orig. *вѣтѣзь ианъшъ*.

³⁾ Orig. *ş merghindakalş*; Mergendal, Margendal, Margonda, lat. Margandinum, sat spre nordvest de Şinca mare (Gr. Schenk, lângă Făgăraş).

п. гроеѣ вѣтѣзъ, п. мнѣхалъ нванншъ вѣтѣзъ, п. романъ костѣ вѣтѣзъ; la 1404 панъ аншшъ вѣтѣзъ; același la 1421 нванншъ, fără epitetul вѣтѣзъ (Hurmuzaki I, 2, p. 817, 826, 833). Cf. Johannes dictus Olah filius condam Woyk de Hunyad, aule nostre miles (Iurm. I, 2, p. 597); „Petrus filius Petri dicti Wythez de Bizere“, un nobil român din Ungaria, la 1447 (Hurm. I, 2, p. 733), și mulți alții.

Hunyady era încă nobil proaspăt la 1431; tatăl său Voicul, fiul lui Șerban sau Șerb, și el un „miles aule“, căpătase abia la 18 Oct. 1409 nobleța maghiară și cetatea Hunyad; dacă nu el, tatăl lui a fost de sigur un simplu cnez român sau un boer din țara rumînească, dacă e adevărată tradiția înregistrată de contemporani că Hunyady își trăgea neamul din „Transalpina“. Atenția regelui și a țării se îndreaptă asupra lui mai ales la 1437, când se distinge printr'o extraordinară bravură în lupta dată de Pongrácz Turcilor la Semendria (prin Iulie); norocul armelor ungurești a fost hotărît atunci de Hunyady cu detașamentul său de Transilvăneni. Doi ani după aceea, la 1439, el e numit ban de Severin și deaci începe strălucita sa carieră militară și politică. În documentele an. 1439 regele îl numește Iohannes de Hunyad, Iohannes Olah de Hunyad, filius Olah de Hunyad (Hurmuzaki I, 2, p. 648 și urm.). Fessler, Geschichte von Ungarn, ed. 2, vol. II, p. 403; Huber, Geschichte Oesterreichs III, p. 33-34, și cu unele rectificări nouă, d. p. asupra numirei lui Hunyady de ban al Severinului în Mai 1439, Schönherr Gyula, op. c., p. 620—622, unde în sfârșit originea romînească a lui Hunyady e admisă fără discuție. — No. arh. 146 confirmă presupunerea noastră. Ianăș Viteazul e numit aci de Vlad „Ionăș Vlahul“ = Johannes Olah al documentelor latine, numele sub care era cunoscut Hunyady pe atunci în Ungaria. — Profit de ocazia aceasta spre a rectifica greșala ce am făcut-o în Vlad Țepeș, București 1893, p. 40, atribuind documentele în care se vorbește de Viteazul Ianăș lui Vlad Țepeș.

XLII.

Io Vlad, voevod și domn al întregii Ungrovlahii. Scrie domnia mea prietenilor mei, pîrgarilor din Brașov: pentru cei 100 florini, ce sînteți datorî jupînului Sarandino, v'a scris și domnul craiul să i-î plătiți. Deci vă scrie și domnia mea, să-i plătiți mai iute, iar dacă nu-i veți plăti, să știți că nu-l voi lăsa în pagubă, ci voi lua dela oamenii voștri. Altfel să nu fie, ci după porunca domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, ștearsă; adresa: precu cinstiților pîrgari din Brașov. — Arh. No. 178; Mil. No. 41.

c. 1433—1437. — Jupînul Sarandino, Grec de origine, e pomenit, între boerii de frunte ai lui Dan II, într'un chrisov al acestuia pentru satele Ciurileştii, Dîmbova, Turcineştii şi jumătate din Balomireştii, Argeş 16 Sept. 1430 (arh. st.), şi în chrisovul către Braşoveni, 30 Ianuarie 1431 (arh. No. 768=xvi). În diplomele interne ale lui Vlad Dracul nu-l găsim. Aceasta mă face să pun scrisoarea de sub No. arh. 178 în primii ani ai lui Vlad Dracul, c. 1433—1437. În acelaş timp este de pus şi scrisoarea următoare, arh. No. 179.

XLIII.

Io Vlad, voevod şi domn. Scrie domnia mea oaspeţilor şi prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Braşov. Şi așa să ştiți: v'am scris şi mai înainte pentru jupînul Sarandino, că-î este dator Patai Ianaş¹⁾ 94 florini ungureşti; altfel nu este, vă zic. Faceți să-î plătească. Îar de nu-î va plăti, mai mult nu voi mai cere dela voi, ci ne vom lua al nostru cum vom putea. Îar vouă să nu vă fie ciudă pe mine, dacă nu faceți cum zice legea. Şi Dumnezeu să vă bucure. — Şi să-î dați în mîinile lui Hopăntei Hana²⁾, să-î aducă la noi³⁾.

Monogram; adresa: oaspeţilor şi prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 179; Mil. No. 42.

1433—1437. — Vezi nota dela No. precedent.

XLIV.

Io Vlad, voevod şi domn. Serie domnia mea fraţilor mei, pîrgarilor din Braşov. Ştiți bine că e poruncă dela stăpînul nostru chesarul, ca să-mă fac haraghie⁴⁾. Deci, dați fier şi ce mai este de nevoie pentru haraghie

¹⁾ Mil. greş. Пата и Ианашъ. Patai (Pathay) e o familie cunoscută prin sec. 15-lea în Transilvania. Vezi Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt, passim.

²⁾ Mil. greş. холжтк и ханк; Iohannes Hoppendey este cel dela 1431.

³⁾ Orig. к нам; Mil. книга.

⁴⁾ Vezi nota dela No. XI.

în mînile oamenilor mei, ca să ne facem treaba. Dacă veți auzi vre-o vorbă din partea domnului nostru a chesarului său din partea cîrstoșilor²⁾ sau din partea oricui, domnia mea sînt gata să vă întocmesc treaba din orice parte, și să n'aveți grije de nimenea, după porunca domniei mele. Și Dumnezeu să vă dea sănătate.

Monogram ; pecete pe hîrtie lipită pe ceară roșie ; fără adresă. — Arh. No. 163 ; Mîl. No. 50.

c. 1437. — Ni se pare că scrisoarea aceasta e din 1437, vremea cînd Vlad Dracul era sprijinit cu statornicie de Sigismund. „Cîrstoși“, pe lîngă care se oferă să intervie el sau cărora vrea să le dea ajutor, sînt „cruciații“ (das Kreuzheer) ce luptau, sub comanda supremă a lui Sigismund, contra Husiților din Ungaria și Transilvania pe la 1436—37, cînd Iacobus de Marchia predica cu fanatism stîrpirea lor și, împreună cu ei, și a schismaticilor ortodocși. Fessler II, p. 398. Răscoala țăranilor unguri și romîni din Transilvania, care culminează în lupta dela Babolna din vara an. 1437, e în legătură cu aceste evenimente. Sigismund moare la 9 Dech. 1437 și răscoala e potolită cu multe cruzimî din partea nobililor și Săcuilor, cari însă nu putură deveni stăpîni pe dînsa decît cu ajutorul Sașilor. Urmarea fu : uniunea celor trei națiuni dela 2 Fevr. 1438. — Se pare că Vlad Dracul era gata, cît tiup trăia Sigismund, să ajute pe Sași în colaborarea lor la potolirea răscoalei, poate prin intervenirea sa pe lîngă locuitorii din țara Făgărașului, al cărei suzeran era el. Cf. scrisorile din Mai și Iulie 1434 ale lui Mihail Iakch, comitele Săcuilor, către Brașoveni, prin care îi îndeamnă pe aceștia să se păzască de „spurcații Romîni“ din Făgăraș și să-i stîrpească cu desăvîrșire (Hurm. I, 2, p. 589—90). Mișcările țărănești începuseră înainte de 1436, și Romîni ai luat, de bună samă, o parte activă la ele.

XLV.

Io an Vlad, voevod și domn. Serie domnia mea bunilor mei prieteni, pîrgarilor din Brașov, multă sănătate și închinăciune. Să vă fie de știre prin aceasta că cele ce mi-ați încredințat prin Grev Petru și prin Iacov, le-am înțeles. Și voința mea este, ca cu cine

²⁾ Cruciaților ; orig. *от кръстоши* ; ung. *keresztes* Kreuzritter.

voiți, să vă împăcați cu ei și să târguiți și să vă hrăniți, fie cu Moldovenii, fie cu Rumîni, numai să nu aduceți aci bani răi sau aramă. Și cînd voiți vrea eu să vă stricați cu ei, vă voi spune cu o săptămîină mai nainte, ca să nu vă fie cu pagubă. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mică, rotundă, cu legendă latină; fără adresă.—
Arh. No. 167; Măl. No. 33.

c. 1437. — Greu Petru îmi pare a fi identic cu „Gereb Petrus de Wereszmar“, de care vorbește Vlad Țepeș într-o scrisoare dela 1457 către Sibieni (copie la Acad. Rom.). Un „Greff Peteren“ e pomenit în Socotelele Sibiului la 1467 și 1485 (Rechnungen I, p. 9, 109), acelaș, de sigur, cu „Greb Peteren“ din a doua jumătate a sec. 15 (ibid., p. 28 și 33) și cu „Greb Fitteren“ dela 1478—1480, voevod al Transilvaniei (ibid., p. 33, 39, 69, 70). E un urmaș sau o rudă a celui dela 1437. Cf. nota dela No. arh. 189 (=XL1). Greb sau Gereb, (Geréb) era o familie întinsă; ea a jucat un rol însemnat în istoria Transilvaniei; membri ei aveau posesiuni prin Weingartskirchen (Wyngardt), Mergeln (Margendal), Schenck, Agnetheln, Meschen (Mussen) și alte părți. Socotelele Sibiului amintesc deseori de Franciscus, Iohannes și Michael Greb de Margendal (Margandal, Margonda) între anii 1494—1507, p. 174—175, 209 — 210, 220, 464. Cu familia acestor Grebi de Mergindeal pare să fi avut legături mai intime Vlad Dracul. Cf. nota dela No. arh. 189. — Iacov ar putea fi Iacobus cel dela 1437 „villicus“ în Brașov (lista D-lui Fr. Stenner).

Scrisoarea pare a fi dată din Transilvania, unde Vlad Dracul se refugiase din nou, în urma unei invasiuni turcești din vara și toamna anului 1436. Prădăciunile turcești au fost, după spusele unor martori demni de credință, înspăimîntătoare. Iorga, Acte și Fragmente III, p. 82—83: scrisoarea lui Ioan de Ragusa, delegatul conciliului din Basel la Constantinopol, 17 Noemvrie 1436; Studii și doc. III, p. XV. — Pela 13 Aug. 1437 Vlad era în scaun la Țîrgoviște. Miletić, Dacoromîni, p. 333. — Dacă doc. din 19 Iunie 1437 (arh. stat.), prin care Radul vv. întărește niște proprietăți ale mînăstirilor Cozia și Cotmeana, n'ar fi suspect, din pricina datei ce-mî pare a fi adăugată mai târziu, s'ar părea că Turcii au pus atunci în locul lui Vlad Dracul pe Radul (Praznaglava), care s'a menținut într-o parte de țară până prin Iunie 1437. Doc. lui Radu e datat „азъ ѿ писакъ на крѣца (Creața) нунѣ .бѣ. зъме, datare neobișnuită în documentele vechi. În acelaș an însă Vlad se afla la Țîrgoviște, de unde dă privilegiul de sub No. următor, Aprilie 8. El își reocupase scaunul înainte de data aceasta, bine înțeles, cu ajutorul Ungurilor.

XLVI.

Eū cel întru Christos Dumnezeţ credinciosul şi de Christos iubitorul şi de sine stăpînitorul Io Vlad, mare voevod şi domn, stăpînind şi domnind asupra întregii ţări a Ungrovlahiei şi asupra părţilor de peste munţi, herţeg de Amlaş şi Făgăraş, binevoit-a domnia mea, cu a mea bunăvoinţă şi cu inimă curată şi luminată, şi am dăruit acest prea cinstit chrisov al domniei mele, şi am împlinit cererea pîrgarilor din Braşov, fiindcă m'aū rugat să le înnoesc şi să le întăresc azezămîntul ce l-aū avut dela strămoşii domniei mele pentru vamă, prin toate tîrgurile şi vămile din ţara domniei mele, precum şi pe drumul Braşovului până la Brăila: ca să dea dela un vilar de Ipriū 1 fertun, dela unul de Luvia 1 perperă, dela unul de Colonia 12 ducaţi, dela unul de Cehia 6 ducaţi, iar dela un vilar tăiat nimica; şi cine aduce şăpci frînceşti nimica; dela un butoiū de miere 12 ducaţi, dela un butoiū de vin 6 ducaţi; dela un cal cumpărat 6 ducaţi, dela o majă de ceară 12 ducaţi: dela piper şi dela şofran şi dela bumbac, dela lîna de cămilă şi dela pieile de miel şi dela piei şi dela [altă] marfă, nimica¹⁾. Dela [mărfurile] ce vin din spre mare, dela 100 perpere 3 perpere. Dela un porc 2 ducaţi, dela un boū 3 ducaţi, dela o vacă 3 ducaţi, dela un berbece 1 ducat, dela o piele de cerb 1 ducat, iar dacă vor fi alte piei la un loc cu ea, să nu dea nimica. Dela un burduf de brînză 1 ducat. Şi calăreţul care trece 3 bani, iar pedestrul 1 ban. Dela un car de peşte 1 peşte, iar ce va fi pe deasupra, să nu dea nimica. Şi la Brăila de maje o jumătate de florin, şi la Tîrgşor de car 1 peşte; la Tîrgovişte tot aşa. Un cal, încărcat cu orice, 3 ducaţi. Si la Dîmboviţa, cîţi cai la car, atîţia ducaţi şi 1 peşte; dela un cal încărcat 3 bani, iar dela alte mărfuri nimica; dela un cal slobod 1 ducat. Şi iarăşi

¹⁾ Orig. и вт ксїїж ннро.

cine-și dă marfa pe datorie, să-și caute datornicul său chezașul, dacă are, iar de omul drept să se ferească să nu-l bîntuească. Și iarăși, cine se va încerca dintre boerii domniei mele, mari și mici, fie acea vamă cum-părată, fie dată cuiva care va fi slujit domniei mele, și nu se va ținea de cele ce am întărit și legiuit prin așezămîntul de mai nainte, unul ca acela va să aibă mare rău și urgie dela domnia mea, ca un neascultător de porunca domniei mele. Și aceasta a fost, cînd a venit la domnia mea, la Tîrgoviște, decanajul și burgarul Mechel¹⁾ și Andreiaș, județul din Rîjnov. Și martori acesteia a fost: jupîn Voico vornicul și jupîn Tudor și jupîn Nanul și jupîn Stanciul, fratele lui Mircea, și Ștefan logofătul și Dimitru Spătarul și Micle paharnicul și Semen stolnicul și Badea comisul. Și a scris-o Mihail diacul în Tîrgoviștea de scaun, luna lui Aprilie în 8, anul 6945 (=1437), indictionul 14 (*în orig.* 24)²⁾.

Monogram; pecetea cea mare, cu legenda: S. Wlad, filius Merce, transalpinus vaivoda et dominus de Fogaras. —Pergament No. 770; Mil. No. 28.

XLVII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea pîrgarilor din Brașov. Fugit-a dela domnia mea o slugă a lui Albul, cu numele Neagoe, și a luat cu sine averea domniei mele, două sute de mii de aspri, și i-a lăsat în Rîjnov la Cîrstea Mădrămen și la Mihu Bulgarul; deaceea am trimes pe spătarul domniei mele, pe Dragotă, ca să-i dați acea avere în mîinile lui, să mi-o aducă domniei mele. În aceasta altfel să nu faceți³⁾, căci de nu-î veți da, să știți că am să fac răz-

¹⁾ Orig. декханжъ и ббргаръ мехел; la Mil. greș. „дек[ан] ханжъ“; декханжъ = decanus, Dechant.

²⁾ În Mil. data zilei .к. și a indictionului .кѳ. sînt greșite: .кд., pentru indiction, este evident e greșală de diac în loc de .д.

³⁾ Orig. ꙗ тѡмъ ннѡ не строрете; Mil. greș. ꙗ тѡмъ ннѡ не строрете.

miriță. Altfel să nu fie, ci după porunca domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală, cu legenda: ВЛАДЪ ВУКЕВДА, СНИГЪ МИРЧА; МИРЧА nu se citește destul de clar; adresa: pîrgarilor din Brașov.—Arh. No. 176; Mil. No. 39.

Scrisoarea este de pus între anii 1433—1438, cînd Albul trăia în pace cu Vlad Dracul. V. donațiunea acestuia către el și rudele lui, din 13 August 1437; Venelin, Vlahobolg. gramaty, p. 78; Miletic, Dacoromîni, p. 333; cf. Iorga, Studii și doc. III, p. XIV. — Albul se supune lui Vlad Dracul după moartea lui Aldea și pare să fi murit și el curînd după 1437. În documentele lui Vlad din 2 Aug. și 8 Sept. 1439 (arh. stat. și Kałużniacki, Dokumenta mołdawskie i multańskie [Lwów 1878, p. 29]) precum și în cele din 14 Mai și 30 Iunie 1441 (arh. stat.) el nu figurează printre boeri.

XLVIII.

Io Vlad, voevod și domn. Serie domnia mea oaspeților și prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov, și vă grăesc: știți bine cum am întocmit, că cine va fugi acolo la voi cu dobitoacele lui, pe un astfel de om să nu-l cerem, dar cine va veni cu dobitoace străine, acela să fie întors. Așa dar, a venit acolo Surva, după ce a luat dobitoacele boerilor mei Stanciul și Constantin; decî, să nu fie volnic Surva să plece undeva cu acele dobitoace, ci să le plătească în grabă omului ce va aduce această scrisoare; altfeliu le voi scoate dela voi. Îar dacă nu le veți întoarce, mai mult o să păgubiți. Altfel să nu fie. Și să vă bucure Dumnezeu.

Monogram; pecete mică, ovală, stricată; adresa: pîrgarilor Brașovului.—Arh. No. 186; Mil. No. 45.

c. 1432—1440. — Între boerii lui Vlad Dracul din 1432, 1437 și 1439 sînt pomeniți doi Stanciul: Stanciul fratele lui Mircea și Stanciul Honoî. La 14 Mai 1441 găsim numai pe Stanciul Honoî, iar la 30 Iunie acelaș an nici un Stanciul.

XLIX.

Ioan Vlad, voevod și domn. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele boerilor și pîrgarilor din Brașov, la rugămintea lor. Le-am dat voie să umble slobozi și cu marfă în țara rumînească ¹⁾ și să aducă postav și pînză de-a Săsoaîcelor ²⁾ și încălțăminte și orice altă marfă, iar de aci să ducă orice marfă, numai ducați să nu ducă, decît în sîn de cheltueală. Îar de aci să nu scoată nici argint, nici aramă, nici florini, nimic din acestea. La cine vor afla slugile domniei mele, le vor lua și capul și marfa. Acestea le-am întocmit cu pîrgarii din Brașov: cu județul Șontumuș ³⁾ și cu Petru Dapol ⁴⁾ și cu Pat[ai] Aneș ⁵⁾. Și Rumîni să meargă la ei slobozi și cu orice marfă, numai ducați să nu ducă, decît în sîn ⁶⁾. Și acuma, cîți ducați au Brașovenii, sînt slobozi să-î scoată măcar cu carul, măcar cît de mulți ar avea, nimenea și nimenea să nu-î bîntuească. Scrisă în Iulie 3. — Și cînd îmi vor ieși ducății cei noi, am să vă dau de știre cu 14 zile mai înainte, ca să vă cheltuiți ducății.

Monogram; fără adresă și fără pecete.— *Arh. No. 192; Mil. No. 48.*

1443. — Scrisoarea aceasta pare, după caracterele ei paleografice, mai nouă decît toate celelalte dela Vlad Dracul. Monogramul e de asemenea cu mult mai înalt. Deosebirea acestea, precum și deosebirile de stil, față de celelalte doc. ale lui Vlad (cf. d. p. *запланина*), sînt particularități ale

¹⁾ Orig. с *запланинж*; lat. Transalpina.

²⁾ Orig. *платно сасок*; se zicea până deunăzi pînză săsească.

³⁾ Nu poate fi decît Schunkebunck, Schonkebunk Schonkabonck Bartholomeus, județ al Brașovului la anii 1432, 1435, 1438, 1442—1443 și 1450—1451. Lista D-lui Fr. Stenner).

⁴⁾ Mil. greș. *Дипол*. Poate un Dappner. — Un Petrus comes a fost județ al Brașovului la 1429, 1431, 1447. Un Depner se citează în socotelele Brașovului la 1503. *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt I, p. 23.*

⁵⁾ Vezi *Arh. No. 179 = XLIII.*

⁶⁾ Oprirea exportului de bani sau metale prețioase era o imitare a măsurilor analoage luate în Ungaria pe vremurile acelea.

diacului domnesc. Din scrisorile pastrate la Braşov, No. 193 (a lui Vlad Ţepeş) samănă mult cu dînsa. Am pus-o în an. 1443, întîiu, fiindcă în acest an era judeţ Schonkebunk, pe care l-am identificat cu Şontumuş, al doilea, fiindcă în anul următor se constată în adevăr, dintr'o scrisoare a voevozilor Ardealului Nicolaus Ujlaky şi Ioan Hunyady (16 Oct. 1444 că Vlad Dracul bătea în vremea aceea monedă la Braşov, cu învoirea regelui unguresc; era monedă regala, şi baterea ei se concedase de rege „pentru apărarea regatului“. Voevoziî cer Braşovenilor — ceea ce era dreptul şi atribuţiunea lor — să îngăduie lui Vlad „cusionis monetarum regalium in vestri medio continuationem“; ei le promet explicări peste vre-o 16—17 zile cînd vor sosi la Braşov, de unde aveau să meargă într'o importantă misiune la voevodul transalpin (copie la Acad. Rom.; orig. în arh. Braşovului). Cf. scrisoarea lui Antonie, arh. No. 548: intenţiunea ce avea acesta să mute „hereghia“ dela Sighişoara la Braşov se realizase deci înainte de 1444.

L.

Puternicului şi vrednicului de orice slavă şi cinste şi prea iubitului meu frate, voevodului Ardealului şi al Sacuilor şi şpanului de Temişvar, lui Ianăş voevod, cuviincioase şi cinstite închinăciuni Ţi-aduce prea iubitatorul frate al domniei tale Io Vlad, voevod şi domn. Fiindcă în mai multe rînduri ai trimis la domnia mea, ca să aibă dreptate săracii, să fie în ştirea domniei tale, că dreptatea aşezată de domniî de mai nainte așa am lăsat-o şi eu, şi porunca domniei tale am împlinit-o: dar slugile domniei tale dela Bran să ştii că î-au istovit pe săraci. Şi te rog pe domnia ta să faci domnia ta așa ca să aibă săracii dreptate. Şi Dumnezeu să înmulţască anii domniei tale.

Monogram ; pecete mică, ovală şi lungăreaţă, cu legendă ilisibilă. — Arh. No. 173; Ml. No. 38.

1444. — Hunyady a fost numit voevod al Ardealului la 1440, curînd după încoronarea lui Vladislav I. Cf. Fessler II, p. 464; Fraknói Vilmos, A Hunyadiak és a Jagellók kora, Budapest 1896, p. 24. — Scrisoarea de mai sus î-a adresat-o Vlad Dracul la 1444. Din 7 August acelaş an avem dela dînsul o scrisoare latinească către Braşoveni, în care se plînge împotriva castelanilor din Bran, cari nu observă condiţiunile tratatului încheiat de Braşoveni cu tatăl său Mircea şi confirmat nu de mult de însuşi Hunyady. Vlad confirmă totuşi din nou prin această

scrisoare tratatul din 1413 (copie la Acad. Rom.). — Despre neajunsurile pricinuite celor din țara rumânească și Brașovenilor de către părçalabilii dela Bran ne instruește o scrisoare din 26 Aprilie 1438 a regelui Aibert, din care se vede că ei luau vămi nedrepte dela negustorii rumîni, ceea ce era o pagubă și pentru Brașoveni, căci țara rumînească lua represalii. Regele poruncește să se înceteze cu aceste „exactiones“, și cînd vin și cînd se întorc cu marfă negustorii transalpinii (copie la Acad. Rom.). Aceste neajunsuri nu încetează însă nici mai tîrziu. Așa la 1468 voevodul Ardealului Pongrácz poruncește castelanilor să nu mai pue pîedicii Brașovenilor ce merg în „Transalpina“ și să nu provoace represalii din partea domnului rumîn. (copie la Acad. Rom.).

LI.

Io Vlad, voevod și domn. Serie domnia mea prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov. Și vă rog ca pe niște buni prieteni ai mei, pentrucă mî-a dat Dumnezeu și norocul creștinilor în mîinile mele această cetate, ce era a păgînilor, și pentrucă armele ¹⁾ ce erau întrînsa aũ ars toate și acum din nou o întărim, vă rog, decî, să mă ajutați cu arcuri și cu săgeți și cu puști, și să ne dați salitră ²⁾, ca să facem praf și să-l așezăm în cetatea, care este tăria și a voastră și a noastră și a tuturor creștinilor. Și iarăși, ce are să vă spună sluga domniei mele Dragomir, să-l credeți, că sînt vorbele domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete ovală și lungăreață, pierdută; adresa: prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov.— Arh. No. 174.

1445. — Cetatea de care vorbește aci Vlad Dracul trebuie să fie *Giwgiul*, pe care îl pierduse Alexandru la 1432, iar Vlad îl recucereste prin Septemvrie 1445, în unire cu cruciații lui Wavrin, după ce pe la sfîrșitul lui August același an ei cuceriseră Silistria. În memoriile lui Wavrin se povestește pe larg, cum Vlad se silea să dovedească cruciaților însemnătatea acestei cetăți pentru creștini în luptele viitoare contra Turcilor; afară de aceasta, zicea el, cetatea fusese zidită de tatăl său și de drept îi aparținea prin urmare lui. Re-

¹⁾ Orig. направа.

²⁾ Orig. салнитро, salnitrum.

cueil des croniques et anchiennes istories de la grant Bretagne, ed. Dupont (VIe volume, livre Ier, chap. xvii). Cf. Iorga, Studii și doc. III, p. xxv. — Scrisoarea de sub No. 174 trebuie pusă așa dar în Sепtemvrie sau Octomvrie 1145.

LII.

I o V l a d, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov: trimes-am pe credinciosul boer și slugă a domniei mele, pe Ivan Polivar, și cele ce vă va spune vouă să le credeți, căci sînt vorbe adevărate, din gura domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure. Și iarăși vă zic domniilor voastre ca unor buni prieteni ai mei: se află acolo printre voi Mihail logofătul ¹⁾ și Pardoî, vrăjmașii mei. Eu pe toți i-am iertat, dar pe aceștia nu-i iert; și cum nu-i voi erta eu, tot așa și voi să-i răspingeți dela voi, dacă-mi sînteți prieteni domniei mele, și să nu stea în ținutul vostru.

Monogram; pecete mijlocie, rotundă, cu legendă cirilică foarte mărunță, din care se distinge numai cuvîntul западнискымъ; adresa: prietenilor domniei mele, pîrgarilor (sic) din Brașov.—Arh. No. 166; Mil. No. 32.

1444—1446. — Bănuesc că această scrisoare este dela Vlad Dracul, și anume din ultimii ani ai domniei lui, fiindcă caracterele ei paleografice mă silesc a o pune în prima jumătate a sec. 15-lea; ea este contemporană cu No. 164, 165, 167, 171, 173, 177, 180, 181, 185, 188, 189, 191, care toate sînt dela Vlad Dracul. — Mihail logofătul este boerul de mai târziu al lui Vladislav Dan: 1451, Martie 28 (arh. stat., mănăst. Dealului XI, 1) și 1453, August 2 (arh. stat., mănăst. Dintr'un Lemn VIII, 1). Pe Pardoî și pe Ivan Polivar nu i-am găsit în documente. — Cu западнискымъ din pecete, termin ce nu l-am înfălțit în alte peceți, comp. западнина din scrisoarea No. arh. 192.

LIII.

I o V l a d, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor domniei mele Brașovenilor, pîrgarilor tuturor,

¹⁾ Mil. greș. Млѣханъ ѿ фет.

și întregii Bîrse, celor mari și celor mici: știți bine cum v'am apărat eu până acum de Turci¹⁾ și cum îmi pui capul și-mi dau averea, bucuros fiind ca să nu vă fie vouă rău. Și pe lângă asta, mă muncesc și mă gîndesc să fiu tot așa și de-acî înainte, cu dreptate față de stăpînul meu craiul. Dar voi vă purtați cu gînd rău asupra mea. Așa, am avut un om bun în Tîrgoviște, pe Zanvel²⁾, iar oamenii voștri din cetate i-au eșit în drum ca să-l omoare și să-i ia și avutul lui. Eu nu fac nici un rău oamenilor voștri, ci îi las să umble slobozi, ca să se hrănească. Deaceea vă zic: de nu-mi veți da în mîni pe vrăjmaș și cu tot avutul pe care i l-a luat: două sute și cinci zeci de florini și cinci sute de perpere și sabia și hainele de Ipriu și punga cu 300 aspri și inelul de aur³⁾ în preț de 10 florini și coarda și șapca, de nu-mi veți da într'o săptămînă pe vrăjmaș împreună cu aceste lucruri, ce voi face împotriva cetății și împotriva voastră, aceasta s'o răzbune Dumnezeu pe sufletele voastre; fiindcă, de-ași ști că am să pier, spre rușinea mea, și tot nu voi îngădui peirea unui om bun al meu, ci vă voi rămînea dator cu foc. Și în curînd altfelîu n'are să fie.

Monogram ; pecete mică, ovală, cu legenda : † ИВАН КРАЉЪ ВУКРОВА † СНИ М[ИРЧА]; adresa : Brașovenilor, tuturor pîrgarilor și Bîrsei întregi.—Arch. No. 154 ; Mil. No. 29

c. 1438—1446.

LIV.

Io Vlad, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea închinăciunii prea plecate oaspeților și prietenilor domniei mele, județului și tuturor pîrgarilor din Brașov. Și să vă fie în știre că

¹⁾ Alușie la campania turcească din 1438.

²⁾ Orig. ЗАНВЕЛА; Mil. ЗАНВЕЛА.

³⁾ Orig. УТ МАЛАМА ; cf. adj. bulg. МАЛАМЕН de aur, din neogrecescul μάλαγμα.

omul pe care l-ați prins, să știți și să credeți, pe sufletul și pe credința domniei mele, să știți că nu este vinovat; nici n'a pîrît pe nimenea, nici n'a vorbit rău de nimenea. De-l veți omorî sau îi veți face alt rău, știți voi apoi. Bagați dar de seamă să nu vă pierdeți sufletele. Și am trimis la voi pe credinciosul și cinstitul boer al domniei mele, pe jupîn Mihail; cele ce va să vă spună, să le credeți, căci sînt cuvintele adevărate ale domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mică, ovală și lungăreună, ca la No. 173; adresa: județului și tuturor pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 188; Mil. No. 47.

1433—1446.—Jupînul Mihail, pe care nu l-am găsit în documentele interne ale lui Vlad Dracul, poate să fie Mihail, protovistiarul lui Dan II dela 1424 (No. XI). În cazul acesta, scrisoarea ar fi de pus pe la începutul domniei lui Vlad Dracul.

LV.

I o a n V l a d, voevod și domn. Scrie domnia mea pîrgarilor din Brașov închinăciune până la pămînt, ca unor bunî prietenî ai mei; și iată am trimis pe jupîn Spanopul ¹⁾ la voi: cele ce va spune domniei voastre, să le credeți; sînt cuvintele mele.

Monogram; pecete mică, cu legenda: * i o a n * w l a d * w a i w o d a; fără adresă. — Arh. No. 185.

1433—1446.

LVI.

I o V l a d, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor mei prietenî, pîrgarilor din Brașov: v'am scris mai nainte și vă scriu și acum, că oricine va veni din această țară fără cartea domniei mele, voi să-l opriți și să-mî dați de știre domniei mele. Dacă vor fi cu dobitoacele lor, să meargă, dar dacă vor fi cu cai furați ¹⁾, să le facem rău, ca unor oameni răi. Căci să știți că

¹⁾ Un Grec, prob. de origine albaneză.

²⁾ Orig. аще ли бждѣт съ кони крадени; Mil. „съ кони, а ми“.

ne-aŭ golit țara de cai. Îar de nu veți face aceasta, să știți că am să fac răzmiriță cu voi. Altfeliŭ să nu fie. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram ; pecete mică, stricată ; adresa : pîrgarilor din Brașov, prietenilor mei credincioși. — Arh. No. 165 ; Mil. No. 31.

1433—1446.

LVII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor domniei mele, tuturor pîrgarilor din Brașov, mari și mici, și vă poruncește domnia mea : voi știți foarte bine cum a fost treaba lui Martin. Acum a venit la domnia mea și și-a pus capul la picioarele domniei mele, că e slugă credincioasă domniei mele. Deci vă dau de știre, că la oricine ar avea el marfă, ori cîtă ar fi, să i-o înapoiăți, și să nu i se piardă nici un fir de păr, căci e slugă credincioasă domniei mele. Altfel să nu faceți. Și ce are la Pat[a]i Ianăș voi știți, că mî-a spus sluga domniei mele Martin. Acestea toate să i se întoarcă. Și ce vă vor spune slugile domniei mele, Voloder și Martin, să-i credeți. Și Dumnezeŭ să vă bucure.

Monogram ; pecetea perdută ; adresa : bunilor mei prieteni, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 184 ; Mil. No. 44.

1433 — 1446. — Patai Ianăș e pomenit în No. arh. 179, iar Voloder în No. arh. 168. Asupra lui Martin vezi No. cxcviii și cc.

LVIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea lui Stoica Harsean și tuturor boerilor olteni, și așa vă poruncește domnia mea : pe cei ce vin din țara ungu-rească cu marfă, să nu-i bîntuiți ; dar iarăși, din acea marfă să nu lăsați să se întoarcă îndărăt¹⁾ nici cît un fir de păr, după porunca domniei mele.

Monogram ; pecete mică, ovală ; fără adresă. — Arh. No. 187 ; Mil. No. 46.

1433—1446.

¹⁾ Orig. на воки ; Mil. greș. на ваткии.

7. Vladislav II sau Vladislav Dan.

(1446—1456)¹⁾

LIX.

Io Vlad [i] slav, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea credincioșilor prietenii ai domniei mele, pîrgarilor din Brașov. Ați trimes la domnia mea pe boerii voștri Cîrstea și Tomaș pentru lucrul acelor porci ce s'aũ luat. Decĩ iatã am întocmit cu ei²⁾ și am ȃrînduit așã, cã plãtesc eũ sãracilor, pentru dobitoacele lor, aspri 4000, iar voi sã-mĩ plãtiți mie. Și am întocmit, ca sã umble oamenii voștri slobozi pe aici, sã se hrãneascã și sã n'aibã grije de nimica. Și mai mult despre acești porci sã nu se pomeneascã. Cît pentru drumul Prahovei, sã vã fie slobod pe unde poftiți, și sã ne ținem de așezãmîntul cel vechiũ, dela cei dintiĩ domni, și voi și noi. Altfel sã nu fie. Și de-acum înainte, dacã se va face oamenilor

¹⁾ Asupra anilor de domnie ai acestui Vladislav existã îndoeii. Dl. Gr. Toculescu îl face sã domneascã dela 1452—55, punînd înaintea lui pe Danciu 1446—52 (Manual de Istoria Romînilor, ed. II (1900), p. 176); Dl. D. Onciul, în cursul sãu, îl pune între 1451—56, admițînd înaintea lui pe Dan III 1446—51; eũ îl pusesem (în Vlad Tepeș, p. 69) dela 1448—56, admițînd cã dela 1446—48 a domnit Dan III. Acest Dan însã pare cã n'a domnit; nu ni s'a pãstrat nici un document dela dînsul ca domn. Intreprefînd mai bine decît mine scrisoarea lui Vlad din 31 Oct. 1448 despre lupta dela Cossovo, Dl. Iorga aratã, în Studii și documente III, p. xxviii—ix, cã acest Vlad este identic, cum admisesem de altmîntrelea și eũ în Vlad Tepeș p. 68, cu Vladislav și cã domnea la 1448 ca domn de sine stãpînitor. Este decĩ probabil cã pe el l-a pus Hunyady în scaun dupã rãpunerea lui Vlad Dracul. Documente interne dela el cunosc în arhivele statului patru: din 28 Martie și 1 August 1451, din 2 Aug. 1453 și din 15 Aprilie 1456. Vor fi poate și altele.—Întreaga controversã este expusã în mod foarte complet de Dl. Iorga, l. c. din Studii și documente III.

²⁾ Orig. ето с них стьакмих; Mil. greș. ето снх и сть сем их.

voștri vre-o strîmbătate, să vie la mine. Și să vă bu-
cure Dumnezeu. Scris Dechemvrie în 17.

Io Vladislav voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

*Pecete mijlocie cu legenda: † ІУ ВЛАДИСЛАВЪ ВОЕВОДА И ГНЪ; fără a-
dresă; pe dosul scrisorii o notiță latină cu data 1452. — Arh. No. 25;
Mil. No. 64.*

1452.

LX.

Io Vlad[i]slav, voevod și domn al întregii țară
a Ungrovlahiei. Serie domnia mea credincioșilor și bu-
nilor mei prietenî, tuturor pîrgarilor brașovenî, mari
și mici, ca unor bunî și iubiți oameni ai mei. Ați tri-
mes aici la domnia mea pe oamenii voștri bunî Gașpar
și Tej ¹⁾, pentru lucrul și tocmeala ce-am avut între
noi și ce-am făgăduit. Deci, oameni bunî, ce am în-
toemit eu cu voi, la aceasta rămîn, și frați ai mei vă
numesc: dar liniște n'am ²⁾, cu toate slujbele ce am
slujit și cu tot sîngele ce ne-am vărsat, eu și cu boerii
mei și cu țara mea. pentru sfînta coroană și pentru
țara ungurească și pentru creștinî. Și de cîte ori nu m'am
jurat eu cu părintele meu Ioneș voevodul; dar el n'a țî-
nut samă de asta, și slujba mea nu i-a fost dragă. Căci
nu-i ajunge gobărnatoria țării ungurești, ci trimete să-mî
ia ocina mea adevărată și țărișoara mea Făgărașul și
Amlașul, și se muncește cu rău asupra mea. Dar dacă
el își calcă făgăduința și jurămintele ce a legat cu mine și
dacă calcă peste slujba mea, Dumnezeu să se răzbune
asupra celui ce nu păzește dreptatea. Îar domnia mea. în
nevoea mea, nu voiû părăsi ce este al meu decît odată
cu capul. Să știû că pier cu rușine, dar ce voiû putea,
voiû face, și Dumnezeu să plătească și să vadă că sînt
în nevoe. Îar cu domnia voastră, cum am făgăduit, așa
voiû rămînea, cît voiû putea să țîû. Doar să mă des-

¹⁾ Un *Theys*, *Theysch* sau *Theysz*, nume obicinuit prin sec. 15
și 16 la Sașiî din Transilvania.

²⁾ Orig. *покоа не имам*; Mil. greș. *посца (?) не имам*.

partă de voi vre-o mare nevoie. Și cînd nu voiū mai putea, voi îmi veți crede. Și să vă bucure Dumnezeu.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † ІУ ВЛАДИСЛАВ БОГОДА Н ГИК. — Arh. No. 28 ; Ml. No. 67.

1448—1453. — La 1453 Hunyady nu mai era guvernator al Ungariei. Supărarea lui Hunyady, care pusese, la 1446, în scaun pe Vladislav Dan, își are originea în atitudinea acestuia pe timpul luptei dela Cossovo. Cf. Iorga, Studii și doc. III, p. xxviii, — ix.—Gașpar e de sigur unul din cei doi pomeniți de Tepeș în scrisoarea din 1456, Sept. 6 (copie la Acad. Rom.).

LXI.

Io Vladislav, voevod și domn. Scrie domnia mea prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov. Vedeți ce faceți: cu mine vreți să fiți în pace, iar singuri nu umblați în legea cea dreaptă. Spuneți-mi, de ce ați oprit scuturile omului meu Radul Neanciu? Dacă vă e voea să nu cumpere oamenii mei arme¹⁾ și scuturi, atunci spuneți meșterilor voștri să nu vîndă, și oamenii mei nu vor cumpăra. Dar după ce au cumpărat, lăsați-i să și le aducă, iar de aci înainte vor șiți [ce să facă]. Îar dacă nu le veți slobozi lor aceste scuturi, domnia mea nu voiū lăsa pe săracii mei în pagubă. Și Dumnezeu să vă bucure. — Și vamă, vă rog, să nu-î luați nici un fir de păr.

Monogram ; pecete mijlocie, ca la No. 25 și 28 ; adresa : pîrgarilor Brașovului. — Arh. No. 127 ; Ml. No. 63.

1448—1456.

Dela Vladislav II mai avem o scrisoare către Brașovenii și Rîjnoveni, pentru niște oi ce au cumpărat oamenii săi și pe care le-au luat pe nedrept din Dragoslavele și dela Rucăr niște supuși ai lor. Cere să li se dea îndărăt. — Arh. No. 126 ; pecetea ruptă ; în monogram și titlu ВЛАДИСЛАВ, ca la No. 25 și 28. Caracterele paleografice ale No. 126 și 127 samănă foarte mult cu No. 25 : semiuncială, cerneală albăstrue ce bate în verde ; monogram mare și în linii groase. Nu încape îndoială că toate patru sînt dela acelaș domn.

¹⁾ Orig. *уорскія* ; sub cuvîntul acesta trebuie înțeles în deosebi puști sau tunuri.

8. Vlad II Țepeș.

(1456—1462. 1476)

LXII.

Io Vlad, voevod și domn al întregii Ungrovlahii. Serie domnia mea bunilor prietenii ai domniei mele, pîrgarilor din Brașov și tuturor Bîrsenilor, mari și mici, și prea cinstită închinăciune vă aduc ca unor buni prietenii ai mei. Și să va fie știut domniilor voastre, că tot ce mi-a poruncit stăpînul și fratele meu mai mare Mihaî Siladi, vrea să țin; și iaș pe credința și pe sufletul domniei mele să țin bună pace cu voi, să fie slobode toate drumurile și să vie oamenii voștri la noi să cumpere și să vînză slobozî, fără nici o grije și fără pagubă, ca și cum ar umbla prin țara voastră. Așîderea și oamenii noștri să meargă slobozî la voi, fără nici o pagubă, cum mi-a făgăduit stăpînul și fratele meu Mihaî Siladi. Dar de aceasta mă țin numai atîta, cîtă vreme va ține și el pace cu voi; atîta și eu. Și Dumnezeu să vă bucure. Scrisă în Rucăr, luna lui Dechemvrie 1.

Io Vlad voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea și adresa lipsesc. — Arh. No. 193; Mil. No. 49 (atribuită greșit lui Vlad Dracul).

c. 1456—1458, cînd Țepeș se bucura de sprijinul și încrederea lui Mihaî Szilágyi, căruia Sașii se plînseseră de prădăciunile domnului român. Guvernatorul Ungariei le răspunde din Buda să caute a trăi în bună pace cu el. Engel, Geschichte der Walachey, p. 174; Iorga, Convorbiri Literare XXXV, p. 150 și urm.

LXIII.

Io Vlad, voevod și domn. Serie domnia mea credincioșilor domnului nostru craiului și bunilor mei prietenii multă sănătate și închinăciune, județului și pîrgarilor din Brașov. Și am trimes pe jupîn Stoica armașul la domnia voastră și ce va vorbi domniei voastre, domnia voastră să-l credeți, căci sînt cuvintele adevă-

rate ale domniei mele. Altfel nu este. Și Dumnezeu să vă bucure.

Fără monogram ; adresa : județului și pîrgarilor din Brașov ; pecete mică, cu legendă latină indescifrabili : cele două figuri de pe pecete au forma busturilor din prima jumătate a sec. 15-lea. — Arh. No. 162.

c. 1456—1458. — Stoica armașul este poate identic cu Stoica paharnicul dela 1458 (Bogdan, Vlad Țepeș, p. 75). Vlad Țepeș intervine pentru dînsul pe lângă Brașoveni, prin scrisoarea de sub No. arh. 190, prin care îi roagă pe aceștia să-i facă dreptate lui „jupîn Stoica armașul“. care avea o datorie la „Кевр наса“ (Kövér Pál). — Fără loc și dată ; fără monogram ; pecete cu legendă latină, stricată. După caracterele paleografice e contemporană cu No. 145 și 162 ; ar putea fi pusă și în prima jumătate a sec. 15.

LXIV.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor și iubiților prietenii ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din cetatea Brașovului. Și iată v'am trimes niște boi și vaci domniei voastre de cinste, să vi-i împărțiți ; și cîți vor fi, domnia voastră să-mi scrieți carte cătră domnia mea, ca să știu cîte bucăți v'au dat, și să fie spre credință oame-nilor ce i-au mînat la domnia voastră. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii cu bucurie, amin.

Ion Vlad voevod, cu mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mică, cu legendă latină, identică ca mărime și formă cu cea dela No. 162 ; adresa : bunilor și iubiților prietenii ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 208.

c. 1456—1458.

LXV.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea închinăciune ¹⁾ bunilor prietenii ai domniei mele, pîrgarilor din Brașov, și vă dau de știre că acest om al nostru Dimitru ²⁾ a fost cumpărat niște oțel, și era pace

¹⁾ Orig. хрѣтнзмо.

²⁾ Orig. увнзи нашн люді димитрк : Dimitru și tovarășii lui.

atunci¹⁾, dar voi n'ați vrut să-l lăsați să aducă încoace oțelul, ci i l-ați luat. Deci vă rog: saū să-î întoarceți oțelul, saū să-î dați îndărăt ducatăi: una din două să i se întoarcă, căci în pagubă nu putem să-l lăsăm. Și Dumnezeuū să vă bucure. Scris Dechemvrie în 8.

Monogram; pecete mijlocie, cu legendă în litere foarte mărunte, din care se disting numai cuvintele: КЪСЕМ ЗЕМАН ШГРОВОЛАХІНСКОИ; partea ștearsă pare a fi fost: † ІУ КЛАД ВОЕВОДА И ГНЪ; adresa: pîrgarilor brașoveni. — Arh. No. 210.

1456—1462.

LXVI.

Serie domnia mea vameșilor din Rucăr și vă grăește domnia mea: în ceasul în care veți vedea această poruncă a domniei mele, în același ceas unul din voi să plece la Brașov și să dea de știre Brașovenilor pentru vestea ce mi-a venit de lucrul Turcilor, ca să știe și ei că nu e nimic adevărat²⁾; și vroea unul din ei să vie în solie la domnia mea, dar îndată ce a aflat de vestea aceea, s'a oprit. Deci, cel ce vroea să vie, să vie; iar de nu va vrea să vie la domnia mea, atunci vameșul ce se va duce la Brașov să se întoarcă la domnia mea, să-mi dea de știre. Iar pe omul ce va aduce această carte să-l lăsați să se ducă la casa lui. Iar dacă solul acela va vrea să vie la domnia mea, să vie cu el și vameșul ce se va duce la Brașov. Altfeliū să nu fie.

Monogram; pecete mijlocie, identică cu cea dela No. 210: literile chirilice foarte mărunte, dar șterse. — Arh. No. 175.

1456—1462. — Poate înainte expediției turcești din 1462.

LXVII.

Întru Christos Dumnezeuū credinciosul și de Christos iubitorul, Io Vlad voevod, și din mila lui Dum-

¹⁾ Orig. и было ест по миру.

²⁾ Orig. да знайт, не е ница за то.

nezeu domn al întregii țări a Ungrovlahiei, da domnia mea această poruncă a domniei mele prea cinstiților și credincioșilor și bunilor prietenii ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari și tuturor celorlalți cetățeni din marea cetate a Brașovului, și tuturor prietenilor mei celor buni din întreaga țară a Bîrsei, mari și mici: ca să le fie lor după vechiul așezămînt, cum a fost și în zilele de mai nainte, încă din vremea lui Mircea voevod și până în zilele părintelui domniei mele, ale marelui Vlad voevod, și-apoi și în zilele domniei mele. Deci poruncit-a domnia mea să fie și deaci înainte după acel vechi așezămînt: de-acum înainte scala ¹⁾ ce a fost, să nu mai fie nicăiri în țara domniei mele, ci să fie slobod și volnic fiece om să tîrguească și să cumpere și să vînză fără scală ²⁾. Și iarăși, de lucrul cerii, îngăduit-am domnia mea să fie slobozî să cumpere prin toate tîrgurile și prin toate ținuturile și în fiece loc din țara domniei mele, cum a fost și mai nainte așezămîntul cel vechi și cum a fost și în zilele domniei mele, tot așa să fie și de-acî înainte, cît voi fi în viață domnia mea; și să cumpere slobozî din toate cîte le va fi de trebuință și ce vor voi. Și iarăși, cu privire la vama lor, cum a fost așezămîntul cel vechi și [cum a fost] în zilele domniei mele celei dintîi, tot așa să fie și acum și de-acî înainte, fie prin tîrgurile din țara domniei mele, fie sub vămile de plăuri: să plătească vamă dreaptă, cum au plătit și mai nainte și în zilele domniei mele, iar alte vămî nimenea să nu îndrăznească a ridica, sau a-i bîntui, nici pîrcalabi de orașe, nici vornicii, nici vameșii de oraș, nici vameșii ce sînt sub vămile plăurilor, nici la Dunăre, nici altceeva din diregătorii sau slugile domniei mele. Căci oricine ar voi să le strice așezămîntul cel vechi și ar voi să le ia mai mult decît ce este scris în cartea domniei mele, acela mare

---

¹⁾ Orig. скала.

²⁾ Orig. без скалѦ.

rău și urgie va avea să primească dela domnia mea. Altfel n'are să fie, ci după porunca domniei mele. Scris în Octomvrie 7, în marea cetate a Brașovului, în anul 6985 (=1476), temelia a 4^a.

Monogram, pecete mică cu legendă latină.—Pergamentul No. 773.

LXVIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea credincioșilor și bunilor și dulcilor și cinstiților prietenii ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov. Și vă dau de știre prin aceasta că am biruit pe vrăjmașul nostru Laiotă și că a fugit la Turci. Decî, v'a slobozit Dumnezeu calea. Veniți, cu pîne și cu marfă, și vă hrăniți, căci a făcut Dumnezeu să fim acum o singură țară. Și orice vă va spune sluga domniei mele jupîn Rătundul, să-l credeți, căci sînt adevăratele cuvinte ale domniei mele. Altfel nu este. Scris în Noemvrie 8, la Tîrgoviște.

Monogram, pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: prietenilor domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 145.

1476. — Cf. scrisoarea lui Ștefan Báthory din 11 Noemvrie 1476, care spune aproape acelaș lucru (Bogdan, Vlad Țepeș, p. 85).

LXIX.

Io Vlad, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea bunilor și iubiților prietenii ai domniei mele, județului și pîrgarilor și tuturor prietenilor mei din Brașov și din Bîrsa, și vă dă știre domnia mea, cumcă cu voea lui Dumnezeu mi s'a închinat toată țara rumînească și toți boerii; și v'a slobozit Dumnezeu drumurile pretutîndenii, și pe la Rucăr și pe Prahova și pe Teleajăn și pe Buzău.

Deci umblați acum slobozi pe unde vă este voea și hrăniți-vă. Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; pecetea perdută ; adresa : bunilor și iubiților prieteni, ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 172.

1476, Octomvrie sau Noemvrie. — Scrisoarea samănă cu a privilegiului din 1476 (No. arh. 773).

9. Dan pretendentul.

(c. 1456—1460)

LXX.

Dela Ion Dan voevod, fiul lui Dan, al marelui voevod, și dela doamna lui Dan voevod, multă sănătate și închinăciune prietenilor noștri Brașovenilor, șoltuzului și tuturor pîrgarilor din Brașov. Iată vă rugăm, și Dumnezeu să vă povățuească, să vă aduceți aminte de slujba lui Dan voevod, părintele și domnul nostru, care a slujit creștinilor. Dumnezeu să vă povățuească să ne ajutați cu ceva bani ¹⁾ în vremea aceasta de sărăcie, căci vrem să trimetem iarăși oamenii noștri la chesarul-craiul, dar n'avem de unde cheltui. De puteți să ne ajutați, vom sluji și noi domniilor voastre și vă vom avea în mare dragoste, dacă ne va ajuta Dumnezeu.

Monogramul lipsește ; pecetea e ruptă ; adresa : prietenilor noștri judeților (сжацим) și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 12 ; Ml. No. 53.

1456—1459. — Dan umbla să răstoarne pe Țepeș încă din primul an de domnie al acestuia. La 17 Dechemvrie 1456 Ladislaș Hunyady, comite de Bistrița și „capitaneus generalis“, sciea din Kechkemeth Brașovenilor, că regele a trimes pe „Daan“ să alunge din scaun pe Drakula, care i se arătase „necredincios“ și-i ruga să-l ajute în întreprinderea sa (copie la Acad. Rom.).

---

¹⁾ Orig. съ кѣлчнгомъ ; ung. *költség* cheltueală, chelciug (în textele vechi ardeleneste).

LXXI.

Io Dan voevod, prinț¹⁾ și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea închinăciune cu dragoste și aduce, cu multă dragoste, cinstite închinăciuni până la pământ județului din Brașov și pîrgarilor, ca unor părinți și bunți prieteni ai mei. Să știți că m'a trimes craiul și toți iobaghi²⁾ și mi-a dat stăpînul meu craiul țara Ardealului și Bîrsa și Săcuimea, ca să meargă cu mine să-mi dobîndesc țara. Mă rog și cer dela domniile voastre, să-mi fiți părinți și prieteni. Știți bine, cît de bun a fost pentru voi tatăl meu Dan voevod; eū, dacă-mi va ajuta Dumnezeu, am să vă fiu și mai bun. Mă rog de domniile voastre, Dumnezeu să vă povățuească, să mă ajutați cu ce puteți, fie cu arme, fie cu haîne, căci gloata m'e goală. Și ce știți despre Drăculea, să-mi spuneți. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii domniilor voastre.

Io Dan voevod din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mică, rotundă, ilisibilă; adresa: județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 8; Mil. No. 51.

1460.

LXXII.

Io Dan voevod, domn al întregii țări a Ungrovlahiei. [Să știți] că m'a trimes craiul Mateaș și am venit în țara Bîrsei, și venit-aū județul și pîrgarii din Brașov și oameni bătrîni din țara Bîrsei, și ni s'aū plîns, cu inima însîngerată ni s'aū plîns de cele ce a făcut Drăculea, vrăjmașul nostru, și cum el n'a ținut credință stăpînului nostru craiului, ei s'a dat Turcilor. Acest lucru într'adevăr l-a făcut, învățat de dracul³⁾.

1) Orig. фюрст; germ. Fürst.

2) Nobilii; orig. вкѣди. din ung. *jobb-ág* nobil, *jobbaggio* din documentele vechi.

3) Orig. счинна истина наѣчен от дракѣле; Mil. greș. „га счен“. E un joc de cuvinte.

Și s'aŭ dus mulți negustori din Brașov, din țara Bîrsei, cu pace în țara rumînească; pe acei oameni pe toți i-a prins și le-a luat marfa: dar nu s'a săturat numai cu marfa acelor oameni, ci i-a prins și i-a pus în țapă, pe 41 de inși. Nu i-a fost destul cu acei oameni, ci s'a îndîrjit și mai tare și-a adunat 300 de copii din Brașov și din țara Bîrsei, ce erau la Tîrgoviște și prin toate tîrgurile din țara rumînească; pe aceștia deci i-a adunat, și pe unii i-a pus în țapă, iar pe alții în foc. Iar pe oamenii săi ¹⁾ ce erau la Brașov el i-a chemat pe ascuns la sine. Și-aŭ venit pîrgarii din Brașov și mi-aŭ spus despre acei oameni, că aŭ marfă la Brașov acei negustori din țara rumînească, iar pîrgarii le-aŭ închis marfa și m'aŭ rugat pe mine să le daŭ povață. Iar cînd am auzit și am înțeles domnia mea, am chibzuit bine cu boerii mei și mi-am spus vorba mea pîrgarilor: să ia acea marfă și să-și plătească cu ea marfa oamenilor lor și pe cei morți, iar marfa aceea n'are să se plătească nici odată țării rumînești. Marfa, care este a neguțatorilor din țara rumînească, să nu se plătească nici odată din Brașov. Scris în 5 Aprilie.

Monogram; pecete mică, rotundă, ilisibilă; în josul documentului, la stînga, cu aceeași cerneală: † † ψ ἰωδ = η ψ αλζ ἰωδδ[κ] = și scrise Ioldea (?). — Arh. No. 11; Mil. No. 52.

1460.—Scrisorile de sub No. arh. 8, 11 și 12 sînt ale lui Dan, fiul lui Dan II și fratele lui Vladislav II, celui care domnește până la 1456. No. 12 este dintre anii 1456—1459, poate chiar din 1456, cînd Dan trăia ca pribeag pe la Brașov și Feldioară. No. 8 și 11 sînt scrise amîndouă în 1460, după ce Matei Corvin împruternicise pe Dan să pornească contra lui Vlad Țepeș care, cîrînd după moartea lui Hunyady (11 August 1456), începuse să se dea în partea Turcilor. În Transilvania se afla atunci doi rivali ai lui: Dan și Vlad Călugărul. Prezența lor printre Sașii din Transilvania și refuzul acestora de a-i extrada explică, în mare parte, pustiirile făcute de Țepeș pe teritoriile lor, mai ales prin a doua jumătate a anului 1460, și cruzimele neomenoase săvîrșite asupra celor prinși în țara rumînească.

Printr'o scrisoare latină dela Brașov, 4 Iunie 1460, Țepeș cerea

¹⁾ Orig. скон люднѣ; Mil. сев люднѣ, ceea ce schimbă înțelesul.

Braşovenilor să predea pe „pribagos“ sfetnicului său intim („consiliarius specialis“) Woyko Dobricha, iar în cazul când ei nu vor voi să vie cu acesta, să-î alunge în faţa lui Dobriţa, cum îi făgăduiseră prin omul său „Cristyan“ (=părcalabul „Kerstgion“ dela 1476). „Ex castro fluvii Dombavicha, feria quarta quatuor temporum penthecostes 1460.“

O scrisoare latină a lui Dan din 2 Martie 1460, aflătoare în arhivul Braşovului şi publicată, după o copie a Academiei Române, de Dl. N. Iorga în *Convorbiri Literare* 1901, p. 149—150, aruncă o lumină mai deplină asupra faptelor despre care se vorbeşte în No. arh. 11 ; într'însa sînt citaţi toţi boerii pribegi ai lui Dan.

Asupra anilor 1456—1460 şi asupra tragicei sorţi a lui Dan, care năvălind într'adevăr la 1460 în ţara rumînească a căzut în mîinile lui Ţepeş, vezi studiul foarte amănunţit al D-lui Iorga „Lucruri nouă despre Vlad Ţepeş“, l. c. din *Convorbiri Literare*.

10. Radul III cel Frumos.

(1462—1474)

LXXIII.

Io Radul, voevod şi domn. Serie domnia mea multă sănătate prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Braşov. Şi aşa vă grăeşte domnia mea : aū venit acolo între voi aceştii boeri ai domniei mele : Mihail şi Stan şi Mircea şi Stoica şi Mînzea¹⁾. Decî vă grăeşte domnia mea : oricare din ei ar voi să vie la domnia mea, voi să-î lăsaţi în pace cu avutul şi cu dobitoacele lor cu tot ; să-î sloboziţi să vie la domnia mea, şi nimurui nimic să nu i se ia, nici măcar un fir de păr, căci vă rugăm ca pe nişte prietenî ; iar cei ce nu vor vrea să vie, să-î prîndeţi şi să-î trimeteţi la domnia mea cu tot ce aū, căci averea aceea este a domniei mele şi ei îmi sînt hienî domniei mele. Dacă sînteţi decî prietenî adevăraţi ai domniei mele, altfel să nu faceţi, ci să mi-î trimeteţi la domnia mea cu tot ce aū, fiindcă îmi

---

¹⁾ Pe trei din aceştia îi găsim mai apoi pe lîngă Radul : pe Stoica Vintilov la 30 Mai şi 28 Oct. 1464 (arh. stat., Cozia XIV, 1 ; Znagov I, 2), pe Mircea comsul şi pe Stan stratornicul la 1465 şi 1467 (document din 15 Ian. 1465, arh. stat. ; Miletić, DR., p. 335).

sînt hicleni, iar averea e toată a domniei mele. Iar dacă nu veți face cum vă scriem, atunci să știți că v'am fost prietin până acuma, dar de-aci înainte prietenie nu va mai fi între noi, dacă nu faceți pe voea domniei mele. Și iarăși, pentru femeea lui Oprea logofătul, orice avere este la ea, aceea este averea țării rumînești; și acum să știți mai bine, s'o păziți ca să nu vă scape și să-i rămîie tot ce are la ea, și nimenea nimic să nu-i ia, ci să-i rămîie tot. Altfel să nu faceți. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, cu legenda : ІУ РАДОУАН ВОЕВОДА ГНЬ ЗЕМАН [ΟΥΓΓΡΟ]-
ΚΛΑΧΙΝ[ΚΟΝ]; *adresa* : prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov. —
Arh. No. 223.

c. 1462—1463. — Atribuiu această scrisoare lui Radul cel Frumos pe baza asemănării foarte mari în scriere și monogram cu No. 236 întiiu, și apoi cu numerele 245 și 292; pecetea este la toate rotundă. Cuprinsul ei mă face s'o pui în primul său al doilea an de domnie al lui Radu. În 15 Aug. 1462 Radul era recunoscut de Unguri (scrisoarea lui Albert, vicecomitele Săcnilor, către Brașoveni; copie la Acad. Rom.). La 1463 el trimețea Ungurilor știri despre pregătirile turcești contra Ungariei (Scrisoarea lui Pongrác voevodul Ardealului; copie la Acad. Rom.). — Oprea logofătul era un credincios al lui Vlad Țepeș; el fugise cu dînsul în Ardeal și trăia încă pe la 1476 la Brașov, împreună cu alți partizani ai lui Țepeș.

Basaraba senior cere în acest an Brașovenilor, printr'o scrisoare dată «ex Novo Castro» la 9 Mai și trimeasă prin «egregius Zidradin [prob. Zinadin=СИНДАНЪ; cf. No. arh. 470=ССХІ] socrus noster, cui fidem creditivam adhibere velitis», să alunge dela dînsii pe dușmanii săi «Opra logofeta, Woyko, Thatul» și alți «extraneos nostros». El încercase, între 1474—76, să obțină dela rege extradarea lui Oprea, dar fără succes; No. LXXXVII (= arh. No. 69). Pe la sfîrșitul an. 1481 Oprea este omul de încredere al lui Basaraba cel Tânăr; vezi No. CVII (= arh. No. 89). — Într'o altă scrisoare din 1476 «Basaraba senior cere din nou Brașovenilor să alunge pe vrăjmașii săi, mai ales pe «emulum nostrum Choriya». (Copiile Acad. Rom.).

LXXIV.

Io Radul, voevod și domn. Scriedomnia mea multă sănătate prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov și vă dau în știre, că ați trimes de multe ori la mine

să vă las să umblați și să târguiți slobozi prin țara domniei mele. Decî, știți bine că se află la voi bani de-ai săracilor mei, florini 15,000 și 500, și ați plătit în zilele lui Vlad voevod ¹⁾ 4000, iar rămășița v'ați fost legat s'o plătiți într'un an și în trei rînduri. Lucrul s'a făcut cum s'a făcut, dar voi după aceea ați amuțit. Știți însă că v'a fost poruncit și domnul craiul să plătiți. Ziceți că a luat craiul acei bani. Noi am aflat însă cu adevărat că craiul nu i-a luat, ci v'a cerut craiul să-i dați dajdia și voi ați dat banii săracilor mei, iar din banii voștri n'ați dat nimica. Decî, dați îndărăt banii săracilor mei, ca să nu-î asuprească Turcii, iar domnia mea să vă slobozească să umblați prin țara domniei mele și să târguiți pe unde vă va fi voea: căci eu până la moarte nu voi lăsa acei bani. Și ce vă va spune gramăticul domniei mele Constandin, să credeți, că sînt cuvintele domniei mele, ca și cum le-aș fi grăit eu singur cătră voi. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Fevruarie 19.

Monogram ; pecete mică, ștearsă ; se văd numai cele două busturi ; pare a fi fost deosebită de cea dela No. 276 și identică cu cea dela No. 223 și 236 ; adresa : bunilor mei prietenî, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 292.

1462—1470. — No. 223, 236 și 292 sînt incontestabil dela acelaș domn ; și pecetea și monogramul sînt aceleași la toate trei, iar scrierea e din acelaș timp.

LXXV.

Io Radul, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea multă sănătate bunilor vecinî și prietenî ai domniei mele, pîrgarilor din Brașov. Și aceasta vă dau de știre: știți foarte bine că de cînd m'a adus Dumnezeu în țara mea de baștină, n'ați avut dela mine nici o strîmbătate, și nu s'a început nici odată dela noi nici o răutate, ci s'a început numai

¹⁾ Tepeș.

dela voi. Căci aū mers acolo săracii mei și cu dobitoacele lor: voi le-ați luat dobitoacele și ați cîștigat voi, iar săracii mei aū rămas de pagubă, pentrucă nu erau volnici cu marfa lor. Deaceea am făcut și eu tot așa oamenilor voștri. Dar a venit acum dela domnul craiul un boer cu numele Peșciani Miha¹⁾ și ne-am întocmit, după vorba domnului craiului, că eu nici nu voeam să calc vorba domnului craiului, ci voeam să rămie obiceiul cum a fost și mai nainte: să umble săracii mei slobozi la voi și ai voștri tot slobozi pe ori unde în țara mea. Și vă dau această carte, sub pecetea mea. ca să vă poată umbla oamenii în bună voe prin toată țara domniei mele și să cumpere orice alte mărfuri ar pofiti, numai vulpi și jderi și rîși să nu cumpere, căci acestea vin la visteria mea. Și dați-mi și voi cartea voastră, sub pecetea orașului, ca să-mi umble și oamenii mei slobozi, dacă le este îngăduit să tîrguească la voi; iar dacă nu, să aibă voe să meargă cu marfa lor în țara domnului craiului, ori unde, măcar până la Varadin. Și dacă își lasă cineva marfa acolo, să stea măcar o lună, ori și mai mult, iar la întoarcere să fie volnic să-și ia marfa și să facă cu ea ce va ști: voi să nu-l bîntuiți. Această carte să mi-o trimeteți de-acum în 25 de zile. Și Dumnezeu să vă bucure. Scrisă în cetatea București, luna lui Martie în 6, anul 6978 (= 1470), indictionul 3.

Monogram ; pecete mijlocie, ștearsă ; fără adresă. — Arh. No. 236 ; Mil. No. 80.

Din 1470 mai există o scrisoare latinească a lui Radu către Brașoveni; el se plînge, că deși a ținut pace cu dînșii de cînd e domn, ei vînd totuși arme lui Ștefan voevod (cel Mare) și-i permit să-și ție „exploratores“ printre dînșii, contra voinței regelui, care n'are pace nici cu Moldova nici cu Ștefan; Buzău, 11 Oct. („Busso, in die beati (sic) translationis beati Augustini“; copie la Acad. Rom.).

---

¹⁾ Pestenyi, Pestheny; soli regali cu acest nume găsim mai mulți la începutul sec. 16 în Transilvania. Vezi Socotelele Sibiului și ale Brașovului.

LXXVI.

Io Radul, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenii ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov, și de aceasta vă roagă domnia mea ca pe niște bunii prietenii: voi faceți obiceiii ce n'a fost nicii odată de cînd este Brașovul¹⁾. Eu sînt sluga craiului și slujesc craiului și sfintei coroane cu toate slugile mele, și toții cîții pribegesc din țara rumînească la domnia mea sînt slugii ale craiului. Decii aii venit acum niște pribegii la cetatea domnului meu a craiului și a domniei voastre, iar voi i-ați despoiat și le-ați luat caii și i-ați întors îndărăt; acest obiceiii n'ar fi fost altă dată²⁾, măcar de-ar fi adus cu ei toată averea lui Udriște și toții caii lui. Aceștia sînt pribegii și slugii ale domnului meu craiului și ale mele; ei voesc să slujască pentru creștinii și pentru voi, și fug de Turcii, iar ca să-i bîntuieți domniele voastre, nu este obiceiii. Ci vă rog, întoarceți-le tot până la un fir de păr, căci dacă nu le întoarceți, am să mă plîng voevodului Ardealului. Așisderea, pentru caii ce i-ați luat, ca să-i dați pentru oi, Laioță a mîncat oile, iar caii sînt la voi; dați-mi-i îndărăt, căci se cade să fie la mine. Și iarăși, să știți că am să mă plîng de oamenii ce mi-au omorît o slugă; ar fi bine să mi se dea acei oameni, sau dușegubina, căci nu mă voiu lăsa. Și ce are să vă spună sluga domniei mele Dracea, credeți-l, căci sînt vorbele domniei mele. Altfel nu este. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecetea perdută; adresa lipsește. — Arh. No. 245.

1471, Martie. — Radul, bătut cumplit de Ștefan cel Mare la Socii, 7 Martie 1471, se refugiază în Ardeal cu boerii care scăpaseră din luptă; de aci dă scrisoarea de mai sus. Laioță, Basaraba cel Bătrîn de mai apoi, și credinciosul său boer, Udriște, petreceau în ții

¹⁾ Orig. *що нѣстъ бѣа законъ дрѣговъ отъ кѣда естъ брашовъ, инно (sic) и счинитѣ. Поате „ини вѣ“?*

²⁾ Orig. *тогызъ законъ нѣстъ бѣа дрѣговъ.*

nutul Făgăraşului, aşteptînd momentul să intre în ţară. Se pare că la 1471 ei n'au făcut nici o încercare; la 1478 i-aduce Ştefan cel Mare. Motivarea din scrisoarea lui Radul că boerii fug de Turci era şi adevărată şi neadevărată; ei fugeau în realitate de Ştefan cel Mare; curînd după înfrîngere vin şi Turcii, dar în ajutorul lui Radul. Ştefan nu s-a poate folosi de biruinţă şi se retrage, iar Radul, întors din Ardeal, se pune să întărească „o cetate dela graniţele Moldovei“ (Crăciunna). Cf. asupra acestor lucruri expunerea foarte precisă a D-lui Iorga, Studii şi doc. III, p. xxxiv—xxxv.

11. Basaraba II cel Bătrîn sau Laiot.

(1474 - 1476. Ian. 1477 — Oct. 1479)

LXXVII.

Io Basaraba, voevod şi domn al întregii ţări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea multă sănătate bunilor mei prieteni şi vecini, pîrgarilor din Braşov, şi dau de ştire domniei voastre, că din cele ce mi-aţi încredinţat prin sluga domniei mele prin Frincu şi prin omul vostru prin Fodor Paul bine v'am înţeles pe domnia voastră; decî ori cum v'a fost aşezămîntul dela alţi domni, în acest aşezămînt voiû rămînea şi domnia mea, ba gîndesc să-l întăresc, de va da Dumnezeu; şi orice neguţător sau orice om al vostru să umble slobod prin ţara domniei mele şi să tîrguească pe unde-i va fi voea; şi dacă ar purta măcar coroană de aur pe cap, tot slobod să umble. Mi-aţi vorbit apoi de cearta ce se face în vremea aceasta; cît pentru asta, ce-a fost s'a trecut; eu n'am să pomenesc nici odată; trăesc doar fiii aceleiaşi om într'o casă şi tot se ceartă şi iar se împacă şi au viaţă bună între ei; aşa şi eu am să vă păstrez dreptate şi bunătate şi pace până la moarte. Şi tot ce e scris mai sus e pe credinţa şi sufletul domniei mele şi pe credinţa şi sufletul boerilor domniei mele, mari şi mici. Tot aşa şi voi să păstraţi domniei mele dreptate şi prietenie, şi să-mi daţi ajutor din ce puteţi şi

să-mi trimeteți voinici în ajutor¹⁾ și să le dați arme, că, de va da Dumnezeu, nu veți mai avea frică de Turci ca până acuma, ci altfel are să fie treaba. Căci se află acum la domnia mea solul fratelui meu Ștefan voevod, jupînul Vulpaș logofătul; l-a trimes înainte, iar Ștefan voevod vine cu toate oștile sale în ajutorul nostru. Așa să ne stați și voi în ajutor, din ce puteți, ca să ne apărăm de Turci și de vrăjmașii noștri. Și iarăși, dacă aveți să mă trimeteți la domnia mea vr'un om cu vorbele voastre, trimeteți-l și să vie în pace. Și ce vă va spune sluga domniei mele Frîncu²⁾, să-l credeți, fiindcă sînt cuvintele adevărate ale domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ștearsă; fără adresă. — Arh. No. 64.

1473, Oct.—Nov. — Ștefan cel Mare se afla pe drumul spre țara rumînească. La 8 Noembrie el e la Milcov, iar la 18 se dă lupta dela Cursul Apei. Țara era împărțită în două: Radu se mai menține deși e fugărit din capitala sa, cu ajutor turcesc, dar el moare în iarnă, și pe la începutul lui Ianuarie 1474 se instalează definitiv Basaraba. Iorga, Studii și doc. III, p. xxxvi. — Frîncu (Фрѣнцъ) e probabil acelaș cu cel trimis de Radul cel Frumos la Brașov (Фрѣнцъ), în niște afaceri ale sale, între anii 1462—73; arh. No. 220: scrisoarea e, după caracterele sale paleografice, din începutul jumătății a sec. 15; pecetea e foarte ștearsă; pe hîrtia lipită deasupra ei stă scris: *ио бадшах ронг*. Nu cred să fie dela Radul Praznaglava.

LXXVIII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri vecini și prieteni, județului din Brașov și tuturor pîrgarilor, și vă dau de știre prieteniei voastre: ce ne-ați scris în cartea voastră și ne-ați încredințat prin omul vostru bun prin Lorinț, toate bine și subțire le-am înțeles. Ați poftit să

¹⁾ Orig. *само с помощью*.

²⁾ Deasupra lui Frîncu s'a adaos „и еднѣ“ = și Bunea.

trimetem un om bun al nostru la Batăr Iștvan și la voi și v'ați dat credința pentru aceasta. Am trimes dar pe cinstitul nostru boer, jupîn Dimitru postelnicul, la Batăr Iștvan și la voi. Deci, cîte va spune prieteniei voastre, să știți că sînt cuvintele noastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris Fevruarie în 8.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: ІУНН БАСАР[А]БА ВОСКРОДА МЛСТІЮ КЖІЮ, cu litere mai mari și mai groase, decît la numerele 32 și 33. Cf. pentru aceste două numere Regestele. — Arh. No. 35.

1474, curînd după ocuparea scaunului. Pecetea este cea cunoscută din întîia domnie a lui Basaraba, iar scrierea seamănă foarte mult cu cea dela No. 53, 57, 64, 69, 70, 115, 123. Pe Dimitru postelnicul nu-l găsim în documentele contemporane; în cele două documente interne ce cunosc dela Basaraba cel Bătrîn, unul dela 1 Iunie 1475 (arh. stat.), altul dela 4 Iulie 1476 (Venelin, p. 118), el nu figurează; în acest din urmă e citat însă un „Dimitru Ghizdaveș stratornic“, care se află la 1480 pe lîngă Basaraba cel Tînăr (Miletić, DR., p. 339) și ar putea să fie acelaș cu Dimitru postelnicul. Un „Stoyka Gizdamch“ (Gizdaweth?) e pomenit de Vladislav II într'o scrisoare latină cu monogram chirilic din 11 Apr. 1453 (arh. Brașovului; copie la Acad. Rom.).

LXXIX.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea multă sănătate bunilor prietenii ai domniei mele, județului Brașovului și tuturor pîrgarilor. Și după aceasta, dau de știre prieteniei voastre că am trimes pe omul meu la voi și cu omul meu am trimes și pe omul vostru; omul vostru are chezași, căci voi n'ați vrut să lăsați pe omul meu să se întoarcă la domnia mea, ci l-ați oprit. Ziceți că nu-i dă drumul Batăr Iștvan. Dar vezi eu nu l-am trimes la Batăr Iștvan, ci l-am trimes la voi, căci n'am știut că Batăr Iștvan este acolo. Ați trimes apoi pe omul vostru la mine și ați cerut dela mine încredințare, ca să vie un om de încredere al vostru și să vorbească cu noi ce pofteați și să se întoarcă îndărăt la voi, neavînd nici o zăbavă; acum însă iarăși, pe omul cu care era să vor-

bim nu l-ași trimes, nici pe omul meu. Nu știu ce obicei este acesta, de nu se dă drumul solilor; așa obicei n'am văzut nici la Turci, nici la Leși. Am trimes doar oamenii și la domnul crai, dar el nu m'a oprit solii, și nicăiri, în nici o țară, solii nu se opresc. Turcii că sînt Turci, nu sînt creștini, și tot merg solii lui Ștefan voevod la ei și nu-i opresc. Nu știu ce faceți voi de-mi opriți pe omul meu, iar la mine trimeteți pe niște căruțași¹⁾. Deaceea trimet și acum [și vă zic]: dați drumul omului meu, și dacă vreți să-mi trimeteți ceva, trimeteți-mi vorbă, sau trimeteți un om al vostru; și cine va veni, să se întoarcă slobod și zăbavă să n'aibă, pe credința noastră și pe sufletul nostru. Și Dumnezeu să vă bucure.

*Monogramul lipsește; pecete mijlocie, cu legenda: † ІВНН БАСАР[А]СА
ВОЕВОДА МЛСТІЮ БЖІЕЮ; adresa obicinuită.*

1474.— Cf. No. precedent; este vorba, se pare, de aceeași solie.

LXXX.

Cu mila lui Dumnezeu Io Basaraba voevod. Serie domnia mea multă sănătate prietenilor domniei mele, județului din Brașov și celor 12 pîrgari, și dau de știre prieteniei voastre: fără asta nu poate să fie; ci m'am dus la Turci la marele împărat și mi-am făcut pace și bine și m'am nevoit și pentru binele vostru. Deci să vă pară bine și vouă. Și orice va spune prieteniei voastre Cîrstian, portarul domniei mele, să credeți, căci sînt cuvintele noastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Iunie 26.

Monogram; pecete cu legenda: † ІВНН БАСАР[А]СА, restul nu se poate ceti; este însă identică cu cea dela No. arh. 53 și 56; fără adresă. Cf. Regestele.

1474, după ce Basaraba fusese în Asia și se închinase sultanului. Iorga, Studii și doc. III, p. xxxvi. Călătoria lui cade prin Februarie — Mai 1474. — Aș identifica pe Cîrstian portarul, care împlinește impor-

¹⁾ Orig. некоех секеркшех; ung. *szekeres*.

tanta misiune a lui Basaraba la 1474, cu Cîrstiian pîrcalabul de Tîrgoviște („Kerstgion porcolab in Tergowistia“) care anunță la 1476 Brașovenilor victoria lui Vlad Țepeș asupra fostului său stăpîn (copie la Acad. Rom.).

LXXXI.

Cu mila lui dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn al țării Ungrovlahiei. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și întregului ținut ce se află sub stăpînirea Brașovului și tuturor Săcuilor multă sănătate. Și după aceasta, dați de știre domniei voastre, că de cînd m'a miluit dumnezeu cu țara rumînească ¹⁾, eu de atunci v'am lăsat să umblați în bună voe și în pace prin locurile domniei mele cu dobitoacele, cu oile și cu porcii: și pește ați vînat pe unde v'a fost voea și nimenea nu v'a oprit. Dar acum așa să știți că nimenea ²⁾ dintre oamenii voștri să nuse mai atle pe locurile domniei mele, pascînd oile sau porcii, ori vînd pește, fără știrea domniei mele și fără știrea vătăfilor ce sînt puși prin țara domniei mele pe la margini. Căci așa să știți, că dacă vom afla niscaiva păstori dintre oamenii voștri, domnia mea pe păstori îi voi tăia și le voi lua și dobitoacele cu totul. Și să nu ziceți că nu v'am dat de știre. Iar cine va voi să pască și va avea voe să pască, acela să dea de știre domniei mele și slugilor domniei mele, vătăfilor ce sînt puși pe marginea țării, ca să le scrie dobitoacele, să-și plătească gorștina; iar cine nu vrea să intre în gorștină, acela să nu vie să pască, sau pește să vîneze, căci altmintrelea rău va păți. Oamenii domniei mele, ce pasc în țara voastră, își plătesc deasemenea gorștina. Iar dacă veți afla că au intrat niscaiva oameni din țara domniei mele în ținutul vostru și fără știrea voastră,

¹⁾ În orig. *adaos* și „*божіем хотѣніем*“.

²⁾ În orig. „*нихто ни единъ човекъ*“.

faceți-le lor ce știți. Apoi să știți că oamenii din țara domniei mele, ce pasc în țara turcească sau în Moldova sau în țara voastră, toți își plătesc gorștina; așa vrea domnia mea să vă ia și vouă gorștina, căci nu vrea să ziceți că țara n'are domn, ci să vedeți că sînt domn destoinic și că țara are domn. Așa, să fie în știrea fiecărui om din țara voastră: cine vrea să pască, acela să se întocmească mai întîi cu slugile domniei mele, cum am spus mai sus. Altfel n'are să fie. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, ruptă; adresa: cinstiților și bunilor noștri prieten și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov și tuturor oamenilor ce sînt sub stăpînirea Brașovului și fiecărui om din ținutul Săcuilor. — Arh. No. 47.

1474, Oct.—Noemv.: vremea luptelor cu Ungurii și cu Țepeluș.

LXXXII.

Io Basaraba vevod, din mila lui Dumnezeu domn al țării rumînești ¹⁾. Scriem multă sănătate și ne închinăm cu dragoste cinstiților și bunilor noștri prieten și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Și după aceasta, dau de știre domniei voastre: vorbele alese ce domnia voastră ni-ați trimis dela sfatul domniei voastre și dela bătrîni țării Birsei prin credincioșii și cinstiții boeri ai domniei voastre, anume prin jupîn Hanăș ²⁾ și prin jupîn Giurgea, ei toate pe rînd ni le-au împărțășit, iar noi pe rînd vorbele domniei voastre le-am înțeles. Și tot ce a poftit domnia voastră, am poruncit să se facă pe voea domniei voastre; numai cît n'am putut să juruim pentru lucrul neguțătorilor și al tîrgurilor, fiindcă ați poftit domnia voastră, ea să umble oamenii domniei voastre și să vînză marfă prin

¹⁾ Orig. господи́нь вла́шкон зе́ман.

²⁾ Prob. „Iohannes de Rosnaw“ care e în misiune la Basaraba și în 1477 (Scrisoarea lui „Bazzarab“ din Florești; copie la Acad. Rom.).

toate târgurile și prin toate orașele din țara noastră și să cumpere pește prin gârle, ca și neguțătorii noștri. Aceasta n'o putem face, căci vedeți bine și domnia voastră, dacă vom slobozi pe neguțătorii domniei voastre să cumpere și să vînză prin orașele noastre, atunci săracii și neguțătorii noștri cum se vor mai hrăni, și cui vor vinde peștele, și cum se vor înlesni ¹⁾ să se plătească de dajdia domniei mele? Astfel, să știți domnia voastră că am jurat, împreună cu boerii și cu sfatul domniei mele, ca să fie volnicii neguțătorii domniei voastre să vînză în scaunul domniei mele, la Tîrgoviște și la Tîrgșor și la Cîmpulung, dar să vînză oamenilor noștri cu ridicata, iar prin alte târguri să nu umble. Dacă veți slobozi însă domnia voastră pe neguțătorii noștri să cumpere și să vînză peste tot prin țara înălțimei sale craiului, și la Orade și la Cluj și la Timișvar și în Rîjnov și în țara Bîrsei, atunci vom slobozi și noi pe oamenii domniei voastre peste tot în țara noastră, să fie volnici să vînză și să cumpere în țara noastră. Și-am spus aceste vorbe și mai sus zișilor boeri ai domniei voastre, iar ei au zis că despre acest lucru n'ați făcut sfat domnia voastră și n'au îndrăznit să se jure cu noi fără știrea domniei voastre. Deci domnia voastră sfătuiți-vă bine și dacă veți slobozi pe neguțătorii noștri să cumpere și să vînză peste tot în țara voastră, vom slobozi și noi pe neguțătorii domniei voastre. Deci, orice veți slobozi și sfătui, domnia voastră să trimeteți un om ușor, ca să facem carte de credință ²⁾ și jurămînt, cum au făcut și ceilalți domni dinaintea noastră. Și cele ce vor spune cinstiții și credincioșii mai sus zișii boeri ai domniei voastre, dela noi către domnia voastră, să credeți că sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure pe domnia voastră, amin.

---

¹⁾ Orig. како си четет стежнги.

²⁾ Orig. да њчиним книгѣ за верѣ.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: cinstiților și bunilor noștri prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov.— Arh. No. 34.

1474—1475, mai curînd 1474. — Brașovenii cereau prea mari concesiuni dela Basaraba; ei se 'ntemeiau, se pare, pe frica acestuia de Țepeluș, care petrecea în Ardeal, gata să năvălească la orice moment în țară, dacă Sașii îi dădeau ajutor.

LXXXIII.

Din mila lui Dumnezeu I o B a s a r a b a, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei, fiul lui Dan marele voevod. Iată că dau, cu ajutorul lui Dumnezeu, tuturor Brașovenilor și întregului vostru ținut pace și jurămînt, că voiți ținea cu dreptate așezămîntul cel vechiu, precum a fost în zilele tatălui domniei mele Dan voevod și precum a fost pe vremea altor domni bătrîni: ca să umble oamenii voștri slobozi și în bună voea lor prin întreaga țară a domniei mele, să se hrănească și să tîrguească, cum a fost și sub alți domni. Și orî care din oamenii voștri va avea vre-o treabă sau vre-o nevoe în țara domniei mele, să vie la domnia mea, iar domnia mea îi va face dreptate, după legea cea dreaptă. Și de lucrul Turcilor, am să vă țin pace cu dreptate. Iar de va veni, doamne ferește, vre-o siluire oarecare, și nu vom putea sta înaintea lor, domnia mea are să vă dea de știre, ca să știți cum să vă feriți. Și după aceasta, mă jur pe credința și pe sufletul domniei mele și pe credința și pe sufletul boerilor domniei mele al tuturor, bătrîni și tineri; iar cine nu va ținea credința cu dreptate, Dumnezeu să-l bată aci cu trupul iar în viața de apoi cu sufletul, și să-i fie vrăjmașe prea curată maică a domnului la judecata cea strașnică, și părtaș să fie lui Iuda și celorlalți Iudei, cari au strigat împotriva domnului Dumnezeuului nostru și au zis: sîngele lui asupra noastră și asupra copiilor noștri; ceea ce este și va fi în vecii vecilor, amin. Scris în Tîrgoviște, Iulie 11, anul 6983 (=1475).

Monogram; pecete mijlocie, atîrnată de o fâșie de pergament și cu

legenda: † ИОНЪ БАСАРАБА ВОЕВОДА МЛСТНО БЖІЮ.— *Pergament No. 769; Mil. No. 82.*

LXXXIV.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn. Scriem multă sănătate prea cinstiților și dulcilor noștri vecini și prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și dăm de știre domniei voastre: iată că ne-am nevoit pentru pace și pe cît am putut v'am apărut de Turci; cu părintele meu Batăr Iștvan am pace și jurăminte, iar deaci nainte am nădejde că voiți întări și mai mult pacea și jurămintele. Eū până acum țiu dreptatea cum am făgăduit, dar dela voi văd că nu e nici o dreptate; ci vă faceți numai că sînteți drepti cu noi, iar vrăjmașii noștri se ridică din mijlocul vostru și se duc în Moldova împreună cu Săcuil, și îmi pradă țara și se întorc iarăși printre voi, și mănîncă și beau în casele voastre. Decî mă gîndesc: spre ce credință să mă plec? Și vă rog, ca pe niște bunî prieteni, mai mult să nu se facă de acestea, și să înștiințați și pe părintele meu Batăr Ștefan ca să se pedepsească acei Săcuil ce au intrat [la noi], precum și pribegii ce se ridică din mijlocul vostru. Căci din țara mea nu se fură nici un ou în ținutul vostru; așa să socotiți și domnia voastră despre acestea. Și cele ce va spune boerul nostru, jupîn Piper stolnicul, cătră domnia voastră, să credeți. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Fevruarie 28.

Monogram; pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 37.

1476. — Alusia la vrăjmașii săi privește pe Vlad Tepeș, care încă din 1475 fusese liberat de Matei Corvin și trimis în Transilvania să-și pregătească intrarea în țara rumînească; el petrecea în apropierea Săcuilor. La 24 Fevruarie, 4 zile înaintea acestei scrisori, Basaraba scria Sașilor din Sibiu că nu-i mai poate considera de prieteni: ei ajută pe Vlad Tepeș, la ordinul lui Pongrácz, voevodul Ardealului. Cf. Vlad Tepeș, p. 34. — Piper stolnicul este boerul dela 1480 al lui Basaraba cel Tânăr (Miletić, DR., p. 339).

LXXXV.

Io Basaraba, voevod și domn. Scriem bunilor noștri prietenî, județului Brașovului și tuturor pîrgarilor, multă sănătate. Și după aceasta, iubiți prietenî ai noștri, căutați pe acei pribegi ce sînt printre voi și spuneți-le să se întoarcă la bucățile lor¹⁾, cine au avut, iar cine n'a avut, îl voiu milui, dacă mă va sluji. Îar dacă nu vor să vie, spuneți-le să se ducă la domnul craiū saū unde vor ști, iar acolo să nu stea, căci șezînd acolo, știți cît rău mi-aū făcut, și destul î-am suferit. Gîndiți-vă și domnia voastră la asta, căci am nădejde în voi. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; Pecete mijlocie cu legenda : ІУНН БАСАРАБ[А] КОЕВОДА МЛСТІЮ БЖІЮ ; adresa : prietenilor noștri, județului Brașovului și pîrgarilor Brașovului.—Arh. No. 57.

c. 1475—1476. — Comp. No. precedent.

LXXXVI.

Io Basaraba, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prietenî, județului și pîrgarilor din Brașov. Și vă dau de știre prieteniiile voastre, că am trimes pe sluga mea cu numele Proica să-mi cumpere scuturi și arcuri, și ce-mi va fi de trebuință domniei mele, să mi le cumpere. Deci vă rog, faceți pe voea domniei mele, ca să nu mi se ia vamă: tot așa și prietenia voastră, dacă veți cere ceva dela mine, întru toate va fi împlinită voea prieteniei voastre. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † ІУНН БАСАРАБА КОЕВОДА МЛСТІЮ БЖІЮ.—Arh. No. 115; Mil. No. 88.

c. 1474—76. — Brașovenii opriseră exportul de arme pentru Basaraba, ca unul ce era bânuit de prietenie cu Turcii.

¹⁾ Orig. на комати си „la bucățile lor“ de moșie.

LXXXVII.

Io Basaraba, voevod și domn. Serie domnia mea multă sănătate prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov. Și vă dau de știre: pentru cele ce mi-ați încredințat și cele ce sînt în cartea craiului și a voastră despre lucrul lui Oprea, v'am înțeles. Apoi voi știți cum ne-am vorbit și cum ne-am jurat să trăim, dar eu văd că nu vă țineți de nimic din aceste lucruri. Voi știți ce faceți cu acestea. Eu cu toată țara domnului craiului trăesc bine: cu Sibieni, care-s oameni de treabă, trăim ca niște buni vecini; dar cu voi nu știu ce este, căci văd destulă nedreptate dela voi. De ce faceți așa, voi veți fi știind. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecetea stricată; adresa: prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 69.

c. 1474—76, pecetea fiind cea cunoscută din anii aceștia; monogramul deasemenea. Asupra lui Oprea vezi No. LXXIII.

LXXXVIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn. Serie domnia mea dulcilor și bunilor prietenii ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov, multă sănătate, și ne închinăm cu dragoste domniei voastre. Și vă mulțămesc¹⁾ domniei voastre că mi sînteți buni prietenii, mulțămesc²⁾ domniei voastre. Și să știe domnia voastră că Batăr Iștvan îmi este cu pace și cu bine și și-au trimis slugile sale credincioase și-au primit cu mare cinste pe solii mei, ce s'au dus la domnul craiul; pentru aceasta să vă bucurați și să vă veseliți că domnia mea sînt în pace cu domnia voastră din toată inima, și să fiți și voi cu pace și cu prietenie către domnia mea. Si Dumnezeu să vă înmulțască anii

¹⁾ Orig. *нмалл хар.*

²⁾ Orig. *сподарам.*

domniei voastre ai tuturor, amin. Și tot ce va spune Dan, să credeți. Scris în Iunie 12.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ БАСАРАБА ВОЕВ[О]ДА МАТІА КЖ[І]А РОС[І]НОД[Н]НЬ; adresa: dulcilor și bunilor prietenî ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov.—Arh. No. 46.

1477. — În primavara acestui an Basaraba fusese recunoscut de Unguri. O scrisoare latinească, dată din Florești la 15 Iulie, confirmă acest lucru. Cf. Iorga, Studii și documente III, p. xxxvii. — În același an însă, la 9 August, se plînge către Brașoveni că vrăjmașii săi sînt tolerați să trăească pe la Cohalm și prin țara Făgărașului, de unde fac incursiuni în țara sa (scrisoare din Florești; copie la Acad. Rom.).

12. Basaraba III cel Tânăr sau Țepeluș.

(1474. Oct. 1479—1482)¹⁾

LXXXIX.

Cel în Christos Dumnezeu credinciosul și de Christos iubitorul și de sine stăpînitorul și oblăduitorul și domnitorul Ioan Basaraba voevod²⁾, fiul lui Basaraba voevod, domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Multă sănătate și închinăciune ție, prea iubitule și dulcele meu [prieten] Cîrsteo Roșule, și vouă, domnului birău al Brașovului³⁾ și tuturor pîrgarilor, mari și mici, cîți sînteți în Brașov. Să știți că eu sînt viu și sănătos și puternic aici. Vă rog dar, ca pe niște prietenî, să-mi rămîneți prietenî; eu am să vă fiu prie-

¹⁾ D-1 Gr. Tocilescu îi dă anii 1478—83 (Manual, p. 143); D-1 D. Onciul (în cursul său) 1478—82; datele adoptate aci sînt cele stabilite de D-1 Iorga, Studii și documente III. Data ocupării scaunului, prin Octomvrie 1479 e foarte probabilă; sfîrșitul domniei e mai greu de fixat în mod precis. Cf. scrisorile din urmă ale lui Țepeluș.

²⁾ Orig- *вонда* „vodă”, ung. vajda.

³⁾ Orig. *рошос* (= *рошоч*); Mil. greș. *ρωσος*. Pasagiul e rău redactat: *до те тебе кръсто рошос и пан бнржс wt вршос*. Este vorba de judele crăesc al Brașovului, de Königsrichter, ung. biró. Despre Cîrstea Roșul pomenește Dragomir Udriște într-o scrisoare din 1484—85 către Brașoveni (arh. No. 519; vezi Regestele).

ten, cum îmi veți fi și voi mie prietenî; cît voi trăi, vă voi fi prieten. Am multă nădejde¹⁾ în Dumnezeu, că-mi va da Dumnezeu țara părintelui meu. Și are să vină acolo o slugă a mea, și vă rog ca pe prietenii mei, să nu-l bîntuiți întru nimica, ci să aibă cinste dela voi; căci de-mi va ajuta Dumnezeu și-mi va da Dumnezeu țara domniei mele, multă cinste veți avea dela domnia mea. Pe credința domniei mele, așa va fi. Și-apoi să știți, pe sluga domniei mele, anume Cîrstea²⁾, să-l cinstiți ca pe obrazul domniei mele. Scris în Vasluiu, luna lui Martie în 13.

Ion Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea ștearsă; adresa: Brașovenilor tuturor și pîrgarilor și lui Cîrstea Roșul și birăului. — Arh. No. 112; Mil. No. 121 (atribuit greșit lui Matei Basaraba).

„Ioan Basaraba voevod, fiul lui Basaraba voevod“ nu poate fi altul decît Basaraba cel Tînăr sau Țepeluș, despre care cronicile moldovenești ne spun, sub an. 1474, că a avut război în țara rumînească cu Basaraba (Cel Bătrîn sau Laiotă). După ce Ștefan cel Mare luase cetatea Teleajenului, la 1 Oct., „în aceeași lună în 5 fu război cu Ungurii și cu Țapaluș și fură bătuiți; dar în 20 ale aceleiași luni bătură și [ei] pe Basaraba“. Expediția contra lui Basaraba pornea din 2 părți: de o parte Ștefan cel Mare, de alta Țepeluș cu Săcuii lui Ștefan Báthory, cari se scoborîră în țara rumînească din Brașov pe valea Teleajenului. Împrejurările acestea ne explică de ce scrisoarea se adresează „birăului“ Brașovului, și nu „județului“; birăul era direct la ordinele lui Báthory. — Țepeluș petrecea prin Martie în Moldova ca să-și asigure concursul lui Ștefan și se pare că pe la 13 a lunii, data scrisorii, el avea asigurarea domnului moldovenesc. — Tatăl său Basaraba, pe care în actele date ca domn nu-l numește mai nici odată, se dusese ceva mai înainte la Turci. Cf. No. arh. 60 din 1474. Din modul cum vorbește Țepeluș de tatăl său se vede că nu se luptase încă cu dînsul. Asupra evenimentelor din 1474 v. Iorga, Studii și doc. III, p. XXXVII. Comp. și scrisoarea următoare a lui Țepeluș.

1) Orig. много спованне; Mil. много кованне.

2) Roșul, omul lui Basaraba.

XC.

Bunilor noștri domni și credincioșilor craiului, județului din Brașov și celor 12 pîrgari. Vă rog ca pe niște prieteni ai mei, ca oricîți voinicî ar voi să iasă să slujască domnului meu craiului, să nu-i bîntuiți și să nu lăsați să-i prade, sau să le facă greutăți, cum i-au mai prădat în fața voastră; căci aceasta nu vă face cinste nici vouă nici craiului: ei vin să vă slujască vouă și craiului, și eă împreună cu ei. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii.

Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: județului din Brașov și celor 12 pîrgari. — Arh. No. 55.

Atribuesc această scrisoare lui Basaraba cel Tînăr și o pui în Sept. 1474, cînd el se pregătea să treacă cu Ungurii în țara rumînească, o lună înaintea luptei dela Teleajen (1—5 Oct. 1474). Bătut, Țepeluș se retrage din noț în Transilvania. Iorga, Studii și doc. III, p. xxxvii. — Monogramul e în cerneală neagră și ca desemn e deosebit de cele roșii, eșite din cancelaria regulată a domnului; că lipsește „МЛЛАДІ“, nu e mirare; acest cuvînt lipsește adeseori și din documentele date în țară.

XCI.

Cu mila lui Dumnezeu Io Basaraba cel Tînăr, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea, cu multă dragoste, sănătate și închinăciune cinstitilor și înțelepților județului și celor 12 pîrgari din Brașov. După aceasta, să vă fie știut domniilor voastre: cîtă vreme am fost domnia mea printre voi, domnia mea am fost al vostru, și cîtă vreme Dumnezeu m'a ținut la Turci, domnia mea tot prietenul vostru am fost. Apoi m'a adus Dumnezeu și rugămîntea voastră pe domnia mea, și țara rumînească îmi este în mîinile mele, și sînt domn în țara rumînească. Și în vremea aceasta n'am voit să las pe Turci

să vă facă rău, căci domnia mea nu vă vrea răul, ci vrea domnia mea să aveți bine dela domnia mea, iar domnia voastră să-mi fiți prietenii. Domnia mea vrea pace, și să vie oamenii voștri în pace la țara rumînească, cu marfă și cu ce le este voea, iar de Turci să nu se teamă de loc. Și ce are să vă spună Vlad, să credeți, că sînt cuvintele adevărate ale domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure. Și trimeteți un om bun al vostru la domnia mea, să ne întocmim, că e bine ca să vă umble oamenii cu ce le este voea. De nimic să nu se teamă.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 76; Mîl. No. 92.

1479. cam prin August-Sept., timpul instalării lui Basaraba cel Tânăr prin Turci. Cf. Iorga, Studii și documente III, p. xxxviii.

XCII.

Io Tînărul Basaraba, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scriem multă sănătate prietenilor noștri, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și dăm de știre domniilor voastre: toate cîte mi le-ați încredințat, le-am înțeles bine: deci, să știe domnia voastră că tot ce am vorbit odată și ce am jurat, mă țin și acum de aceasta. Dar să știți de lucrul acela, că mî-am fost trimes oamenii mei la Poartă, și cînd erau să se întoarcă oamenii mei la mine, i-a oprit Ali-beg la Dunăre și nu i-a lăsat, până ce n'a trecut toate oștile împărătești ¹⁾: și după ce a năvălit Ali-beg în țară cu oști, m'a chemat la sine, și nu știam nimica, căci nu ne venise nici o veste despre aceasta, și cînd m'am întălnit cu Ali-beg, el dădea zor să plec împotriva voastră. Iar eu am căzut, împreună cu boerii, înaintea lui Ali-beg [zicîndu-i] că Dumnezeu să-l povățuească și să nu meargă împotriva voastră, fiindcă avem pace și

---

¹⁾ Spre Ardeal.

învoeală cu voi. Și astfel, deabia î-am întors asupra Sibiului. Dar cînd se petreceau acestea, el spuse că are să meargă și să prade și prin ținutul vostru, iar eu din nou am căzut înaintea lui și î-am zis: n'ai ce face acolo, căci mi-am trimis eu oamenii de-aș prădat și-aș ars, și cu toții s'aș ascuns. Cu asta iarăși l-am întors. Vă grăesc deci și vouă: eu vreau pace și dreptate cu voi; și mi-aș da totul pentru voi, de-aș rămînea măcar numai cu cămașa, și-aș trimete oameni și la împăratul rugîndu-l ca până voi fi eu aci să nu vi se prade nimica, chiar dacă n'ar fi nici o pace între Turci și craiul. Aceasta numai dacă faceți și voi ca să izgoniți pe toți vrăjmașii și neprieteni mei, iar dacă nu faceți așa, să știți că voi veni eu singur să vă prad. Iar solii și neguțătorii voștri să vie și să se întoarcă slobozi, pe credința domniei mele. Și Dumnezeul să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: prietenilor noștri, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 86; Mil. No. 96.

1479, prin Octomvrie.

XCIII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Tînărul Basaraba voevod și domn. Scriem multă sănătate prietenilor noștri, județului și pîrgarilor din Brașov, și vă dăm de știre: vorba ce mi-ați trimis am înțeles-o, și vă grăesc: cum să am eu gînd bun asupra voastră, dacă țineți pe vrăjmașii mei printre voi? Dar să știți și să vă gîndiți că ei sînt cei mai mari vrăjmași ai voștri, că sînt vrăjmașii întregii creștinătăți. Ei au adus mai întîiu pe Vlad¹⁾ voevod împotriva lui Vladislav voevod și l-au tăiat; apoi au fugit dela Vlad voevod la Turci și-au adus pe împăratul în țara rumînească și-au călcat-o cum știți²⁾; apoi

¹⁾ Tepeș.

²⁾ Expediția din 1462.

aū dus pe Ese-beg împotriva Moldovei și-aū pustiit-o, cum știți¹⁾; apoi, cu Laiot împreună, aū dus pe împăratul în Moldova și aū prăpădit Moldova²⁾; între acestea aū adus, ei și acei hieneni, pe Ali-beg la Nicopol³⁾; și tot ei aū adus și aū îndemnat pe Ali-beg împotriva Ungurilor⁴⁾. Veți vedea din acestea și vă veți încredința, că nici acum ei nu umblă pentru binele vostru, ci umblă pentru răul vostru. Și dacă voiți, deci, ca eu să mă întorc cu binele, iute să trimeteți la Batăr Ișțfan, ca să afle dacă vrăjmașul meu și vrăjmașii mei cei hieneni sînt rușinați [sau nu], pentru că voi ziceți că a venit fără știrea lui Batăr Ișțfan. Și iarăși, tot ce mi s'a luat să mi se întorcă, tot până la un fir. Și să trimeteți iute la Batăr Ișțfan să dea drumul solilor mei și să li se jure și să-și trimeată și el omul său la noi, ca să ne jurăm lui. Și să veniți și voi ca să ne jurăm. Astfel iute să fie ce are să fie, ca să știu de ce să opresc pe Turci. Iar dacă voi nu veți împlini toate acestea cîte le scriu, ce se va întîmpla, departe să fie de sufletul meu. Și mai mult să nu-mi vie omul fără ispravă. Și Dumnezeu să vă bucure. Și ce va spune omul vostru, să credeți.

Monogram ; pecetea ruptă ; adresa : prietenilor noștri, județului și ȋrgarilor din Brașov. — Arh. No. 102 ; Mil. No. 87.

1479, prin Noemvrie sau Dechemvrie.

XCIV.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba cel Tî-năr, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei.

¹⁾ Expediția din 1474—75. Ese-beg este Issi-beg din missiva lui Ștefan cel Mare dela 25 Ian. 1475. Iorga, Acte și Fragmente III, p. 92.

²⁾ Expediția din 1476.

³⁾ Expediția fraților Michalogli : Ali-beg și Skender-beg asupra Ungariei în 1476.

⁴⁾ Expediția din 1479 în Transilvania, terminată cu lupta de pe Cîmpul-Pînei (Kenyermezö), 12 Octomvrie.

Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune bunilor prieteni ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Întîmplatu-s'a lucrul acela, cum a fost voea lui Dumnezeu, și decî vă rugăm pe domnia voastră să fiți cu toată voea și cu toată inima către domnia mea, cum sînt și eu către voi; știu că n'aveți nici un folos de acei vrăjmași ce mî-au luat visteria, și știu că ar fi fost mai bine să fi făcut domnia voastră să-mî întoarcă acea visterie, ca să mă apăr cu ea, și ca să fie spre binele multor creștini, decît să fie a trei oameni răi ¹⁾. Și de nu veți face [deaci nainte], ce se va întîmpla, pe capetele voastre să fie. Și apoi ați prins pe popa din Zîrnești cu fiii lui; el nu vă este strîmb întru nimica. Decî gîndiți-vă mai bine [și veți vedea] că e bine să-l lăsați în pace și să-i dați îndărăt ce i-ați luat. Cît pentru visterie și pentru puști și pentru ce este al meu ²⁾, dați-mî îndărăt; gîndiți-vă mai bine să avem înțelegere și pace între noi. Și iarăși, dacă nu veți voi, pe capetele voastre să fie ce are să fie. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Basaraba cel Tinăr voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea perdută; adresa: județului și celor 12 pîrgari din Brașov.
— *Arh. No. 101.*

1479, prin Noemvrie sau Dechemvrie.

XCV.

Cine va ceti această carte și nu va spune [ce este într'însa] săracilor și tuturor oamenilor, mică și mare, acela să fie lăpădat de legea lui și afurisit de Dumnezeu.

¹⁾ Aceștia trei sînt: Basaraba Bătrînul, Udriște, boerul lui, și Călugărul, care sub numele de Vlad înlocuește la 1482 pe Țepeluș.

²⁾ În orig. н за вистияр и за ловеинг и що ест мое; ловеинг, scris cu un r cursiv deasupra lui н, ce ar putea fi luat drept р, e prob. ung. löveg, Stück, Geschütz, termin militar.

Cu mila lui Dumnezeu Io Tînărul Basaraba, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea multă sănătate fâlnocilor¹⁾ și găburilor²⁾ și săracilor³⁾ din țara Birsei. Și vă dau de știre, ca unor săraci ai stăpînului meu craiului, și să știți că de cîtă vreme și de cîți ani se fac răutăți printre voi, să știți că dela mine nici o răutate nu s'a făcut, nici cu sfatul meu, nici cu știrea mea. Ci cît rău s'a făcut, vi l-a făcut Udriște și cu domnul său Lațot, acela care vă mănîncă. Căci eu mî-am pus capul și-am cheltuit Dumnezeu știe cît și m'am nevoit să întocmesc pacea și binele pentru voi. Îar el, acel vrăjmaș, a venit [la voi] să-mi facă rău, dar nu poate, și nimic nu se va alege de el. I s'a întîmplat numai să pue mîna pe trei femei⁴⁾ și ceva avere, dar altă bărbăție n'a făcut nici una. Decî vă grăesc vouă, micî și mari, ca unor săraci ai stăpînului meu craiului: dacă vreți să aveți pace și bine dela Turci, cît voi fi eu în viață, Turcii nu vor trece prin țara mea ca să vă prade, căci mî-am pus capul și vorba la împăratul⁵⁾, ca să fie pace și bine pentru creștinî. Și Dumnezeu știe cît am cheltuit până ce mî-am împlinit voea aceasta la împăratul. Dar să nu vi se pară că fac pace pentru nasul lui Lațot, ci o fac pentru creștinătate. Decî, dacă aveți nevoie de pace, gîndiți-vă că averea mea și alte cîte mai am sînt în mîinile Brașovenilor, și spuneți-le să-mi întoarcă îndărăt ce este al meu, căci dela ei am să le cer. Și de veți face așa și de mi se va întoarce avutul meu, să așteptați

1) Primarilor de sate; ung. falunagy Gemeindevorsteher. Cf. фалнорю (dat.) în doc. lui Sracimir; Arch. f. slav. Phil. XII, p. 547, nota 1.

2) Sașilor dela sate; termin întrebuițat de Romîniî din Transilvania (germ. v. giburon); норем din orig. cores. germ. „Bauern.“

3) Țăranilor romîni și unguri.

4) Soția, bunica domnului și o altă rudă a lui. Cf. No. xcix și ciii.

5) Orig. рѣчи с цара; Mil. рѣчи цара.

dela mine numai pace și bine. Și iată mă jur, pe credința și pe sufletul domniei mele, că așa va fi; și cât voi fi eu în viață, Turcii pe voi nu vă vor prăda. Socotiți-vă și voi, că pentru doi trei oameni din Brașov, pe care Laiot îi pune cu el la masă și care se vor alege cu ducați, socotiți-vă că pentru ei pițiți voi tot raul. Și gândiți-vă că aveți nevoie de pace, ca să arăți și să săpați și să vă hrăniți. Iată de ce am trimes la voi. Decî, orice va fi să fie, iute să-mi dați de știre, căci nu vreau să mă umblu cu vorbe multe. Ci să știu de ce am să opresc pe Turci, să nu vie să vă prade.

Io Basaraba vevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă. — Arh. No. 88; Mil. No. 97.

1479, Noemvrie-Dechemvrie.

XCVI.

Cu mila lui Dumnezeu Io Tînărul Basaraba, vevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate iubitului și bunului nostru prieten, jupînului Hanăș Crețul¹⁾, și jupînului Paul. Și dați de știre domniei voastre despre acei vrăjmași, ce umblă printre voi, iar voi le dați pîne și-i țineți: aceasta nu e bine; ci alungați-i dela voi. Dacă ar fi voea voastră, i-ați alunga²⁾ și nici unul dintre ei nu s'ar învîrți printre voi. Și dacă i-aș ști domnia mea cînd vor fi să vie, și până la Cluj i-aș lovi și i-aș risipi; dar nu-i știu. Voi însă îi știți pe unde umblă, și nu voiți să-i măturați și să-i depărtați dela voi, ci îi hrăniți. Dar îți grăesc ție, ca unui dulce și bun prieten: să nu fie așa, căci nu este bine. Și dați de știre domniei tale, că mi-a venit veste dela împă-

¹⁾ Un „Johannes Kraus“; Kraus e un nume de familie foarte obișnuit prin sec. 15–16 la Sașii din Ardeal. Hanăș și Paul erau, se vede, pîrgari influenți în sfatul orașului.

²⁾ Orig. понеже вне их есте истерали; Mil. „тие иже есте“.

ratul, cum că au luat aceste cetăți: Schenderia au împresurat-o ¹⁾ din toate părțile și au ridicat două cetăți lângă Schenderia; și cetatea Cruii au luat-o, și Drevos și Leș și cetatea Jabițac ²⁾, și au cuprins toată țara, și cine nu i s'a dat, pe bărbați i-a tăiat, iar pe femeii și pe copiii i-a dus în robie. Acestea le știu. La rîndul duminicilor, dă-mi și domnia ta știri despre cele ce se întîmplă în părțile acelea, ori despre ce ai afla, dă-mi și domniei mele de știre. Altfel să nu fie. Și Dumnezeu să te bucure. Și iarăși, pentru acei vrăjmași, să-mi afli domnia ta: cu al cărui sfat umblă și ce așteaptă și ale cui vorbe îi ocrotesc, de umblă pe acolo. Nu cumva au niscaiva vorbe dela boerii noștri, sau cum le stă lucrul? Acestea, vă rog, prietenii mei, să mi le aflați.

Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea ruptă; adresa: prietenilor domniei mele, jupînului Hanuș Crețul și jupînului Paul din Brașov. — Arh. No. 95; Mil. No. 84.

1479.

XCVII.

Cum mila lui Dumnezeu Io Tînărul Basaraba voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea multă sănătate iubiților și bunilor mei prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și dau de știre domniei voastre, că am trimes pe credincioșii și cinstiții boeri ai domniei mele, pe jupîn Neagu și pe jupîn Stanciul ³⁾, la domnul craiul, pentru pace și bine.

1) Orig. скендерне ест шкоча и ских стран; Mil. скендерне шкоче .л.(?) и ских стран.

2) Cetățile Skenderija (Škodra, Scutari), Cruia (Kroja, Kruja), Drevos (Drivasto), Leș (Lješ, Lissus, Alessio) și Jabițac (Žabljak, Xabiacco) le-au cucerit definitiv Turcii prin a doua jumătate a an. 1478 și pe la începutul an. 1479. Hammer I, p. 535, 538; Zinkeisen II, p. 425 și urm.

3) Doi boeri bătrîni, pe cari îi găsim vornici încă sub Radu cel Frumos: Neagu vornic, Stanciul vornic mic la 22 Ian. 1471 (Vennelin, p. 95). Vezi scrisorile boerești și Regestele.

De-ar da Dumnezeu să fie și un om al domniei voastre acolo cu soli noștri și trimeteți și voi solie ¹⁾, căci așa este mai bine. Și iarăși de acolo, ce va fi, domnia voastră să-mi dați și domniei mele de știre. Decî vă grăesc domniei voastre : trimeteți un om al vostru cu oamenii noștri, căci e bine să fie cu toții acolo și cu vorbele voastre. Iar pe vrăjmașii ce umblă printre voi, de-ați putea să-î alungați dela voi și să nu le dați pîne, alungați-i dintre voi; și să nu mai umble acei vrăjmași printre voi, căci aū umblat de m'aū amărit până în gît, și nu mai pot să rabd ²⁾. Și vă grăesc ca unor prieteni : asta nu trebuie să fie, căci nu e bine. Și din nou m'a venit veste dela împăratul dela Poartă, că aū luat toată țara aceea și trei cetăți : cetatea Cruî și Dreyos și Leș cu cetatea Jabiac ³⁾ ; iar pe cei ce nu s'aū dat în mîinile lui, împăratul pe bărbați i-a tăiat, iar pe femei și pe copii i-a robit. Astea vi le dau de știre domniei voastre. Altfel nu este. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Adresa : prietenilor domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 93 ; Mil. No. 99.

1479; în urma scrisorii din No. precedent.

XCVIII.

Io Tînărul Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri vecini și prieteni, județului din Brașov și celor 12 pîrgari. Și dau de știre domniei voastre : m'am trimis doi oameni, cu numele Rătundul ⁴⁾ și Dragomir. Rătundul are să facă drumul până la părintele meu

¹⁾ Orig. „să fie și dela voi vorbe“.

²⁾ Orig. и соеѣтъ ли до грѣло.

³⁾ Cf. No. arh. 95. În amîndouă scrisorile se citește „лиш н град жабник“ Leș și cu cetatea Žabijak. Mil. a citit greșit amîndouă locurile.

⁴⁾ Vezi No. LXVIII.

Batâr Iştvan, iar pe Dragomir l-am trimes la voi, ca să-mi cumpere una alta, ce-mi trebuie pentru Poartă, tot pentru binele vostru și pentru lucrul păcii, ca s'o întărim și mai mult decît este. Și iată am trimes cam pușin pentru cumpărături, fiindcă n'am știut: îi veți da voe să cumpere saū ba. Dacă-l veți lăsa să cumpere, atunci vă rog să-mi trimeteți hamuri pentru 40 de cai, iar eū iată îmi dau credința că voiū plăti omului vostru, îndată ce va veni la mine. Și alta vă mai rog pe domnia voastră: să țineți cu solii mei și să stăruiți pentru acea avere ce se află în casele voastre, să mi se dea îndărăt, ca să putem și noi sta, de partea aceasta, în pace și cu bine pentru voi. Și ce va spune omul nostru Dragomir, domnia voastră să-l credeți. Și Dumnezeū să vă bucure pe domnia voastră.

Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeū domn.

Pecetea stricată; adresa: bunilor noștri vecini și prieteni, județului din Brașov și celor 12 pîrgari. — Arh. No. 84; Mil. No. 94.

1479—1480.

XCIX

Din mila lui Dumnezeū Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea, fie că se va găsi sluga părintelui meu Batâr Iştvan, fie că se va găsi județul Brașovului saū pîrgari. Și vă dau de știre domniei voastre că mult m'am nevoit pentru bine, ca să se întocmească creștinătatea, și mi-am trimes solii mei, și multe dar felurite vorbe ne-aū venit¹⁾; și ce mi-a zis părintele meu Batâr Iştvan, eū i-am împlinit vorba, căci mi-a trimes vorbă, pentru acea visterie ce mi s'a luat, să-î fac un catastih; eū l-am făcut; al doilea, mi-a scris și pentru acei oameni ce aū fost prinși de mine și mi i-a cerut. Și într'aceasta i-am făcut pe voe, și i-am deslegat din fiare și i-am slobozit. Am așteptat decî și eū să-mi vie vre-o ispravă, dar nu mi-a

¹⁾ Orig. и мнѡгѡ нн ходише речн горѣ и доле.

venit nici o ispravă, nici cu privire la solii, nici cu privire la acea avere, ce era să fie scut creștinilor; ci cîte vorbe s'aũ făcut pînă acuma, toate aũ fost vorbe deșarte și goale. Eũ am făcut pe voea părintelui meu Bătr̃n Iștvan și am dat drumul acelor oameni, ca să fie spre cinstea și lauda lui, căci părinții lor îi lasaseră să piară, iar domnia sa i-a scăpat dela moarte. Și m'i-a făgăduit pentru acele suflete, ce sînt prinse acolo, că le va slobozi. Cînd apoi după aceasta el îmi trimise carte spunîndu-mi că am făgăduit să-i dau pentru acele suflete două miș de florini, și-mi mai spuse că am făgăduit să dau și bătrînului ¹⁾. Decî, gura care a grăit acestea, a mințit. Și să știți: nici măcar doi bani roși nu voiũ da ca să-mi răscumpăr femeea dela creștinii; a fost ea în mîinile păgînilor, și m'i-aũ trimes-o cu cinste, și eũ acum s'o cumpăr? Asta nu poate să fie. Dar am vorbit eũ cu Ștefan vovod și-mi voiũ face treaba prin mijlocirea lui ²⁾; iar pentru acel lucru, de va fi deșert și nu se va alege nimic din cele ce am întocmit, ce se va întîmpla, să fie pe sufletele celor ce aũ făcut așa. Căci și aceasta să știți de acele suflete ce le-am fost slobozit întîiũ după voința părintelui meu Bătr̃n Iștvan, că i-am pus la mai mari munci și în obezi. Iar alta, dacã vrea să facă, apoi fata lui Laiot e fată de domn, iar cealaltă e o [bîatã] femeie; dacã o sloboziți pe ea, voiũ slobozi și eũ pe fata lui Laiot ³⁾ și pe Ioana ⁴⁾. Și nu-i nici o mirare aceasta, căci fata lui Laiot e fată de domn, iar aceea e o bîatã femeie. Astfel, de se va întîmpla una, se va întîmpla și cealaltă: iar de nu va fi

---

¹⁾ Orig. старомъ; e vorba probabil de Basaraba cel Bătrîn, tatăl domnului, care trăia în Ardeal.

²⁾ Orig. нѣ азъ съмъ говорна съ stefana vovoda, та кю чинит работѣ въ онѣда; alusie la o intervenire a lui Ștefan cel Mare pe lîngă vovodul Ardealului Ștefan Báthory.

³⁾ Era de sigur o soră vitregă a lui Tepeleuș.

⁴⁾ Orig. иванна; o rudă a lui Laiot; ивана la Mil. e greșală.

aşa, ceea va fi, să fie pe sufletul finilor ei¹⁾. Iar aceste neamuri ale lor, pe care le-am prins, le-am prins şi pentru hielenie²⁾.

Fără monogram şi fără auresă; pecetea perdută.— Arh. No. 107; Mil. No. 85.

1480.

C.

Înțeleptului şi viteazului şi nemeşului³⁾ şi de orice cinste şi slavă vrednicului şi părintelui meu Batăr Iştvan, jude de curte⁴⁾ al craiului şi şpan al întregii ţări ungureşti şi voevod al Ardealului, multă sănătate şi adîncă închinăciune ți-aduce domniei tale fiul domniei tale Io Basaraba cel Tînăr, voevod şi domn al întregii ţări a Ungrovlahiei. Şi-ţi dau de ştire domniei tale, pentru cele ce mi-ai poruncit de lucrul neguţătorilor să umble slobozi şi să tîrguească: domnia mea sînt bucuros de asta, ca să umble săracii în bună voe şi să se hrănească; chiar astăzi, oricine ar vrea să vie să tîrguească în ţara domniei mele, să se întoarcă în bună voe; şi să tîrguească şi neguţătorii noştri acolo în bună voe, numai să ne alungă domnia ta de-acolo pe vrăjmaşi, ca să nu facă supărare oamenilor noştri. Iar ai voştri de nimic să nu se teamă. Şi pentru aceasta dau credinţa şi sufletul domniei mele şi credinţa şi sufletul boerilor domniei mele, că altfel nu va fi. Şi Dumnezeu să-ţi înmulţască anii.

¹⁾ Orig. на дшш фінном еж; Mil. greş. „фінно меж“. Scrisoarea aceasta, foarte rău redactată, e tipărită de Mil. cu multe greşeli; ele n'au însă nici o însemnătate pentru înţelegerea cuprinsului; propun numai să se citească la p. 83, şirul 8 de jos: „шт цю сложах, н р шно цю шет ент“; orig. are н, nu вн, ca la Mil.

²⁾ Orig. н зараді хитленство.

³⁾ Orig. племенитомѣ, ce lipseşte la Mil.

⁴⁾ Orig. ѿдкарениор; ung. *udvarbíró* „iudex curiae regiae“.

Io Basaraba cel Tînăr voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; fără adresă. — Arh. No. 105; Mil. No. 100. 1480.

CI.

Cu mila lui Dumnezeu Io Basaraba cel Tînăr, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor vecini și prieteni, județului din Brașov și celor 12 pîrgari, și vă rog ca pe niște prieteni să-mi cumparați două leagăne, dar să fie mari și frumoase, și mese de lemn frumoase zece; dar să mi le trimeteți în grabă, peste o săptămîină, și mesele să fie rotunde. Și vă rog să-mi împliniți rugămîntea, iar cît va fi prețul, domnia mea va plăti. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii. Scrisă în Septemvrie 11.

Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea stricată; adresa: prietenilor domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 103; Mil. No. 101.

1480. — Basaraba cel Tînăr devine domn în Oct. 1479 și e alungat prin Iulie-August 1481.

CII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prieteni, județului și pîrgarilor din Brașov. Și dau de știre domniei voastre: am avut nădejde că dacă va da Dumnezeu să-mi dobîndesc țara mea, voi o să-mi fiți prieteni. Știți doar ce neajunsuri am din partea Turcilor. Dar voi ce nevoe aveți, de țineți pe vrăjmașul meu ¹⁾ printre voi? Decî vă grăesc: alungați pe vrăjmașul meu dintre voi, căci dacă veți mai ținea pe vrăjmașul meu printre voi, să știți că veți avea și voi vrăj-

---

¹⁾ Călugărul.

maș. Și dați de știre și părintelui meu Batăr Ștefan. Și să mai știți că Turcii au bătut pe Unguri la Smederevo, că au eșit Ungurii din Dunăre și și-au scos corăbiile și vadul pe uscat, și atunci i-au lovit Turcii, și puțini dintre dînșii au scăpat cu fuga. Și o altă oaste ungurească, ce se afla în Bosna, și pe aceasta au bătut-o Turcii. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Basaraba cel Tânăr voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: prietenilor domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 99; Mil. No. 86.

1480, Noemvrie sau Dechemvrie. — Știrile trimise în această scrisoare de Țepeluș se rapoartă la luptele lui Kinizsi pe Dunăre în an 1480; campania a fost deschisă pe la începutul lui Noemvrie printr'un atac al avangardei lui Tökely la Haramvár, pe care Turcii îl resping; ei sînt bătută însă de Kinizsi, care înaintează prădînd pînă la Golubac și Kruševac în Serbia. Știrile false ale lui Țepeluș proveneauă deci din primele zile ale luptelor; lui îi convenea să le transmită Brașovenilor și lui Báthory într'o culoare cît mai nefavorabilă pentru Unguri. Greșită e și știrea despre înfrîngerea acestora în Bosnia; aci intrase, cam în acelaș timp, însuși Matei Corvin, bătuse pe Turci în mai multe rînduri și cucerise tot teritoriul Bosnei superioare împreună cu actualul Serajevo; el trebui să se retragă însă prin Dechemvrie la Agram. — Anul 1480 e fixat, pentru aceste lupte, după scrisorile lui Matei Corvin, de Huber III, p. 260—261; Fessler III, p. 143, le pune în 1481, ca și Katona și Zinkeisen. Vezi acesta din urmă vol. II, p. 499—500.

CIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba cel Tânăr, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea multă sănătate maicii-bunicii iubite ¹⁾, doamnei Maria, multă sănătate. Și îți dau știre domniei tale despre cele ce mi-ai poruncit prin sluga noastră prin Petru. Domnia mea am înțeles bine acest lucru, că te-a scos Dumnezeu și prea curata maică a

¹⁾ Orig. РОДНТЕЛЮ МИ МОШИ ЛЮБНИЦІ; Mil. МОШ(Н)Е ЛЮБНЕН; tot așa în adresă: РОДНТЕЛЮ МИ МОШ[Н].

Domnului și Batăr Ștefan din mîinile vrăjmașului nostru, și acuma ești în mîinile oamenilor noștri și ale pîrgarilor. Lăudăm pe Dumnezeu și-i mulțămim pentru aceasta. Și mă bucur domnia mea de aceasta, și-i mulțămesc lui Batăr Ștefan. Și ne-ai mai trimes vorbă că te-a luat Batăr Ștefan să-i fi lui fiică de suflet. Cu asta bine a făcut, și va fi bine de sufletul lui. Decî, dă-te să-i fi lui fiică, iar el să-ți fie ție părinte. Și ne-ai mai trimes vorbă să-i facem un dar lui Batăr Iștvan; am înțeles domnia mea aceasta și am făcut și i-am trimes, cum vei vedea și domnia ta; dar să fie acest dar din partea domniei tale. Și spune-i că-i ești fiică și trudește-te și pune vorbă pe lîngă pîrgari și roagă-te de părintele tău Batăr Ștefan, să-ți dea iute drumul și să vii. Iar dacă vei vedea că nu poți face nimic și că nu poți să te întorci de grabă, iartă-mă, și domnia ta să fi iertată de mine, căci în deajuns m'am nevoit împreună cu boerii domniei mele, și altceva n'am ce face; că ți s'a întîmplat să treci din mîină în mîină ¹⁾, n'am avut ce face. Dumnezeu să-ți înmulțască anii domniei tale. Și ce va grai Petru, să crezi.

Io Basaraba cel Tînăr voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: maicii-bunicii, doamnei domniei mele Maria. — Arh. No. 106; Mil. No. 83.

1480, prin a doua jumătate a anului. — Prin Februarie bunica și soția lui Țepeluș nu erau libere; despre aceasta din urmă scrie Matei Corvin Brașovenilor, la 24 Fevr., s'o ție în cinste la dînșii, dar să nu-i dea drumul; se spune aci că „senior ille Bazarab“ o adusese prinsă din Transalpina (copie la Acad. Rom.).

CIV.

Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate prietenilor noștri, județului

¹⁾ Orig. ти се сѣдчи та ходиш от рѣке до рѣке; Mil. greș. „такое, д'нш“.

și pîrgarilor din Brașov. Și dau în știre domniei voastre, că au venit la mine și mi s'au plîns săracii care umblă cu marfă, că după ce vă tocemiți cu ei, voi nu le luați marfa cu soroc, ci îi țineți acolo și nu le plătiți; dar săracii noștri iaș marfa dela Turci, și aceștia le pun soroc, iar ei la soroc nu pot plăti, fiindcă nu le plătiți voi, ca să se plătească și ei de Turci. Astfel aceștia aduc cărți dela împăratul, și neavînd de unde să plătească [ai noștri], îi dăm legați Turcilor. Așa mi s'au sărăcit toți neguțatorii, căci voi nici nu le plătiți, nici nu-i lăsați să vînză altor negustori din țara ungurească. Și apoi, marfa care nu vă place, voi nu-i lăsați să se întoarcă cu ea îndărăt, ca s'o dea dela cine au luat-o, ci le aprindeți piperul ¹⁾ și vreți să-i pierdeți și pe ei, cum ați făcut cu Dragotă ²⁾. Iar vămile nu mai sînt ca mai nainte ³⁾, ci ați mărit și vămile. Decî să știți domnia voastră cum aveți să vă înțelegeți de aci nainte cu neguțatorii noștri: să veniți să luați marfa dela neguțatorii noștri la hotar; neguțatorii noștri vor plăti vamă Turcilor și nouă, iar voi veți plăti Ungurilor, altfelîu îmi fac ceartă și cu Ungurii și cu Turcii. Așa vrem să fie deaci nainte ⁴⁾. Și mi s'au mai plîns și de alt lucru, că le faceți pagubă și cu sita la piper. Așa să știți. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Basaraba voevoda, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, stricată; adresa: bunilor prieteni ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 90; Mil. No. 98.

1480—1481.

¹⁾ Orig. ил запаанте пипер; Mil. закадите.

²⁾ Un „Dragotha dela Buzău și unul dela Tîrgoviște se pomenesc în socotelele Brașovului la 1503 (Quellen I, p. 7, 14, 53); un Dragotha dela Argeș neguțătorește pe la Sibiu la 1500 (Rechnungen, I, p. 283, 288); cf. ibid., p. 272 286, 288, 301, 306 (între 1500—1507): un alt Dragotă este cel citat la 1494—95 (ibid., p. 138, 196).

³⁾ Mil. greș. и вამиле еș съга, како и прежде; orig. и вამе не еș съга како прежде.

⁴⁾ Orig. тако щемо да ест шт съда тако; la Mil. greș. „и ако ще може, да ест шт съда тако“.

CV.

Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor prietenî ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov, și astfel vă grăesc și vă rog, ca pe niște buni prietenî: v'am rugat și mai nainte pentru doi zidari buni, unul care să știe să învălească cu cărămidă scobită, iar altul să-mi facă o mănăstire din cărămidă și piatră. Decî vă rog, trimeteți-i la mine, iar domnia mea îi va plăti cu dreptate. Și să nu se teamă de nici un lucru, nici de răzmiriță, căci, doamne fe-rește, fie ce va fi, pe Dumnezeuul meu din cer și pe sufletul și pe credința mea, de nimic să nu se teamă. Și ce va spune sluga noastră Balotă, să-l credeți. Și Dumnezeuî să vă bucure.

Io Basaraba cel Tînăr voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ștearsă; fără adresă. — Arh. No. 72; Mil. No. 89.

1480—1481.

CVI.

Cu mila lui Dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei, fiul bunului Basaraba voevod, scrie domnia mea multă sănătate bunilor vecinî și prietenî ai domniei mele, județului din Brașov și celor 12 pîrgari. Și așa vă dă de știre domnia mea, că pe orice pîrgar ați trimete să vie la domnia mea cu solie, acel om să vie slobod și în bună voe, și să se întoarcă slobod și în pace, și să nu fie împiedecat de nimenea, pe credința și sufletul domniei mele și pe credința și sufletul boerilor domniei mele, mari și mici. Și orice vă va spune omul vostru Turc lanoș¹⁾, prietenia voastră să-l credeți, căci sînt cuvin-

---

¹⁾ Török János, în ortografia sec. 16 Toreck, Torck, Tork (Quellen I, index).

tele adevărate ale domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea ștearsă ; adresa : județul din Brașov și celor 12 pîrgari. — Arh. No. 116.

După caracterele sale paleografice, scrisoarea aceasta este fără îndoială din sec. 15-lea; ea nu poate fi decît a lui Basaraba cel Tânăr și trebuie să fi fost dată în 1481, după moartea tatălui său în Ardeal (1480). Cît timp a fost în luptă cu el, nu l-a numit nici odată în scrisorile sale.

CVII.

Io Tînărul Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate prietenilor domniei mele, județului din Brașov și celor 12 pîrgari, și vă dau de știre că pacea de care ne-am rugat lui Dumnezeu, Dumnezeu și preacurata ne-a dat-o, și m'a luat domnul meu craiul pe lîngă sine slugă credincioasă, ca să avem bună pace și să ni se hrănească oamenii slobozi și în bună voea lor și să facă negoț și ai voștri și ai noștri în pace. Decî și prietenia voastră fiți veseli și bucueroși. Si iarăși, am avut niște slugi credincioase în casa domniei mele, anume pe Vintilă logofătul și pe Caloean, și mi-a luat 60,000 aspri și a cumpărat steme și camhe și hazdee¹⁾ și cești de argint și alte scule de argint: și vă rog să puneți mîna pe ei și să-mi scoateți avutul dela ei, ca să nu mi se pîarză, și să nu scape din mînilor voastre, pînă ce nu mi se va da îndărăt avutul, căci nu mă voi lăsa să rămîi de pagubă, ci voi tri-

---

¹⁾ Orig. *степни а с камхе и хаздее*; stemele sînt coroane, mitre, grec. *στέμματα*; camhele și hazdeele sînt niște specii de mătase scumpă: *camha*, în lat. *camuca*, *camocato*, e foarte bine cunoscută din doc. noastre vechi; *hazdea* = grec. *χάζδιον* „a kind of silk“ Sophokles, cuvînt de origine arabă sau persiană; nu l-am întîlnit în alte texte de-ale noastre.

mete la domnul craiū și voiū scoate de pe capetele voastre. Eū m'am legat cu domnul meū craiul, ca oamenii lui să nu aibă nici o pagubă dela domnia mea; și gîndiți-vă că aceia nu m'au luat averea în vreme de răzmiriță, ci le-am dat-o eū în vreme de pace, ca să-mi cumpere ce le-am poruncit, iar ei au fugit la domnia voastră și șed la voi și beaū avutul meū împreună cu voi. Vedeți de faceți cum e mai bine, ca să-mi vie averea iarăși la mîna, căci nu m'a luat-o vrăjmașul domniei mele Călugărul, ci aceia i-au dat-o lui de bună voe, și decî trebuie să se ceară dela ei. Vă mai grăește domnia mea prieteniei voastre de acel vrăjmaș: domnia mea am pace dela domnul craiul, iar voi îl hrăniți în casele voastre și în locurile voastre și de acolo el intră în țara domniei mele de-mi face pagubă. Socotiți-vă că Turcii îl caută pe acest vrăjmaș. Destul am cheltuit odată cu Ali-beg de l-am întors împotriva Moldovei, cum singurî știți¹⁾. Și să nu mai aud că șade la voi, ci prindeți-l și trimeteți-l la craiul, căci a dat Dumnezeu de avem pace bună, precum am dorit; și decî nu trebuie să stea la voi vrăjmașii noștri. Si apoi, am trimes pe credincioasa slugă a domniei mele, pe Oprea²⁾, să vă dea veste plăcută de pacea ce ne-a dăruit Dumnezeu și domnul craiul; și să-l credeți și pentru alte lucruri ce are să vă spună, căci sînt vorbele domniei mele adevărate. Și să-l credeți. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Basaraba cel Tînar voevod, cu mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ștearsă; adresa obișnuită.—Arh. No. 89.

1481, Sept.-Dech.—Punem această scrisoare în ultimele luni ale an. 1481, cînd domnia lui Țepeluș era în agonie. La 6 August Vintilă logofătul era încă pe lîngă el (Miletić, DR., p. 340); este desigur acelaș Vintilă care în doc. din 3 Aprilie 1480—81 e numit mare logo-

¹⁾ Aluzie la vre-un jaf turcesc din iarna anului 1481. Iorga, Studii și doc. III, p. xxxviii.

²⁾ Vezi No. arh. 69 (= LXXXVII).

făt (Venelin, p. 111 ; data lui Venelin 3 Apr. 1472 este evident greșită ; originalul a avut sau *супру* sau *супрѣ*, altă dată, pentru Aprilie, nu este posibilă ; documentul nu se mai găsește în arhivele statului) Calocean e grămaticul dela 1480 al lui Țepeluș (Miletić, DR., p. 339) Fuga amândorora la Călugărul în Ardeal s'a întâmplat după 6 Aug. 1481, prin Sept.-Dechemvrie, când boerii, văzînd șansele de izbîndă ale Călugărului, se pleară în partea acestuia. Țara era ocupată în parte de trupele moldovene și ardelen, și Ștefan cel Mare profită de lupta între cei doi pretendenți : Țepeluș și Călugărul, spre a cuceri pe la începutul anului viitor Crăciuna (10 Martie 1482). El adusese chiar un al treilea pretendent, pe care însă nu izbutește să-l impue țării ; cf. No. următor.—Pe Vintilă logofătul îl găsim pe lîngă Vlad Călugărul la 1483 Iunie 5 și la 1488 Februarie 4, căci el trebuie să fie Vintilă Florescul (Arh. ist. I, 1, p. 37 ; arh. stat., actele mănăst. Govora).

13. Mircea pretendentul, falșul fiu al lui Vlad Dracul.

(1481)

CVIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Mircea, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea multă sănătate bunilor mei vecini și prieten, pîrgarilor din Brașov, tuturor, mari și mici. Și vă dau de știre, că cu voința lui Dumnezeu și din porunca împărătească mî-am dobîndit moșia și scaunul părintelui meu Vlad¹⁾ voevod. Decî mă gîndesc cu pace și cu bine la voi, și am să vă fiu în așezămîntul cel vechiu și o să aveți pace și dela Turci, ca și în zilele fratelui meu Radul²⁾ voevod, și chiar mai bine, dacă și voi veți fi tot așa cătră domnia mea. Iar dacă aveți alt gînd, să fie pe sufletul vostru ce va fi, căci dela Dumnezeu și dela marele împărat am prilej să vă fac și bine și rău. Astfel trimeteți un om al vostru la domnia mea, să facem pace și bine, și vrăjmașii mei³⁾ să n'aibă loc în mijlocul

¹⁾ Dracul.

²⁾ Cel Frumos.

³⁾ Vlad Călugărul și boerii săi.

vostru, ci să-î alungați dela voi, ca să stea și să se odihnească aceste două țări creștine. Până ce-mi vor trece oamenii mei la domnul craiul, ca să facem pace, până atunci voi trimeteți ıute pe oamenii voștri, să vie în pace și în pace să se întoarcă, pe credința și pe sufletul domniei mele. Și iarăși, pe cîți boeri i-am prins, pe toți i-am ıertat, dar jupînițele și dobitoacele lor sînt acolo: să n'aibă nici unul dintre ei pîerdere nici cît un fir de păr, căci dacă cîtuși de pușin îi veți bîntui, să fie pe sufletul vostru ce va fi. Și Dumnezeu să vă bucure.

Io Mircea voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă ; adresa : prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 20; Mil. No. 117 (atribuit greșit lui Mircea Ciobanul).

Scrisoarea aceasta, care prin caracterele sale paleografice și prin forma vechie a monogramului se arată a fi din sec. 15-lea, este a unui falș fiu al lui Vlad Dracul și frate al lui Radu cel Frumos. Adevăratul Mircea al lui Vlad Dracul fusese omorît odată cu tatăl său, la Ianuarie 1446, în războiul cu Hunyady. Iorga, Studii și doc. III, p. xxix. Cine să fi fost în realitate acest Mircea, nu știm; este însă probabil că el e pretendentul cu care Ștefan cel Mare vine în țara rumînească la 1481, în vremea campaniei contra lui Țepeluș (No. arh. 447 și 448) și pe care nu izbutește să-l pună în scaun, fie că nu l-a primit țara, fie că Vlad Călugărul a fost mai tare sprijinit de protectorul său Báthory și apoi de Turci. Această cauză ar explica, pe lîngă altele, dușmănia constantă alui Vlad Călugărul cu Ștefan cel Mare. Dacă am lua de bun răspunsul ce-l dau locuitorii Brăileni lui Ștefan cel Mare (vezî No. următor), protejatul acestuia ar fi fost fiul unei femei Călțuna, o curioasă heteră printre pescarii brăileni din sec. 15-lea și care a avut poate norocul să placă și lui Vlad Dracul. Scrisoarea lui Mircea „fiul Călțunei“ ar fi în acest cas de prin Iulie-August 1481. — Vrăjmașii, de care vorbește el Brașovenilor, cerîndu-le să nu-î ție în mijlocul lor, sînt partizanii lui Vlad Călugărul. care e în adevăr fiu al lui Vlad Dracul și frate cu Radu cel Frumos și cu Vlad Țepeș, făcut însă, cum presupune Dl. Iorga, cu o altă mamă decît a acestor doi din urmă; Studii și doc. III, p. xxxviii. Fiii lui Vlad Dracul: Mircea, Vlad și Radul sînt citați în ordinea aceasta de dînsul în privilegiul leंबरgean din 8 Sept. 1439; Kałuźniacki, Dokumenta moldawskie i multańskie, p. 29 = Arh. ist. I, 1, p. 85. Vlad Călugărul se adăpostea de mai multă vreme în Ardeal, și pretendentul Mircea cunoștea protecția de care se bucura el din partea voevodului acestei țări.

Ce s'a ales de acest Mircea în urma instalării lui Vlad Călugărul, nu știm: eă cel puțin nu i-am dat nicăeri de urmă.

Pentru înțelegerea celor spuse aci, și din pricina însemnătății ce au scrisorile de sub No. arh. 447 și 448, unice în felul lor, dau în No. ce urmează traducerea lor.

CIX.

Io Ștefan, cu mila lui Dumnezeu voevod și domn al întregii țări a Moldovlahiei. Scrie domnia mea tuturor boerilor, mari și mici, și tuturor judeților și tuturor judecătorilor și tuturor săracilor ¹⁾, dela mic până la mare, din tot ținutul Brăilei. Și după aceasta, așa să vă fie în știre: că am luat domnia mea pe lângă mine pe fiul domniei mele Mircea voevod și nu-l voi lăsa dela mine, ci voi stărui pentru binele lui ca și pentru al meu, eă însumi cu capul meu și cu boerii mei și cu toată țara mea, ca să-și dobândească baștina sa, țara rumînească, căci îi este baștină dreaptă cum Dumnezeu știe și cum voi singuri bine știți. Deci vă grăesc vouă: în ceasul în care veți vedea această scrisoare a domniei mele, în acel ceas să vă întoarceți îndărăt la locurile voastre, fiecare pe unde ați fost și pe unde ați șezut mai nainte, cu tot avutul vostru, cât va avea fiecare, și să vă păstrați avutul, și să arați pe unde ați arat și mai nainte, fără nici o grije și fără nici o frică sau temere. Căci așa să știți: nu mă gîndesc să vă fac nici un rău și nici o pagubă, ci vă veți hrăni și veți trăi în pace. Așisderea, cine va vrea să vie la domnia mea și la fiul domniei mele Mircea voevod, domnia mea și fiul domniei mele Mircea voevod îl vom milui pe unul ca acela și-l vom hrăni și-l vom cinsti. Și pentru aceasta este credința domniei mele și

---

¹⁾ Orig. въсем бояршым, гвѣлемым и мѣланм, и въсем ждѣцем и въсем съндѣлам и въсем сиромашым după No. 448; No. 447 are ждѣцем și сиромашым.

credința boerilor domniei mele, mari și mici. Scrisă în Tîrgul de jos ¹⁾, Martie în 15.

Pecete mijlocie, cu legenda : † печат ІУ СТЕФАНА ВОЕВОДА И ГИКА ; în dos adresa : БРЪИЛА. — Arh. No. 447.

1481, timpul cînd Ștefan pregătea expediția contra lui Basaraba cel Tînăr; trei luni după această proclamație, pe la 20 Iunie, Ștefan se afla la Rîmnicul-Sărat. Iorga, Studii și documente III p. XXXIX.

La proclamația lui Ștefan, locuitorii Brăileni răspund următoarele :

Dela toți boerii brăileni și dela toți cnejii și dela toți rumîni ²⁾, scriem ție, domnului moldovenesc, Ștefan voevod. Aî tu oare omenie, aî tu minte, aî tu creer, de-ți prăpădești cerneala și hîrtia pentru un copil de curvă, pentru fiul Călțunei, și zici că-ți este fiu? Dacă ți-e fiu și vreaî să-î faci bine, atunci lasă-l să fie după moartea ta domn în locul tău, iar pe mumă-sa Călțuna ia-o și ține-o să-ți fie doamnă, cum aî ținut-o în țara noastră toți pescarii din Brăila, ține-o și tu să-ți fie doamnă. Tu învață-ți țara ta cum să te slujască, iar de noi să te ferești, căci dacă cauți dușman, aî să-l găsești. Și așa să mai știi: domn avem, mare și bun, și avem pace din toate părțile; și să știi că toți pe capete ne vom ridica și vom veni asupra ta, împreună cu domnul nostru Basaraba voevod, măcar de-ar fi să ne pierdem capetele.

O proclamație identică cu cea de sub No. 447 trimete Ștefan locuitorilor din Buzău și Rîmnice, „от кѣзѣ и во рѣнник“; arh. No. 448. Răspunsul Buzăenilor și Rîmnicenilor, „кѣзѣтани и рѣнничани“, scris tot pe dosul ei, este identică cu cel de mai sus.

Proclamațiile lui Ștefan cel Mare sînt scrise de doi diaci: No. 447 de un diac moldovean, No. 448 de unul muntean. Cea dintîiu are redacția moldovenească a limbei slave și ca formă gramati-

¹⁾ Orig. с долинѣм тръгѣ (= Roman).

²⁾ „Cnejii“ corăspund aci „judeților“ (judecilor) și „judecătorilor“, iar rumîni săracilor din scrisoarea lui Ștefan.

cală e mai corectă; a doua are redacția muntenească; deosebiri de text, afară de adrese, sînt neînsemnate. No. 447 pare a fi fost modelul, No. 448 copie. Din punct de vedere paleografic, No. 447 reprezintă o semiuncială foarte mărunță, caracteristică sec. 15 în Moldova; No. 448 o semiuncială ce se apropie de cursivă (literele « și » mai cu seamă) și are ductul muntenesc contemporan. Diacul muntean a întrebuintat și altă cerneală. Hîrtia și pecetea sînt aceleași la amîndouă, data deasemenea. — Dacă ar putea fi îndoială asupra epocii scrisorilor, ele s'ar putea atribui lui Ștefăniță; Mircea ar fi atunci Mircea fiul lui Mihnea, care se refugiase în timpul lui Bogdan la Ciceu și Cetatea de Baltă. Această presupunere o înlătură însă, afară de caracterul paleografic al scrisorilor, mențiunea lui Basaraba.

14. Vlad III Călugărul.

(1482—1495)¹⁾

CX.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor mei prieteni, județului și pîrgarilor din Brașov. Și să știți domnia voastră că despre Țepeluș nu se știe încă nimica, iar boerii mi s'au închinat, și toată țara, și Ali-beg îmi este cu bunătațe: și a trimes Ali-beg la Poartă să-mi facă pace și să-mi aducă steag; și cîți pribegî aū fost peste Dunăre, pe toți i-aū trimes Ali-beg la mine; îi mai aștept pe Hadăr și pe Sucal să vie la mine; și am nădejde în milostivul Dumnezeū, că-mi voiū dobîndi baștina mea, țara rumînească. Și rugați și domnia voastră pe Dumnezeū, căci dacă-mi va ajuta Dumnezeū, cum nădăjduesc într'însul, voiū fi al vostru toată viața mea și cu toată dreptatea. Și Dumnezeū să vă bucure.

Io Vlad voevod, cu mila lui Dumnezeū domn.

---

¹⁾ Dl. Gr. Tocilescu (Manual, p. 143) îi atribuie anii 1483—96; Dl. D. Onciul (în cursul său) 1482—96. — Este însă aproape sigur că Vlad Călugărul n'a domnit în 1496. Din 18 și 31 Ianuarie 1496 avem documente dela fiul său Radu cel Mare (arhivele statului). Ultimele documente pe care-l cunosc dela Vlad Călugărul e din 4 Sept. 1495 (arh. stat., actele mst. Glavaciocul).

Pecete mijlocie, cu legenda: ИВ ВЛАД ВОЕВОДА, МНОГОСТІЕ БОЖІЕ ГОСПОДИНН; adresa: bunilor mei prieteni, județului și tuturor pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 204.

Scrisoarea este evident din Iulie-August 1481, cînd Țepeluș fugea dinaintea oștilor unite ale lui Ștefan cel Mare și Ștefan Báthory, în urma luptei din 8 Iulie. Sucal vistierul însoțea în fuga sa pe Țepeluș, care la 6 August dă un chrisov în Pitești (Miletic, Dacoromîni, p. 340). Lupta între cei doi concurenți a ținut până în iarnă; pe la 16 Noemvrie 1481 „Bazarab iunior“ trimete o solie la Brașov prin al doilea boer pe care-l aștepta Călugărul, prin „Schoder“ = Hadăr (scrisoare latină; copie la Acad. Rom.). Călugărul ieși învingător, cu ajutor turcesc. Cf. Iorga, Studii și doc. III, p. xxxviii.

CXI.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn al țării Ungrovlahiei. Scriem bunilor și iubiților noștri prieteni, județului Brașovului și tuturor pîrgarilor, multă sănătate, și cu cinste ne închinăm domniilor voastre. Și după aceasta, vă dăm de știre domniilor voastre, că ne-a venit un om dela Ali-beg și astfel vorbește: că ar fi voea lui Ali-beg să se împace cu noi. Și destule vorbe dulci ne-a trimes. Iar oaste acum nu are, căci sînt și ei toți istoviți de drum. Astfel acum, cu voea lui Dumnezeu, n'am nici o grije. Asta vă dau de știre domniilor voastre. Dacă vom mai afla și altceva, vă vom da de știre domniilor voastre. Și iarăși vă rugăm pe domniile voastre, tocmiți-mi un leagăn bun, și ce-î va fi prețul să-mi dați de știre prin jupîn Capotă. Și ce va spune jupîn Capotă, să-l credeți domniile voastre. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniilor voastre. Scrisă în Tîrgoviște, Noemvrie 20.

Monogram; pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: bunilor noștri vecini și credincioși prieteni, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 149; Mil. No. 72 (atribuită greșit lui Vlad Țepeș).

1481, din timpul tratărilor cu Ali-beg pentru recunoașterea lui Vlad Călugărul. Comp. No. precedent.

CXII.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate, și mă închin cu dragoste iubiților mei prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Și după aceasta, vă dați știre domniei voastre, ca unor buni prieteni, că Dumnezeu cel de sus mi-a ajutat cu voința lui împotriva vrăjmașului, și l-am alungat din țară; Sîmbătă a trecut peste Dunăre, iar oștile mele le-am pornit și sînt aproape de Severin. Așa să știți domnia voastră. Iar de lucrul Turcilor, așa să știți domnia voastră: să n'aveți nici o grije, căci s'a ridicat acum fratele împăratului de dincolo de mare, așa că Turcii toți au să meargă peste mare. Așa să știți, altfel nu este. Și trimeteți vorbă părintelui meu Batăr Ișțfan¹⁾ și spuneți-i de lucrul Turcilor, că se vor duce peste mare. Și iarăși vă rog de lucrul acelor jupînițe, să le petreceți ca pe niște adevărate boieroaice, și trimeteți domniile voastre un om bun la domnia mea, ca să vorbim și să ne înțelegem, pentru binele domniei voastre și pentru domnia voastră, și ca să-mi dea știre de sănătatea domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Tîrgoviște.

Monogram; pecete mijlocie, ca cea dela No. 153 și 204; adresa: bunilor mei prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov.— Ark. No. 200.

1481, August-Dechemvrie — Mohammed II murise la 6 Mai 1481 și Baiazid II ocupase tronul, după ce biruise pe fratele său Džem la Niș în 20 Iunie; acesta fugi în Egipt și la Rhodos, de unde înzadar încearcă să răstoarne pe Baiazid. La aceste încercări face alusie Vlad Călugărul.

CXIII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și mă închin cu dragoste bunilor mei vecini și prieteni, județului domnului

---

¹⁾ Acesta se întorsese în Transilvania.

craifului ¹⁾ și prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov. După aceasta, să știe domnia voastră, cum că pe vrăjmașul nostru și al vostru l-aŭ omorît Mehedințeniŭ la satul Glogova. Așa să știe domnia voastră, că am trimes pe slugile domniei mele, pe Florea și pe Daniul, să vă dea veste bună; și să credeți domnia voastră cele ce aŭ să vă spue, căci sînt adevăratele vorbe ale domniei mele către domnia voastră. Și Dumnezeuŭ să vă bucure. Trimeteți domnia voastră și dați de știre domnului și părintelui meu Batăr Ștefan, ca să știe.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda: ИВ РАДА БОГОДА МАТИЕ БЖИЕ ГОСУ[ОА]ДР; adresa: bunilor mei prietenŭ, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 158.

1481, Dechemvrie, sau 1482; în Noemvrie 16 Tepeleuș trăia încă și trimetea din București o scrisoare Brașovenilor (copie la Acad. Rom.).

CXIV.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea multă sănătate prea cinstiților și iubiților mei bunŭ prietenŭ, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și mă închin cu dragoste domniilor voastre. Și ați trimes domnia voastră pe jupîn Cirstea și pe jupîn Hanăș cu cinste pentru noi. Mulțămesc domniei voastre pentru cinste. Și tot ce a fost pofta inimei domniei voastre, noi bine am înțeles. Domnia voastră știți bine că am bună pace cu Măria sa craiul și cu domnia voastră și cu Bîrsa și cu Săcui și cu toți. Și va fi acum pe voea domniei voastre, ca să umble oamenii domniei voastre cu marfă prin tîrgurile din țara domniei mele, și după pește la Dunăre, și să-și vînză marfa, fie cu ridicata²⁾, fie cu bucata³⁾, cum le va plăcea. Tot așa și oamenii noștri

1) Orig. сѣдѣцѣ и господинѣ краю, o simplă greșală de diac.

2) Orig. сѣрком; Mil. greș. сѣ[о]ком, ceea ce ar avea alt înțeles.

3) Orig. ѡт рѣкѣ, din mînă, cu mărunțișul.

să umble slobozi, căci domnia mea vreaŭ să am de aci înainte și mai bună pace. Așa dar, ori ce-ați pofti, fie vin, fie pește, tot e slobod, pe credința și pe sufletul domniei mele. Și orice v'ar spune jupîn Cîrstea și jupîn Hanăș, domnia voastră să-î credeți. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ ВЛАД ВОЕВОДА, МАСТІА БЖІА ГОСПОДИНА. — Arh. No. 136; Mil. No. 75 (atribuită greșit lui Vlad Țepeș).

1482, probabil întâia jumătate.

CXV.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune cu dragoste bunilor și dulcilor prietenii ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov. Și vă dau de știre domniilor voastre de lucrul lui Rădilă ¹⁾ din Cîmpulung: domnia voastră le-ați făcut lege strîmbă, căci ați ascultat de Barbat și de Coman și ați judecat strîmb pe omul domniei mele. Dar voi știți bine ce fel de oameni sînt Coman și Barbat: nedrepti și fără suflet și niște hoți. Căci dacă ar fi ei oameni buni, nu ar sta scriși în poarta Sibiului, unde vor să-î prinză Sibienii, ca să-î omoare. Iar voi ați crezut bîrfelele lor și ați făcut strîmbătate unui om drept; căci, vezi, Rădilă n'a fost chezaș Turcului, a fost numai gazdă ²⁾ Turcului, iar altă treabă n'a avut Rădilă ³⁾ cu Turcul, căci chezaș nu i-a fost. Așa dar vă rog, și Dumnezeu să vă povățuească, să-î faceți judecată dreaptă și să i se întoarcă acei 40 de florini, sau să trimeteți un Sas la domnia mea să stea de față cu Rădilă și cu Turcul înaintea domniei mele. Eu le voi face jude-

¹⁾ Orig. за работѣ радилорѣ; Mil. greș. радн лорѣ.

²⁾ Orig. газдѣ; Mil. greș. згадѣ (?).

³⁾ Cf. No. arh. 96, dela Basaraba cel Tânăr, și 482, dela un negustor turc, amîndouă dintre anii 1480—1481 (No. ccxxvii și Regestele).

cată ¹⁾ cu Turcul. Rădila n'a fost chezaș și tot i-ați făcut năpaste. Decî, să-i întoarceți, căci dacă nu-i veți întoarce, voiți opri și eu un om drept de-al vostru, cum este și Rădila, și voiți lua dela el ca să-i întorc lui Rădila. Dar mai bine ar fi să n'aibă scandal ²⁾ oamenii drepti. Deaceea trimeteți un Sas, să-i facă domnia mea judecată cu Turcul, căci și Turcul este la domnia mea. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda: ІУ КЛАД РОБОДА, МАТІЕ КЖІЕ ГОСПОДАРЬ ; adresa : județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 156 ; Mil. No. 70 (atribuită greșit lui Vlad Țepeș).

1482, înfîia jumătate.—Pecetea este cea dela începutul domniei lui Vlad Călugărul.

CXVI.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn al țării Ungrovlahiei. Daū de știre tuturor oamenilor ce se găsesc în țara noastră : și păcălabilor de prin toate orașele noastre și pîrgarilor și vameșilor ce sînt prin orașe sau la Dunăre, pe unde se vînează peștele, și oricărui alt om, că au venit soli dela bunii noștri prietenii dela pîrgarii din Brașov și ne-au cerut să întărim vechiul așezămînt, ce a fost pe vremea altor domni și pe vremea fratelui meu Radul ³⁾ voevod, ca să se poată hrăni slobozi și săracii noștri și ai lor, cum s'au hrănit și mai nainte. Deaceea poruncim tuturor oamenilor mai sus ziși, că ori unde vor veni cu marfă, în orice tîrguri, sau la Dunăre sau ori unde, oameni dintre Brașoveni, ori ca să vînză ori ca să cumpere, volnici să fie și să vînză și să cumpere, și prin tîrguri și la bălți sau la Dunăre, fie pește, fie orice

¹⁾ Orig. закон.

²⁾ Orig. да не имат скандалъ, să nu aibă pierdere, supărare.

³⁾ Radul III cel Frumos. — Vlad Călugărul, Radul cel Frumos și Vlad Țepeș erau toți trei fiii lui Vlad Dracul.

marfă. Și nimenea să nu îndrăznească a-i bîntui, numai să-și plătească vama cea veche, cum este așezămîntul de mai nainte. Îar vămii nouă să nu se pue. Așișderea și săracii noștri să aibă dreptate la dinșii. Scris în Noemvrie 15.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: ІУ ВЛАД ВОЕВОДА МИЛОСТІЮ КОЖІЮ ГОСПОДИННЬ; fără adresă. — Arh. No. 143.

1482. — Ar putea fi și din 1481, e mai probabil însă dela 1482; Vlad are aci o altă pecete, decît cea aplicată pe scrisorile din 1481.

CXVII.

Cu mila lui Dumnezeu¹⁾ Io Vlad, voevod și domn al țării Ungrovlahiei. Scriem bunilor și cinstiților noștri părinți și prieteni, județului Brașovului și tuturor pîrgarilor, multă sănătate, și mă închin cu dragoste domniilor voastre. Și după aceasta, vă dau de știre domniilor voastre că cele ce ne-ați încredințat prin jupîn Paul și prin Șimon, județul Rîjnovului, toate bine le-am înțeles. Și vorbele de care am avut nevoie, toate le-am încredințat lor; ei vă vor spune totul domniilor voastre. Îar alta, ce mi-ați poruncit, că ar fi venit cineva la domnia voastră și v'a spus că am zis noi cum că deaci înainte mai departe de Tîrgșor oamenii voștri n'aũ să meargă, să știți domnia voastră, că până acum noi n'am știut nimic despre aceasta, nici nu este cu învățătura noastră. Ci așa să spuneți domnia voastră tuturor oamenilor voștri, că vor umbla slobozi prin toată țara noastră, ca să tîrguească și să se hrănească în bună voe, chiar până la Dunăre. Și dela nimenea nu vor avea nici o supărare. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii domniilor voastre. Scrisă la Tîrgoviște, Iulie în 10²⁾.

¹⁾ În orig. după МИЛОСТІУМ КОЖІУМ urmează cuvintele: ДОБРИМ НАШИМ РОДІТЕЛЕМ И ПРИИТЕЛЕМ СЕДЦІСЪ БРАШОВСКОМЪ И КЪСЕМ ПЪРГАРОМ, ce lipsește în ed. lui Mil.; ele n'aũ nici un rost în text.

²⁾ Orig. юл .ї.; la Mil. lipsește .ї.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : ІУ ВЛАД ВОЕВОДА МАСТІЮ БЖІЮ ГОСПОДННА ; adresa : bunilor noștri părinți și prietenî, județului din Brașov și tutuor pîrgarilor. — Arh. No. 130 ; Mil. No. 73 (atribuită greșit lui Vlad Tepeș).

1482, a doua jumătate, sau 1483.

CXVIII.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea fraților și bunilor noștri prietenî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și vă rugăm pentru aceasta pe domniile voastre : domniile voastre știți bine că sînt sluga domnului meu prea luminatului crai și că am bună pace ; cu domniile voastre așîderea am bună pace. Și oricare ar fi voea domniilor voastre, din țara noastră nimic nu vi se va opri, ci veniți pe unde vă este voea, și la bălți și prin tîrguri și prin ținuturi, și cumpărați și vin și pește și tot ce pofteste inima voastră. Și de cătră noi nimic nu vi se va opri. Decî, mă rog de domniile voastre ca de niște frați și bunî prietenî ai noștri, să faceți și domnia voastră pe voea noastră, cum facem și noi pe voea domniei voastre, și să lăsați să se aducă de acolo la noi fără pîdedecă săgeți și arcuri și săbiî și scuturi și fier pentru arme, căci vă rugăm ca pe niște frați ai noștri și ca pe niște bunî prietenî. Iar dacă nu ne veți îngădui domnia voastră, domnia voastră să ne dați măcar de știre, ca să știm și noi. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † ІУ ВЛАД ВОЕВОДА, МНЛОСТІЮ БЖІЮ [Н] ГОСПОДННА ; adresa : bunilor noștri prietenî și frați, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 155 ; Mil. No. 74 (atribuită greșit lui Vlad Tepeș).

c. 1482—1483.

CXIX.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenî și

frați ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov. Și după aceasta vă dau de știre, că voesc voinicii să vie de-acolo la domnia mea, să-mi slujască. Dar domnia mea n'am acum ducați să le plătesc leafă; deci, cine voește să vie la domnia mea, fie că va fi Ungur, fie Săcuiu, fie Rumîn, fie orî ce va fi, e slobod să slujască domniei mele și trimeteți-l la domnia mea; dar să vie cu cartea voastră la domnia mea, ca să-mi slujască, iar domnia mea îl voiu milui și-l voiu hrăni, întocmai ca pe slugile domniei mele. Dar leafă n'am de unde să le dau. Iar cartea domniei mele s'o păstrați la voi și s'o arătați voinicilor. Așa vă rog ca pe niște frați ai mei, faceți-mi această slujbă. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, legenda ilisibilă; adresa: bunilor prietenii și fraților domniei mele, județului și tuturor pîrgarilor din Brașov. — Arh. No 159; Mil. No. 71 (atribuită greșit lui Vlad Țepeș).

c. 1482—1483.

CXX.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, vevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prietenii ai domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov. Și după aceasta dau de știre domniei voastre că s'au plîns oamenii noștri înaintea domniei mele, jupîn Sinadin și jupîn Mihnea, pentru oarecare pagubă ce au avut acolo între voi și în cetatea luminăției sale crăești. Deci, știți bine că domnia mea m'am rugat de Dumnezeu să ne dea Dumnezeu cum ne-a dat astăzi, ca să fim uniți¹⁾ și să fim prietenii, și celor ce vor avea vre-o pagubă dintre oamenii voștri, să le facem noi dreptate, iar dacă vor avea oamenii noștri dela ai voștri, tot așa să le faceți voi dreptate. Dar acum, deși multă pagubă au avut oamenii noștri Sinadin și Mihnea, domnia voastră nu vreți să le faceți

¹⁾ Orig. да смо едины люде.

dreptate, ca să li se plătească. Și bine știți domnia voastră cum ați vorbit. Așa dar vă rog ca pe niște buni prieteni ai noștri, să le faceți dreptate, ca să nu fie în pagubă câtă vreme sînt oamenii mei. Și dumnezeu să vă înmulțască anii. Am scris în Tîrgoviște, luna lui Octomvrie în 30.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † ІУ ВЛАД КОНРОДА ПЛСТНЮ БЖ[НЮ] И ГОСПОДИНЬ ; adresa : bunilor prieteni ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov ; cerneală albăstruie ce bate în verde. — Arh. No. 153.

c. 1484. — Scrisoarea e dată evident după încheierea armistițiului de cinci ani între Turci și Unguri; armistițiul s'a încheiat la sfîrșitul anului 1483. — Dela Sinadin s'a păstrat o scrisoare, pe care o dăm în resumat la Regeste (Arh. No. 497).

CXXI.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Și după aceasta dau de știre prieteniei voastre că am trimis pe credincioasa noastră slugă Șimon cu vorbele noastre trebuincioase către prietenia voastră. Deci, tot ce vă va vorbi domniei voastre, prietenia voastră să-l credeți, căci sînt adevăratele noastre vorbe. Și Dumnezeu să înmulțască anii prieteniei voastre.

Monogram ; pecete mijlocie, din a cărei legendă se pot ceti cuvintele : И ГОСПОДИНЬ, identică cu cea dela No. 153 și 160 ; adresa obicinuită. — Arh. No. 199.

c. 1484.

CXXII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea dulcilor și bunilor prieteni ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și mulțămesc domniei voastre pentru cartea și pentru vorbele ce mi-ați trimis. Domnia mea v'am înțeles destul de deslușit pe domnia voastră. Bine e oare

ceea ce ați zis, că sînteți bucuroși de răzmiriță? Dar ce v'am stricat eū până acuma? Orî n'am trăit cu voi în pace? Orî n'am făcut pe voea voastră, cum n'a făcut nici un domn din țara rumînească ce am făcut eū pentru voi până acum? Și tot nu se pot hrăni săracii domniei mele, din pricina voastră. V'am slobozit drumurile peste tot prin țara rumînească, ca să umble oamenii voștri și să se hrănească și să cumpere ce poftesc. Și aū umblat oamenii voștri la Brăila și la Floci și peste tot locul la Dunăre să-și cumpere ei singuri pește, cum umblă și acum. Vedeți dar că oamenii voștri aū cumpărat pește¹⁾ și tot ce le-a trebuit dela oamenii noștri, și n'aū fost nici odată așa volnicî ca acum; căci î-am slobozit domnia mea, ca să trăim în pace și să fie o țară ca alta. Ori, căruia dintre oamenii voștri î-am făcut strîmbătate? Nu le-am făcut lege dreaptă? Ba î-am judecat mai mult pe voea voastră decît pe a oamenilor noștri, căci s'aū dat îndărăt caii până și dintr'a treia țară, după ce fuseseră duși în Moldova, iar din Moldova în țara rumînească, și domnia mea î-am întors omului vostru, ceea ce n'a fost nici odată. Și voi vorbiți de răzmiriță. Nu știu, cu sfatul vostru este, orî cum este? Căci vede domnia mea că oamenii noștri n'aū nici o dreptate dela voi, ci le luați cu deasila dobitoacele, cum le-ați luat și acum săracilor oile din Săcuime. Astfeliū, orîce ați lua dela cineva, i se pierde, și numai voi știți ce faceți cu acele dobitoace ale oamenilor drepti, iar domniei mele îmi spuneți că fac părcalabii dela Bran, iar altă dată spuneți că fac Săcuii. Nu știu ce aveți de gînd. V'ași putea face și eū destul rău, căci oameni de-ai voștri sînt destui în mîna mea; dar eū știu că am pace cu domnul meu craiul și cu părintele meu Batăr Iștfan. Și mi se pare că aceste lucruri nu sînt cu știrea Măriei-Sale domnului meu craiului, nici cu a părintelui meu Batăr Iștfan. Și cartea ce mi-

1) Orig. ДЕ ВЕДЕ ДРЪГОВ УНИ СЪ КЪПИЛИ КАШЕ ЛЮДІЕ РИКС.

ați trimes, o voiü trimete eü părintelui meu Batăr Iștan, și voiü da să înțeleagă și Măriei-Sale crafului. Căci până acuma știam că sînt sluga domnului meu crafului, și domnul meu craful m'a ținut drept fiü; voi însă, cîți oameni răi sînt, pe toți îi țineți acolo, că n'a rămas cal în țara rumînească. Cînd eram însă noi la voi¹⁾, voi nu ne lăsați să facem rău, din pricina lui Țăpăluș. Și știți ce rău v'a fost Țăpăluș. Gîndiți-vă ce are să fie mai pe urmă.

Monogram ; pecete ca la No. 203, 205, 206. — Arh. No 214.

c. 1491, cînd încep din nou incursiunile turcești în Ungaria și Transilvania.

CXXIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Serie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prietenî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și dau de știre domniei voastre pentru niște oameni răi ce s'aü ridicat, unul cu numele Tatul Duvalmă din Rîjnov, și Secară și alți robi²⁾ împreună cu ei, și aü venit în muntele cel mare³⁾ și s'aü făcut tálhari și aü omorît oameni și aü furat multă marfa, și aü dat de niște femeî sărace cu carul și le-aü luat tot ce aveau și le-aü desbrăcat și le-aü dat drumul în pielea goală. Astfeliü dat-aü de ei acolo niște oameni bunî ai noștri și i-aü lovit, ca să-i scoată și să-i alunge, iar ei aü săgetat pe un om bun al nostru, pe ginerile lui Voîna din Buzăü, care a și murit aici. Apoi aü mai omorît doi Turci, și acum ne cer să plătim pentru ei năpaste 50,000. Astfeliü, povățuească-vă Dumnezeu și preacurata, risipiți pe acești oameni răi de acolo, saü faceți-le ce vreți să le faceți, căci n'aveți nici un folos dela ei țîinindu-i acolo. Mai mare rău vouă n'o să vă facă,

¹⁾ Vlad Călugărul trăise, înainte de a fi domn, în Transilvania.

²⁾ Orig. хлапоки.

³⁾ Bucegii.

Îar vre-un bine nu vă fac. Domnia voastră știți bine că oamenii voștri merg în bună voe la Brăila și la Flocii și peste tot în țara rumînească; așa să meargă și oamenii noștri în bună voe, căci nu e bine ca oamenii drepti să pără, ci să se risipească mai de grabă făcătorii de rău. Și iarăși mă rog de domnia voastră, Dumnezeu să vă povățuească ca paguba ce au făcut ei oamenilor noștri să se întoarcă îndărăt, tot ce au luat. Și iarăși, ce are să vă spue sluga noastră credincioasă jupîn Neagu paharnicul, să credeți, căci sînt cuvintele noastre adevărate.

Monogram; pecete mijlocie, ștearsă; adresa: bunilor mei prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 141.

c. 1493—1495. — Neagu paharnicul pare să fie Neagu stratornicul din 7 Ianuarie și 26 Iulie 1490 (Arh. ist. I, 1, p. 66 și 5) și 15 Iunie 1493 (arh. stat.), înaintat după 1493 la rangul de paharnic.

CXXIV.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstițiilor noștri frați și bunii prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și dați de știre domniei voastre de lucrul prietenului nostru jupîn Dimitru Volatev ¹⁾, că a venit mai an la domnia voastră cu cartea noastră pentru datoria ce are la Jima și la Căliman. Astfel au intrat chezașe pentru ei ²⁾ Ana, femeea lui Jima, și Marghit, femeea lui Căliman, că până la Paști i se vor plăti ducății. Dar la Paști el n'a putut să vie, și acum, pe orice om ar trimete el cu această carte a noastră la domnia voastră, domnia voastră faceți aceasta pentru noi și puneți mîna pe acele chezașe, ca să se plătească ducății jupînului Dimitru și să se dea în mîinile omului său, toți până la un aspru. Și mă

¹⁾ Volatev = al lui Volata. Un Gheorghe Vollata era locuitor în Cetatea Albă la 9 August 1469. Iorga, Chilia și Cetatea Albă, p. 136.

²⁾ Orig. тако сѣ слезан за них елци.

rog de domnia voastră ca de niște cinstiți frați ai noștri, să nu i se mai ție bani, căci în pagubă n'am să-l las. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre.

Monogram; pecetea ștearsă; adresa: cinstiților noștri frați și bunii prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 139.

c. 1489—1495. — Dimitru Volatev poate să fie Dimitru paharnicul din 1489, 1490, 1492, 1493, 1494. Jima și Căliman par a fi nume săsești romînzate. Vezi un „Simanen“ în a doua jumătate a sec. 15 și un „Schymanen Gerg“ pe la 1500 în Sibiu (Rechnungen I, p. 35, 261, 268). Căliman traduce pe Collomanus, Kolloman, Kollman.

CXXV.

Io Vlađ, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prieteni ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și dă domnia mea de știre domniilor voastre pentru acești oameni ai domniei mele: pentru popa Vlaicul, pentru Ilie din Buzău și pentru Dușman ¹⁾, cărora li s'aŭ luat 16 florini în Sătcele de Iancău husarul; căci a pârît Iancău la pârcalabi din Bran, că i s'aŭ luat în Gherghița 50 de florini, și a ținut calea oamenilor domniei mele și le-a luat acei ducăți ²⁾. După aceea aŭ venit înaintea domniei mele toți pîrgarii din Gherghița și aŭ stătat de față cu Iancău și aŭ mărturisit pîrgarii pe sufletele lor, că nu i s'a luat lui Iancău nici un singur florin, ci că le-a făcut năpaste. Iar acum, din nou aŭ stătat de față acei oameni ai mei cu Iancău înaintea domniei mele, în cetatea București, și a rămas Iancău strîmb după legea noastră, a rămas să plătească oamenilor domniei mele. Deci, am trimes iarăși domnia mea la domniile voastre ca să-i judecați și după legea voastră, cum e drept și bine, căci oamenii domniei mele nu sînt vinovați de nimic. Să li se întoarcă dar bani, că nu va lăsa domnia

¹⁾ Orig. А'ШМАН.

²⁾ „Ducat“ și „florin“ întrebuintat în același înțeles.

mea pe oamenii domniei mele în pagubă. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre, amin.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: bunilor prieteni ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 129.

c. 1483—1495.

CXXVI.

I o Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea fraților noștri și bunilor prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate, și dați de știre domniei voastre de Andriiaș din Dalnic¹⁾, că i-a fugit oierii cu niște oi aci în țară; decî, pentru acele oi el a năpăstuit pe oamenii noștri pe unde i-a aflat, și astfel a nemerit pe acești oameni ai noștri Cîrstea și Micul²⁾ și i-a bîntuit, iar ei și-au pus acolo chezași pe Jima și pe Matiaș; decî, mă rog de domnia voastră pentru acei chezași, să nu aibă dela Adriaș vre-o siluire, nici oamenii noștri să nu mai fie năpăstuiți, căci cîte oi s'au luat dela Andriiaș, a venit sluga Laslău feciorul lui Damiian³⁾ și le-a luat dela jupîn Drăghici⁴⁾, și încă cu vîrf. Decî mă rog de domnia voastră ca de niște frați ai noștri: oamenii drepti să nu aibă siluire; iar dacă i se pare lui Andriiaș că i s'a făcut strîmbătate, să vie înaintea noastră și să stea de față cu Drăghici. Astfeliiu va avea lege dreaptă. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete ca cea dela No. 203, 205; adresa: fraților noștri și bunilor prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 206.

c. 1483—1495.

¹⁾ Dálnok, sat spre sudvest de Kézdi-Vásárhely, în Transilvania.

²⁾ Vezî No. arh. 160.

³⁾ Orig. саша дамнианс фини ласлъс.

⁴⁾ Un cunoscut boer al lui Vlad Călugăarul, fost vornic la 1483—93, mare vornic la 1494 și boer al lui Radu cel Mare la 1496—97. (Miletić, DR., p. 340 și urm. și mai multe doc. în arh. stat.)

CXXVII.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn al țării rumînești ¹⁾. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor mei prietenî, județului ²⁾ și celor 12 pîrgari din Brașov, și vă dați știre despre omul vostru ce a venit cu cartea voastră la domnia mea; domnia mea am cercetat și bine v'am înțeles ³⁾ pe milostivirea voastră despre toate. Decî despre aceea opreală ce s'a luat de către oamenii domniei mele, aceea toată s'a întors, cum a fost voea milostivirei voastre: tot așa să faceți și voi oamenilor și săracilor domniei mele, să aibă dreptate dela milostivirea voastră, căci așa trebuie ca oamenii voștri să aibă dreptate în țara domniei mele, iar oamenii domniei mele în ținutul vostru. Decî, va veni la milostivirea voastră sluga domniei mele jupîn Micul, pentru un cal pe care-l are la Hanăș Crețul, și să aibă dreptate dela milostivirea voastră, să nu i se ție calul fără dreptate și fără lege. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre, amin.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ ВЛАД ВОЕВОДА МЛСТНЮ БЖНЮ И ГОСПОДИНЬ; adresa: bunilor prietenî ai domniei mele, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh No. 160.

c. 1488—1495. — Cf. No. precedent.

CXXVIII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor noștri prietenî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și mă rog de domnia voastră pentru marfa ⁴⁾ ce a vîndut-o An-

¹⁾ Orig. ГОСПОДИНЬ ЗЕМАН ВЛАШКОН.

²⁾ Orig. СЖДЕМ.

³⁾ Orig. Г'ЕДАХ И ДОБРЕ РАЗСМЕХ.

⁴⁾ Orig. ИЗЕМ.

⁵⁾ Orig. ТОВАР.

ghel ¹⁾ Sașilor, domnia voastră să vă nevoiți ca să plătească Sașii marfa, căci este a domniei mele, și s'o plătească iute; iar domnia mea voiū face pe voea domniei voastre: și să vă gândiți domnia voastră că nimenea altul n'are nici o treabă cu acea marfă, ci să știe domnia voastră că toți ducații sînt ai domniei mele. Și vă rog ca pe niște bunți prieteni ai domniei mele, să vă osteniți ca să n'am nici o neplăcere întru nimic, ci să mi se plătească iute tot. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ ВЛАД ВОЕВОДА МНЛОСТІЮ КОЖІЮ ГОСПОДИНЬ; adresa: bunilor noștri prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 138.

c. 1483—1495.

CXXIX.

Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor mei vecini și prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Și după aceasta dau de știre domniei voastre despre acest sărac al meu că a cumpărat niște oi acolo la Brașov și i-a zis un om: Dă-mi un florin și te voiū duce prin altă parte, și l-a căbășit ²⁾; iar vameșii s'aū dus pe urma lui și i-aū luat oile 150, și florini 6. Decī povățuească-vă Dumnezeu, să nu-și pîarză dobitoacele, ci faceți-i lege dreaptă cu acel om ce l-a căbășit ¹⁾. Și Dumnezeu să vă bucure. — Tatul din Rîjnov ³⁾.

Monogram; pecete ștarsă; cerneală albăstrue ce bate în verde; adresa: prietenilor mei, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 195.

c. 1483—1495. — Atribuesc această scrisoare lui Vlad Călugărul,

---

¹⁾ Orig. ааггакъ; prob. Anghel din Tîrgoviște, al cărui fiu „Gergl“ făcea negoț pe la 1503 la Brașov (Quellen I, p. 5. Un Angel de Thargowistia ca exportator e citat și în socotelele anului 1545 Quellen III, p. 300.

²⁾ Orig. да га ест кѣбѣсал, що га ест кѣбѣсал; din ung. kábaság prostie. kábitni a prosti, bethören.

³⁾ Diacul.

pentru că ea are caracterelor paleografice ale jumătății a doua a sec. 15-lea. „Tatul din Rîjnov“ poate să fie identic cu „Tatul“ care pe la 1500 importează niște șele la Sibiu (Rechnungen I, p. 288). Un Tatul „de Rosnyo“ e pomenit și la 1538 în socotelele Brașovului (Quellen II, p. 561), probabil un altul. Pe la începutul sec. 16 găsim un „Tatully Petterr“ la Zizin (Quellen III, p. 4). Numele era foarte obicinuit și în Transilvania și în țara rumînească; în socotelele Sibialui și ale Brașovului se întâlnește destul de des prin sec. 16-lea.

CXXX.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea județului și pîrgarilor din Brașov multă sănătate, și ne închinăm cu dragoste domniilor voastre. După aceasta vă dăm de știre domniilor voastre pentru niște tîrgoveți ai noștri anume Nicula și Manglavit¹⁾, ce au umblat ca tîrgoveți și au fost și în Brețcu și s'au întălnit cu niște Moldoveni. Astfel, s'au tocmnit cu ei să le aducă oi din țara Moldovei, ca să le cumpere tîrgoveții noștri. Și s'au dus Moldovenii la Moldova și le-au adus 450 de berbeci. Și au așteptat tîrgoveții noștri 4 săptămîni în Budila, până ce s'au întors Moldovenii, și i-au chemat iarăși la Brețcu și le-au dat oile. Și era de față cu ei Albert din Budila, care le știe treaba. Și au întărbat tîrgoveții noștri pe Albert și pe alți oameni buni: putem fi slobozi cu această marfă? Iar ei le-au zis: duceți-va cu Dumnezeu slobozi, nu vă temeți de nimic, pe sufletele noastre. Astfel au plecat. Și cînd erau să ajungă la hotarul nostru la Drajna¹⁾ i-au ajuns 22 de oameni și le-au tăiat calea și le-au luat dobitoacele. Socotiți dar, vă rog, că nu e bine, fiindcă oamenii noștri nu sînt întru nimic vinovați. Poate vă este vinovat Albert sau Moldovenii, dar oamenii noștri sînt drepti. Vă rog deci, întoarceți-le marfa, ca să nu li se prăpădească. Și iată am trimes pe sluga noastră

¹⁾ Mil. greș. *ман гавент*.

¹⁾ Mil. *СДРЖАНА*, orig. *С ДРѦНА*^{*}; e Drajna din plaiul Teleajen.

Iștvan, ca să stea și el cu ei înaintea domniilor voastre. Iar dacă nu le-o întoarceți, socotiți [ce-o să fie], căci sînteți cuminiți.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: bunilor mei prieteni, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 134; Mil. No. 69 (atribuită greșit lui Vlad Tepeș).

c. 1488—1495.

CXXXI.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea bunilor mei prieteni, județului și pîrgarilor din Brașov, multă sănătate, și dau de știre milostivirei voastre despre acest sărac, anume Bobul din Sărata, care s'a jeluît înaintea domniei mele că l-a prădat Capotă ¹⁾. Deci vă rog, ca pe niște buni prieteni, să-i faceți judecată dreaptă. Asta vă rog, și Dumnezeule să vă bucure, amin.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ ВЛАД КОМКОДА МЛСТНЮ КЖНЮ И ГОСПОДИНЬ; adresa: prietenilor domniei mele, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 205.

c. 1488—1495.

CXXXII.

Io Vlad, voevod [și] domn. Scrie domnia mea multă sănătate cinstiților noștri frați și de aproape vecini, județului și pîrgarilor din Rîjnov, și după aceasta dau de știre domniei voastre, că a venit acest sărac al domniei mele anume Mihail și s'a jeluît înaintea domniei mele că i-ați omorît un nepot al lui, fără lege; astfeliu cînd au venit cinstiții pîrgari dela Brașov în solie, ne-am întocmit cu ei să i se plătească moartea aceluî om. Deci, întocmiți domnia voastră să i se plătească, căci ați omorît fără de lege un om drept. Și de

¹⁾ Vezi arh. No. 149 (=CXI). Într'un document din 15 Iunie 1498 se vorbește despre Ioan Capotă din Fintînele (arh. stat.).

nu i se plătește moartea, nu vom lăsa noi în întunerec moartea acestui sărac ce a perit, ci veți plăti domnia voastră. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; pecete mijlocie ca la No. 203, 205, 206 ; adresa : cinstiților frați și bunilor prieteni, județului și pîrgarilor din Rîjnov. — Arh. No. 207.

c. 1488—1495.

15. Radul IV cel Mare.

(1496—1508)

CXXXIII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn. Serie domnia mea fraților noștri cinstiți și bunilor noștri prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, dau de știre domniei voastre, pentru cele ce mi-ați imputat domnia voastră de lucrul drumurilor că le-aș fi închis: domnia voastră știți că, cîta vreme a fost în viață părintele meu Vlad voevod, el a avut pace cu înălțimea sa domnul craiul meu, iar cu domnia voastră a avut credință și jurămînt și frăție și prietenie: iar după moartea părintelui meu Vlad voevod, Dumnezeu să-l ierte. m'a dăruit Dumnezeu cu ținutul meu, cu țara rumînească. Și drumurile nu le-am închis, casă fac răzmiriță, ci le-am închis ca să ne putem păzi de vrăjmașul nostru Mihnea; căci e cam de mult¹⁾ decînd a venit el și umblă pe acolo printre voi. Decî, până ce va sta el acolo în ținutul Ardealului, noi nu putem slobozi drumurile. Știu că săracii sînt în destulă nevoie, dar cu drumurile neînchise noi nu ne putem păzi²⁾. Decî, să trimeteți domnia voastră la înălțimea sa craiul, ca să alunge de acolo pe vrăjmașul nostru și să nu stea nici în ținutul Ardealului, nici în alte

¹⁾ Orig. КЪДЕ БНА НЕК'НЕ.

²⁾ Orig. греш. НБ БЕЗ ПЪТОРЕ НЕЗАТВОРЕНЕ ЛН ННАКО НЕ МОЖЕМО ДА СЕ ПАЗИМО.

locuri dela margine, ca să putem și noi deschide drumurile, ca să se hrănească săracii în pace și în bună voie, căci eu am pace cu înălțimea sa craful, domnul meu. Și să ne dați domnia voastră știre despre acel vrăjmaș al nostru: unde este el acum, este la Temișoara, ori s'a dus la Budin? ¹⁾ Și atunci noi vom deschide drumurile. Și să știe domnia voastră de lucrul Turcilor, că sînt multe oști la Dîrstor și în toate părțile, dar n'aū de gînd să vie asupra domniei voastre, ci s'aū adunat să meargă în ajutor lui Ștefan voevod ²⁾. Domnia voastră știți cum m'am jurat eu cu domnia voastră; cît voiți fi în viață, să nu vă temeți domnia voastră că vor trece Turcii pe undeva în țara noastră, dela Severin și până la Brăila, ca să prade în țara domnului meu a înălțimei sale crafului. Și iarăși. Mesit-bașa ³⁾ este din nou cu oaste la Brăila. Și vă rugăm pe domnia voastră să ne dați știre de lucrul solilor noștri: unde sînt ei acum? Veți fi știind domnia voastră, căci vă vin mereu oameni de-acolo. Și orice va spune sluga noastră Bădea domniilor voastre, să se crează, căci sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre.

Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ РАДСА ВОЕВОДА МНЛОСТІЮ БЖІЮ Н ГОСПОДНУ; adresa obișnuită. — Arh. No. 272.

1497, Iulie-August, primele luni ale campaniei polone în Moldova. Se știe că Ștefan cel Mare a fost ajutat de Turci. Vezi literatura chestiunei la Iorga, Chilia și Cetatea-Albă, p. 172 și urm. Faptul nou ce reese din această scrisoare e că pe la 1497 Vlad Călugărul era mort. Dl. Iorga admitea că a murit abia la 1509. Studii și documente III, p. XL. Cronica sîrbească pune moartea lui la 1495. Iorga, l. c., p. 8.

CXXXIV.

Din mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie dōmnia mea cin-

¹⁾ Buda.

²⁾ Orig. да нас с помок стефанс воєводі.

³⁾ Mezet-pașa.

stițiilor noștri frați și bunți prieteni, județului crăesc¹⁾ și celor 12 pîrgari din Brașov. Cu multă sănătate mă închin domniei voastre, și vă dau apoi știre domniei voastre despre omul nostru cu numele Stanciul din Nămăești²⁾, că umblînd el cu un alt om pe calea dreaptă a Brașovului și ajungînd la Bran, voi ați pus mîna pe ei și pe unul l-ați spînzurat fără judecată³⁾, iar celuilalt i-ați luat șapte florini și l-ați pus apoi la chezășie⁴⁾, ca să mai plătească încă 10 florini, fără nici o vină. Dar dacă acest om ar fi vinovat, ca cel pe care l-ați spînzurat, cum de nu l-ați spînzurat și pe el, ci l-ați pus numai să plătească? Mă rog decî de domnia voastră să-i faceți judecată dreaptă, și să i se plătească banii ce i s'au luat, și să petreacă în pace, căci n'are nici o vină, ci e om drept. Îar dacă nu-i veți întoarce, noi nu vom lăsa pe omul nostru în pagubă, ci vom lua și mai mult dela un om al vostru. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre.

Monogram; pecetea perdută; adresa ca la No. 276. — Arh. No. 271.

c. 1503. — Stanciul din Nămăești pare a fi același cu „Stanczul de Compolung“ dela 1503 (Quellen I, p. 16).

CXXXV.

Din mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Serie domnia mea cinstițiilor noștri frați și bunți prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, dăm de știre domniei tale, că am trimes domnia mea pe sluga domniei mele Alecse la domnia voastră; decî mă rog de domnia voastră să-mi găsiți domnia voastră două cară, dar să fie mari și bătute cu fier, și cu co-

1) Orig. сѣдцѣ краевѣ.

2) Orig. нѣмѣштин.

3) Orig. безъ пѣрнша, fără pîrîș, fără pîră.

4) Orig. вне стѣ сложннѣ съ емца.

șuri și cu toate ale lor, și să fie nouă și bune și cum știți domnia voastră că sint de nevoe la drum; iar cît le va fi prețul, domnia mea am lăsat pe seama lui ju-pîn Alecese să plătească. Și mă mai rog de domnia voastră să-mi găsiți domnia voastră 6 blăni de pîntece de vulpe și de jder, cît va fi de nevoe pentru domnia mea. Așa să vă dați osteneală domnia voastră, iar noi vom face deasemenea pe placul domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Și tot ce are să vă spună Alecese, domnia voastră să credeți, căci sint cuvintele noastre adevărate.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ РАДѦ ВОЕВОДА МНОСТІЮ БОЖІЮ И ГОСПОДИНЬ ; adresa : cinstiților frați și prieteni, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 230 ; Mîl. No. 81 (atribuită greșit lui Radu cel Frumos).

1504. — Pun această dată presupunînd că cele două cară aū fost comandate cu ocazia mergerii lui la Turci, în acest an.

CXXXVI.

Din mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn. Serie domnia mea multă sănătate cinstiților noștri frați și bunți prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Și mă rog de prietenia voastră, ca de niște cinstiți frați și bunți prieteni, pentru acel om ce l-ați prins domnia voastră, pentru omul unchiului domniei mele, al părcalabului Gherghina. Sloboziți-l, pentru voea noastră, căci nu este el vinovatul; că vom afla noi pe cei ce vor fi făcut acei aspri ¹⁾ și-i vom pedepsi, cum li se cuvine după lege. Dar pe omul acesta ce l-ați prins sloboziți-l prietenile voastre, pentru voea mea. Iar în schimb va face și domnia mea pe voea domniei voastre cît voiți trăi. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre.

Monogram ; pecete ca la No. 276 ; adresa : cinstiților noștri frați și bunți prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 293.

¹⁾ Orig. анѢ кон бѣдѣ бчинили техъзи аспре.

c. 1503 — 1509. — Gherghina, pe care scrisoarea îl numește unchiu al domnului: „Щиѣ господарства ми прѣкълаабѣ гергине“, este Gherghina părcălabul cetății Poenari, „Gyrgina castellanus castrı de Poynar“ din tratatul dela 3 Dech. 1507 (Engel, Geschichte der Wal., p. 189, unde e cetit greșit „Gyrgiva“ și „Poyvar“), pomenit în acelaș an în socotelele Sibiului „banus sive Gergina porkolab“ (Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Hermannstadt I, p. 408). O slugă a lui importează mărunțișuri la Brașov în 1503 (Kyrkyna porkolab; Quellen I, p. 21). — Scrisoarea este interesantă și prin faptul că ne arată o falsificare de bani la începutul sec. 16-lea.

În documentele lui Radu cel Mare — și ni s'aŭ păstrat relativ multe dela dînsul — Gherghina nu figurează ca martor decît în tratatul dela 1507. — La 1501, Dechemvrie 15, Radul face o donație mănăstirei Nucetul, rezidită „de unchiul său, jupîn Gherghina mare părcălab“ (arh. stat., Nucetu XX, 1 [traducere veche]). El era părcălab încă din timpul lui Vlad Călugărul: într'un doc. dela Vlad VI (29 Dech. 1532) se vorbește de o moșie cumpărată în zilele lui Vlad Călugărul dela Gherghina părcălabul (arh. stat., mănăst. Valea XVI, 2). Slujise și lui Basaraba cel Tînăr: jupîn Gherghina în doc. din 1480/81 (Venelin, p. 111).

CXXXVII.

Din mila lui Dumnezeu domnul I o R a d u l, voevod al țării Ungrovlahiei. Serie domnia mea multă sănătate cinstiților noștri frați și prietenî și de aproape vecinî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Și după aceasta, daŭ de știre prieteniei voastre: aduceți-vă aminte domnia voastră de jurămintele și de tocmelele și de prietenia ce am avut între noi, și ce veți afla domnia voastră din părțile acelea și dela domnul meu craiul, dați-ne de știre, și țineți-ne în cinste și cu lucruri alese. Tot așa și noi, tot ce vom afla din părțile turcești, vom da de știre prieteniei voastre, știri curate și alese, cum a fost și până acuma între noi. Dar acum nu de mult ne-a venit un om al nostru dela vadul dela Genune și ne-a spus că a sosit voevodul Ardealului printre voi la Sibiŭ și cu multe oști, și că a trimes să cerceteze vadul și să-î dreagă drumul. Nu știm de ce vrea să se apuce. Deci vă întrebăm pe prietenile voastre: ce gînd o fi

avînd și ce va fi vrînd să facă, de s'a apropiat de noi, și cîtă oaste are și de ce vrea să se apuce? Detoate pe ales și curat și adevărat să-mi trimeteți vorbă prieteniile voastre prin sluga domniei mele, ca să știu. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie cu legenda: † ІО РАДѦА КО[ЕВОДА ЛНА]ОС-ТІЮ КЖІЮ ГОСПОДНН; adresa: cinstiților noștri frați și prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 276.

1507—1508. — Voevodul Ardealului petrecea prin Dechemvrie 1507 și Ianuarie 1508 la Sibiu. Rechnungen I, p. 444—495.

CXXXVIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn. Scrie domnia mea județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și dau de știre domniei voastre: noi am fost avut și am fost legat între noi frăție și prietenie pe viață și nu de mult mi-ați trimes veste bună, cum că v'a dat înălțimea sa domnul craiu Branul. Ne-a părut bine de asta; dar mai bine ar fi fost să-l fi ținut voevodul Ardealului decît voi, căci nu e multă vreme decînd niște tîrgoveți și săraci ai noștri au venit acolo la Brașov, la tîrg, și după ce și-au tîrguit, ei și-au plătit vama unde plătiseră și până atunci, dar cînd au voit să iasă afară din cetate prin poartă, voi ați pus oameni de-ai voștri la poartă, de le-au ținut drumul și le-au descărcat la toți mărfurile și le-au risipit mărfurile și i-au căutat fără lege; și mergînd de acolo mai departe pe cîmp, aproape de munte, s'a pus oamenii domniei voastre iarăși înaintea lor și iarăși le-au descărcat și le-au risipit mărfurile la toți și i-au bătut ¹⁾ și le-au adus mare supărare pe capetele lor; mergînd apoi mai departe, cînd au ajuns sub cetatea Branului, cei de acolo iarăși le-au descărcat și le-au răsturnat mărfurile și iarăși i-au bătut; pe unii i-au desbrăcat, iar

¹⁾ Orig. **шн. лех сѣ**, prob. **биле нх сѣ** (hîrtia e ruptă puțin).

altora le-aŭ luat caii. Nicî odată până acum acest obiceiŭ n'a fost. Decî să ştie domnia voastră: să nu vă pară rău, dacă voiŭ închide toate drumurile pe unde umblaţi, drumul Dîmboviţei şi drumul Prahovei şi drumul Teleajenului, ca să nu mai umble oamenii. Căci nu vreaŭ să mi se jeluească tîrgoveţii şi săracii, cum s'aŭ jeluit până acum, că n'aŭ dreptate, nicî lege. Vorbe bunę îmi vin [destule] dela voi şi dela voevodul Ardealului, dar vede domnia mea ce fel [de oameni] sînt capetenile voastre, care îmi ridică vrăjmaşi şi neprieteni asupra capului meu. Astfeliŭ, nu ştiu ce are să iasă din treaba aceasta şi în ce chip priviţi domnia voastră la ea, şi cum are să iasă lucrul la urmă. Şi Dumnezeuŭ să vă bucure.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ РАДЪА КОЕВОДА МИЛОСТІЮ КОЖІЮ И ГОСПОДИИ. — Arh. No. 252.

1508, Fevruarie sau Martie, cîteva săptămîni înainte de moartea lui Radu cel Mare care s'a întîmplat pe la începutul lui Aprilie 1508. Cedarea Branului, de care vorbeşte el, s'a întîmplat la 25 Ian. 1508: regele Vladislav a zălogit atunci Braşovenilor şi ţării Bîrsei domeniul acestei cetăţi pentru suma de 6500 fl. Voevoziŭ Ardealului ţineaŭ să-l stăpînească ei, ca să-l poată da cînd unuia cînd altuia dintre nobiliŭ unguri, după interesele momentului, cum a făcut d. p. mai tîrziu Zápolya. La 22 Mai 1513 Vladislav confirmă din nou pe Braşoveni în posesiunea Branului. G. D. Teutsch, Geschichte der sieb. Sachsen, 1894, p. 145—146.

CXXXIX.

Din mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod şi domn al ţării Ungrovlahiei. Scrie domnia mea multă sănătate fraţilor noştri cinstiţi şi bunilor noştri prietenî, judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov. Şi după aceasta, vă dau de ştire domniei voastre pentru lucrul acestui sărac al nostru, feciorul lui Hacîcu dela Rîmnic, cum a venit înaintea noastră şi s'a jeluit că are un datornic acolo la Braşov, pe Blîume ¹⁾ Hanăş. Dar Blîume Ha-

¹⁾ Un „Blymen“ din Neustadt (în ţara Bîrsei) se citează în socotelele Braşovului la 1526; Quellen II, p. 20. Cf. No. arh. 473 (Regestele).

năș e mort, însă nevasta și copiii lui au rămas în viață. Decă vă rugăm pe domnia voastră, ca pe niște prieteni, să-i faceți judecată dreaptă, ca să i se plătească acestui sărac al nostru, căci el a plătit Evreului, dela care luase marfa; avut-a oră n'a avut, el și-a vîndut și casele și viile și tot cum a putut și s'a plătit; căci la noi e obiceiul: nu plătește bogatul, ci plătește datornicul ¹⁾). Știu că acest obicei este și la domnia voastră, dar știu că el a fost și mai înainte cu cartea domniei mele la domnia voastră, și domnia voastră nu i-ați făcut dreptate. Vă rog dar pe domnia voastră: nu pot să rămîie oamenii noștri mereu de pagubă și să vie mereu plîngîndu-se împotriva domniei voastre că nu le faceți dreptate și nu li se plătesc datoriile; nu putem lăsa pe săracii noștri în așa val. Așa dar, să i se plătească acestuia, ca să nu mai vie să se plîngă de nedreptate din partea domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure.

*Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ РАДЪА ВОЕВОДА МНАОСТІНО
ВЖНЮ И ГОСПОДИНЪ; adresa: cinstiților noștri frați și bunți prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 264; Mil. No. 79
(atribuită greșit lui Radu cel Frumos).*

1496—1508.—Scrisoarea, pecetea și monogramul se asemănă cu celelalte scrisori ale lui Radu cel Mare; o atribuiu și pe aceasta lui, fără să-i pot fixa o dată precisă.

CXL.

Din mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea cinstiților noștri frați și prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și vă dau de știre domniei voastre pentru cele ce mi-ați încredințat și mi-ați scris și carte: domnia mea v'am înțeles bine de lucrul omului vostru anume Neagoe, că a avut o femeie în țara domniei voastre și-a mai avut o altă femeie în țara domniei mele,

---

¹⁾ Orig. НЕ ПЛАТИТ БОГАТА, НО ПЛАТИТ ДАЛЪЖНИКА, ceeace înșamnă că nu există represalii.

și nu e lege, cum ați zis și domnia voastră, ca să aibă omul două femei; astfel, dacă el ar fi în viață, și domnia mea și voi l-am judeca după lege; dar el e mort. Și așa, fratele lui i-a luat averea ce a avut. Omul acela a avut însă fii cu femeea pe care a avut-o în țara domniei mele, și fratele lui zice că acei fii nu sînt dela el. Așa dar, să se jure fratele lui înaintea voastră, cumcă acei fii nu sînt dela el, sau să se jure femeea că acei fii sînt dela el. Și astfel să cercetați domnia voastră și să le faceți domnia voastră judecată dreaptă. Și Dumnezeu să vă bucure, amin.

Monogram; pecete mijlocie, ștearsă; adresa obișnuită. — Arh. No. 255.

1496—1508.—Atribuiți această scrisoare lui Radu cel Mare, fiindcă caracterele ei paleografice denotă sfîrșitul sec. 15-lea; ea e din aceeași epocă cu No. 230, 233, 242, 252, 257, 264, 271, 272, 276, 281, 283, care toate sînt dela Radu cel Mare; monogramul samănă deasemenea la toate acestea. O scrisoare interesantă, care fără criteriile paleografice n'ar putea fi datată nici măcar cu aproximație.

16. Mihnea I.

(Mai 1508—1510)

CXLI.

Cu mila lui Dumnezeu Io Mihnea, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea cinstiților noștri frați și bunii prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate poftim domniei voastre. Și după aceasta, dau în știrea domniei voastre: aduceți-vă aminte domnia voastră de vremea cînd m'a fost lăsat între domnia voastră și am lăcuit și trăit cu părinții mei, precum știu cei ce sînt mai bătrîni dintre voi, până ce a dat domnul Dumnezeu și cu voința dumnezească m'am făcut domnia mea domnul țării rumînești. Și din ceasul în care m'a adus Dumnezeu în țară, domnia mea am nădăjdut că vă

veți bucura și domnia voastră de binele nostru, cum s'aū bucurat și alți vecini ai noștri, ce sînt împrejurul nostru. Și dela toți m'aū venit oameni trimeseși cu vorbe bune și cu prietenie și cu vecinătate, numai dela domnia voastră nu m'a venit nici un om trimes de domnia voastră cu vre-o veste sau vre-o vorbă prietenească. Nu știm ce vreți să faceți domnia voastră, de nu voiți să vă trimeteți oamenii la noi. Domnia voastră știți bine, că decînd m'a miluit Dumnezeu și decînd cu voința dumnezească toată țara este sub mîna domniei mele, domnia mea nu m'am silit să fac nici un rău domniei voastre sau țării domniei voastre; am dorit domnia mea să trăim în bună pace și în prietenie, cum ați fost domnia voastră și mai nainte cu cei ce aū fost înaintea noastră. Și-apoi am îngăduit domnia mea și am deschis și am slobozit drumurile, ca să umble săracii și să se hrănească în pace și în liniște, ai noștri ca și ai voștri, și să fie o țară ca și alta. Iar domnia voastră ați trimes și ați închis drumurile și ne-ați spus și ne-ați poruncit, că nici un om dintre ai noștri n'are să vie la domnia voastră; iar pe cei ce ne sînt vrăjmași și neprieteni, domnia voastră îi țineți printre voi, și la voi ei se întăresc cu oameni de-ai voștri. Mai vedem la domnia voastră că începeți a face lucruri ce n'ar trebui să fie între noi, căci ce se începe cu rău, cu rău se sfîrșește. Vezi, dobitoacele domniei voastre sînt toate prin plăurii, și domnia mea ar putea să vă facă pagubă, dar domnia mea nu vrea, căci nu vi sînt dator cu nici un rău. Oamenii voștri pasc prin plăurii și umblă slobozi, iar pe oamenii noștri voi îi alungați. Deci lăsați-vă de ce a fost până acuma și uitați-vă domnia voastră la ce are să fie mai pe urmă; căci Ungurii și acele oști o se plece, iar domnia voastră sînteți nevoiți să trăiți cu noi în vecinie și în megeșie ¹⁾. Vă rugăm deci pe domnia voastră, ca pe niște cinstiți prietenii și de aproape ve-

---

¹⁾ Orig. н њ сѣсѣдство н мѣщанство.

cini, să-mi trimeteți măcar veste curată și adevărată despre acele oști: ce vor să facă și ce au de gând? Și apoi, despre Ioja și despre voevodul Ardealului ¹⁾: ce sînt ei și unde și cum sînt? Căci domnia mea vrea să-mi trimet oamenii domniei mele la ei. Mă rog de domnia voastră să-mi trimeteți despre acestea știre adevărată, dar acum cît mai iute și prin sluga noastră Mihail. Și gîndiți-vă domnia voastră că nici un rău n'ați văzut până acum dela noi. Și Dumnezeu să vă bucure pe domnia voastră.

Io Mihnea voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ilisibilă; adresa: fraților noștri cinstiți și buni prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 324: Mil. No. 110.

1508.

CXI.II.

Din mila lui Dumnezeu Io Mihnea, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea cinstiților noștri frați și buni prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate domniei voastre. Și după aceasta, dăm de știre domniei voastre de lucrul cerii, că orî de cîtă ceară ați avea nevoie domnia voastră, domnia voastră să știți că ceară e destulă gata la Cîmpulung. Astfeliu, orî cîtă v'ar trebui domniei voastre și orî pentru cît, domnia voastră să vă trimeteți oamenii la Cîmpulung și să încarce ceara. Și de nimic să nu vă temeți, căci domnia mea vă va face ispravă până ce veți trece ceara dincolo de plaiu, la locul domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecetea ruptă; adresa ca la No. 324. — Arh. No. 323; Mil. No. 111.

1508—1509.

---

¹⁾ Orig. ЗАРАДІ ІУЖЕ Н РОЕРОДС ЕРДЕЛСКОМЪ; la Mil. lipsește n. Jozsa de Som era comite de Timișoara.

17. Vlad IV cel Tânăr sau Vlăduță.

(1510—1512)

CXLIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scriem iubitului și prea iubitului meu vecin și prietenilor mei vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, vă grăește domnia mea: cu voea lui Dumnezeu și din porunca cinstițului împărat sînt domn al țării rumînești, în scaunul părintelui domniei mele. Deci, vor veni acolo cinstiții boeri ai domniei mele jupîn Rădicî mare portar și jupîn Dragomir vistier, ca să vă aducă colac domniilor voastre pentru bucuria domniei mele și pentru frăția noastră; și să mă primească domnia voastră și pe mine cu bine, și să aibă slugile domniei mele mai sus scrise cinste din partea domniilor voastre. Și de-aci înainte, precum părintele domniei mele a avut întocmire cu domnia voastră, tot așa vrea și domnia mea să ne întocmim, și încă și mai tare. Și Dumnezeu să vă bucure, amin. Scrisu-s'a în luna lui Iunie în 4.

Io Vlad voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea ștearsă; adresa: cinstiților și bunilor mei prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 161.

1510.— În documentele ce le cunosc dela Vlăduță nu sînt citați Rădicî și Dragomir. Rădicî este de bună samă acelaș cu „Radicza de Thargovistia“ dela 1521. Quellen I, p. 341, 343.

CXLIV.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor mei vecini și prieteni de aproape, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Și după aceasta, daŭ de știre domniei voastre că am trimes la domnia voastră pe credincioasa noastră slugă pe Iștvan pitarul și am trimes prin el aspri

1000, să-mi cumpere arcuri și săgeți și tolbe¹⁾. Deaceea vă rog ca pe niște credincioși și vechi prieteni, să nu-l bîntuească nimenea pentru cele ce poftim, ca să le dăm voinicilor. Și ce va spune domniei voastre cu dreptate, să credeți; sînt vorbele mele. Și să înmulțască Dumnezeu zilele domniei voastre.

Monogram ; pecete mijlocie, ilisibilă ; adresa : bunilor mei vecini și prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 132.

c. 1511. — Iștvan pitarul este „Stephan pitar“ din tratatul dela 1511 cu Brașovenii (arh. Brașovului, pergament No. 742).

CXLV.

Cu mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn al țării rumînești²⁾. Scrie domnia mea cinstului și bunului nostru prieten, județului și vecinilor de aproape, celor 12 pîrgari din Brașov și multă sănătate poftim domniei voastre. Și după aceasta, vă grăește domnia mea pentru lucrul jupînului Sava din Tîrgoviște și al Neacșului din Cîmpulung³⁾, care aū acolo oarecare datorie de demult și nu este plătită. S'aū judecat mai nainte și la craiul și la cele șapte scaune și peste tot, și li s'a hotărît să li se plătească, dar până acum nimic nu li s'a plătit. Deaceea vă rog ca pe niște prieteni, să aibă acești oameni ai noștri judecată dreaptă dela domniile voastre și să li se plătească datoria. Caci să știți că nu vreaū domnia mea nici de cum să las pe oamenii domniei mele în pagubă. Acestea le daū în știre domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris Dechemvrie în 21.

Io Vladu⁴⁾ voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, cu legenda : † сѣн печат ѡв владѣ конрода младѣи и гнк ;

1) Orig. кѣкѣри; grec. κουκουρόν cucurum=φουρέτρα; germ. Köcher.

2) Orig. господинъ влашки.

3) Vezi scrisorile lui Neagoe Basaraba și cele boerești.

4) Vezi nota 1 dela No. următor.

adresa: bunilor noștri prietenî și vecinilor de aproape, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 142.

1510—1512.

CXLVI.

Din mila lui Dumnezeu Io Vladu¹⁾ voevod și domn al țării rumînești²⁾. Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenî și de aproape vecinî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate vă poftesc domniei voastre. Și după aceasta vă grăește domnia mea de lucrul săracilor și haracearilor³⁾ domniei mele, anume al Dragoslăvenilor⁴⁾, care au venit înaintea domniei mele și mi s'au plîns că le-ați luat niște oi. De ce să-i prădați fără știrea domniei mele și pentru ce vină? Decî vă grăește domnia mea: să le întoarceți toată prada, și să nu se mai facă de voi, căci vă rog ca pe niște prietenî ai domniei mele. Iar dacă nu le veți întoarce prada, domnia mea le va da voie să-și ia și mai mult din țara voastră. dela oamenii voștri. Asta vă grăește domnia mea. Și Dumnezeu să vă bucure. Seris în luna lui Ianuarie 22.

Monogram, ca la No. precedent; pecete ilisibilă; adresa: scriem cinstiților și bunilor noștri prietenî și de aproape vecinî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 135.

1510—1512.

18. Voïca, doamna lui Mihnea I.

(1511)

CXLVII.

Din mila lui Dumnezeu Io Mihnea, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei, și cu Voïca, din

¹⁾ Orig. владу (= владѣ); tot așa în monogram.

²⁾ Orig. господинь влашки.

³⁾ Orig. харачари = haraceari, stringători de haraciū; cf. neobulg. харачаринъ.

⁴⁾ Orig. драгславѣни.

mila lui Dumnezeu doamnă, cari amîndoi împreună am stăpînit în țara rumînească. Decî eû, doamna Voica, scris-am această carte a mea, fiindcă domnul meu Mihnea voevod aû fost trimis din țara rumînească niște argint și aur în mînile județului și celor 12 pîrgari din Brașov, ca să-i facă cești de argint aurite 24 pentru fiica sa Rucsanda, ca să-i fie de zestre. În urmă, l-aû ajuns pe domnul meu moartea ¹⁾, în mijlocul cetății Sibiului; și am trimis la înălțimea sa craiul pentru acele cești din Brașov, și înălțimea sa craiul a poruncit și a trimis cărți județului și celor 12 pîrgari din Brașov, ca să mi se dea ceștile în mînile mele. Decî aceștia mî-aû dat în mînile mele 23 de cești, iar de o ceașcă care lipsește ²⁾ ei aû dat socoteală că a luat-o mai nainte Mircea ³⁾. Decî am primit în mînile mele 23 de cești, și în locul ceștilor ce am primit daû această carte a mea și o altă carte înălțimei sale craiului, ca județul și pîrgarii din Brașov să fie slobozi și liniștiți din partea acestor cești. Scrisă în luna lui Septembrie în 7, anul 7020 (=1511).

Pecete mică, cu legenda : конка миѡнега госпожда și la mijloc o figură ce nu se mai recunoaște; fără monogram și fără adresă; în dosul scrisorii data contemporană 1511.

19. Mircea pretendentul, fiul lui Mihnea I.

(1511—1513)

CXLVIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și închinăciune cu dragoste tuturor cinstiților și prea iubiților și dragilor și bunilor mei prieteni, județului și celor 12 pîr-

¹⁾ La 13 Martie 1510.

²⁾ Orig. що си псат, Mil. пїат, prob. greșală, în loc de липсат.

³⁾ Orig. ѡни такои мѡ дадош[е] разлог, како ест прекарна миѡче та ест ѡза; ed. Mil. e aci greșită.

gară din Braşov. Şi după aceasta, vă mulţămesc domnia mea şi vă prea măresc¹⁾ pe domnia voastră pentru liniştea şi cinstea ce am avut dela domnia voastră acolo, în nevoea şi în neputinţa mea; căci am trăit domnia mea liniştit şi cinstit de domnia voastră; şi domnia mea şi slugile domniei mele au fost liniştită şi cinstită la domnia voastră, de cătră domnia voastră. Numai să dea Dumnezeu să pot face şi domnia mea cinste domniei voastre, căci numai Dumnezeu poate să plătească domniei voastre binele ce mi-aţi făcut domniei mele. Şi după aceasta, vă dau de ştire domniei voastre şi despre avutul nostru şi despre acele ceşti, ce le avem acolo la domnia voastră. Domnia voastră ştiţi bine în câte rînduri le-am cerut să mi le daţi; şi cînd a venit viţavoevodul, iar le-am cerut să mi le daţi, însă domnia voastră nu mi le-aţi dat. Şi acum cînd a venit solul craiului, domnia mea le-am cerut din nou să mi le daţi, dar domnia voastră n'aţi vrut să mi le daţi, ci aţi zis domnia voastră: iată nu putem să le dăm domniei tale, căci ne-a venit o carte dela înălţimea sa craiul, ca să le dăm doamnei maicii domniei tale Voicii. Astfel domnia voastră nu mi le-aţi dat până acum nici mie nici maicii domniei mele doamnei voevodese, ci vedem că le ţineţi la domnia voastră. Decî vă grăeşte domnia mea domniei voastre: daţi-le în mîna maicii domniei mele, doamnei Voicii, ca şi cum le-aţi da în mîna domniei mele; căci dacă le-aţi da în mîna domniei mele, ar fi tot atîta, ca şi cum ar fi în mîna doamnei, căci doamna nu-mi opreşte mie nimica, ci să ştiţi bine domnia voastră că mă ţine ca pe un fiu al ei, născut din inima ei, şi tot aşa o ţin şi domnia mea pe dînsa şi o ascult, ca şi cum m'aş fi născut din trupul ei. Şi Dumnezeu să vă bucure pe domnia voastră.

Io Mircea voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, stricată; fără adresă; scrierea: cursivă. — Arh. No. 22.

1511. — Cf. scrisoarea Voicii din 7 Sept. 1511 (No. precedent.)

¹⁾ Orig. захрававам и лик имам.

CXLIX.

Îubita mea maică, doamnă Voico,

Prea lumnatei și cinstitei maicei mele iubite, doamnei Voica, cu multă sănătate și cu dragoste se închină domniei tale prea lumnate fiul domniei tale Io Mircea voevod. Și-ți dau de știre domniei tale, precum un fiu maicei sale, că cu voința lui Dumnezeu sînt în viață și sănătos, cu toți voinicii, și să dea Dumnezeu și prea curata, ca această scrisoare a mea să te găsească în sănătate și fericire, în veci amin. Și iarăși, iubita mea maică, știut să fie domniei tale, pentru vestea ce mi-ai dat domnia ta, că astăzi a sosit vremea aceea și am ieșit din Brașov și am ajuns la acest loc, căruia îi zice cetatea Cohalmului ¹⁾. Deci mă rog de domnia ta. să dai ce mi-ai făgăduit în minile boerului nostru jupîn Dragomir logofătul, iar el să-mi aducă în minile mele, și apoi împreună să ne rugăm de domnul Dumnezeu nostru pentru moșia noastră, căci ne-a venit veste bună din țara rumînească. Și ne rugăm și acum lui Dumnezeu, căci dacă oamenii ne vor fi credincioși, domnia ta nu mă vei cinsti de geaba; ci roagă-te la Dumnezeu pentru mine, iar eu te voi avea pe domnia ta în locul părintelui domniei mele, a lui Mihnea voevod, Dumnezeu să-i ierte sufletul. Pe credința și pe sufletul meu. Și Dumnezeu să-ți înmulțască anii domniei tale, amin.

Monogram ; pecetea ruptă ; fără adresă. — Arh. No. 14; Mil. No. 116.

1511.

CL.

Îubita mea maică, doamnă Voico,

Cinstită și iubită maică, doamnă Voico, multă sănătate și adîncă plecaciune cu dragoste ți-aduce domniei tale fiul domniei tale Io Mircea voevod. Și iată

¹⁾ Orig. τοχαλμς, greș. în loc de κοχαλμς, Cohalmul.

îubita mea maică, trimis-am la domnia ta pe credinciosul nostru boer, pe jupîn Dragomir logofătul, cu cele de trebuință ale noastre. Și mă rog de domnia ta, ca de maica mea îubită, povățuească-te Dumnezeu pe domnia ta, să nu mă ții altfel decît ca pe un fiu născut din trupul domniei tale, căci am să te țin și eu pe domnia ta, cît voi trăi, în loc de părinte. Și mă rog de domnia ta, ca de maica mea cea îubită, povățuească-te Dumnezeu pe domnia ta, să nu mă părăsești, ci să-mi dai aspri 300,000, să adun oameni, căci să știi domnia ta că se jură toți pe capetele lor că vor să plece cu mine, și mă iaă pe răspunderea lor, că mă vor așeza în țara rumînească. Și apoi mî-a venit veste bună și din țara rumînească, dela boeri și dela săraci, că toată țara are să mi se închine, măcar cu o sută de oameni de m'ăș duce. Iar pentru cealaltă veste din țara rumînească, îți va spune din gură jupîn Dragomir logofătul. Și să știi domnia ta, că am jurat pre sfînta evanghelie și cu toți boerii, eu însumi și jupîn Stoica vornicul și jupîn Dragomir logofătul și jupîn Radul și cei doi frați ai unchiului meu și jupîn Radoe comisul și jupîn Boica și Costea vistierul și jupîn Radul paharnicul. Și cum mi s'au jurat ei aci, așa se va jura și jupîn Dragomir logofătul înaintea domniei tale, că de-mi va da Dumnezeu, îți voi plăti cu vîrf ce vei cheltui domnia ta cu mine, și toată visteria va fi pe mîinile domniei tale. Și noi din vorba domniei tale nu vom ieși și peste vorba domniei tale nu vom trece, ci-mi vei ținea loc de părinte; iar de nu voi izbuti și voi pierde aspri ¹⁾, atunci tot ce am, mult puțin, seule dela părintele meu, tot am să vînd și să-ți plătesc aspri domniei tale. Și nu te voi lăsa pe domnia ta și pe sora mea Rucsanda în pagubă și jale, căci știu eu cîte rele ai pățit domnia ta până ce ți-a dat Dumnezeu

---

¹⁾ Orig. are în toate aceste locuri 1 pl.: *нзлззна, чинна, кем, кем*, nu a treia sg., ca în ed. Mil.

ceva. De aci înainte domnia ta n'ai să mai ajungi la cine știe ce stare ¹⁾; dar cine e voinic, nu moare de foame. Iar dacă voiți peri și eu, m'am legat cu jupîn Dragomir logofătul, că orice aș avea ²⁾, mult puțin, la maica mea ³⁾, să ia tot și să dea la mîna domniei tale. Și iarăși, pentru vorba ce mi-ai trimis domnia ta prin Staico, ca să mergem mai întiiu la craiul, apoi craiul nu este pe aproape, ci e în altă țară și nici într'un an n'aș putea să merg și să mă întorc ⁴⁾, iar cei din țara rumînească mă zoresc. Îmi dau zor și Săcuii și-mi zic că de craiul să n'avem frică de loc, căci n'are să se mînie; jupîn Stoica vornicul a luat asupra sa, că din partea aceasta nu voiți avea nici o grije, căci a întocmit el acest lucru cu craiul. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei tale, cu toți ai tăi, amin.

Pecetea ruptă; fără monogram. — Ark. No. 18; Mil. No. 115.

1511.

CLI.

Io Mircea, voevod și domn, serie pîrgarilor Brașoveni sănătate și bucurie. Să vă fie în știre, că ne-a dat domnul Ianăș voevod niște arme în orașul vostru; decî trimet acolo pe sluga noastră credincioasă Radul, iar pe voi să vă povățuească Dumnezeu să nu ne întîrziati; așa e vorba domnului Ianăș ⁵⁾ voevod. Și vă mai rog ca pe niște oaspeți și vecini de aproape ai noștri, cinstiți-mă și dela voi cu ceva arme, ca să slujim iarăși împotriva păgînilor, căci ne-am jurat în drumul acesta; iar noi vă vom mulțami. Și Dumnezeu să vă dea sănătate. Scris în Cuculvar ⁶⁾, luna lui Ianuarie 22 ⁷⁾.

¹⁾ Orig. не имаш ти ни с ни едно станы да ти донде; Mil. „станс“.—
 * este înlocuit deseori cu γ = s în ed. Mil.

²⁾ Mil. greș. имат; orig. имам.

³⁾ Cea adevărată.

⁴⁾ Orig. да идем и да се вратим; Mil. донде и да се вратим.

⁵⁾ Ioan Zápolya.

⁶⁾ Kükülö-vár, Cetatea de Baltă.

⁷⁾ Orig. мца гн. .кк., ce lipsește în ed. Mil.

Adresa: pîrgarilor din Braşov; fără monogram şi fără pecete. — Arh. No. 13; Mîl. No. 119.

D-l Iorga pune această scrisoare în 1513. Pretendenţi domneşti. în sec. XVI-lea, Bucureşti 1898 [Extras din analele Acad. Rom., Seria II, Tom. XIX, memoriile secţiunii istorice], p. 68.—Mircea petrecea în Ardeal încă de pela 1508—1509 (Rechnungen I, p. 496, 530, 543). Încercarea lui de a alunga din tron pe Vlăduţa era cunoscută din Engel, Geschichte der Walachey, p. 196; tot ce se poate şti astăzi despre el. e adunat de d. Iorga, l. c., p. 68—70.

20. Basaraba IV Neagoe.

(1512—1521)

CLII.

Io Basaraba voevod, cu mila lui Dumnezeu domn al ţării rumîneşti¹⁾. Scriem cinstiţilor şi bunilor noştri prietenî, judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov, şi multă sănătate poftim domniei voastre. Şi după aceasta daui de ştire domniei voastre de lucrul aceluî om al domniei voastre ce a fost prins ca iscodă la noi²⁾, iar domnia voastră aţi trimes din nou cerîndu-l şi zicînd că l-aţi trimes domnia voastră în această slujbă. Noi grăim însă domniei voastre: dacă l-aţi trimes, el n'a umblat în slujba voastră, ci s'a unit cu vrăjmaşii noştri ce sînt pribegî şi a furat caii săracilor şi s'a dus apoi la Miloş, fiul lui Mihnea, şi-a luat cărţi [dela el] şi le-a purtat prin ţara noastră pe la boerî. Dacă aceasta e cu ştirea domniei voastre, e bine; vă mulţămesc că ne-aţi fost aşa prietenî³⁾. Noi ne nevoim cu dreptate faţă de domnia voastră şi ne oheltuim averea, ca să aveţi pace, iar voi trimeteţi oamenî de-ai voştri la vrăjmaşii noştri prin alte ţări şi vă uniţi cu ei. Nu v'a fost destul că ne-aţi trimes în vara aceasta domn peste cap, şi nu vă

¹⁾ Orig. гнъ влѣшкн.

²⁾ Orig. що естъ с насъ съхвѣтенъ неходъ.

³⁾ Orig. ере ни есте вѣданъ како тенъ приятелн.

este destul că hrăniți cu pînea voastră pe vrăjmașii noștri, ci ați trimes și prin alte țări, să-mi aduceți vrăjmași pe cap. Vă mulțamesc domniilor voastre, dacă este cu știerea domniilor voastre; vom ști și noi ce fel de prietenî ne sînteți. Și ne-ați trimes vorbă să nu ne grăbim a-l omori, ci să cercetăm bine lucrul lui. Decî, am trimes iarăși pe urma lui, și dacă vom afla acum din nou că a umblat astfel, să știți domnia voastră că-l voi pune într'o țapă cît mai înaltă; altfel n'are să fie; iar dacă îl vom afla om drept, îi vom da drumul și va veni iarăși la domnia voastră. Iar domnia voastră, dacă ne veți face niscaiva vorbe către voevodul Ardealului sau către înălțimea sa craful, apoi și noi avem limbă, și vom arăta și noi cum l-am prins. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii domniei voastre, amin.

Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea ruptă; adresa obișnuită. — Arh. No. 66.

Scrisoarea aceasta, după caracterele ei paleografice din sec. 16-lea, pare a fi din primii ani ai domniei lui Neagoe Basaraba, 1512—17. Miloș, fiul lui Mihnea (al celui omorît la 1510 în Sibiu) trăia pe la 1508 — 1509 în Brașov; dela el a rămas „catastihul de scule“ scris între 25 Aug. 1508 și 4 Mai 1509 de un om al casei lui și publicat, nu tocmai exact, de Miletic în *Novi vlahobulgarski gramoti*, p. 33—42. El e numit aci „voevod“: за дѣламе милош конрода, p. 35; дѣламе конрода, p. 36; ct. p. 39, 40, 42; e însoțit de multe slugi (момци) și de un boer Dragan, care ar putea să fie marele spătar al lui Vladislav dela 11 Iulie 1523 (arh. stat., ep. Rîmnicului LXXVIII, 1) și 24 Iulie 1524 (Arh. ist. I, 1, p. 104), marele logofăt al aceluiași din 30 Mai 1525 (arh. stat., Tismana LVIII, 9); în documentele lui Radu dela Afumați el nu figurează și aceasta mă îndeamnă a crede că este identic cu postelnicul Drăgan care omoară pe acest domn (Constantin Căpitanul, *Istoriile domnilor țării rumînești*, ed. Iorga, București 1902, p. 50); e natural dar să-l găsim postelnic la Moise vodă în 11 Fevruarie și 31 Oct. 1529 (arh. stat., Tismana VIII, netrebnice; Venelin, p. 145); de-aci nainte nu-l mai întîlnim în documente.

El conduce, în timpul lui Moise, trupele rumînești în Ardeal (Hurmuzaki XI, p. 851, nota 1). Două notițe din socotelele Brașovului pe an. 1522 arată vechile legături ale lui cu comuna: ea îi trimete în acest an niște daruri pentru nunta lui (Quellen I, p. 445, 452).—Omorul de care se vorbește în scrisoarea lui Neagoe, arh. No.

65, pare a fi fost pricinuit de Drăgan și oamenii lui Miloș. Asupra încercării acestuia de a intra în țară și a răsturna pe domn, nu cunosc nici o știre. Cf. Iorga, Pretendenți domnești în sec. 16, p. 69.

CLIII.

Întru Christos Dumnezeu credinciosul și cuviosul și de Christos iubitorul și de sine stăpînitorul întregii țări rumînești Io Basaraba voevod, din mila lui Dumnezeu domn, facem cunoscut tuturor diregătorilor, că domnia mea și boerii domniei mele, mari și mici, cîți se află în țara domniei mele, am făcut aci, prin această carte, jurămînt pe credința noastră, că vom fi domnului nostru înălțimei sale craiului Laeș¹⁾ credincioși și dreptți și cu dreaptă slujbă, cum au fost înaintea noastră și alți domni dintre moșii și strămoșii noștri; căci domnul meu înălțimea sa craiul Laeș m'a întărit în țara domniei mele și m'a făcut dreptate și credință întru toate. De aceea și domnia mea, împreună cu boerii domniei mele, ne plecăm sub sfînta coroană, ca să fim înălțimei sale craiului credincioși și dreptți, tot așa și vecinilor noștri de aproape Brașovenilor și vechii țări a Bîrsei: să trăim [în pace] cu ei și să avem dreptate și dragoste între noi. Și cei ce vor fi vrăjmași domnului nostru înălțimei sale craiului Laeș și Brașovenilor și vechii țări a Bîrsei, aceia să ne fie și nouă vrăjmași, iar cu prietenii lor prietenii să fim și noi. Și cînd s'ar întîmpla ca păgîinii și vrăjmașii sfîntei cruci și ai sfîntei coroane să vrea să treacă peste plașuri spre părțile ungurești, ca să prade, domnia mea și cu boerii domniei mele și cu toată țara, dacă ni se va părea că putem sta înaintea lor, să-i oprim, să stăm și să-i oprim; iar dacă vom vedea că nu putem sta înaintea lor, să dăm de știre domnului nostru înălțimei sale craiului și Brașovenilor și țării Bîrsei. Și iarăși, pentru lucrul neguțato-

---

¹⁾ Ung. Lajos, Ludovic.

rilor ce vor veni cu marfă din Braşov sau din ţara Bîrsei, domnia mea puîu din nou credinţă şi jurămînt, că cine va fi om drept şi va umbla pe calea dreaptă, acela să tîrguească dela oamenii domniei mele cu ridicata ¹⁾ şi să-şi plătească vama dreaptă ²⁾, cum s'a plătit şi pe vremea altor gospodari dinaintea noastră; iar domnia mea să nu le pue alte vămi nouă şi alt aşezămînt să nu le ridice; ci să tîrguească unde este scaunul domniei mele, la Tîrgovişte şi la Cîmpulung şi la Tîrgşor, în aceste mai suszise trei scaune să tîrguească Braşovenii şi bătrîni Bîrseni, dar să preţuească mărfurile cu ridicata, împreună cu oamenii domniei mele; iar prin alte oraşe să nu fie slobozî a merge cu marfă, nicăiri. Şi dacă unii [dintre ei] vor fi oameni ce nu voesc să umble cu dreptate şi pe calea dreaptă, aceia să fie judecaţi după judecata dumnezească, şi să fie pedepsit fiecare după fapta sa. Şi pentru toate aceste jurăminte mai sus pomenite punem blestem şi credinţă, că vom fi adevăraţi şi drepti şi credincioşi domnului nostru înălţimei sale craîului şi sfintei coroane şi vecinilor noştri de aproape Braşovenilor şi vechii ţări a Bîrsei, cum au fost şi alţi domni dinaintea noastră; şi ne jurăm pre domnul Dumnezeu, cel ce a făcut cerul şi pămîntul, şi pre preacurata lui maică şi pre sfinţii apostoli, şi pre sfînta evanghelie, şi pre toţi sfinţii. Şi nu numai domnia mea ne jurăm şi punem credinţă, ci odată cu sfetnicii domniei mele: jupîn Barbul banul Craiovei, şi jupîn Calotă mare vornic, şi jupîn Hărvat mare logofăt, şi jupîn Dimitru mare vistiernic; şi pre credinţa tuturor boerilor domniei mele, mari şi mici. Şi pentru marea credinţă ce jură domnia mea, am pus domnia mea pe acest chrisov al ţării rumîneşti şi peceţile boerilor domniei mele, ca să stea neatins, cu credinţă. Scris în luna lui Martie 17, anul 7025 (=1517).

¹⁾ În orig. pleonasmul *спрома със дигном*.

²⁾ Orig. *да плащат правнис цю мс ест кама*.

Monogram ; pecetea cea mare domnească, în ceară roșie, ruptă în parte, cu legenda : † ІѠ БА[САРАБА ВОЕВОДА, МНОГОСТІА БЖІ]А ГОСПОДИНЪ КЪСЕН ЗЕМЛИ ДГРОВЛАХІНСКОИ, СЪН БАСАРАБА ВОЕВОДА, și alte patru peceți ale boerilor, tot pe ceară roșie și îmbrăcate în ceară albă; figurile se pot distinge mai toate, legenda însă numai în parte la pecetea lui Calotă, c. 2½ cm. în diametru: [†сѣн печатъ сътворѣн] жѣпанъ калотѣ дгровникъ.—Pergamentul No. 781.

CLIV.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate pîrgarilor din Brașov și vameșului. Și după aceasta, vă dau de știre că am trimis acolo pe oamenii domniei mele, pe Bucur și pe Cernat, să-mi scoată niște fier și niște arme ale domniei mele. Decî vă dau în știre că este marfa mea și să nu le ia nimenea vamă, căci știți bine că până acum nu mi s'a luat vamă. Și iarăși, mi s'aû plîns oamenii noștri că nu le dau voe cu nici un chip să scoată dela voi nici fier, nici arme. Atunci ce fel de pace e între noi? Eu țin pacea, și ori cîtă marfă se află în țara noastră, fie pește, fie ceară, fie orice ar fi, precum și marfa turcească, toată trece prin țara noastră, și nimic nu vi se oprește, ci toată ajunge în minile voastre. Decî socotiți că se află destul fier și la Turci, și încă mai eftin, și voi cumpăra [dela ei], iar apoi marfa ce vine din țara noastră o voi opri și eu. Decî socotiți-vă ca să trăim cu bine și să vă fie și vouă mai bine și mai lesne. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; pecetea stricată ; adresa : prietenilor domniei mele, pîrgarilor din Brașov și vameșului. — Arh. No. 62.

După 1517.

CLV.

Io Basaraba, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea multă sănătate bunilor prieteni ai domniei mele, pîrgarilor din Brașov. Și după aceasta dau de știre prieteniei voastre că am

trimes un om al domniei mele acolo la prietenia voastră, pentrucă a venit un neguțator ture cu marfă bună și multă, și e un bun prieten al domniei mele, mî-e foarte prieten domniei mele; decî vă dau de știre prieteniei voastre: oricine dintre prietenii voastre ar avea marfă, să-și trimeată omul și să se tocmească și să se înțeleagă cu Turcul aci în cetatea București, cum îi va fi voea. Și să vie în bună voe să se tocmească, și iarăși în bună voe să se întoarcă la domnia voastră, și de domnia mea să nu se 'ngrijască de loc. Pe credința și sufletul domniei mele, altfel n'are să fie. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram ; pecetea ruptă ; ea pare să fi fost însă identică cu cea dela No. 32 și 33 (cf. Regestele) ; adresa lipsește ; scrierea este identică cu cea dela No. 62. — Arh. No. 61.

După 1517.

CLVI.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba voevod și domn al țării rumînești ¹⁾. Scrie domnia mea vecinilor noștri de aproape și bunilor noștri prietenî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate poftim domniei voastre. Și după aceasta, dau în știrea domniei voastre, că până acum am știut că avem pace cu domnia voastră, și oamenii domniei voastre au avut așezămînt și dreptate dela domnia mea. Acum însă nu știu cum v'ați răzgîndit domnia voastră și nu voiți pacea, ci ați început răzmiriță și ați pornit gloată și oaste și ați venit asupra țării și asupra oamenilor și slugilor ²⁾ domniei mele, ca să-i omoriți. Apoi au venit slugile și oamenii domniei mele acolo la Brașov, la cetatea înălțîmei sale craiului, să cumpere cele de trebuința pentru domnia mea, iar voi ați trimes din noți oameni de-ai

¹⁾ Orig. ГИЪ ВЛАШКИ.

²⁾ Orig. repetă încă odată „ЗЕМЛЮ“.

voștri, cu învățătura voastră și pe pământul domnului nostru al înălțimeii sale craifului, ca să-mi omoare oamenii, și pe unul l-au și omorît pe loc, în mijlocul târgului, iar alții deabia au scăpat cu fuga. Decî să știți bine, că nici o treabă nu mai aveți cu țara domniei mele, nici domnia mea cu țara voastră; și dacă domnia mea sau oamenii domniei mele au făcut vre-un rău oamenilor domniei voastre, apoi voi v'ați ridicat și oamenii domniei mele au fost omorîți printre voi. Decî vă zic domnia mea că aș fi dorit pacea și dreptatea și nu mî-ar fi plăcut răzmirița, dar voi nu vreți pacea, ci ați început răzmirița, și se tae și se omoară săracii noștri fără judecată și fără lege. Decî, dacă ați început răzmirița, atunci să vă păziți deaci nainte, și să știți că voiü preface țara Birsei așa, că nu se va mai cuoaste loc întrînsa. Domnia mea știü că am pace dela înălțimea sa craiful, domnul nostru, iar dela voi în orice vreme am răzmirița și sînt nevoit, pe aceste vremuri de iarnă, să știü pe săraci la posadă. ¹⁾ Deaci înainte asta nu mai poate fi. Dar să vă păziți, cacî vă aștept și domnia mea. Iar dacă s'a întîmplat cumva că oamenii noștri s'au omorît printre voi fără știrea voastră, atunci să aflați pe omorîtorii și să-i pedepsiți după lege și înaintea omului nostru; iar cîta vreme de acu nainte nu-i veți pedepsi, să vă feriți. Și ce are să vă spue omul nostru Alexe,

---

¹⁾ De pază la graniță; cf. *posada* = pichet de graniță. Acest înțeles pare a-l avea aci cuvîntul *posadă*; comp. d. p. într'un doc. al lui Mircea expresia „să fiți slobozi de orice slujbe și dăjdî și de posadă (и въ посадѣ) și de găleji ohabnice și de coșnițe ohabnice“ (Venelin, p. 26). Într'unul dela Vladislav al doilea se scutesc niște boeri „și de vama oilor și de vama porcilor și de albinărit și de găletărit și de vinăriciü și de dijmă și de gloată și de posadă „и въ посадѣ“ (Miletić, DR., p. 333—34). Cuvîntul se găsește și în alte documente vecni. În scrisoarea lui Neagoe Basaraba „s посадѣ“ ar putea să însemne însă și „la Posada“, trecătoarea dintre Transilvania și jud. Prahova, mai sus de satul Posada, un cătun al Comarnicului; cf. Pozata (Pazzata) din lupta lui Vlad cu Ungurii, în vremea lui Mircea cel Bătrîn (Hurmuzaki, Doc. I, 2, p. 395).

credeți, căci sînt vorbe adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram; pecetea ruptă: adresa obicinuită. — Arh. No. 65.

După 1517.

CLVII.

Io Basaraba vovod, din mila lui Dumnezeu domn al țării rumînești. Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate vă poftim domniei voastre. Și după aceasta, dau de știre domniei voastre, că înainte de vremea aceasta am trimes la domnia voastră și v'am cerut meșteri să ne facă niște ceasornice și niște tipare ¹⁾ ce ne sînt de trebuință. Domnia voastră ne-ați trimes meșterii și ne-am tocmit cu ei și le-am dat aspri cîți mî-au cerut și s'au întors la domnia voastră. Dar de atunci și până astăzi nu s'au îngrijit nici decum de lucrul nostru ²⁾, ci aspri i-au cheltuit, iar lucrul nostru l-au lăsat de batjocură, așa că și-au bătut joc de noi. Cu toate astea, mulțămim domniei voastre că ne-ați trimes meșterii, căci nu ne-am așteptat să faceți nici atîta pentru noi. Decî ne rugăm de domnia voastră, fiindcă am trimes acolo pe omul nostru, anume pe Radul spătarul ³⁾, să cercetați domnia voastră la acei meșteri cîți aspri le-am dat și să-i luați și să mi-i trimeteți prin sluga noastră, iar pe ei, Dumnezeu să vă povățuească să nu-i lăsați în pace, ca să-și rîză de noi, ci să le faceți scandal, ca să

¹⁾ Orig. некон хорѣ и типарѣ. Ceasornice (horologia) se pomenesc în orașele săsești din Transilvania pe la 1494 și 1506 (Rechnungen I, p. 17, 499); cît pentru meșteri tipografi, nu e îndoială că se aflau la Brașov pe timpul lui Neagoe, dacă nu Sași, cel puțin străini veniți din alte părți.

²⁾ Orig. ниши нехалаш[е] за наше работѣ; bulg. nehajъ, mă îndeletnicesc, dau atenție.

³⁾ Pomenit în documente dela 1512, 1513, 1516, 1517, 1519 și 1520 (arhivele statului).

se învețe minte și alții¹⁾. Și iarăși ne-ați trimes domnia voastră un alt meșter manganar²⁾ și i-am dat să ne facă o salbă de mărgăritare³⁾. Astfel a plecat și el cu mărgăritarele și cu o parte din preț ce i-am plătit. Deci vă rugăm pe domnia voastră să căutați și pe acesta și să-l vedeți; dacă ne lucrează salba fără întârziere, să-și facă lucrul în pace, iar dacă nu lucrează, domnia voastră să luați și dela el lucrul nostru și să ni-l trimeteți prin sluga noastră mai sus zisă. Iar dacă nu ne veți scoate aspri dela acești meșteri, domnia mea nu voi suferi să rămîn în pagubă, ci pe cine voi afla dintre domniile voastre în țara noastră, domnia mea voi lua dela el și mai mult. Altfel n'are să fie. Iar domnia voastră gîndiți-vă să nu se mai facă vorbe între noi, ci ceea ce este al nostru, să vie în mîinile noastre. Și Dumnezeu să vă bucure, amin.

Monogram; pecete mică, cu legenda: † МАТІЮ [СЖІЮ ІУ БАСАРАБА] КОНВОДА И ГНА; adresa obicinuită.—Arch. No. 110.

c. 1517—1521,

CLVIII.

Din mila lui Dumnezeu I o B a s a r a b a voevod și domn al țării rumînești⁴⁾. Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, vă grăesc domniei voastre, că a venit acest om al nostru anume Șarpele și mi-a spus că a fost acolo printre voi să-și cumpere una alta, dar cînd a vrut să iasă, domnia voastră i-ați luat calul cu șa cu tot⁵⁾ și 50 de aspri, și ați mai luat în aceeași vreme și altora. Deci vă grăesc domniei

¹⁾ Orig. да им бчинните скандалъ, како да се педешет и дрѣзи.

²⁾ Orig. мѣганар = lucrător de gherghefuri; dela grec. μάγγανον gherghef, μάγγαν: războiul de țesut. În grec. μάγγανάρος însamă și meșter în general, „engineer“ Sophokles.

³⁾ Orig. грѣло шт висер.

⁴⁾ Orig. господникъ влашки.

⁵⁾ Orig. кон съ всѣх чиннем си.

voastre : de ce îi asupriți așa ? Știți că ne-am întocmit să nu se facă opreală¹⁾, căci dacă are cineva vre-o datorie, noi nu sîntem departe, ci sîntem aproape de porțile [voastre]. Astfel, trimeteți la noi, să le facem judecată dreaptă, iar dobitoacele să li le dați îndărăt. Și Dumnezeu să vă bucure.

Monogram, pecetea ruptă ; adresa obicînută. — Arh. No. 36.

c. 1517—1521.

CLIX.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn al întregii țări rumînești. Scriem ciuștiilor și bunilor noștri prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și ne închinăm cu multă sănătate domniei voastre. Și după aceasta, vă dau de știre, că mai an s'a ridicat un lotru acolo în țara voastră ; noi am dat drumul oamenilor noștri și a dat Dumnezeu de ne-aũ adus pe vrăjmaș la mîna și i-am făcut cum îi este legea și l-am însemnat²⁾. Iar acum oamenii noștri aũ venit în țara voastră după hrană și voi i-ați prins din pricina aceluï lotru. Noi nu ne-am așteptat să ne prindeți oamenii ce ne stîrlesc vrăjmașii, ci am nădăduit că pe unde vor merge oamenii noștri la voi, acei ce stîrlesc pe vrăjmașii noștri, am nădăduit că-i veți lauda și că vor avea cinste dela voi, în hatîrul nostru³⁾ ; nu ne-am așteptat la altceva dela voi. Decî cercetați ; dacă i-ați prins pentru acel lotru, și dacă aceasta le este vina, povățuească-vă Dumnezeu să-i sloboziți în pace, ca să vă fim și noi cu mulțămire. Iar dacă aũ vre-o altă vină, dați-mi de știre, căci mult mă doare inima pentru ei. Decî, faceți bine și-i sloboziți. Și Dumnezeu să vă bucure, amin. Scris în luna lui Mai 27.

Monogram ; pecetea ștearsă ; adresa obicînută. — Arh. No. 114.

1512—1521.

1) Orig. *измякъ да се не чинитъ.*

2) Orig. *знаменуемо.*

3) Orig. *радї наш[е] гларе.*

CLX.

Din mila lui Dumnezeu Io Basaraba, voevod și domn. Scrie domnia mea multă sănătate și dragoste cinstiților și bunilor noștri prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Și după această vă grăește domnia mea: știți domnia voastră cum se poartă neguțătorii din țara domniei mele și cum [se poartă] cei din țara înălțimei sale craifului: unii au bună credință și-și plătesc datoriile, alții au rea credință și nu vor să plătească. Astfel a venit acum sluga domniei mele jupîn Sava și mi s'a jeluît că are datorii acolo în Brașov la oamenii domniei voastre și nu și le poate scoate. Decî vă grăesc domniei voastre: faceți-i judecată dreaptă, ca să i se plătească datoriile, căci și ei [neguțătorii] iaă dobitoacele dela Turci și [aceștia] îi pîrasc să plătească. Decî vă grăesc domniei voastre: să aibă ispravă dela domnia voastră. Și de alta grăesc domniei voastre: de lucrul Cheraței, sora slugii domniei mele Sava; ea e siluită și suferă dela bărbatul ei Dobromir ¹⁾. Domnia voastră sînteți oameni cuminți, și știți domnia voastră că nimenea nu fuge de bine, ci de silă și de nevoie fuge; decî vă rog pe domnia voastră, măcar pentru voea domniei mele, să nu aibă [acea fe-mee] silă, ci să fie slobodă de bărbatu-său, căci îl știți domnia voastră ce fel de om este. Și Dumnezeu să vă bucure, amin.

Monogram; pecete mică, din a cărei legendă nu se poate ceti decît † МАТЮ; adresa obicnuită. — Arh. No. 39.

1512—1521. — Scrierea e fără îndoială din sec. 16-lea. — Sava e poate „Sawa, frater Marcusch de Thargovistia“, mare importator la Brașov prin 1503 (Quellen I, p. 73); în acelaș an e pomenit de mai multe ori Dobramir, tot ca importator (ibid. p. 11, 16, 28, 30, 36).

---

¹⁾ Orig. има Шлос[ть] и герою шт мѣжа си добромірѣ.

21. Despina, doamna lui Basaraba IV Neagoe.

(1521)

CLXI.

Cu mila lui Dumnezeu doamna Despina. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor prietenii și vecinii de aproape, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și cu multă sănătate mă închin domniei voastre. Și după aceasta, să fie știut domniilor voastre că a auzit domnia mea, cum că domniile voastre ați oprit acolo la Brașov pe sluga noastră Andriiaș și nu l-ați crezut că este trimis de domnia noastră. Deci, domniile voastre să știți și să credeți că l-am trimis la Măria Sa craiul, cu cuvintele noastre trebuincioase, încă pe cînd mî-era Theodosie voevod în țară. Deci, să aibă credință din partea domniilor voastre și să-l lăsați în pace. Și apoi, ce mî-ați încredințat domniile voastre de lucrul lui Furcă, că i-ar fi luat Calotă vornicul niște svite și nu i le-a plătit, domniile voastre rugați-vă lui Dumnezeu să-mi vie fiul meu Theodosie voevod zdravăn, și nu vom lăsa pe nici un om al domniilor voastre în pagubă, ci vom plăti tot. Și Dumnezeu să va bucure.

† *Fără monogram și fără pecete ; adresa : cinstiților și bunilor noștri prietenii și de aproape vecinii, județului și celor 12 pîrgari din Brașov.—* Arh. No. 317.

1521, Ianuarie—Aprilie.— Timpul cînd Theodosie fu luat de Mehmed și dus la Constantinopol, de unde nu mai avea să se întoarcă. Prin Aprilie Despina se retrage în Ardeal. Iorga, Studii și documente III, p. XLVII.—Furcă este prob. „Dimitrie Furka“, un Român din Șcheiă, pomenit în socotelele Brașovului la 1520 (Quellen I, p. 257, 261, 267).

22. Theodosie.

(1521)

CLXII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Theodosie, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților noștri frați și

bunî prietenî și de aproape vecinî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, dați în știrea domniei voastre, că mai nainte de vremea aceasta, știe domnia voastră, după moartea părintelui domniei mele, a răposatului Basaraba voevod, s'a ridicat acel vrăjmaș Călugărul ¹⁾, cu hilenii din țara domniei mele, peste capul domniei mele. Dar a dat Dumnezeu și rugăciunea părintelui domniei mele Basaraba voevod, și i-am pus sub picioarele domniei mele. Și nu mi-a fost destul cu atîta; ci din nou s'a ridicat un alt vrăjmaș ²⁾, cu hoți și cu răufăcători, și au prădat țara și-au ars-o, fără știrea împăratului. Milostivirea voastră știți, că domnia noastră este dela Turci. Astfel, dacă am văzut domnia mea, că se turbură țara, am cunoscut că nimic nu voi folosi și m'am dat iarăși cu Turcii, și am trimis să dea de știre împăratului: atunci împăratul făcu cum ați auzit domnia voastră cu acei vrăjmași și mă puse din nou în scaunul părintelui domniei mele. Deci, domnia voastră știți de viața și de credința și de jurămîntul ce ați avut cu părintele domniei mele; tot așa să țineți domnia voastră și cu domnia mea. Și vă mai dați în știrea domniei voastre: să nu credeți cine știe ce, fiindcă m'am dus în cea parte a țării la Slatina; m'am dus, fiindcă țara e mîncată de partea ceastălaltă de acei vrăjmași, precum știți domnia voastră. Deci vă dați de știre domniei voastre, că am pus pe boerii domniei mele, pe jupîn Radul vornicul³⁾ și pe Boico pârcalabul, să păzească scaunul domniei mele. Astfel oamenii voștri ce vor avea vre-o treabă să se ducă la Tîrgoviște la acei boeri ai domniei mele și să-și isprăvească treaba. Și spuneți domnia voastră oamenilor voștri, să vie în țara domniei mele, pe

---

¹⁾ Dragomir Călugărul, ca pretendent Vlad. Cf. Iorga, Studii și documente III, p. XLVI.

²⁾ Radul dela Afumați, proclamat de Munteni prin Ianuarie 1521.

³⁾ Fostul spătar al lui Neagoe Basaraba.

unde vor voi, slobozi și în pace; tot așa oamenii domniei mele în țara domniei voastre. Și vă mai dau în știrea domniei voastre, pentru niște vrăjmași ai domniei mele ce sînt printre voi, și vă rog pe domnia voastră: nu trebuie să țineți pe vrăjmașul domniei mele printre voi, căci acum am să văd cum veți ținea credința cu domnia mea; mă rog de domnia voastră, [asta] nu trebuie [s'o faceți], căci vrăjmașii domniei mele sînt și ai domniei voastre, iar vrăjmașii domniei voastre sînt și ai domniei mele. Și apoi, ce va spune domniei voastre omul nostru ¹⁾, să credeți, că sînt cuvintele noastre adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure, amin.

Io Theodosie voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Fără pecete; adresa obicnuită. — Arh. No. 313.

1521, Ianuarie sau Februarie.

23. Vladislav III.

(Aprilie 1523—Noemvrie 1524)

CLXIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Vladislav, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multa sănătate poftim domniei voastre. Și după aceasta, vă grăește domnia mea, că mai nainte vreme au venit oamenii voștri la domnia mea și i-am trimes îndărăt cu omul nostru, cu Momice logofătul, și erau să sosească la voi²⁾. Dar mi-a venit cineva și mi-a vestit domniei mele, cum că vițevoevodul și cu Radul voevodul și cu toți pribegii au por-

¹⁾ După „nostru“ urmează în orig. по име și loc gol pentru un nume; locul a rămas neumplut.

²⁾ Orig. та сѣт билн доходници.

nit în sus spre Severin, iar pe oamenii domniei mele, pe Ganca și pe Lupul, i-ați legat în obezi de fier. Deci am trimes din nou domnia mea și i-am întors îndărăt. Acum a venit dela voi Cîrstea și din vorbele voastre din toate am înțeles pe rînd că ați intrat iarăși printre voi niște raufăcători cu vorbe rele. Deci am trimes iarăși domnia mea pe Momce logofătul, cu oamenii voștri și cu un boer al nostru, ca să meargă la vițevoevod. Și să știți că domnia mea am acolo mulți vrăjmași, și să dați pe cineva din oamenii voștri să meargă până la vițevoevod cu Momce logofătul, ca să nu aibă undeva vre-o pedecă, ci să se ducă și să se întoarcă în pace și în bună voe. Și cele ce va spune omul vostru Cîrstea dela noi, pe toate să le credeți, căci sînt cuvintele noastre prea adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure, amin. Scris în Mai 15.

Io Vladislav voevod, cu mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea ruptă ; adresa obicinuită. — Arh. No. 30.

1524. — Prin Mai anul acesta Vladislav III obține pacea dela Ardeleni. Iorga, Studii și documente III, p. XLIII.

CLXIV.

Din mila lui Dumnezeu Io Vladislav, voevod și domn al țării rumînești¹⁾. Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenii, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate poftim domniei voastre. Și după aceasta, cartea și vorbele²⁾ ce mi-ați trimes domniei mele cu omul domniei voastre, cu jupîn Petru, din toate pe rînd v'am înțeles pe domnia voastră. Și fiindcă ați dorit dela noi prietenie și împăcaciune. noi — aceasta o știți domnia voastră — nici nu ajunseseam la Dunăre și am trimes la domnia voastră, prin oamenii noștri, cărți de prietenie și împăcaciune. Și dacă n'am fi

¹⁾ Orig. ГНА ВЛАШЕН.

²⁾ Orig. КНИГЪ И РЪЧ ; Mil. греш. КНИГЪ ПРЪЧ(ЕТОХ).

voit să avem prietenie și împăcaciune, n'am fi trimes noi. Și mai întâiu ne-am închinat sfintei coroane și înălțimei sale craiului și lui Ianăș voevod și tuturor domnilor țării ungurești cu dreaptă slujbă și cu prietenie, și mulțămim tuturor domnilor țării ungurești și domniei voastre, că ați pus atîta osteneală pentru țara rumînească cea creștină, și multe cheltueli ați făcut și ați scos această țară creștină din gura vrăjmașă a afurisiților Agarenî. Pentru aceasta domnul Dumnezeu și prea curata maică a Domnului vă va răsplăti cu bine domniilor voastre. Și de va vrea Dumnezeu, ne vom trudi și noi să vă răsplătim cu prietenie. Și să n'aveți domnia voastră bănuială în inimele domniei voastre, că nu vom fi bunî și dreptî prietenî ai țării ungurești și ai domniei voastre ; că m'am dus și am scăpat din mîinile păgînilor în țara rumînească, daū laudă lui Dumnezeu că am eșit și că m'a scos Dumnezeu din țară păgîină în țară creștină. Și făgăduesc deci a fi până la moarte cu prietenie și cu adevărată și credincioasă slujbă sfintei coroane și înălțimei sale craiului și tuturor domnilor țării ungurești și domniei voastre. Deci, Dumnezeu să vă povațuească, să fiți și domnia voastră, din toată inima, dreptî și cu prietenie față de noi, cum și noi față de domnia voastră ; căci noi n'avem nici un gînd rău asupra domniei voastre. Dar din partea domniei voastre ne vin numai vorbe deșarte ; nu știm : este cu știrea domniei voastre sau nu este, dar sînt vorbe de oameni fără minte. Dumnezeu va alege. Și dacă cineva dintre oamenii voștri a avut în țara noastră vre-o oprire, vă zic domniei voastre : nu știți ce amestec s'a întîmplat în țara rumînească si ce ceartă și neorîndueală a fost într'însa, și cît de tare s'aū înmulțit rău-făcătorii ? Însă de cînd am intrat noi în țară, am început să-i alegem pe cei răi dintre cei bunî, ca să se poată hrăni toți cei ce vor să umble cu dreptate, cei din țara înălțimei sale craiului și cei din țara rumînească, și să fie amîndouă țările creștine unite, ca una singură, numai ca să ne putem apăra de vrăjmașii noștri și aile-

giî creștinești, de Agarenii Turci. Dar acei răufăcători au început să fugă; atunci le-am închis calea, ca să-î putem pedepsi, și ca să se poată hrăni săracii în bună voe și în pace. Căci î-am îngăduit acum din nou să vie în bună voe și să se hrănească fără grije; că așa am vrut să facem: să deosebim pe oamenii cei răi de cei buni. Cine va fi rău, rău să piară. Domnia voastră trebuie să faceți tot așa cu oamenii cei răi, care vor să facă rău în țara voastră. Iar de lucrul lui Radul vovod, m'ați încredințat din nou pe domnia mea, că nu este în minile voastre, ci este în minile lui Ianăș vovod. Noi știm cine sînt neprietenii noștri; faceți domnia voastră cu ei cum trebuie. Și dacă nu vă este în mîna ceea ce dorim, cui vrea Dumnezeu să-i dea, acela va avea. Iar de lucrul boerilor ce sînt cu el, dacă ar porni ei să vie la noi, ne rugăm de voi să aibă cale slobodă și deschisă, să vie la noi. Și dacă vre-unii dintre boeri vor avea marfă la voi și vor trimete să le-o aducă, să li se dea marfa în mîna, să le-o aducă¹⁾. Și cele ce va spune solul nostru Petru, să credeți, căci sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în București, luna lui Iulie în 13.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ ВЛАДИСЛАВ ВОЕВОДА БЖІНО МЛСТІЮ ГНЬ ВЛАШ[КН]; adresa obișnuită.—Arch. No. 27; Mil. No. 66.

1524.

CLXV.

Io Vladislav vovod, cu mila lui Dumnezeu domn al țării rumînești²⁾. Scriem cinstiților și bunilor noștri prieteni și vecini de aproape, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate poftim domniei voastre. Și după aceasta, dați în știre domniei voastre, că din vremea cînd s'a milostivit domnul Dumnezeu asupra țării rumînești și a mîntuit-o de Turci și mi-a

¹⁾ În orig. „ДОНЕСТИ И ДО СЛОВО“; ДО СЛОВО a fost apoi șters de diac.

²⁾ Orig. ГНЬ ВЛАШКН.

dăruit domniei mele domnia într'însa, din acea vreme, îndată ce ne-am apropiat și am intrat în țară, aū venit boerii țării rumînești și ne-aū arătat domniei noastre cîtă osteneală și cîte cheltueli ați pus domnia voastră pentru țara rumînească; n'ați cruțat nici trupurile voastre de osteneală, ci v'ați trudit pentru țara rumînească cea creștină. Domnia mea foarte m'am bucurat de aceasta și m'am gîndit să rămîn adevărat prieten domniei voastre cît voiū trăi; și am slobozit deci toate căile pentru oamenii domniei voastre, pentru neguțatori și săraci, ca toți să se hrănească în bună voe și în pace. Și până acum nici un om al domniei voastre nu poate să se plîngă nici de noi nici de oamenii noștri. A venit apoi solul credincios al domniei voastre Petru diacul și multe vorbe a vorbit cu miné, din partea domniei voastre. Și a pus jurămînt, că oamenii și săracii domniei mele să umble slobozi și în pace să se hrănească în țara domniei voastre; așisderea și oamenii domniei voastre în țara domniei mele slobozi să umble. Și ni se părea astfeliū, că în pace și în bună înțelegere vom fi totdeauna, cînd [ce să vezi], se întîmplă acum nu de mult, că niște foști boeri ai noștri, jupîn Dragomir, mare paharnic și fost vistier, și jupîn Tudor, mare logofăt, și alți mulți ca dînșii aū trimes, pe jurămîntul domniei voastre, să-și ia marfa rămasă în casele domniei voastre, și nu cu cine știe ce șiretenie, ci cu știrea și în urma înțelegerii ce am făcut cu domnia voastră. Și după ce încărcaseră slugile lor toată marfa, mergînd pe drum, niște oameni de-ai domniei voastre aū tras cu săgețile în ei, unii aproape de porțile cetății, alții la apa Timișului, și le-aū luat toată marfa, iar pe oameni i-aū tăiat. Deci vă întreb pe domnia voastră: de ce ați făcut atîta moarte și atîta pagubă boerilor noștri mai sus numiți, avînd, și noi și oamenii noștri, pace și tocmeală cu domniile voastre? Învoeala ce ați avut cu domnia mea și cu toți boerii domniei mele, unde este ea acuma? Deci, vă grăesc domniei

voastre: boerii noştri nici o pagubă să nu aibă, ci să li se întoarcă îndărăt tot, căci dacă nu le veţi întoarce marfa, așa să ştiţi domnia voastră, că domnia mea nu va lăsa nimica în pagubă, ci ne vom întoarce cu vîrf şi paguba şi moartea. Iar domnia voastră băgaţi de samă şi mai bine să trăim ca buni vecini, decît să se înceapă atîta rău între noi. Şi cele ce va spune credincioasa mea slugă Momce diacul, să credeţi domnia voastră, căci sînt cuvintele noastre adevărate. Şi Dumnezeu să înmulţască anii domniei voastre, amin. Scris în Dridih, Iulie în 29.

Monogram; pecete mică, cu legenda: † ѿ РАДИСАВА КОНРОЛА (restul şters); adresa obicinuită. — Arh. No. 31.

1524. — Dragomir paharnicul şi Tudor marele logofăt sînt citaţi ca marturi într'un doc. din 11 Iulie 1523 al lui Vladislav III (arh. stat., Ep. Rîmnicului LXXVIII, 1). În două doc. ale lui Radul dela Afumaţi din 1526 Tudor e numit logofăt şi mare logofăt, iar Dragomir spătar (7 Ian. şi 19 Mai; arh. stat., Glavaciocul IV, 3; Bistriţa XXIV, 5). Pe Tudor (Teodor) îl găsim sub acelaş domn mare logofăt la 1527, 1528, 1529 (arh. stat., Bistriţa XXIV, 6; Govora IX, 2; Bistriţa IV), iar pe Dragomir mare vistiier la 1529 (arh. stat., Tismana). Ei rămîn în aceste demnităţi sub Vlad V şi Vlad VI şi sînt citaţi în mai multe documente ale acestor domni dintre anii 1530—1535: Dragomir ca spătar şi fost spătar mai rar, Tudor foarte des ca logofăt şi fost logofăt (arh. stat.). Tudor trăeşte şi sub Radu Paisie (doc. din 4 Ian. 1536; Govora X, 2).

24. Bădica Radul.

(1524)

CLXVI.

Din mila lui Dumnezeu Io Bădica Radul, voevod şi domn al întregii ţări a Ungrovlahiei. Scrie domnia mea cinstiţilor şi bunilor noştri prietenî şi deaproape vecini, judeţului şi celor 12 pîrgari şi celor o sută de bătrîni ai Braşovului, multă sănătate. Şi să fie ştiut domniei voastre, cum s'a întîmplat înainte vreme în ţara rumînească, că s'aû legat afurisiţii Agareni Turcii să o pîarză, şi mult rău şi amară moarte şi robie aû

făcut, până ce l-a povățuit domnul Dumnezeu și preacurata maică a Domnului pe Ianoș voevod, și pe domnia voastră împreună cu el, și ați scos pe Turci din țară; și venit-a în țara rumînească domn creștin de legea noastră, Vladislav voevod. Dar începînd să omoare pe boerii cei de frunte și bătrîni ai țării rumînești, ei prea bine ați cunoscut că le este vrăjmaș tuturor și că are de gînd să le piarză capetele. Și-așa, ei n'ați voit nici de cum să se lase să le piarză capetele. Ci mă știați pe mine adevărat fecior de domn, al lui Radul voevod cel Bătrîn ¹⁾, feciorul Călugărului, și primindu-mă pe mine să le fiu lor, după lege, domn în țara rumînească, m'am așezat în scaunul părintelui meu, în domnia țării rumînești. Apoi am trimes domnia mea un om la înălțimea sa craiul și m'am închinat sfintei coroane și înălțime sale craiului și părintelui meu Ianoș voevod ²⁾ și tuturor domnilor ungurești și domniilor voastre, ca să fiu cu slujbă dreaptă din partea păgînilor. De asemenea, am ales cîțiva dintre boerii țării rumînești și i-am trimes cu pace la Poartă, la împăratul turcesc, pentru steag, fiindcă așa a fost obiceiul vechiul al țării rumînești. Și cu voea lui Dumnezeu s'ați întors boerii noștri dela Poarta împărătească cu steag și foarte cu bună și întocmită pace. Dar iată că mi s'a ridicat nu de mult, din mijlocul vostru și cu tăria voastră, un vrăjmaș asupra capului meu, Radul voevod, și a venit să-mi piarză capul. Dar domnul Dumnezeu e mult milostiv și îndurător pentru fiecă om. Noi aducem mulțămîntă lui Dumnezeu, iar Dumnezeu face ce vrea cu noi cu toți. Povățuească-vă Dumnezeu și preacurata maică a Domnului, eu n'am fost până acuma cu nici un gînd rău sau cu neprietenie pentru voi, dar dela voi și din toată țara ungurească am cunoscut numai neprietenie; știți deci, că cel ce este vrăjmașul nostru va grăi multe vorbe rele și deșarte către domniile voastre, cum că

---

¹⁾ Radul IV cel Mare.

²⁾ Ioan Zápolya.

domnia mea aş fi aşezat pe Turci în țara rumînească; de aceea vreaŭ să mărturisesc — martur mi-e domnul Dumnezeu — ce am făcut, iar domnia voastră să nu-l credeți pe el, căci el cum va ști mai rău, așa va vorbi. Decî n'am adus noi pe Turci în țară, ci ei singuri aŭ intrat, cum aŭ intrat și în alte țări, mai puternice decît a noastră. Dar într'o țară ca aceasta, care e mai slabă decît toate celelalte țări! Decî Dumnezeu să vă povățuească, voi n'aveți nevoie să trăiți cu noi în răzmiriță, căci cu toții sîntem creștini; lăsați pe acel vrăjmaș și nu-i mai dați ajutor, căci dacă vom mai afla că-i dați ajutor dela voi, vom avea și noi ajutor de acolo de unde știm că putem să avem; și ce se va întîmpla atunci, departe să fie de sufletele noastre acest păcat, pe care domnul Dumnezeu să-l arunce asupra capetelor și sufletelor voastre. Și acum mi-a venit un om dela însăși înălțimea sa craful și dela Ianoș voevod, foarte cu mare pace și întocmire pentru mine; dar despre acest lucru ei nimic nu știu, ci e fără știrea lor. Faceți și voi acest lucru, dela voi. Decî, Dumnezeu să vă povățuească, și precum vă este gîndul, de grabă să-mi dați de știre, ca să cunosc răspunsul. Dumnezeu să vă bucure. Scris în Ianuarie 19¹⁾. Și cele ce va spune Dragomir vătăful, [să le credeți]²⁾.

Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea ruptă; adresa: cinstiților și bunilor noștri prietenî, județului și celor 12 pîrgari și celor 100 bătrîni din Brașov. — Arh. No. 316.

Bădica Radul se instalează în domnie pe la sfîrșitul lui Noemvrie 1523. Scrisoarea aceasta nu poate fi decî decît din 1524. Iorga, Studii și doc. III, p. XLVIII, și Pretendenți domnești în sec. 16-lea, p. 70—74, unde efemera domnie a lui Bădica e tratată cu toate amănunțimile posibile și cu o mare precisiune.

---

¹⁾ Orig. .a.; .i. abia se poate distinge, așa că data s'ar putea ceti și .a.

²⁾ Cuvintele din urmă lipsesc în original, ca tot ce este pus, în ediția noastră, în asfel de parenteze.

25. Radul V dela Afumați.

Ian. 1521—2 Ian. 1529)

CLXVII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn al țării rumînești ¹⁾. Scrie domnia mea cinstiților noștri prietenii și vecinilor noștri de aproape, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate vă pofteste domnia mea. Și după aceasta, vă grăesc: cu voința lui Dumnezeu am sosit în țară, dar Pîrvuleștii vor să se bată cu domnia mea, și foarte ne pregătim de război. Turcii mulți nu au; dar se fălește Bade ²⁾ că va îndupleca pe sangeacul de Vidin și pe sangeacul de Nicolopol ³⁾ să se lupte cu domnia mea, și dacă mi se va întîmpla domniei mele vre-o sminteală, ei vor veni împreună cu Badea până în țara Bîrsei și până în țara Ardealului și la Brașov; și se fălesc că o să prade peste tot. Decî vă grăește domnia mea: în ceasul în care veți vedea această carte a domniei mele, dați veste tuturor pușcarilor și voinicilor din Brașov și din Ardeal și din țara Bîrsei, și cu toții să săriți și să tăbăriți la Rucăr, că dacă ni se va întîmpla vre-o sminteală, domniile voastre să fiți gata. Și să vie unii cu bani, iar alții și fără bani, și pregătiți toate, cum prea bine știți, ca să nu vă ia cumva înainte Bade cu Turcii, și veniți de grabă și cu multe oști. Și Dumnezeu să vă bucure, amin.

Io Radul voevod, cu mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mică, cu legenda: † ІУ РАДОУА ВОЕВОДА МНАОСТІЮ БОЖІЮ ГОСПОДНИК ВЛАШКИ; *adresa obicnuită.* — *Arh.* No. 225.

1521, Septembrie sau Octombrie. — În Oct. se dă lupta dela Rucăr, la care ia parte însuși Zápolya. Iorga, Studii și documente III, p. XLVII.

¹⁾ Orig. ГИЪ ВЛАШКИ.

²⁾ Prob. fostul mare postelnic al lui Neagoe Basaraba între 1517—21 și comisul lui Vladislav III din 11 Iulie 1523 (mai multe documente din arh. stat.).

³⁾ Acesta era Mehemed-beg.

CLXVIII.

Din mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn. Scriem cinstiților și bunilor noștri prieteni și de aproape vecini. județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate poftim domniei voastre. Și după aceasta, dați de știre domniei voastre de lucrul lui Bădica, și să mă credeți, că e adevărat: cînd a venit Turcii cu steag și le-a eșit Bădica înaintea lor și înaintea steagului, Turcii l-au tăiat pe el și pe toți boerii cîți erau cu el. Și a luat apoi Turcii capul lui Bădica și alte capete boerești, dar nu știu ale cui a fost acele capete; iar boerii Giura pîrcalabul ¹⁾ și Oancea dela Batea ²⁾, cari a fost la Poartă, și Radul logofătul al lui Mașil ³⁾ s'a speriat și a fugit și sînt la un loc cu Pîrvul banul și-a trimes un om la domnia mea și m'a vestit că ei n'a știut cu nici un chip de tăierea aceasta ⁴⁾, ci cînd a pornit dela Poartă cu steagul, ei l-au adus în numele lui Bădica și numai după aceea le-a venit veștile ⁵⁾. Iar Turcii de'ndată ce a tăiat pe Bădica și pe boeri, s'a întors îndărăt la Giurgiu și-a trimes capul lui Bădica și alte două capete la Poartă: iar trupul lui Bădica l-am luat domnia mea însumi și m'am dus domnia mea la mănăstirea Dealului și l-am îngropat acolo; iar la Turci am trimes oameni, ce nu s'a întors încă dela ei. Dar și mai nainte m'a venit dela ei răspuns, ca să merg împreună cu toți boerii la vadul Giurgiului, să-mi dea steagul; însă domnia mea le-am dat răspuns: cumcă boerii s'a înspăimîntat de voi și nu pot să vie; acesta, să știți, e adevărul. Și alta, să mai știți domnia voastră, că ne dăm toată silința să ne păzim, ca să fie și voea lui Dumnezeu, dar mă tem că Săcuii și dorobanții vor fugi și voiți rămînea

¹⁾ Logofăt la 1531 (10 Ian. și 18 Sept.; documente din arh. stat.).

²⁾ Orig. *от батию*; vistier la 1522, Fevr. 3 (doc. din arh. stat.).

³⁾ Orig. *мацнлов*; cf. Radul Mașilov din Buicești, 16 Sept. 1520 (doc. din arh. stat.).

⁴⁾ Orig. *како они тои посклъ? (посккъ?) не съ знали ни едно кип.*

⁵⁾ Orig. *вниа сът дошли.*

singur, neavînd domnia mea de unde să iaŭ bani, căci țara este prădată și risipită. Astfel n'am de unde să iaŭ. Decî mă rog de domnia voastră, luați dela țară aspri cît veți putea aduna, fie și fără știrea domnului Ianăș vovod, și trimeteți-mî și ajutoare; trimeteți-mî și voi cît puteți, căci domnul Ianăș vovod nu va zice nimic pentru aceasta, numai să ne mîntuească domnul Dumnezeu de cîinii de Turci; căci dacă ne vor birui și ne vor rușina pe noi Turcii, nici domniile voastre nu veți trăi în pace. Mai nainte domnia voastră ați trăit liniștiți și bine, dar ați aprins focul; acum să nu-l stingeți, ci faceți-vă pomană, și Dumnezeu vă va mîntui pe domniile voastre de chinul cel vecinic. Și trimeteți domnia voastră și la Sibieni. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniilor voastre, amin. Seris în Fevruarie 2¹⁾

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda: ІУ РАДША ВОЕВОДА [МНАОСТІЮ БОЖІЮ] Г[ОСПОДИ]НЬ ВЛШКНІ ; adresa obicinuită. — Arh. No. 282.

1523. — Ajutorul cerut nu i-a sosit lui Radu și în aceeași lună el fu gonit din țară de Turci; aceștia numesc domn pe Vladislav III.

CLXIX.

Din mila lui Dumnezeu și cu ajutorul domnului nostru al înălțimei sale craiului, noi, domnul întregii țări a Ungrovlahiei, scriem cinstiților și bunilor noștri prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate poftim domniei voastre. Și după aceasta, dăm în știre domniei voastre: domnia voastră știți cum s'a întîmplat înainte vreme cu această țară rumînească, că mai întîiu a venit Vladislav vovod în țară, iar asupra lui s'a ridicat Bădica vovod ca să fie domn în țara rumînească și a trimes pe boeri la Poarta împărătească, să-i aducă steag și pace. Și-i aduseră Turcii steag. Dar cînd era să-și primească

¹⁾ În orig. .ф. este îndreptat din .wχ.

steagul în mână, Turcii i-au luat steagul și i-au tăiat capul și împreună cu el au tăiat și zece boeri. Și pe locul acela și în aceeași vreme au zis Turcii oastei: „mergeți unde se află domnul vostru Radul voevod care e dincolo de plaiu, fiindcă el vă este domn și împăratul lui i-a dat țara rumînească, să fie domn [într'însa]. Și vedeți acest steag? El este al lui Radul voevod, cel de peste plaiu“. Astfel au zis Turcii. Dar noi nu-i credem pe ei, căci Turcii sînt șireți și necredincioși, și nu-i credem. Decî mă rog de domnia voastră, trimeteți-mi oaste în ajutor¹⁾ cît vă este cu putință, dar în taină, căci vreați s'o așez la o parte și să văd dacă Turcii vor într'adevăr și cu gînd bun să ne aducă pace și steag, sau dacă nu cumva vor să lucreze cu șiretenie și cu gînd ca să piarză țara rumînească și să se apropie de țara înălțimei sale crafului și a domniei voastre, ca s'o prade. Pentru aceasta noi trebuie să avem cu ce să ne apărăm și cu ce să ne batem cu ei, ca să ne apărăm și să nu ne dăm Turcilor. De asta vă rog pe domnia voastră, și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre. Scris în Tîrgoviște Ianuarie 27. Îar domnia voastră bine să vă pregătiți și să vă păziți și să aveți oastea gata.

Monogram; pecete ilisibilă; adresa obicînuită. — Arh. No. 311.

1524. — Radul dela Afumați se instalează în Tîrgoviște prin Ianuarie 1524. Iorga, Studii și documente III, p. XLVIII.

26. Moisi.

(Martie 1529—August 1530)

CLXX.

Din mila lui Dumnezeu I o M o i s i, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prieteni și deaproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din

¹⁾ Orig. *мкост*, putere, oaste, ajutoare; cf. scrisoarea precedentă.

Braşov, şi multă sănătate poftim domniei voastre. Şi după aceasta, vă dau în ştire: ştiţi cum mai înainte de vremea aceasta am fost trimes domnia mea la domnia voastră ca să vă închinaţi lui Ianăş craful, cu cetatea şi cu tot ţinutul vostru, iar domnia voastră să rămîneţi în pace şi slobozi. Dar domnia voastră n'aţi voit nici de cum să vă închinaţi crafului Ianăş. Astfel am făcut domnia mea după porunca împăratului turcesc şi am trimes domnia mea pe boerii şi oastea domniei mele în ţinutul Ardealului, şi mult rău şi pradă şi foc au făcut. Şi Dumnezeu ştie că întru aceasta nu este vina domniei mele. Şi toţi s'au închinat lui Ianăş craful şi domniei mele. Deci şi domniile voastre aşişderea să vă închinaţi lui Ianăş craful, şi de acum înainte să deschideţi drumurile pentru săraci, voi de acolo, iar domnia mea de aici, ca să umble oamenii voştri să se hrănească slobozi, şi oamenii şi săracii domniei mele să umble şi ei şi să cumpere slobozi şi în pace, fără piedecă şi fără pagulă. Şi toate cîte va spune sluga domniei mele Dabija postelnicul, domnia voastră la toate să-l credeţi, căci sînt vorbele adevărate ale domniei mele. Acestea vi le dau în ştire, ca unor prietenii ai domniei mele. Şi Dumnezeu să vă bucure. Scris în Septemvrie 10.

Io Moisi voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † ПЕЧАТ ІУ МОИСИ ВОЕВОДА И ГНА КЛА[ШКИ]; adresa obicinuită. — Arh. No. 325.

1529.—Anul în care Moisi îşi trimise oastea în Ardeal. În 1530 el a domnit numai până la August. Iorga, Studii şi doc. III, p. 11.

CLXXI.

Din mila lui Dumnezeu Io Moisi, voevod şi domn. Scrie domnia mea cinstiţilor şi bunilor noştri prietenii şi deaproape vecinii, judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov şi multă sănătate cu dragoste poftim domniilor voastre. Şi după aceasta, dau ştire domniilor voastre de lucrul acelor dobitoace, ce au luat jupîn

Begner dela fiii lui Costea al lui Marco, după moartea lui Costea. Trimes-am și mai înainte domnia mea cartea domniei mele prin sluga domniei mele, prin Pădure logofătul¹⁾, ca să căutați de rîndul și paguba acestor săraci mai sus ziși ai domniei mele, după drept și lege. Căci acele dobitoace le-a luat jupîn Begner cu puterea dela fiii lui Costea, fiind fiii lui Costea încă mici și neputincioși și neputînd ei atunci nici decum să-și caute de averea părinților lor. Deaceea le-a luat jupîn Begner toate dobitoacele și toată averea lor, zicînd că î-a fost Costea fiul lui Marco dator lui. Dar n'a luat numai atît dela fiii lui Costea cît a zis jupîn Begner că î-a fost dator Costea, ci a luat și de zece ori mai mult. Și cînd a luat jupîn Begner mai sus zisele dobitoace, el n'a putut scoate nici un singur hogeat, ca să arăte atunci cum î-a rămas Costea dator, ci cu puterea și fără cale le-a luat toate dobitoacele și toată averea lor. Și cînd a luat aceste dobitoace, el a luat și toate hogeatele lui Costea, cîte le avea pentru datorii, și de prin Budim²⁾ și de prin alte tîrguri din țara ungurească și din țara domniei mele, și și-au trimes apoi pretutindeu oamenii săi cu acele hogeate ale lui Costea, și-au adunat toate datoriile lui Costea. Decî vedeți domniile voastre, am trimes domnia mea și acum pe boerul domniei mele pe Ianăș pitarul³⁾ la domnia voastră. cu cartea domniei mele, tot pentru aceste mai sus zise dobitoace, ca să vă nevoiți și să căutați de rîndul

---

¹⁾ Al doilea; mare logofăt era Tudor (Venelin, p. 145. La 1528, Aprilie 21, era grămătic (doc. din arh. stat.). Pe la 1540 Pădure e tot logofăt al doilea, la Radu Paisie (doc. din 14 Sept.; arh. stat.).

²⁾ Bada.

³⁾ Cunoscut din dese misiuni mărunte ce le-a avut la Brașov sub Vlad V (1532), Vlad VI (1534) și Radu Paisie (1535—39). Quellen II. p. 249, 356, 421, 427, 583, 621, 623, 624. Asupra misiunii de sub Moisi socotelele Brașovului nu ne dau deslușiri. — Pădure logofătul e amintit în ele numai în timpul lui Vlad VI și Radu Paisie, la 1534, 1537—38; ibid. p. 367—368, 519, 560.

acestor dobitoace ale oamenilor domniei mele cu dreptate și după lege, și nici de cum să nu vă prefaceți, pentrucă fiul jupînului Begner e mare popă, sau pentrucă ginerele județului e tot un fiu al jupînului Begner, ci foarte să le căutați de rîndul lor, cu dreptate și după lege, și nici de cum să nu se pîarză acele dobitoace ale oamenilor domniei mele, căci pe domnia mea foarte mă doare inima de acele dobitoace ale săracilor domniei mele; și să nu ziceți că domnia voastră n'aveți lege ca să se caute datoria după 10 ani, și că deaci înainte acele dobitoace sînt pierdute; căci dacă ar fi vorba de oameni din ținutul domniei voastre, ați avea și această lege, cum își caută și oamenii din țara domniei voastre averea și după douăzeci de ani. Și iarăși, ați spus domniile voastre că nu puteți să le căutați de rîndul lor și să-i judecați, până ce nu se va aduna țara; dar săracii domniei mele nu pot să aștepte până atunci. Și să știți bine domniile voastre, că dacă nu veți voi acum să le căutați de rîndul lor și să le întoarceți averea, domnia mea va lua dela oamenii domniilor voastre, pentrucă domnia mea vrea să plătesc toată paguba oamenilor domniei mele. Aceasta cu adevărat să știți și v'o dați în știre domniilor voastre. Și tot ce va spune boierul domniei mele jupîn Ianăș pitarul, din partea domniei mele către domniile voastre, să-l credeți în totul domniile voastre, căci sînt cuvintele adevărate ale domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure pe domniile voastre. Scris în Iulie 15.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † печат юв монси воевода и гнѣ влашки; adresa obișnuită. — Arh. No. 330.

1529—1530, mai probabil 1529.

CLXXII.

Io Moisi voevod, din mila lui Dumnezeu domn al întregii țări a Ungrovlahiei. Scriem cinstiților și bu-
nilor noștri vecini, județului și celor 12 pîrgari din

Braşov, şi cu multă sănătate ne închinăm domniei voastre. Şi după aceasta, vă grăeşte domnia mea de lucrul acestor săraci ai domniei mele, anume Balea şi Oancea din Tîrgşor şi Mănailă, care au nişte datorii : la Ana florini 44, şi la mîna lui Becneş săbiu 100 ; Pătrule e dator 19 florini pentru un vig de brucheş ¹⁾ : la Iacob un covor, la Urs Hanăş un brîu de 117 florini. Şi să se mai ştie, că se află în mîinile lui Becneş o ʒuhă de supruman ²⁾ cu 9 nasturi mari şi o cămaşe de 25 florini şi un cavat ³⁾ de 40 florini, pe care le-a luat Becneş din mîinile popii din Braşov. Decî vă grăesc şi vă rog, să li se plătească tot pînă la un fir de păr, şi să aibă judecată dreaptă dela domnia voastră ; iar dacă nu li se va plăti, domnia mea va lua şi mai mult dela oamenii şi neguţătorii voştri ; dar e mai bine să fie cu pace şi cu învoeală. Aşa să ştiţi. Şi Dumnezeu să vă bucure. Scris Ianuarie în 20.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † ПЕЧАТ ІУ МОНСІ КОНРОДА И ГИИ КЛА[ШКИ]. — Arh. No. 329.

1530.

27. Vlad V.

(c. Fevr. 1530—Oct. 1532)

CLXXIII.

Din mila lui Dumnezeu I o V l a d, voevod şi domn al întregii ţări a Ungrovlahiei. Dă domnia mea această carte a domniei mele judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov şi tuturor oamenilor şi bătrînilor ⁴⁾ şi întregii

¹⁾ Orig. крѣкеш ; săsescul Bruckes, Brickes „postav de Brügge“.

²⁾ Orig. една цѣхъ wt сѣирѣман ; цѣха=цѣха, asupra căreia cf. nota la No. arh. 490 (=ССХVII) ; сѣирѣман mi-e necunoscut.

³⁾ Orig. кабат ; bulg. кабаџа, serb. kavad „weibliches Oberkleid“ ; cf. ung. kabát „Rock“, grec. κζβάζι.

⁴⁾ Orig. старцим = senatorilor.

țării a Birsei și tuturor săracilor ce sînt în ținutul cetății Brașovului. Trimes-a domnia mea pe cinstitul boer al domniei mele, pe jupîn Dragomir marele spătar ¹⁾, cu vorbele și credința domniei mele, ca să se închine Brașovul, cu tot ținutul, înălțimei sale craiului Ianoș și sfintei coroane și cinstitului împărat și domniei mele. Și-am pus domnia mea jurămînt și credință: cei ce vor fi greșit înălțimei sale craiului, fie cu voea lor, fie cu îndemnul altora care aū fost mai mari între dînșii, domnia mea i-am luat pe capul și pe credința domniei mele și pe credința tuturor cinstiților boeri ai domniei mele și a sfatului domniei mele, ca să le facă domnia mea pace dinaintea înălțimei sale craiului, ori de unde ar avea ei greutate; și vor avea pace și slobozie, cum aū avut și mai nainte, în zilele bătrîne, dela craii ce-aū fost mai nainte în țara ungurească, și după cărțile și așezămîntul ce l-aū avut dela alți crai: tot așa vor avea și deaci nainte. Așa m'am jurat domnia mea în cetatea Brașovului, și am pus credința, împreună cu toți boerii domniei mele, pentru cele mai sus zise. Altfeliū n'are să fie, ci după vorba domniei mele. Zis-a Vilsan, marele logofăt. Scrisu-s'a Septemvrie în 16, anul 7039 (=1530).

Io Vlad voevod, din mila lui Dumnezeu Domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: сѣн печатъ юв владѣ роерода (vestul șters). — Arh. No. 148.

CLXXIV.

Celui de sus cu sfîntă coroană încoronat și de Dumnezeu hărăzit și cu sfîntul schiptru de mîni înge-rești dăruit mînilor înălțimei tale crăești, stălp și în-tărîre celor de subt dînsul, adăpost nouă creștinilor, luminatului și prea puternicului marelui craiū Ianoș al

¹⁾ Cf. nota dela No. CLXV (No. arh. 31), la care adaogă Quellen II, p. 350 (socotelete an. 1534).

întregii țări ungurești și cehești și al țării lidifene ¹⁾ și al altor multor țări și părți, adîncă închinăciune îți-aduce înaintea sfintei tale crăii sluga și fiul înălțimei tale crăești Io Vlad voevod, cu mila lui Dumnezeu și cu ajutorul crăiei tale domn al țării rumînești. Și după aceasta, dau de știre crăiei tale, ca unui stăpîn și părinte al meu, că și înainte de vremea aceasta m-a venit la auzul meu poruncă adevărată dela înălțimea ta crăească, ca să mă silesc, cu voea lui Dumnezeu și cu ajutorul înălțimei tale crăești și cu ajutorul nostru, să îndeplinesc slujba înălțimei tale crăești asupra cetăților și țărilor ce erau nesupuse înălțimei tale crăești. Deci, ridicat-am toate oștile mele și țara și ne-am dus asupra Brașovenilor; iar aceștia, de îndată ce au văzut oștile noastre puternice și le-am arătat și încredințarea înălțimei tale crăești, ei cu dreptate și cu credință s'au închinat înălțimei tale crăești; și-așa le-am jurat, pe credința înălțimei tale crăești și a noastră, că din legea cea veche ce au avut dela alți luminați crai, răposați de mai nainte, și pe care o aveați la mîna, nimic înălțimea ta crăească nu le veți lua. Iar acum, în vremea aceasta, ne-a venit veste despre cetatea ce se chiamă Bran, că voești crăia ta s'o iați dela Brașoveni și s'o dai unor nemeși ungurești. De aceea mă rog și cer dela crăia ta, ca dela un stăpîn și părinte al meu, Dumnezeu să te povățuească și, pentru marea credință a înălțimei tale crăești și pentru slujba noastră și pentru credința ce am jurat împreună cu crăia ta și cu ei, nu te departa dela aceasta și n'o călca și nu le lua cetatea din mîinile lor; și să nu-î scoți înălțimea ta crăească din așezămîntul cel vechi, fiindcă și noi ne putem împăca bine cu ei, și săracii noștri se hrănesc împreună.

---

¹⁾ Orig. *лидинскон аркаѣ* = țara Silesiei; Zápolya purta, între altele, și titlul de „dux Silesiae“. Cf. Iorga, Studii și documente V, p. 7: *оу ладинскон земан*, pe unde Cărlăman, marele ceașnic, căuta pe Ieremia Movilă (fugit dinaintea lui Mihai viteazul), trecînd peste cîmpii Dașovului.

Aceasta o cer și pentru aceasta mă rog de înălțimea ta crăească, ca de un stăpîn și părinte al meu. Și Dumnezeu să-ți înmulțască anii crăiei tale. Scris în Bucureștii, luna lui Iunie 25.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † сѣн печатъ юв владѣа конрода младаи и гнѣа ; adresa : prea luminatului și prea puternicului și iubitului meu domn și părinte, înălțimei sale craiului Ianoș al întregii țări ungureșă. — Arh. No. 212.

1531. — Sașii din Brașov se supun lui Zápolya în 1531, cînd acesta le întărește privilegiile primite dela Ludovic I și dela Vladislav II. G. D. Teutsch, Geschichte der siebenbürger Sachsen, 1899. p. 206. Branul, cu satele aparținătoare de el, îl dăruise Zápolya ceva mai nainte fraților Forro de Haporton, ibid. p. 198.

CLXXV.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenii și de aproape vecinii, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate cu dragoste poftesc domniei voastre. Și după aceasta, vă dau știre domniei voastre despre cartea ce mi-ați trimes și despre vorbele ce mi-ați încredințat, că domnia mea v'am înțeles bine. Îmi spuneți domnia voastră că. în vremea cînd a trecut Mehmet-beg cu Turcii, multe rele au făcut în ținutul Brașovului, și mai ziceți că domnia mea m'am învoit să vă dau domniei voastre 100,000 de aspri¹⁾, ca să plătesc acea pagubă. Dar domnia mea n'am spus nici decum așa ceva. Cît pentru asta, am dat știre mai de mult înălțimei sale craiului Ianăș și m'am desvînvățit; voiu da acum din nou știre înălțimei sale craiului. Domnia voastră vă bateți joc și ziceți că vreți să vă întoarceți paguba dela oamenii noștri. Dar nu cumva să faceți domnia voastră aceasta, căci dacă domnia voastră veți prăda cîtuși de puțin pe oamenii noștri, noi vom prăda și mai mult pe oamenii domniei voastre. Și orice va spune sluga voastră Stoica, credeți, căci sînt vor-

¹⁾ Orig. .ρ., evident o greșală, în loc de *ρ.

bele mele adevărate. Dumnezeu să vă bucure. Scris în 24 Iunie.

Monogram ; pecetea stricată ; adresa obicinuită — Arh. No. 157.

1530—1532. — Scrisoarea este de sigur dela Vlad V. Mehmet este Mehemed Alibegovici, iar prădăciunile despre care se vorbește se vor fi făcut în timpul luptelor cu Ungurii, cari sprijineau pe Radu dela Afumați.

CLXXVI.

Din mila lui Dumnezeu I o V l a d, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenii, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate pofteste domnia mea domniei voastre. Și după aceasta, vă grăește și vă dă de știre domnia mea despre cartea și vorbele ce mi-ați trimes domniei mele domniile voastre. Astfel, ați avut pîră cu cinstitul boer al domniei mele, cu jupîn Dragomir spătarul ¹⁾, pentru un om care l-a jefuit cînd a venit Moisi voevod la domniile voastre, iar acel om era vrăjmaș domniei mele și tăiasse pe mulți boeri ai domniei mele, și era vrăjmaș și țării rumînești; a fost și toporaș ²⁾ la Moisi voevod, cînd era aci. Iar domnia voastră ați prins pe doi oameni din țara domniei mele, și i-ați aruncat în temniță. Dar domnia voastră știți bine, că mi-a venit domniei mele carte dela marele crai, că pe orice oameni din țara domniei mele, ce se vor face vinovați, domnia voastră să-i judecați după lege; tot așa și pe oamenii voștri, să-i judecăm drept în țara domniei mele. Deci vă grăesc domnia mea domniei voastre, că dacă vreți să fiți prietenii ai domniei mele, domnia voastră să scoateți pe acei oameni din temniță și să-i lăsați să vie în pace la domnia mea; iar dacă nu-i veți lăsa domniile voastre, atunci bine să știți că voiți prinde domnia mea pentru un om al domniei mele zece de-ai voștri, și voiți

¹⁾ Vezi nota dela No. CLXV.

²⁾ Orig. *топораш*.

închide apoi domnia mea toate drumurile plăturilor. Decî socotiți-vă mai bine și dați-le drumul și să ne împacăm. Acestea le grăesc domniilor voastre. Și Dumnezeuî să vă bucure, amin. Scris în Septemvrie 17.

Monogram; pecetea perdută; adresa obicinuită. — Arh. No. 33.

1530—1532.

CLXXVII.

Cu mila lui Dumnezeu I o Vlad, voevod și domn. Serie domnia mea vouă schilerilor din Dragoslavele și vă grăește domnia mea de acel om, căruia i-ați luat un covor¹⁾ ce era să-l ducă cinste județului din Brașov. Decî, în ceasul în care veți vedea această carte a domniei mele, în acelaș ceas să-i dați îndărăt covorul ce i-ați luat, ca și cînd acel covor ar fi al domniei mele și ca și cum l-aș fi trimes domnia mea, pentru prietenia și pentru voea județului. Așa să i-l dați. Altfel să nu faceți, ci după vorba domniei mele.

Monogram; pecetea ruptă; adresa lipsește. — Arh. No. 198.

1530 — 1532.

CLXXVIII.

Cu mila lui Dumnezeu I o Vlad, voevod și domn al țării rumînești²⁾. Scriem cinstiților noștri frați și bunî prietenî și deaproape vecinî, județului și celor 12 pîrgari și tuturor sfetnicilor³⁾ din Brașov și multă sănătate cu dragoste poftim domniei voastre. Și după aceasta dați știre domniei voastre despre acești oameni ai noștri, anume Neacșul dela Cîmpulung⁴⁾ și Stoica

¹⁾ Orig. сар; mai jos ковор.

²⁾ Orig. гнѣ влашки.

³⁾ Orig. съвѣтничком, senatorilor.

⁴⁾ Autorul scrisorii în limba romînă din 1521, publicată de D-l N. Iorga, Hurmuzaki XI, p. 843 (arh. No. 472).

dela Tîrgoviște ¹⁾, că aū acolo în Braşov nişte datorii, încă de mai nainte vreme, anume la Lucaci şi la Hanăş Chillhav; acum oamenii noştri îşi cer datoriile dela oamenii domniei voastre, iar aceia nu vor să le plătească, ci se iaū la ceartă. Deci, gîndiţi-vă domnia voastră, că oamenilor domniei voastre domnia mea le face judecată dreaptă, şi mai ales domniei tale, jupîne Lucaciū judeţule ²⁾, Ńi-am făcut judecată dreaptă, şi Ńi-aī luat tot [ce-aī avut să iaī] dela oamenii noştri. Deci şi oamenilor noştri să le faceţi judecată dreaptă, ca să li se plătească datoriile, căci aū hogueate şi mărturii ³⁾ foarte bune, că oamenii mai sus zişi, Lucaciū şi Hanăş Chillhav, eraū atunci tovarăşi. Deci, povăţuească-vă Dumnezeu şi să n'aibă oamenii noştri pagubă, ci să li se plătească pe dreptate. Aceasta v'o daū în ştirea domniei voastre. Şi Dumnezeu să vă bucure. Scris în Martie 13.

Monogram; pecete mijlocie, ştearsă; adresa: cinstiţilor şi bunilor noştri prietenī, judeţului şi celor 12 pîrgari şi tuturor sfetnicilor din Braşov. — Arh. No. 201.

1580—1582. — Toate scrisorile lui Vlad V aū scrierea caracteristică secolului al 16.

28. Vlad VI.

(c. Oct. 1532 — vara an. 1535) ⁴⁾

CLXXIX.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod şi domn. Serie domnia mea cinstiţilor şi bunilor noştri prietenī şi de aproape vecinī, judeţului şi celor 12 pîr-

¹⁾ Un „Stoyka de Thargovistia“ e pomenit în socotelele Braşovului la 1543 şi 1545. Quellen III, p. 244, 292, 304.

²⁾ Lucas Hirscher era la 1580—1582 judeţ al Braşovului.

³⁾ Orig. χοῦκτηι και μαρτυριαι; hogueat = dovadă, turc. hodžd̄et, neogrec. χουρτζετιον. Miklosich, Türk. Elem., Nachtrag I, p. 43.

⁴⁾ Vezi Iorga, în Hurmuzaki XI, p. 854—855, nota.

garî din Braşov, şi multă sănătate poftesc domniei voastre. Şi după aceasta, dau de ştire domniei voastre de cartea şi vorbele ce mi-aţi trimis şi mi-aţi încredinţat domniei mele prin omul domniei voastre Boarteş¹⁾; domnia mea toate pe rînd şi bine le-am înţeles. Decî vă grăeşte domnia mea că trimete domnia mea acolo la domnia voastră pe cinstitul şi credinciosul boer al domniei mele, pe jupîn Tatul logofătul. Decî cele ce va spune dela domnia mea cătră domnia voastră, domnia voastră în toate să-l credeţi, căci sînt vorbele adevărate ale domniei mele. Asta vă dau de ştire domniei voastre. Şi Dumnezeu să vă bucure. Scris în Septemvrie 9.

Io Vlad voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecetea ruptă ; adresa obicinuită. — Arh. No. 140.

1533—1534. — Tatul este la 6 Sept. 1534, la 1 şi 10 Aprilie şi la 7 Mai 1535 logofătul lui Vlad VI — Vintilă (arh. stat., Tismana LXVI, 3; Buzăul LXXII, 1; epp. Rîmnicului LXV, 1; Argeşului XLIV, 7). La 1536, Ian. 4, el capătă o confirmare de moşii dela Radu Paisie (arh. stat., Govora X, 2), iar între anii 1536—44 îl găsim figurînd regulat în doc. lui Radu Paisie ca logofăt; astfel la 7 Ianuarie 1536 e numit simplu „logofăt“ (arh. stat., Glavaciocul XXIV, 1); la 17 Oct. 1538 „logofăt al doilea“ (arh. stat., Govora VII, 5); la 9 Dech. 1540 „mare logofăt“ (arh. stat., Călimăneştii; epp. Argeşului XXII, 3) Acelaş. lucru în documente dela 10 Ian. 1542 şi 18 Mai 1543 (arh. stat.). La 1545, prin Iulie, are o solie la Braşov (Quellen III, p. 272—275) — Fusese pârcalab (de Poenari) la Vlad V în 1533; el anunţă Braşovenilor, prin Fevruarie, instalarea în domnie a acestuia (Quellen II, p. 298); la 1537—38 e numit vornic în socotelele Braşovului (ibid., p. 523 şi 581).

CLXXX.

Din mila lui Dumnezeu Io Vlad, voevod şi domn. Serie domnia mea multă sănătate bunilor noştri prietenî şi vecinî, judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov, şi dăm de ştire domniei voastre despre sluga domniei

¹⁾ E „Bartus Fwx“, citat la 1534 în socotelele Braşovului (Quellen II, p. 348).

mele Bîrca, care a umblat să cumpere iepe în țara domnului meu luminatului craiū și n'a putut găsi iepe să cumpere; și voind să se întoarcă îndărăt să se ducă la casa lui a ajuns la țîrla și stîna lui Petir ¹⁾, și a venit Iancău cu sluga șpanului din Bran și aū luat dela sluga domniei mele Bîrca și dela băeții ce avea cu el, aū luat dela ei aspri 3670. Decī mă rog de domnia voastră: să n'aibă pagubă slugile domniei mele, ci să li se întoarcă toți ducații, cîți li s'aū luat. Altfeliū să nu faceți, căci nu e bine ca oamenii buni, cei ce umblă să-și tîrguească pe calea dreaptă, să se plîngă și să li se facă pagubă; ceeace este nedrept. Și paguba slugii domniei mele n'o voiū lăsa să se pîarză, ci i-o voiū întoarce dela oamenii voștri. Dacă i-aū luat acei aspri lui Bîrca, fiindcă Iancău a avut pagubă, apoi acea pagubă n'aū avut-o Iancău dela domnia mea, nici dela oamenii domniei mele, ci el a slujit lui Petru voevod, și ce pagubă o fi avînd, Petru voevod știe de acea pagubă, căci i-a fost slugă; să se socotească decī cu Petru voevod cum știe, iar sluga domniei mele de ce să aibă pagubă? Domnia voastră căutați cum e drept, căci e și dela Dumnezeū păcat dacă faceți strîmbătate. Și Dumnezeū să vă bucure, amin.

Monogram; pecetea pierdută; adresa obișnuită. — Arh. No. 137.

1532—1535.—Petru vv. este Petru dela Argeș sau Radu Paisie. Asupra identității acestor două nume vezi Iorga, Hurmuzaki XI, p. 854—855, nota.

CLXXXI.

Din mila lui Dumnezeū Io Vlad, voevod și domn. Serie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenī, județului și pîrgarilor din Brașov și din Rîjnov, și multă sănătate vă poftim domniei voastre. Și după aceasta vă dă de știre domnia mea de lucrul slugilor domniei mele,

¹⁾ Orig. с закон с хижѣ петирѣ.

anume Roman și Danciul, că au vîndut doi cai acolo în Rîjnov, unul lui Stroe pe 900 aspri, iar celălalt lui Aldea pe opt iepe. Dar din prețul cu care s'au tocmit până acum nimica n'au plătit; și ați pus soroc zi după zi, și tot nu vor să plătească. Deci vă rog pe domnia voastră să le faceți judecată dreaptă, ca slugile domniei mele să nu rămîie în pagubă; și bine să știți că vom lua acel preț dela oamenii voștri, tot până la un aspru. Iar altfel n'are să fie, ci după vorba domniei mele. Și Dumnezeu să vă bucure pe domnia voastră. Și însuși domnia mea a zis¹⁾. Scris în Mai 6.

Io Vlad²⁾ voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † ПЕЧАТ ІО ВЛАДА ВАНВОДА И ГНЬ ВЛАШКИ; adresa: cinstiților și bunilor noștri prietenî, județului și pîrgarilor din Brașov și din Rîjnov. — Arh. No. 150.

1535.— Pecetea e originală și autentică. Avem deci o scrisoare a lui Vlad VI cu pecetea urmașului său Radu Paisie; e probabil ca scrisoarea să fi fost scrisă în ultimele zile ale lui Vlad, care fu omorît, cum se știe, de boeri în vara anului 1535; rămînînd dela Vlad VI fără pecete, Radu i-o aplică pe a sa; cas ce se mai constată de cîteva ori. Scrisoarea e prin urmare din 1535.

29. Radul VI Paisie, saŭ Radul-cel-Noŭ, și fiul său Marco.

(Iunie saŭ Iulie 1535 — c. Februarie 1545)

CLXXXII.

Din mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn al țării rumînești³⁾. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenî și de aproape vecinî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate poftesc domniei voastre. Și după așeasta, vă dă de știre domnia mea, pentru vorbele ce mi-ați încredințat și pentru

¹⁾ Orig. И САМ РЕЧЕ ГОСПОДСТВА МИ.

²⁾ Orig. ВЛАДА.

³⁾ Orig. ГНЬ ВЛАШКИ.

cărțile ce mi-ați trimes una după alta, ca oamenii voștri să aibă dela domnia mea cercetare și judecată după dreptate și după așezământul cel vechi; domnia mea la aceasta foarte m'am nevoit cu oamenii voștri, ca să nu aibă pagubă și supărare și scandal, și-i judec domnia mea singur cu gura mea, și nu las nici pe marele vornic, nici pe marele logofăt să-i judece, ci însuși domnia mea [îi judec]. Domnia voastră însă nu știu ce faceți și ce dregeți, că prindeți și aruncați în temnița [pe oamenii noștri] ¹⁾. Decî, cer dela domnia voastră și vă rog, ca precum oamenii voștri au cercetare și judecată în țara domniei mele, așisderea să aibă și oamenii săraci ai domniei mele cercetare și judecată: iar dacă nu, să știți bine, că voi lua dela oamenii voștri mai mult și voi face și eu cum faceți voi săracilor domniei mele. Decî dau în știrea domniei voastre, ca să fie pace între noi. Și apoi să știți că un sărac dintre săracii domniei mele a găsit o sarecă pe drum și o mărturisește; voi însă l-ați prins și ați zis că a furat-o; el și-a adus mărturie care a mărturisit, iar voi l-ați prins și pe el și pe martorul lui și-i-ați aruncat în temniță. Decî cer dela domnia voastră și vă rog să-l lăsați în pace, și să aibă cercetare și judecată după dreptate și după așezământul cel vechi; și să-i judecați domnia voastră, să nu-i judece alți oameni. Aceasta vă dau în știrea domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Iulie 28.

Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ РАДЪА КОНЕДА НОВАГО И ГНЬ ВЛАСИ-КЫ; scrierea: sec. 16. — Arh. No. 298.

1535—1545. — Atribuită această scrisoare lui Radul Paisie, deoarece se dovedește din altele că pecetea este a lui; vezi Regestele, mai ales No. arh. 269. După scriere ea ar putea fi atribuită și lui Radul dela Afumați, ba chiar lui Radul cel Mare, căci deosebirile între epoci așa de apropiate sînt foarte greu de făcut; cel mai expe-

¹⁾ În orig. sînt șterse de tot vre-o trei cuvinte din ultima frază: ЕЖ[Е]... ЛЕЖИТ ВРЪЖИТЕ ВЪ ТЕМНИЦЪ.

rimentat paleograf poate să greșască cînd e vorba de a distinge un document al lui Radu Paisie de unul al lui Radul dela Afumați.

CLXXXIII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Radul, voevod și domn. Scriem cinstiților și bunilor noștri prietenî și vecinî de aproape, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate. Și după aceasta, cu voința lui Dumnezeu și a preacuratei măicii domnului, m'a miluit Dumnezeu și m'a dăruit să am în aceste zile o bucurie în adîncul inimei mele¹⁾ și să fiu socru. Până acum în viața mea n'am avut nuntă²⁾ și n'am fost socru. Cum însă astăzi m'a dăruit Dumnezeu dar dela prea iubită fiică a domniei mele, căci dela prea iubitul meu fiu Dumnezeu știe cînd îmi va dărui o așa veselie ca cea de acum dela prea iubită fiică a domniei mele. Decî vă rog pe domnia voastră ca pe niște prietenî ai noștri, să veniți și domnia voastră, căci vă chemăm să fiți și domnia voastră împreună cu noi la această veselie ce ni s'a dăruit de Dumnezeu. Și de va vrea Dumnezeu, ziua în care va fi să știți domnia voastră că e să fie la nașterea lui Christos. Pentru asta vă rugăm pe domnia voastră. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Dechemvrie 17.

Monogram; pecetea ruptă; adresa obișnuită; scrierea: sec. 16.—Arch. No. 249.

1535—1545.

CLXXXIV.

Io Radul, voevod și domn. Scrie domnia mea vouă Bulgarilor din Brașov³⁾ care v'ați amăgit și ați

¹⁾ Orig. едно веселне вт средѣ срѣца моего.

²⁾ Orig. веселне; bulg. веселе.

³⁾ Orig. казгарем вт крашоа; lectura, asupra căreia Jireček a exprimat oarecari îndoeli (Arch. f. slav. Phil. XIX, p. 600) e absolut sigură. Este vorba de Bulgarii din Șchei, pe atunci încă nu deplin romînizați.

Pecete mijlocie, cu legenda: † снн печать юу марко ковеода и гос-подник влашкои; adresa: cinstitulul și bunului nostru prieten și vecinilor de aproape, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 315; Mil. No. 120.

1535—1545. — Marco e fiul lui Radul Paisie. Dela acesta avem o scrisoare către фок ханшу, județul Brașovului (1541—44), prin care se roagă să-l trimeată pe Gherghe Vraciul „cu ierburî pentru toate boalele“, pentrucă fiul său Marco e rău bolnav (Regestele). Așupra lui Marco vezi Iorga, l'pretendenți domnești în sec. 16-lea, p. 74.

30. Mircea II Ciobanul

(Martie 1545—1552. Ian. 1558—Sept. 1559)

CLXXXVI.

Cu mila lui Dumnezeu Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prietenî și frați, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și cu multă sănătate și cu dragoste mă închin domniei voastre. Și după aceasta, vă dau știre despre pribegii și slugile Mărginenilor ¹⁾ ce mi i-ați trimes prin omul vostru Costea: domnia mea foarte vă mulțamesc. Am găsit că domnia voastră îmi sînteți bunî prietenî domniei mele și am făcut pe voea voastră și i-am iertat și pe aceștia. Vă rog să trimeteți și pe ceilalți ce vor mai cădea în mîna voastră, căci domnia mea vreați să-i iert pe toți, pe sufletul domniei mele. Și iarăși mă rog de voi, să-mi dați pe femeea lui Dumitru Grecul ²⁾, căci nu putem noi despărți pe oameni, și nici lege nu este. Și cîte va spune omul vostru Costea, să-l credeți. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Dechemvrie 30.

Io Mircea voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, ștearsă; adresa obișnuită. — Arh. No. 24

¹⁾ Neamul lui Udriște, cel mort la 1548 în lupta cu Mircea Ciobanul dela Periș (Constantin Căpitanul, ed. Iorza, p. 61)

²⁾ Importator din țara rumînească la Brașov în 1545, de loc din Gherghița (Quellen III, p. 295): se mai vorbește de el la 1541 (ibid., p. 115) și 1547 (ibid., p. 387, 390). La această din urmă dată el vine la Brașov cu o slugă a lui Mircea Ciobanul, pentru niște datorii.

1545. — Mircea nu se ține de făgăduială și la 24 Aug. 1546 taie o mare parte din pribegii întorși. Iorga, Hurmuzaki XI, p. II și notele.

CLXXXVII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea prea iubiților frați și bunilor prieteni și deaproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și cu multă sănătate și cu dragoste mă închin domniei voastre. Și după aceasta dau de știre domniei voastre despre cărțile și vorbele ce mi-ați trimis domnia voastră prin omul domniei voastre Andriiș; domnia mea din toate bine am înțeles vorbele domniei voastre despre veștile ce ne dați. Așa trebuie să ne păziți domnia voastră și de-acî înainte, să vă povățuească Dumnezeu să ne păziți: și ce veți afla de-acî înainte domnia voastră, să ne dați de știre. Și am mai înțeles domnia mea că s'aun apropiat pribegii de ținutul domniei voastre și umblă la tîrg în Brașov. Domnia voastră trebuie să știți, de vreme ce ei se apropie de părțile voastre. Ei zic că vin cu putere dela Baratul ¹⁾, ca să treacă în țara domniei mele, și multe vorbe mincinoase și netrebnice fac, și trec și fură și mult rău fac în țara domniei mele. Domnia voastră știți bine că cîta vreme au fost ei prin alte ținuturi, nici un rău n'au făcut în țara domniei mele și n'au năvălit în ea: dar de cînd s'aun apropiat de ținutul domniei voastre, ei s'aun pornit cu oaste asupra capului domniei mele și asupra țării domnului nostru cînstitului împărat, cum știți și domnia voastră prea bine. Între acestea, domnia mea aș fi putut să vă fac rău, dar n'am vrut, căci pe aceste două țări domnia mea le țin pe una ca și pe cealaltă, și Dumnezeu știe cît vă apără domnia mea de Turci, din spre partea aceasta de margine. Căci precum voesc binele țării mele, tot așa îl voesc și țării domniei

---

¹⁾ Martinuzzi.

voastre. De aceea, dacă sîntem vecini de aproape și bunii prieteni și cu toată credința către domnia voastră, atunci domniile voastre n'aveți nici o nevoie de pribegii în ținutul domniei voastre, ci alungați-i din ținutul domniei voastre, ca să petrecem și să trăim ca niște bunii prieteni, pentrucă știți domnia voastră de cîte ori ne-am jurat lor împreună cu boerii, ca să vie la domnia mea pe credință, și n'au vrut să vie. Și să mai știți domnia voastră că decînd s'au apropiat ei acolo și fură și fac rău, îmi strigă țara ¹⁾ și-mi zice să-l las să treacă împotriva lor, ca să se isprăvească odată cu ei; dar eu nu-l las, ca să nu se facă rău în țara domniei voastre. Decî să ne păziți domnia voastră și de-acî înainte cu veștile ce veți afla. Asta vă dau în știre domniei voastre, și Dumnezeu să vă bucure, amin. Scrisă în luna lui Martie 5.

Monogram; pecete mijlocie din care nu se cunoaște decît la sfîrșit: ... он з. = [владик]он з[еман]; adresa obișnuită. — Arh. No. 19.

1546. — Punem această scrisoare în 1546, anul în care Andreas Buchels sau Buchelchis din Brașov (eques civitatis) însoțește un sol polon până la Dunăre trecînd prin țara rumînească. Cu ocazia aceasta va fi împlinit și solia la Mircea; prin Aprilie, la întoarcere, i se plătește o parte din cheltuețele de drum (Quellen III, p. 342). El mai fusese în țara rumînească prin Martie 1545, înainte de instalarea lui Mircea (ibid., p. 261). E întrebuintat de Brașovenii la fel de fel de misiuni prin anii aceștia.

CLXXXVIII.

Cu mila lui Dumnezeu Io Mircea, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstului și prea iubitului nostru frate și bun prieten și de aproape vecin, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Cu multă sănătate și cu dragoste mă închin domniei voastre. Și după aceasta, dau de știre domniei voastre de cartea și vorbele²⁾ ce mi-ați trimis, pentru care domnia mea mul-

¹⁾ Orig. ере ми канкат земак.

²⁾ Orig. ради книгѣ и рѣчи.

țamește domniei voastre. Din toate pe rînd am priceput domnia mea de ce mî-ați trimes pe Gherghе Vraciul¹⁾ și vă mulțamesc domniei voastre; și deaci înainte tot așa, ce veți afla despre vrăjmașii domniei mele, să mă feriți cu știri, iar domnia mea am să vă arăt multă mulțamire, căci trebuie să avem pace și prietenie. Domnia mea așa țiiu și la aceasta rămîn. Domnia voastră țineți acolo pe Danciul Șifarul²⁾; dar domnia mea am iertat pe fiuce om, și dacă vrea să vie la domnia mea, domnia mea îl voiu ierta și pe Danciul și-î voiu da toate moșiile lui. Aceasta vă dau în știre domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în luna lui Dechemvrie 20.

Monogram; pecetea ruptă; adresa: cinstiților și prea iubiților mei frați și bunți prieteni, vecinilor de aproape Tenți județul și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 15; Mil. No. 113.

1545—1546. — Județ al Brașovului era Vincentius Sartor, pomenit foarte des ca simplu cetățean și ca județ în socotelele Brașovului (Quellen III, p. 127 și urm., p. 60 și urm.); *укиуї*, care se citește foarte lămurit în scrisoare, este diminutivul lui Vincentius, în actele contemporane dela Brașov Czencz, Czencze, Zcencz, Zcyncz etc. Quellen I—III, passim.

CLXXXIX.

Din mila lui Dumnezeu Io Mircea, voevod și domn. Serie domnia mea cinstitului și bunului nostru prieten și de aproape vecin, județului din Brașov, și multă sănătate cu dragoste îți poftesc domniei tale. Și după aceasta, dau de știre domniei tale, pentru cartea și vorbele³⁾ ce mî-ați trimes și mî-ați încredințat prin omul

¹⁾ Vezi nota dela No. arh. 315 = CLXXXV.

²⁾ Orig. *држните данчюл шифар тѣм*; Mil. greș. *Данчюл ши фратѣм*. Pentru Șifarul sau Șufarul v. Manolache Șifarul, Sava Șufarul, în cronică lui Const. Căpitanul, ed. Iorga, București 1902, p. 105 și 133.

³⁾ Orig. *за радї книгѣ и рѣч*; Mil. greș. *проч(етох?)*.

domniei tale Fătul ¹⁾): din toate pe rînd te-am priceput bine pe domnia ta, că mi-ai dat de știre despre Baratul ²⁾, marele vistier, că a intrat în Belgrad în Ardeal, și-ți mulțumesc domniei tale că mă păzești cu vești. Tot așa și deaci înainte, ce vei ști și vei auzi, să-mi dai de știre, dacă-mi ești prieten; domnia mea de asemenea, din ce voi ști și voi auzi, îți voi da de știre domniei tale. Acestea le aduc la cunoștința domniei tale. Și Dumnezeu să te bucure pe domnia ta. Scris în Aprilie ³⁾ 23.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † печать юв мнрчк воевода и господинь влашкон земли; adresa: cinstitului și bunului nostru prieten și de aproape vecin, județului din Brașov. — Arh. No. 21; Mil. No. 118.

c. 1545—1550. — E vorba de o intrare a lui Martinuzzi în Belgrad înainte de cea din Sept. 1550. Fessler, Geschichte von Ungarn III, p. 541. — Fătul însoțise pe Andreas Buchels în solia din 1545 (Quellen III, p. 261); era Român din Scheiț (Bulgarus).

CXC.

Cumila lui Dumnezeu Io Mircea, voevod și domn. Serie domnia mea cinstiților și prea iubiților și bunilor mei prieten și de aproape vecini, lui Hanăș Begner județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și cu multă sănătate și dragoste mă închin domniei voastre. Și după aceasta, vă dau de știre despre acest sărac, cu numele Dumitru din Mățău, că a venit și s'a jeluit înaintea domniei mele, că a păscut oi acolo la Brașov la maș mulți stăpîni, încă din zilele lui Radul voevod, cînd era el pribeag acolo în Brașov. Și astfel și-a făcut marfă 450 de oi și a plecat cu marfa să vie în țara domniei mele. Dar județul care era atunci, Begner, a trimis după

¹⁾ Orig. фѣтѣла; Mil. фотѣла.

²⁾ Orig. барата; ung. *barát* frate, călugăr; cf. bărație; Mil. greș. барата. E vorba de Martinuzzi.

³⁾ Mil. greș. сеп.

el și i-a luat toată marfa¹⁾ și l-a pus și în temniță, pe bună dreptate, și a mai plătit și 44 florinți. Decî vă rog pe domnia voastră, să aibă acest sărac judecată dreaptă dela domnia voastră și să i se plătească toată marfa, dela cine are să ia; căci să știți bine că domnia mea nu voi lăsa pe acest sărac să rămîie de pagubă, ci voi plăti domnia mea. Asta vă dau de știre domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris Noemvrie în 14.

Monogram; pecete mijlocie, ștearsă; adresa: cinstiților și prea iubiților mei frați și de aproape vecini, lui Hanuș Begner județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 23.

1558—1559.— Scrisoarea poate să fie din întîia saŭ din a doua domnie a lui Mircea Ciobanul (1545—52, 1558—59), căci Benkner e județ între anii 1547—48, 1550—52, 1555—59; mai curînd e dintr'a doua domnie, vorbindu-se de domnia lui Radul voevod (Paisie) ca de ceva mai îndepărtat.

31. Pătrașcu.

(Aprilie 1554—Dechemvrie 1557)

CXCI.

Cu mila lui Dumnezeu I o P e t r a ș c o, voevod și domn al țării rumînești²⁾. Scrie domnia mea cinstițului și bunului nostru prieten și de aproape vecin, județului din cetatea Brașovului, și cu multă sănătate și dragoste mă închin domniei tale. Și după aceasta dau de știre domniei tale pentru cartea și vorbele ce mi-ai trimes și mi-ai încredințat domnia ta, că din toate pe rînd bine te-am înțeles pe domnia ta. Și-ți mulțămesc domniei tale și pentru darul ce mi-ai trimes domniei mele. Și mi-ai vorbit domnia ta de vameșul care păzește la scală, că nu ia vamă dreaptă, cum a fost mai nainte după vechiul

¹⁾ Marfă în înțelesul primitiv al cuvîntului; ung. *marha* însumnă și vile și orice avere.

²⁾ Orig. господинъ влашки.

așezămînt, ci asuprește pe săraci. Decî, în ceasul în care mî-a sosit cartea domniei tale, trimes-am cărțile domniei mele la scală și peste tot pe unde se țin vameșii, [zicîndu-le] să ia vamă după vechiul așezămînt. Și dacă se vor mai plînge și alți săraci la domnia ta, iute să-mi dai de știre domniei mele, căci îmi voiî da silința, cît voiî fi în viață domnia mea, ca să se hrănească săracii domniei voastre în pace și în bună voe în țara domniei mele. Tot așa [te rog] și pe domnia ta, să aibă săracii domniei mele în țara domniei voastre căutare și dreptate și să fie o țară ca și cealaltă. Și te mai rog pe domnia ta, veștile ce vei primi să mi le dai în știre. Și cîte vor spune Matîiaș și Ianăs¹⁾ din partea domniei mele către domnia ta, în toate să-i credeți, căci sînt adevăratele și trebuincioasele cuvinte ale domniei mele. Aceasta îți dau în știre domniei tale. Și Dumnezeu să te bucure pe domnia ta. Scris în luna lui Septemvrie 30.
Io Petrașco voevod, din mila lui Dumnezeu domn.

Pecete mijlocie, cu legenda: † сѣн печат ѿв петрашко воеводѣ и гнѣвѣ крашкѣ. — *Arh. No. 318.*

1554.

CXCII.

Din mila lui Dumnezeu Io Petrașco, voevod și domn. Scrie domnia mea cinstiților și bunilor noștri prieteni și de aproape vecini și frați, lui Hanăș Begner județului și celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate cu dragoste poftim domniei voastre. Și după aceasta, dau de știre domniei voastre, pentru cărțile și pentru vorbele ce mi-ați trimes domnia voastră prin omul domniei voastre Dobre, că toate pe rînd și bine le-am înțeles domnia mea: întîiî ca să dăm de știre și Sibienilor de lucrurile cinstitei Porți, cum am dat și dom-

¹⁾ Un Mathias și un Iohannes Mori sînt notați în socotelele Brașovului, la an. 1554, ca făcînd servicii de soli la domnul țării rumînești și al Moldovei. Hurmuzaki XI; p. 790.

niei voastre. Să știți domnia voastră că le-am dat și lor deștire, ca și domniei voastre. Apoi m'ați înștiințat pe domnia mea că ați trimes domnia voastră și la înălțimea sa craiul să vă dea răspuns; cînd vă va veni domniei voastre răspunsul dela înălțimea sa craiul, domnia voastră să vă adunați și să faceți sfat; domnia voastră sînteți doar oameni înțelepți și cuminiți, și să întocmiți cum va fi bine și domniei voastre și nouă; căci domnia voastră bine știți cît de mare e puterea împăratului și cine poate sta împotriva lui. Căci dacă vă va birui pe voi și țara domniei voastre, nici un domn și nici un crai nu va mai fi acolo în țara de sine stăpînitoare a domniei voastre, ci vor fi prin toate cetățile Turci și vom peri amîndouă aceste țări creștine. Și să știți domnia voastră adevărul, că credința și frăția ce am legat cu domnia voastră nu vrea să s'o rup cu nici un chip, ci vrea să s'o țină până la moartea domniei mele. Și mă voi nevoi să slujesc cu dreptate domniei voastre, pe cît îmi va sta în putință domniei mele. Și nu veți avea domnia voastră nici o greutate din partea domniei mele, afară doar de ar veni asupra domniei mele vre-o mare nevoe și siluire dela Poartă, ca să vii — doanne ferește — domnia mea cu oaste asupra capului domniei voastre, și atunci nu voi sări nici de cum, până ce nu voi vedea domnia mea mare foc pe umerii domniei mele; iar dacă vom vedea mare greutate și foc din partea Turcilor, ce va fi să facem atunci, să știți că n'am putut face altfel. Domnia voastră știți că sîntem sub mîinile Turcilor, dar vom da și atunci de știre domniei voastre. Și iarăși, da de știre domniei voastre, că aș fi dat drumul domnia mea lui Muhup ceaușul să vie la domnia voastră, dar domnia mea așteaptă răspunsul ce trebuie să vie dela înălțimea sa craiul; să-mi dați de veste domnia voastră, să știu și domnia mea. Și apoi să știți domnia voastră că va veni acum în curînd un mare ceauș dela împăratul și că răspunsul ce-l va aduce, domnia mea despre toate vor-

bele cîte le voiû înþelege voiû da și domniei voastre de știre. Aceasta vă daû în știre domniei voastre, și toate cîte va spune omul domniei voastre Dobre ¹⁾, dela noi către domnia voastră, toate să i le credeți, căci sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeû să înmulțască zilele și aniî domniei voastre, amin. Seris în Maiû 23.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: сѣн печат ѡу петрашко кон-код и гук влашкѣ; adresa: lui Hanăș Begner județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 319.

1555. — Benkner era județ la 1555—1557.

---

¹⁾ Un „Dobro“ este trimis în solie la Pătrașcu la 8 Fevr. 1555. Hurmuzaki XI, p. 792.

II. Serisorî dela boerî, mitropoliți, județi, pîrgari și particulari.

I. Coïco, logofătul lui Dan II.

(1431)

CXCIII.

Fraților mei mai mari, județului din Brașov Șuli Gherghe¹⁾ și tuturor pîrgarilor, închinăciune cu dragoste dela fratele vostru mai mic²⁾, logofătul Coïco. Și așa să știți, că în mare grijă m'ați adus, dar cu ajutorul lui Dumnezeu v'am isprăvit treaba pe placul vostru. Îmi pare însă rău de voi, căci și mai nainte am crezut pe Hana și pe cantilarișul vostru Linardă și le-am dat carte, și mî-aș spus că-mi vor aduce tot ce este al meu și că-mi vor aduce și un dar³⁾; ați venit, dar nu mî-aș adus nimic. Și iarăși ați venit și le-am făcut altă carte, cum a fost voea voastră, și m'am lăsat la omenia voastră și i-am spus lui Hana și cantilarișului. Ei vă vor spune, iar voi faceți cum trebuie. Și Dumnezeu să vă bucure.

Fără loc și dată; pecete de ceară albă, îlisibilă, se văd însă urme de litere chirilice și în mijloc inițiala κ [= конко]; fără adresă.—Arh. No. 526; Mil. No. 59.

---

¹⁾ Nu-l găsesc în lista judeților Brașovului.

²⁾ Orig. каш менши брат; Mil. кашем.

³⁾ Orig. и чѣстѣ да ми принесе; Mil. greș. „чѣк тѣ“.

După 1431, Ianuarie 30. — Coïco sau Coïca e logofătul lui Dan II din 1422 (No. VIII), 1424 (No. XI) și 1431 (No. XVI); în 1432, Ianuarie 20, e vistier al lui Vlad Dracul (Hurmuzaki I, 2, p. 574), la 13 Aug. 1437 e „protovistier“ la acelaș (Miletić, DR., p. 333). — Scrisoarea către Brașoveni e trimeasă curînd după încheerea învoelii dela 30 Ian. 1431. Asupra lui „Linardă“, numit în altă parte „Linart“ (Leonhardus) și asupra lui „Hana“ (Johannes) cf. notele dela documentele lui Dan II.

2. Voïco, vornicul lui Vlad I Dracul.

(1431)

CXCIV.

Dela jupîn Voïco multă sănătate și închinăciune iubiților mei frați, pîrgarilor din Brașov. Știți bine, frații mei, cum v'am fost prieten în vremea domnului meu Dan voevod, și am fost fratele vostru, și vreaș să mai fiu încă. Dar știți bine că m'a sosit vremea; deci vă rog, povățuească-vă Dumnezeu să mă ajutați cu o șubă de postav, și dacă Dumnezeu va ajuta stăpînului meu Vlad voevod, pentru una vom plăti două sau trei.

Pecete pe ceară verde, cu legendă ilisibilă; adresa: fraților mei, pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 530; Mil. No. 60.

Voïco este vornicul lui Vlad Dracul; scrisoarea lui e din timpul cînd în țara rumînească domnea Alexandru-Aldea. Fusese boer influent al lui Dan II la 1422, 1424, 1431 (No. VIII, XI, XVI); e vornicul lui Vlad la 1432 (Hurmuzaki I, 2, p. 574), 1437 (Miletić, DR., p. 333) și 1439 (Arh. ist. I, 1, p. 85). El este mareașalul „mareschalculus“ care însoțea pe Vlad Dracul la Nürnberg (Hurm. I, 2, p. 750): șuba o cerea poate în ajunul de a pleca în Germania.

3. Albul, vornicul lui Alexandru-Aldea.

(1431—1433)

CXCV.

Dela jupîn Albul pîrgarilor din Brașov închinăciuni de dragoste. Și astfel vă grăesc: ce fel de om aș fi eu, dacă după ce m'am înțeleș cu voi și m'am legat

cu jurământ, m'aş gândi din nou să vă prad? Am şi eu un Dumnezeu şi un suflet şi [mă jur] pe trupul şi singele lui Christos şi pe sufletul meu, şi [să dea Dumnezeu] să nu mcr în legea creştinească cea dreptcredincioasă, dacă am vre-un gând rău asupra voastră. Ci veniţi în voe bună şi nici o grije să nu aveţi, căci ne place să fiţi fraţii noştri, cum aţi fost şi mai nainte. Şi Dumnezeu să vă bucure.

S'a scris în Aprilie 2.

Pecete mică de ceară albă, cu legenda : † ДАВА ТОКАСАС ; adresa : pîrgarilor din Braşov. — Arh. No. 510 ; Mil. No. 56.

CXCVI.

Dela jupîn Alb ul fraţilor mei, pîrgarilor din Braşov, multă sănătate şi închinăciune. Şi astfel vă grăesc: eu sînt fratele vostru pentru totdeauna şi la orice-mî veţi cere. Şi faceţi aşa ca să vie Vlad totdeauna în bună voe la mine ¹⁾, ca să fie omul vostru la orice vreme pe lîngă mine şi să nu lipsească de aci, şi să vă spui [tot] ce ştiu. Şi Dumnezeu să vă bucure.

Adresa : fraţilor mei Braşovenilor. — Arh. No. 468 ; Mil. No. 55.

CXCVII.

Dela jupîn Alb ul multă sănătate şi închinăciune fraţilor mei, pîrgarilor din Braşov tuturor, mari şi mici. Şi vă dau de ştire despre voevodul pe care l-aţi pus aci, despre Drăculea. Cui este drag dintre voi, să-l sărute, căci n'o să-l mai vedeţi ; am nădejde în Dumnezeu că de unde va merge nu se va mai întoarce ²⁾. Iar voi, pentru tot binele ce v'am făcut, nu-mi arătaţi nici o mulţămire. Dar Dumnezeu ştie şi crede. Decî, cum aţi

¹⁾ „La mine“ (к мене) lipseşte în ed. lui Mil.

²⁾ Alusiune la o mergere a lui Vlad Dracul la Turci, pe la 1432—1433, despre care însă n'avem nici o ştire pozitivă.

pus vorbă și ați întocmit odată, la aceasta să rămâneți; și lăsați drumurile să fie slobode. Să aducă cine ce vrea: și fier și aramă și orice marfă; și cine are vre-o datorie, să și-o scoată în bună voe. Dar oamenilor să-raci, care se gătesc să vie, fiecare cu ce poate, pe Prahova ori pe Teleajăn, voi le prădați casele și-i bintuiți, ca să nu vie. Decî, dacă vă este voea și pofta să vă țineți de vorbă, atunci să știți și eu: iar dacă v'ați schimbat gîndul, să știm și noi ce avem de făcut. Și Dumnezeu să vă bucure.

Pecete mică în ceară albă, un cal în mijloc și cu legenda: ⚪ ДАВА РО[ККАС]Е; adresa: tuturilor pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 463; Mil. No. 54.

Jupîn Albul, care joacă un rol preponderant în timpul lui Alexandru-Aldea, fusese boerul lui Mircea la 1415 (Martie 28; arh. statului, mănăstirea Cozia). Pe la 1421 e citat ca vornic și în fruntea boerilor lui Dan II, împreună cu ЖСНАНЗ [РО]ККАСА, rudă a sa (Argeș, 10 Sept. 6930, indiction 7; arh. stat.); cf. doc. din 1422 și 1424 din colecția noastră, No. VIII și XI. În privilegiul comercial al lui Dan II dela 1431 el nu e citat; era atunci partisan al lui Alexandru, al cărui locotenent și tovarăș rămîne în tot timpul domniei lui (1431—1433). Sub Vlad Dracul nu figurează în documente, deși, după presupunerea D-lui Iorga, la 1437 era împăcat cu dînsul. Numele pare a fi de origine greacă: РОККАС, care se citește foarte clar pe pecetea dela No. CXCXV = No. arh. 510, ar fi grec. Τοξότης.

4. Antonie, cămărașul lui Vlad I Dracul.

(c. 1431—1433)

CXCVIII.

Multă sănătate și închinăciune fraților mei mai mari, pîrgarilor din Brașov, Antonie. Cele ce mi-ați scris și mi-ați încredințat prin Jupîn Lucaciū, întru toate bine v'am înțeles. Decî, cele ce v'am scris eu domniei voastre, voi nu mi le-ați tăgăduit. Deaceea vă rog, ca precum v'am făcut eu voea la domnul meu voevodul pentru cele ce m'ați rugat, și sînt toate gata, tot așa și voi să-mi dați de știre dacă voiți sau nu să-mi faceți treaba pen-

tru care v'am rugat. Eū sînt prietenul vostru și vreaū cinstea voastră; să fie mai curînd la voi aceasta, decît în alt loc. Decî, aū priceput pîrgarii din Șeghișoară, că vreaū să așez hereghia la voi și aū venit la mine și mî-aū zis așa: „Cum să muți hereghia la Brașov și să iaī cinstea aceasta dela noi și s'o dai Brașovenilor? Cînd voevodul avea nevoe, Brașovenii nu l-aū îngăduit, iar noi am luat aceasta asupra capetelor noastre, și acum să te ducī acolo? Această rușine n'o vom suferi noi, măcar să murim. Iar ce-ți va fi voea, să-ți facem“. Eū le-am spus așa: „Ce mî-a zis voevodul, aceea voiū face“. Eī aū zis: „dar noi nu vom lăsa fierul din, cămară“. Eū le-am zis: „voi nu sînteți volnici să-mī opriți nimica“. Iar eī mî-aū răspuns: „așteaptă-ne de Sîmbata în cinci zile, să trimetem un om al nostru la voevod“. Eū i-am lăsat. Socotiți acum și voi, frații mei, despre acestea și faceți cum vi se va părea mai bine. Eū aș fi vrut și mî-ar fi plăcut să ies cu cinste. Și pentru ce v'am rugat în cartea dintîiū, faceți-mī voea pentru aceea, ca să am și eū și voi cinste dela domnul voevod. Dați-mī în grabă de știre prin sluga mea. Scrieți o carte și pecetluiți-o, ca să cred; și mă voiū osteni și eū, împreună cu voi, pentru cinstea voastră, și voi spune și eū domnului meu cît ajutor are să aibă dela voi, ca să fie cu bucuroasă inimă și cu toată voea pentru voi și pentru cinstea voastră. Voiū aștepta 15 zile pe acești pîrgari; voiū vedea ce-mī vor răspunde și voiū trimete apoi iarăși pre un ducatar ¹⁾. Dar aceștia s'au dus la el și nu știū ce-ī vor fi spus, că se dă îndarăt și nu vrea să vie. Și Dumnezeuū să vă aibă în pază.

Pecete de inel, în ceară neagră, ștearsă de tot; adresa: tuturor pîrgarilor brașoveni. — Arh. No. 548.

Antonie este „Anton cămărașul“, de care vorbește Vlad Dracul în scrisoarea sa din 1431 (arh. No. 169 = No. xxx). Scrisoarea lui

¹⁾ Orig. пакъ црѣхъ да донѣстѣмъ .д. — го дѣкатарѣ; дѣкатарѣ = cel ce bate ducași, fusor monetarum, din дѣкатъ: cf. ажкаръ din ажкъ.

Antonie are un caracter foarte vechi; ea samănă mult cu chrisovul din 10 Noemvrie 1424 (arh. No. 730 = No. XI).

5. Gherghe Lascar, cămărașul lui Vlad I Dracul.

(c. 1433—1446)

CXCIX.

Închinăciuni plecate și cu dragoste iubiților mei frați și prieteni, pîrgarilor brașoveni, dela Gherghe Lascar. Fraților, știți bine, cum am vorbit și ne-am întocmit înaintea jupînului Albul; dar n'am văzut încă nimica dela voi. V'am scris și carte și v'am poruncit, dar dela voi nu vedem nici o vorbă. Iar acum a venit Haneș ¹⁾ la mine și-mi spune că are aramă ²⁾ și postav și ceară; deci vă rog sloboziți-mi ceara, ca să mi-o vînză și să-mi cumpere și să-mi aducă ce-mi trebuie; și vă mai rog să trimeteți pe oamenii voștri să-mi aducă marfa, precum am vorbit cu voi și înaintea jupînului Albul. Iar dacă nu vreți să vă țineți de vorbele acelea, atunci are să vie Haneș și are să-mi năimească oameni care să-mi aducă marfa pe socoteala mea. Și mai este acolo aramă la Ivan, cel care e dator feciorului lui Martin. S'o dea să mi-o aducă și pe aceea. Stăruiți să mi-o dea. Și se află acolo sluga mea Martin și are la el 7000 florini și 500; siliți-l să-mi aducă marfa; iar dacă nu vrea să vie, trimeteți-l la mine și fără voea lui. Altfel să nu faceți. Iar dacă nu-mi veți trimete nici marfa nici omul, să știți că marfa mea n'o voi lăsa în pagubă. Asta s'o știți. Și Dumnezeu să vă bucure.

Adresa: pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 545.

---

¹⁾ Prob. acelaș cu „Hanus“ pe care Vlad Dracul îl trimete în misiune la Brașoveni în 4 Sept. 1436 „din tabăra dela Roya“ (scri-soare latină; copie la Acad. Rom.).

²⁾ Orig. мѣдъ = мѣдъ.

CC.

Fraților mei iubiți, pîrgarilor din Brașov tuturor, și județului, jupînului Iacov¹⁾. Frații mei, știți bine cum ne-am vorbit cu voi în Tîrgoviște înaintea jupînului²⁾: ați luat asupra capului vostru să vie sluga lui Gherghe să-î dăm tot. Și v'am dat pe sluga mea Martin cu voi, și i-am dat slugei mele Martin o mie de florinî să plătească arvuna; el a plecat cu voi și mî-a trimes numai 14 măji și jumătate de aramă, 2 poveri de fier și una de oțel și ceva ovăs. Și i-am întreat pe cei ce au tocmnit de Martin și de Haneș: unde este Martin? Ei mî-au răspuns: a rămas Martin să vie cu altă povară. Și mî-a poruncit prin Haneș: dacă vreaî, trimete-mî prin Haneș alți ducați, că mai este aci aramă, s'o cumpăr. Și am trimes prin Haneș 10,000 florinî și 9 măji de ceară, și i-am spus lui Haneș: îți dau acești bani în mîna ta, fă ce știi, iar Martin să se întoarcă de grabă cu ce are gata. Și i-am dat lui Haneș o slugă a mea, să vie la Brașov și să-mî cumpere pînză, fier, oțel, și una alta ce-mî trebue, cu alți ducați. Și s'a dus sluga mea și mî-a cumpărat toate cîte i-am spus, și stă în casa lui Haneș Cenușarul. Și veniră să mă socotesc; și veni Dabija feciorul, sluga jupînului Radul, veni la mine [și-mî spuse] că tot ce a cumpărat și el³⁾ însuși se află în casa lui Haneș, acum cenușar la Răcător Os⁴⁾, și-î este

¹⁾ Un „Iacobus“ era la Brașov în 1437 subjude, „villicus“ (lista D-lui Fr. Stenner).

²⁾ Albul.

³⁾ Orig. *он, ну оно*.

⁴⁾ Orig. *рѣкѣтор ос* (scris *Ń*); Mil. greș. *рѣкѣтор ѿ*. — Nu cumva e vorba de un Rector Os (sc. Rector scholae)? Numele propriu *Os* se găsește, deși rar, la Sașii din Brașov. Așa între 1527—40 un Blasius Os (Quellen II, p. 703); la 1503 un Ces Mathe (Quellen I, p. 1, 18, 32, 35, 36), identic cu *Os* (Oes, Oesz, *Ń*sz, *Ń*z) dela 1483, 1486/87, 1488, 1490, 1492, 1500 (Quellen III, p. 641, 646, 654, 663, 667, 683; cf. p. 752, an. 1486). O văduvă a lui Oes, Oz Mihaly între 1475—83, ibid. p. 625. Din acest neam de cetățeni era probabil și Os cel dela 1437. Un rector „scholae“ sau „scholarum“ la 1437 e foarte cu puțință la Brașov.

acum și stupar¹⁾. Staă și cele 10,000 florini și cele 9 măji de ceară ce i-am dat lui din mîinile mele, ca și slugei mele Martin, care a zis că i-a fost dator cu 7000 și 500; altfel nu este. Vă rog deci, dacă-mi sînteți frați, să n'avem prea multe vorbe. Și de nu-mi va veni sluga mea și nu-mi va aduna marfa, să vă povățuească Dumnezeu și să mi-l legați și să mi-l trimeteți. Iar pe Haneș să-l strîngeți să-mi dea marfa, să-mi trimeteți măcar atît, fie mult fie puțin. Și să n'am mai multe vorbe. Și v'am scris ca să nu ziceți mîne poimîne: nu ne-ai scris și nu știm nimic despre asta. Căci marfa voevodului n'are să se piarză, are numai întăzriere, până ce va veni însuși voevodul să-și caute ce este al său și să-și ia²⁾: atunci să nu vă supărați, căci rău îl doare inima. Și Dumnezeu să fie cu voi.

Dela jupînul Gherghe Lascar³⁾.

Adresa : tuturor pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 486 ; Mil. No. 57.

c. 1437. — Din cuprinsul acestei scrisori și ai celei precedente se vede lămurit că Gherghe Lascar era cămărașul lui Vlad Dracul; deaceea nici nu-l găsim citat în documente. Albul, pe care în scrisoarea a doua îl numește simplu „jupînul“, era împăcat cu Vlad Dracul.— Amîndouă scrisorile au caracterele primei jumătăți a sec. 15-lea; cea dintîiu e remarcabilă prin frumusețea și regularitatea semiuncialei.

6. Nanul și Ștefan logofătul, boerii lui Vlad I Dracul.

(1442)

CCI.

Cinstiților și înțelepților și bărbaților de neam bun,
pîrgarilor din Brașov tuturor, micî și mari, închină-

¹⁾ Orig. мѣшакъ; prob. ung. *mehes* stupar, Zeidler. În jurul Brașovului erau și pe vremea lui Vlad Dracul, ca și astăzi, multe stupini.

²⁾ Orig. дорн подъ азъ ковода, чен си ше нека крое; până aci lectura lui Mil. e greșită; restul e bine celit. În orig. Gherghe pune pe voevod să vorbească direct către Brașoveni.

³⁾ Orig. гергъ лă: Mil. гергълаца.

ciune până la pământ ca unor domni ai noștri și buni prietenî. Și a venit aci la noi în Sibiū Bertolomei și Utuș¹⁾ Gașpar și ne-aŭ întrebat în numele vostru: că venit-a cineva dintre Brașoveni în solie la voevod saŭ nu, cîtă vreme am fost noi pe lîngă voevod? Și dacã a venit cineva, ce fel de vorbe a adus? Noi rãspundem domniei voastre: cîtă vreme am fost pe lîngă domnul nostru voevodul, noi pe solul vostru nu l-am văzut nici cu ochii, nici n'am auzit de el cu urechile. De va fi umblat în trebile sale, Dumnezeuî știe. Cît pentru aceea că domnul nostru ne-ar fi trimes vre-o veste saŭ vre-o solie despre voi, Dumnezeuî cel ce a făcut cerul și pământul o fi știind, că noi nu știm nimic despre aceasta. Scris Lunia înainte de sfîntul Gheorghe.

Prietenii voștri mai mici și credincioși, jupîn Nanul și Ștefan logofătul.

Doă pecefi în ceară neagră; pe una se citește: сѣфан логѣт, pe cealaltă se vede o figură, dar nici o legendă. — Arh. No. 534.

1442, Aprilie 23. — Jupîn Nanul și Ștefan logofătul sînt boeri ai lui Vlad Dracul în 1439, Sept. 8 (Arh. ist. I, 1, p. 85); îi mai găsim împreună într'un doc. din 1441, Mai 14 (arh. stat.) și într'unul dela 1446, păstrat într'o traducere din sec. XVIII (colecția D-lui C. Basaraba-Brîncoveanu; Iorga, Studii și documente V, p. 169). Nan e martor în chrisovul din 1432 (Hurmuzaki I, 2, p. 574 „Nán ur“), iar Ștefan în chrisovul din 30 Iunie 1441 (arh. stat.). — Ei se aflau la Sibiū în timpul campaniei turcești dela 1442; Brașovenii voeau să afle dela dînșii intențiile Turcilor cari, după lupta dela Szent-Imre (18 Martie) asediaseră Sibiul. Asediul acestui oraș și luptele lui Hunyady cu Turcii în fața lui se petreceau tocmai pe vremea cînd e datată scrisoarea boerilor lui Vlad Dracul. Că acesta se afla atunci în Transilvania, rezultă din Seadeddin. Cf. Iorga, Studii și documente III, p. xv. — Sf. Gheorghe cade în an. 1442 într'o Marți, dacã îl punem la 24 Aprilie, cum se serba de obicei în Ungaria (diecesa Granului).

¹⁾ Ötös Gáspár. Este poate unul din cei doi Gașpari, unul „aurifaber“, altul „carnifex magnus“, înaintea cărora Vlad Țepeș jură credință regelui unguresc la 6 Sept. 1456, în Tîrgoviște. Mai era cu ei un Gheorghe „fost județ“ și Theș, județul din Rîjnov (copie după scrisoarea lui Țepeș, la Acad. Rom.).

7. Dragomir al lui Manea, Neagoe al lui Radul, Stănilă și Balea, boerii lui Basaraba II cel Bătrîn.

(Februarie 1477)

CCII.

Bunilor noștri vecinî și prietenî, județului Brașovului și celor 12 pîrgari, multă sănătate și închinăciune domniei voastre dela vecinî și prietenî voștri, dela jupîn Dragomir al lui Manea și dela jupîn Neagoe al lui Radul și dela jupîn Stănilă vornicul și dela jupîn Balea paharnicul. Și vă dăm de știre domniei voastre că domnul nostru voevodul nu este vinovat, ci i s'a făcut mare siluire, cum știți și domnia voastră. Decî, să vă nevoiți domnia voastră din partea aceea și să faceți pace domnului nostru, până ce-și va întoarce fața domnul nostru craiul spre noi. Iar noi până atunci vom sta în pace și în liniște; și ne vom sili din nou, împreună cu domnul nostru voevodul, din partea aceasta, să facem cum va fi mai bine. Decî să vie tîrgoveții voștri, pe credința și sufletul nostru, să tîrguească până la Dunăre și să nu se teamă de nimica; iar domnia voastră să trimeteți carte adevărată la domnul nostru voevodul, ca să se încumete și tîrgoveții noștri să vie la voi. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre, amin.

O pecete verde perdută; adresa obicinuită. — Arh. No. 568.

1477. — Ceî patru boeri ce trimet Brașovenilor scrisoarea de sub No. arh. 568 sînt ai lui Basaraba cel Bătrîn. Pe trei dintr'înșii îi găsim la un loc în doc. dela 1 Iunie 1475: jup. Dragomir al lui Manea, jup. Neagoe și jup. Balea paharnicul; era poate și Stănilă vornicul, căci doc. e șters în mai multe locuri, în partea sa finală (arh. stat., Glavaciocul XVI, 1; îl găsim mai tîrziu, la 6 August 1481, pe lîngă Basaraba Tinărul: Stănilă al lui Văsi „Stanilo Vasiev“; Miletić, DR., p. 340). Pe Neagoe și pe Balea paharnicul îi cunoaștem din documentele lui Vladislav II, între 1451 — 56; Neagoe este și marele vornic al lui Radu cel Frumos la 1467 (Miletić, DR., p. 335). — La ce se poate raporta această desvinovățire a lui Basaraba? Mi se pare

că la detronarea și omorîrea lui Vlad-Țepeș, pe la începutul an. 1477; se știe că aceasta s'a făcut cu ajutor turcesc, nici trei luni după instalarea lui Țepeș prin trupele lui Matei Corvin și ale lui Ștefan cel Mare. — Scrisoarea lui Dragomir și a celorlalți boeri este deci prob. din Februarie.

8. Neagu vornicul, Vladul vornicul și Cazan vistierul, boerii lui Basaraba III cel Tînăr.

(1479)

CCIII.

Prea cinstiților și de Dumnezeu dăruțiilor și prea iubiților și dulcilor și bunilor mei prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate și închinăciune cu dragoste aduce prieteniei voastre prietenul vostru, jupîn Neagu, fost vornic. Și vă dau de știre domniei voastre despre acestea: iată cum s'aîntîmplat lucrurile fără de veste și cum se face rău peste rău; iată cum și-a trimes, pe credința voastră, domnul nostru solii la Batăr Ștefan pentru pace; și fiind solii acolo, veni Laiută ¹⁾ și puse mîna pe visteria țării rumînești și pe acele femei ²⁾. Știu bine că sînteți oameni cumînți; dar așa să știți, că până ce nu veți întoarce acea visterie ce este a țării rumînești și se află în casele voastre, pace nu veți avea cît va fi țara rumînească. Îar cît pentru acele femei ce sînt tot în minile voastre și în casele voastre, nu puteți face să le scoateți din robie și să le trimeteți îndărăt în țară? Știu bine că nu este nici o cinste pentru voi că le țineți, dacă nu-i chiar rușine. Știu bine că în Brașov n'a fost așa obicei, ci cum a fost voea Brașovenilor, așa a fost; căci cei ce aî cărat piatră și aî început să zidească Brașovul, aceia aî pus temei, ca nici craul să nu vă poată scoate din obiceiul vostru. Socotiți deci, căci sînteți cumînți, că va trimete Dumnezeu pe domnul nostru voevodul, și-i va da zile lungi și multe, și

¹⁾ Orig. ЛАЮТА.

²⁾ Orig. ТІЗН ДШІЕ; erau mama, soția și sora vitregă a domnului.

gîndiți-vă ce viață și ce binefaceri veți avea apoi [dela dînsul]. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii.

Jupîn Neagu vornic și jupîn Vladul vornic și jupîn Cazan vistier.

Pecetea perdută; adresa: bunilor și dulcilor și prea iubiților mei prietenî, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 570.

1479, Octomvrie. — Basaraba era dus cu Turcii în Transilvania, după ce fusese instalat de aceștia în trecerea lor spre Cîmpul Pînei. — Vladul e marele vornic din 6 Aug. 1481 (Miletic, DR., p. 340). Asupra lui Cazan vezi nota dela No. arh. 461. Neagu (nr) e fostul mare vornic al lui Radu cel Frumos (doc. din 15 Ian. 1467 și 22 Ian. 1471; Mil., p. 335; Venelin, p. 95). Din 1469 există o scrisoare a lui către Sibieni („Nagh, palatinus principis Radul vaivodae transalpinensis“), în care e pomenit și „Paulus Kewer, juratus Brassoviensis“, cel despre care se vorbește în No. arh. 190; cf. nota dela No. LXIII (copie la Acad. Rom.).

9. Neagu, vornicul lui Basaraba III cel Tânăr.

(1480)

CCIV.

Bunilor și dulcilor și prea iubiților mei prietenî, pîrgarilor și județului din Brașov. Multă sănătate și închinăciune cu dragoste aduce prieteniei voastre prietenul domniei voastre jupîn Neagu, fost vornic, și vă dau în știrea domniei voastre acestea: înșiși bine și prea bine știți cum am stat între voi și-am mîncat pîne și sare și-am băut împreună și am avut credință între noi, cum Dumnezeu știe și domnia voastră¹⁾; că decînd a dat Dumnezeu de ne-am cunoscut, n'ați auzit, nici din gura mea n'a ieșit vre-o vorbă rea și strîmbă pentru voi, decît numai vorbe drepte și bune și toate pentru binele vostru. Și să mă credeți și acum, căci sînt bătrîn și caut la bătrînețele mele și doresc ca, cu voea lui Dumnezeu, sufletul meu cel păcătos să fie cu creștinii și să nu fie cu păgîniî. De voiți să ascultați și de bătrînețele mele, tot pentru binele vostru, — unul Dumnezeu cel de sus mă-e martor pentru aceasta —

¹⁾ Între anii 1474—1479; cf. scrisorile lui Tepeleuș.

să fie și spre știința voastră că cele ce s'a au petrecut până acum și ce au fost, nimic nu s'a făcut cu voea domnului nostru voevodului, ci toate fără voea lui și fără pofta lui. Și destul rău s'a făcut până acum între creștini, cum știți foarte bine și voi. Însă domnul nostru și-a trimes totdeauna în taină vorbele sale către voi și-ați știut; și capul și l-a pus și destul a cheltuit, ca să nu se facă rău orașului și cetății voastre. Și dacă s'a făcut ceva, a fost iarăși fără voea lui, asta s'o știți domnia voastră. Și să știți că eu sînt Neagu vornicul și că mi-am trudit bătrînețele la Poarta domnului marelui împărat numai pentru binele vostru; și și-a cheltuit domnul nostru visteria sa până ce marele împărat s'a îndurat și i-a dat voe și poruncă să-și facă pace cu voi, cum ați văzut și voi porunca împărătească și ați auzit că nu este altfel. Și pentru aceasta, pe credința voastră și pe credința lui Bătar Iștvan, domnul nostru și-a trimes solii săi la Bătar Iștvan și la voi, iarăși pentru binele vostru; dar voi. îndată ce v'ați intrat solii în mîna, v'ați uitat de credința voastră. Și cîta vreme este acum de cînd îi țineți pe ei? Nu s'a făcut nici la craiul și în nici o țară ce ați făcut voi și voevodul Ardealului. Și să știți, cînd și-a trimes domnul nostru solii, el mi-a zis și mie să mă gătesc și să plec în solie la domnul craiul. Dar acum, după ce am văzut că voi faceți așa și că v'ați întors credința, cine își va mai pune capul pentru voi sau cine va merge la craiul? Nimenea nu va merge, dacă voi faceți așa. Căci sînt bătrîn și nici odată n'am văzut, nici n'am auzit ca voi să fi început a opri solii. Aceasta nu e bine. Și mai apoi, după vorba voastră, a venit acel vrăjmaș ¹⁾ și i-a făcut ceea ce ați văzut și voi, căci a pus mîna pe visteria și pe doamna lui. Dar această visterie era și ea gătită pentru Turci, spre binele vostru, iar doamna se afla în mînile voastre, și voi n'ați putut să vă faceți cinste, ca mai nainte, și s'o luați și

---

¹⁾ Călugărul.

să i-o trimeteți cu cinste, ca să vadă și el că-i sînteți prietenii și să-și dreagă inima. Acum însă poate să se închine crafului și doamnei crafului, căci a auzit domnul nostru că din partea aceea i-au dat drumul și au luat-o din mîinile vrăjmașului ¹⁾. Și iarăși, pentru aceea fată ce este sora domnului meu, nu puteți voi s'o luați din patul vrăjmașului domnului meu și să-i dați drumul mai iute? Decî eți, care vă poftesc binele vostru, vă zic: nu vă mai sfătuiți cu vrăjmașii domnului meu și nu-i mai țineți prin locurile voastre și prin ținutul vostru, și nu le mai dați sălaș, ci alungați-i de grabă din ținutul vostru. Aduceți-vă numai aminte, cine a început să pue oameni în țapă. Iar voi, pribegilor, care ați ridicat pe Danul ²⁾ între voi, apoi Vlad voevod pentru asta s'a mîniat pe voi și v'a făcut atîta rău și a început să pue pe oameni în țapă și a venit cu foc asupra voastră. Astfelîu, gîndiți-vă la cele ce vă zic, căci vorbele mele nicî odată n'au fost mincinoase și nicî acum nu vor fi, ci vă vorbesc numai adevărul. Socotiți-vă dar, — vorbe multe nu vă trebuie, căci sînteți cuminiți și prea cuminți, — și faceți iute ce veți face și trimeteți de grabă solii, și ce vreți să jurați, jurați înaintea lor, iar ei înaintea voastră, și să se facă pace; căci Turcii aud cu urechile: are domnul nostru cu voi pace sau n'are? Și să știți că Turcii sînt mulți ca nisipul mării

¹⁾ Orig. *ѡе ѡт тамо сѣ пѣсти[ан], та ю сѣ вземъ изъ рѣкъ вражмашъ мѣ.*

²⁾ Orig. *данъла*. E vorba de Dan pretendentul dela 1456—1460; cf. No. LXIX—LXXI. Numele pribegilor ni le-a păstrat, în mod foarte complet, scrisoarea din 2 Martie 1460 a lui Dan. Le reproducem aici după Convorbiri Literare 1901, p. 149, cu cîteva îndreptări: Bogdan Doboca vornicul, Albul vistierul, Radu logofătul, Bîrnog sau Berivoiŭ (orig. Berinogh), Constantin Șerban curteanul (vileazul), Coman Gură (orig. Cure), Dragomir din Brănești (orig. Brostus), Ivan spătarul, Dragomir paharnicul, Barlabaş comisul, Micul paharnicul, Radul Șuple, Apostol postelnicul, Bejan Roșul, Pahulea (orig. Pugul), Bran, Stan Aldeș sau Aleuș (orig. Eldisch) și Nan Totca. Îndreptările propuse aci sînt bazate pe documentele din 28 Martie și 1 Aug. 1451, din 2 Aug. 1453 și din 15 Aprilie 1456 (toate patru în arh. stat.).

și nimenea nu poate să le stea împotriva. Astfeliu să stingem mai bine focul în grabă, până ce nu se face mai mare, căci cînd va începe să se încingă, nu vom mai putea să-l stingem. Și Turcii sînt așa : cînd vor începe să se îndrepte împotriva voastră, noi nu vom putea sta înaintea lor să-i oprim, și atunci nici ei, nici domnul nostru nu vor avea păcat, că destul v'a așteptat. Dar voi, zău, nu știu ce așteptați. Și domnul nostru se mîhnește pentru aceasta. Așa dar socotiți, că mai bun e binele. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii. Scris-am în cetatea Bucureștilor.

Pecete de inel, cu un buzdugan în mijloc; adresa: bunilor mei vecini și prieteni, județului din Brașov și celor 12 pîngari.—Arh. No. 575.

1480. — La 24 Fevr. 1480 Matei Corvin scriea Brașovenilor să păzească în cinste pe soția lui Basaraba cel Tânăr, pe care „senior ille Bazarab“ o adusese cu sine din Transalpina. Scrisoarea lui Neagu este prin urmare de prin a doua jumătate a an. 1480, după ce Matei Corvin dăduse ordin Brașovenilor s'o scoață din minile lui Basaraba. Se pare că spre sfîrșitul anului ei au eliberat-o, căci în 1481 găsim pe Brașoveni în bune relații cu Țepeluș.

Pela începutul acestui an Țepeluș fusese la Turci și primise confirmarea dela sultan; el chema, prin Martie, pe Brașoveni. ca să se înțeleagă cu dînsii. Consultînd Brașovenii pe voevodul Ștefan Báthory, acesta le răspunde, la 14 Martie, că nu le dă voie să trateze direct cu Țepeluș, ci să spue acestuia să-și trimeată solii să trateze cu dînsul, iar el va relata apoi regelui („Segeswar, feria quarta proxima post festum beati Gregorii papae“ 1481; copie la Acad. Rom.). Brașovenii se achită de această însărcinare și Țepeluș le răspunde, printr'o scrisoare din „Arges, Dominica die 1481“, mulțămindu-le pentru serviciile ce vor să-l aducă („laborastis propter nos et propter pacis et unionis“) scuzîndu-se că n'a putut să trimeată până atunci pe Tudor la Báthory și rugîndu-se să mai trimeată și ei, din partea lor, doi jurați cari să explice acestuia cauza întîrzierii. Báthory nu se împacă cu Țepeluș. Printr'o scrisoare din 1481 (fără lună) el dă ordin Sibienilor să primească pe „Thodor logofătul“ ce voea să vie din Transalpina la Sibiu, dar să nu-l lase să se întoarcă înapoi; Báthory se aștepta la atacul lui Ali-beg, care se afla atunci în țara rumînească (copie la Acad. Rom.). La 27 Aprilie el poruncește Brașovenilor să fie legat pe acel Romînu „familiaris Czypelles vaivodae“, care a încercat să omoare, la porunca acestuia, pe Călugărul (Kalager) în orașul lor; interzice în acelaș timp orice export de arme în

țara rumînescă: „sagittas seu tella nec non ferr[e]a arua et alias res bellicas ac pilios“ (copie la Acad. Rom.).

10. Cazan vistierul și Staico comisul, boerii lui Basaraba III cel Tânăr.

(1480—1481)

CCV.

Doamnei noastre, doamnei Maria ¹⁾, multă sănătate și adîncă închinăciune aducem domniei tale, noi robii domniei tale, și îți dăm de știre domniei tale, că am auzit de domnia ta că te-a scos Dumnezeu din mîinile vrăjmașului și că ești în mîinile oamenilor domnului nostru voevodului. Deci mulțămim lui Dumnezeu și-l prea mărim, pentru domnia ta, că te-a scos Dumnezeu ca să vii să ne fii iarăși doamnă ²⁾, cum ne-ai fost și mai nainte. Și să știi domnia ta că decînd ai eșit din țară, am stăruit, ziua și noaptea, pe lîngă domnul nostru voevodul, pentru lucrul domniei tale, ca să te scoatem, și avem nădejde în Dumnezeu, că în curînd Dumnezeu te va scăpa și vei veni și ne vei fi doamnă ²⁾, împreună cu domnul nostru voevodul. Și Dumnezeu să-ți înmulțască anii.

Robii domniei tale jupîn C a z a n vistier și jupîn Staico comis.

Adresa: doamnei domnului mîe Io Basaraba cel Tânăr voevod — Arh. No. 461.

1480. — În acest an găsim pe „Cazan vistierul“ și pe „Stane comisul“: documentul din 3 Aprilie 1480 sau 1481 (Venelin, p. 111—112, cu data greșită *сца, pentru *сцаи sau *сцаѣ; Stane e o greșală de ediție). — Staico comisul rămîne lîngă Țepeluș și după înființarea lui din 8 Iulie 1481 (Mil., p. 340). — Cazan vistierul este jup. „Cazan Sahacov“ al lui Basaraba cel Bătrîn din 4 Iulie 1476 (Venelin, p. 118) și al lui Radu cel Frumos din 22 Ian. 1471 (Venelin, p.

¹⁾ Orig. господниѣ ни госпогк маріе.

²⁾ Orig. господниѣ.

95); la 15 Ian. 1467 era logofăt al acestui domn (Mil., p. 335), iar la 5 Aug. 1451 era boer în sfatul lui Vladislav II (ibid., p. 334). E poate aceeași cu Cazan stolnicul lui Dan II din 30 Ian. 1431 (=No. XVI), ceea ce ne-ar explica faptul că nu-l mai întâlnim după Tepeluș; el era în timpul acestuia foarte bătrîn. În cursul anului 1480 a fost făcut mare vornic, și anume înainte de 6 August, cînd Pîrvul e citat ca „fost mare vornic“ (Mil., p. 340). Comp. No. arh. 570 (— CCIII) și numerele următoare.

II. Cazan, marele vornic al lui Basaraba III cel Tînăr.

(1480—1481)

CCVI.

Dela jupîn Cazan, mare vornic, multă sănătate bunilor noștri prietenî, județului și tuturor celor 12 pîrgari din Brașov. Vă dați de știre domniei voastre, că am deschis toate drumurile. Cum vedeți. noi le deschidem, iar voi le închideți. Așa nu poate să rămîie țara noastră, ci deschideți cele două căi ce sînt Prahova și Teleajenul, căci noi nu oprim pe oamenii voștri dela nici o cale, ci [pot să cumpere] din țara noastră și vin și tot ce le este voea. Așa și domniile voastre, lăsați pe oamenii noștri să umble slobozi pe orice cale, pe unde le va fi voea. Și ce va zice omul nostru Stoica, domniile voastre să credeți, căci acelea sînt vorbele noastre. Și Dumnezeu să vă bucure, amin.

Adresa: bunilor mei prietenî, județului și pîrgarilor din Brașov; pecetea perdută. — Arh. No. 484.

1480—1481.

CCVII.

Scrie jupîn Cazan, mare vornic, vouă, Mihaile și Bîrcă și Opreo, și astfel vă grăesc: în ceasul în care veți vedea această carte a mea, să lăsați pe Sașii din Brașov să se ducă la casele lor, fie pe Prahova, fie pe Teleajin; și să umble toți oamenii, și de acolo înapoi

și deaci într'acolo; să nu fie păzitori nicăiri și să nu se ție calea; iar voi să veniți la cetatea Crăciuneii, cît puteți mai de grabă. Iar de Sași să nu vă atingeți; să nu le lipsască nici un fir de păr.

Fără adresă și fără pecete. — Arh. No. 503.

1480—1481. — Scrisoarea e scrisă de acelaș diac care a scris și No. 461. Țepeluș se aștepta poate la atacul lui Ștefan cel Mare și supraveghea în persoană întărirea Crăciuneii. Vezi nota dela No. CVII.

12. Vintilă, logofătul lui Basaraba III cel Tânăr.

(1480)

CCVIII.

Doamnei mele, doamnei Maria ¹⁾, multă sănătate și adîncă închinăciune aduce domniei tale robul domniei tale, și-ți dau în știrea domniei tale despre cele ce mi-ai poruncit domnia ta prin Petru; eū bine te-am înțeles, și să știți domnia ta, că de cînd ai eșit domnia ta, ne este inima cernită și rea, cum numai Dumnezeu știe. Și de atuncî eū stăruesc pe lîngă domnul meu voevodul zi și noapte de lucrul domniei tale, ca să te scoatem și să ne fii iarăși doamnă ²⁾, cum ne este și domnul voevodul și cum ne-ai fost și mai nainte doamnă. Și să știți acum domnia ta că avem mare nădejde în Dumnezeu că te vom scoate și că vei veni în curînd și ne vei fi doamnă, ca mai nainte; căci am trimes un dar bun lui Batăr Iștvan, tot pentru lucrul domniei tale, ca să te scoatem; avem nădejde în Dumnezeu că în curînd are să fie ce are să fie. Și Dumnezeu să-ți înmulțască anii.

Robul domniei tale, jupîn Vintilă logofătul.

Pecete de inel în ceară albă; adrcsa; doamnei Maria. — Arh. No. 535.

¹⁾ Orig. господиинъ ми господиинъ маріе.

²⁾ Orig. господиинъ.

1480. — Vintilă logofătul e pomenit în doc. din 6 Aug. 1491 (Miletić, DR. p. 340). Cf. Regestele No. V (arh. No. 122).

13. Dragomir al lui Manea, vornicul lui Vlad III Călugărul.

(1481—1482)

CCIX.

Dela jupîn Dragomir al lui Manea multă sănătate județului din Brașov și tuturor pîrgarilor. Trimeteți un om al vostru la domnul voevod și la noi, ca să vadă Turcii că oamenii voștri umblă printre noi și oamenii noștri printre voi. Căci vedeți cum o să perim și noi și voi. Și nu cumva puteți să vedeți pe Ștefan voevodul ¹⁾ sau să aflați ceva dela el? Și trimeteți cîțiva oameni buni ca să fie aici; și să vie cu ei și popa din Scheiū, care vă este bun prieten; nimenea dintre ai voștri n'ar fi așa de bun pentru voi, cum vă este el. Altfel nu este, pe sufletul meu. Și iarăși, cine ar vrea să vie, să vie slobod și slobod să se întoarcă, pe credința și pe sufletul meu. Oastea turcească este acum gata. Altfel nu este. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii, amin.

Pecete verde, cu legenda: † жѣпан драгомир дворникъ; adresa: județului din Brașov și tuturor pîrgarilor brașoveni. — Arh. No. 513.

1481. — Scrisoarea aceasta pare a fi dată din timpul luptelor lui Ștefan cel Mare cu Țepeluș și anume după înfrîngerea acestuia dela Rîmnic. Ștefan voea să pue down pe pretendentul Mircea, devotatul său; Vlad Călugărul se coborîse din Brașov cu pribegii și poate cu ceva ajutor unguresc; Țepeluș rătăcea prin Oltenia (în toamnă și la începutul iernei), însoțit de puțini credincioși și de Turcii chemați în ajutor. La aceștia face aluzie Dragomir zicînd că „oastea turcească e gata“, sc. să restabilească pe Țepeluș. Acesta e omorît însă, în iarnă, de Mehedințeni la Glogova (arh. No. 158 = cxiii).

Dragomir Manev, cum se numește totdeauna în documente, era la 4 Iulie 1476 boerul cel mai de frunte al lui Basaraba cel Bătrîn (Venelin, p. 118); aceeași situație o avea cu un an mai înainte, la 1475. Iunie 1 (arh. stat., Glavaciocul XVI, 1). Fusese vornic pe vremea

¹⁾ Ștefan cel Mare.

lui Radu cel Frumos (documente din 30 Mai și 28 Octombrie 1464 și 22 Ianuarie 1471; arh. stat., Cozia XIV, 1; Znagov I, 2; Venelin, p. 95). Pe lângă Basaraba cel Tânăr îl găsim la 3 Aprilie 1480 sau 1481 (Venelin, p. 111). La 1481 se refugiază în Ardeal la Vlad Călugărul (cf. Pegestele, arh. No. 524), se întoarce cu el în țară, stăruiește pe lângă Brașoveni să fie recunoscut și este, între 1482—1490, cel mai puternic boer al lui. Copleșit de bătrânețe, el cedează pe la 1490 locul lui Dragomir Udriște, care pare a fi fost din acelaș neam cu dînsul: la 7 Ianuarie 1490 înțitul sfetnic este Dragomir Manev, la 26 Iulie Dragomir Udriște (Arh. ist. I, 1, p. 37; I, 1, p. 5). — Cred că Dragomir Manev e fiul jupînului „Manea Udriște“, boer al lui Vlad Dracul la 1439, Sept. 8 (Arh. ist. I, 1, p. 85), identic cu paharnicul dela 1432 (Manyok poharnok; Hurm. I, 2, p. 574) și cu vornicul Manea din 2 Aug. 1439 (arh. stat.), 14 Mai și 30 Iunie 1441 (arh. stat.). În documentele lui Vladislav II din 28 Martie și 1 Aug. 1451 și 2 August 1453 el figurează în fruntea listei de boeri sub numele Manea Udriște sau Udriște; în doc. din 15 Aprilie 1456 e înlocuit de Dragomir Udriște (arh. stat.).

CCX.

Dela jupîn Dragomir al lui Manea multă sănătate bunilor noștri prietenî, județului din Brașov și celor 12 pîrgari. Cele ce mi-ați poruncit și mi-ați scris în carte, eu bine v'am înțeles. Și pentrucă vă sînt prieten, să știe domnia voastră, că precum v'am fost până acuma prieten, tot așa voi fi și de-aci nainte și vouă și prietenilor voștri. Și iarăși, mi-ați poruncit să mă trudesce pentru Batăr Ișțfan și pentru domnia voastră; să știți domnia voastră că n'am putut să mă trudesce; bucuros aș fi fost, dar am îmbătrînit, și mă veți ierta decî domnia voastră. Și trimeteți domnia voastră cu vorbe bune la domnul nostru voevodul, ca să faceți pace și învoeală, căci vedeți ce rău se face și până astăzi din pricina lui Ștefan voevodul ¹⁾. Că mai bine este să fie bine decît rău. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre, amin.

Fără pecete; adresa obicinuită.— Arh. No. 479.

¹⁾ Ștefan cel Mare.

1481—1482. — Scrisoarea pare a fi dată saū din timpul stărnin-
telor lui Ștefan de a face domn în țara ruminească pe pretendentul
Mircea, Iulie-August 1481, saū din timpul pregătirilor lui pentru
luarea Crăciunii, prin Fevruarie-Martie 1482. Cf. No. CVII și CVIII.

14. Dragomir Udriște, vornicul lui Vlad III Călugărul.

(1492. c. 1488—1490/1495)

CCXI.

Serie jupîn D r a g o m i r U d r i ș t e multă sănătate,
și mă înclin cu dragoste bunilor mei prietenî, județu-
lui Brașovului și celor 12 pîrgari. Și daū de știre dom-
niei voastre de lucrul lui Sinadin și mărturisesc înain-
tea domniei voastre cumcă Sinadin n'a fost la Turci în
zilele lui Basaraba ¹⁾, ci a fost într'o mănăstire, de frica
lui Basaraba, care i se fălise că o să-i facă răū; deci,
pe sufletul meū și pe credința mea, așa să știți, că n'a
fost atunci la Turci, ci a fost unde vă spun eu. Și
Dumnezeū să vă înmulțască anii.

*Pecete verde, cu legendă, din care nu se poate ceti decît ДРОРН;
a fost probabil: [ДРАГОМНЯ] ДРОРН[НК]; adresa: județului și celor 12 pîrgari
din Brașov. — Arh. No. 470.*

c. 1482. — Dragomir Udriște saū Udriștev (= fiul lui Udriște)
e boer de frunte încă de pe vremea lui Vladislav II, 15 Aprilie
1456; la 1464, Mai 30 și Octomvrie 23, el figurează în documente de-ale
lui Radu cel Frumos ca „Dragomir vornicul“ și e întîiul boer în listă;
la 15 Ianuarie 1465 și 1467 e citat ca „ДРАГОМНЯ ДРОРНЦЕК“; la 4 Fe-
vruarie 1488 și 26 Iulie 1490 ca Dragomir Udriștev și Udriște
(Miletić, DR., p. 335; Arh. ist. I, 1. p. 5; arh. stat.). Dela 1490 încolo
nu l-am mai întîlnit în documente. El este poate fiul lui Udriște, tova-
rășul nedespărțit al lui Lafoț, despre care ne vorbesc scrisorile lui
Basaraba cel Tînăr și proclamația lui cătră țara Birsei. Udriște, „Udris-
chya“, moare la 1483 în districtul Făgărașului, pe care îl ținea din
voința regelui de pe la 1481 „a certo tempore“ (Scrisoarea lui Matei
Corvin cătră Sibienî din 16 Noemvrie 1483, prin care cedează celor
Șapte scaune teritoriul ținut până atunci de Udriște; copie la Acad.
Rom.). — Asupra lui Sinadin vezi Regestele, No. arh 497.

¹⁾ Cel Tînăr.

CCXII.

Bunilor și cinstiților [prieteni], județului din Brașov și tuturor pîrgarilor, multă sănătate dela jupîn Dragomir Udriște. Vă dau de știre domniei voastre, și vă rog să faceți dreptate acestor oameni ai mei, anume Bobul, iar celălalt este acasă la dînsul. Ei au fost prădați de Capotă în zilele lui Țăpăluș, iar cînd am venit noi în țară, i-am spus să-i despăgubească. El a zis că le va plăti, dar apoi s'a sculat și a fugit la Brașov. Vă rog deci să le faceți judecată, ca să le întoarcă tot ce le-a luat. Căci mult rău ne-a făcut acest om nouă și oamenilor noștri; și pe voi destul v'a supărat. El a călăuzit pe Turci în țara voastră¹⁾; așa om este el. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii domniilor voastre.

Pecete de inel în ceară verde, cu legenda: ДРАГОМИРЪ СЪДНИКЪ; adresa: bunilor și cinstiților [prieteni], județului Brașovului și tuturor pîrgarilor. — Arh. No. 458; Mil. No. 106.

c. 1488—c. 1490/1495. — Pun această scrisoarea în anii din urmă ai lui Vlad Călugărul, deoarece la începutul domniei Capotă îi este credincios (vezi arh. No. 149 = cxr), iar intervenirea pe lingă Brașovenii ar fi făcut-o atunci Dragomir al lui Manea, care funcționa ca mare vornic. Cf. Regestele.

15. Staico, logofătul lui Vlad III Călugărul.

(1492)

CCXIII.

Prea cinstiților și bunilor și iubiților noștri prietenii, județului și pîrgarilor din Brașov, multă și adîncă închinăciune aducem domniei voastre. După aceasta, dau de știre domniei voastre că Dumineca asta ni-a sosit omul dela Nicopole și ne spune că i s'a dat iarăși lui Ali-beg sangeacul Nicopolei și i-au ieșit oamenii înainte la Nicopole; dar el a rămas îndărăt și adună

---

¹⁾ La 1479.

oaste. Iar marele împărat e pe drum și s'a apropiat de Sofia, iar bașalarii ¹⁾ s'au dus înainte cu oștile, pe Dunăre în sus spre Smedorovo. Ali-beg caută să vă facă ceva, și mă tem ca nu cumva să treacă peste noi, ca să vă prade. M'am gândit totuși cum să slujesc cu dreptate creștinilor; dar să nu spuneți nimăruî că eu v'am dat de știre, ci păziți-vă cum știți mai bine. Și trimeteți un om să stea lângă mine, ca orice veste ne-ar veni, să putem mai în grabă și mai iute să v'o dăm de știre. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii. Am scris în Tirgoviște, luna lui Iunie 23.

Maî micul prieten al domniei voastre

Jupîn Staico, logofăt.

Pecete mică de inel, din a cărei legendă nu se poate ceti derit лор[офетръ]; figura de pe ea e un cap de om, cu căciulă înaltă; adresa: prietenilor mei celor bunî, județului și pîrgarilor din Brașov. — Arh. No. 476; Mil. No. 102.

1492. — Împrejurările descrise aci se potrivesc cu pregătirile expediției lui Baiazed de la 1492; el pleacă în primăvară și se oprește vara la Sofia; Ali-beg intră spre toamnă în Transilvania, dar e bătut (Zinkeisen II, p. 502—503). — Staico, comisul din 6 August 1481 al lui Basaraba cel Tânăr (arh. No. 461; Miletić, DR., p. 340; cf. Stan comis la 1480, ibid., p. 339) e făcut logofăt de Vlad Călugărul; îl găsim în această calitate în documente dela 1 și 5 Iunie 1483 (Venelin, p. 126; Arh. ist. I, 1, p. 37; Miletić, p. 340), 4 Februarie 1488 (arh. stat.); 11 Sept. 1489 (Miletić, p. 341; greș. Stanco), 26 Iulie 1490 (Arh. ist. I, 1, p. 5), 3 Sept. 1491 (Venelin, p. 130), 15 Iunie 1493 (Miletić, p. 343, unde e numit *архисекретник*) și 22 Iulie 1494 (arh. No. 5). Îl găsim tot logofăt sub Radu IV cel Mare, la 1 August 1496 și la 9 Ian. 1497 (Miletić, p. 345, 347); e numit „mare logofăt“ în acte dela 1498, 1499, 1501 (Venelin, p. 134; Miletić, p. 348, 352; cf. și documentele din 25 Ianuarie 1499 și 13 Dechemvrie 1500; arh. stat.) și cînd logofăt, cînd mare logofăt în acte dela 1499 (fără lună; arh. stat.) 11 Ian. 1500 (arh. stat., opp. Rîmnicului XIV, 1), 15 Dech. 1501 (arh. stat.; aci e numit *архисекретник* = *λογοθέτης*), 9 Martie și 19 Iunie 1502 (arh. stat.), Noemvrie 1504 (Miletić, p. 354) și 20 Iulie 1507 (arh. stat., Glavaciocul).

¹⁾ Pașii.

16. Stan Cortofleşt şi Cruj, trimesii lui Vlad III
Călugărul la Ştefan Báthory.

(c. 1490—1492)

CCXIV.

Îți dau de știre, doamne, că ne-ai trimes domnia ta la Batăr Ştefan să facem pace și bine. Batăr Ştefan a trimes la craiul, iar craiul a trimes pe Banția Miclăuș ¹⁾ și pe Chij Paul ²⁾, ca să ne întâlnim cu Batăr Ştefan; iar Batăr Ştefan s'a dus la ei ca să vorbească de tine; și aū adus pace și bine, cum n'a avut nici un domn din țara rumînească afară de Radul voevod ³⁾: ei sînt pe drum ⁴⁾, și sa știi domnia ta că e fără știrea lui Batăr Ştefan: așa să știi și să ne crezi domnia ta pe noi, robii tăi ⁵⁾. Și să știi domnia ta că este pe voea domniei tale. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei tale. Și orî ce-ți va spune Mogoș și Micul ⁶⁾, să crezi domnia ta, căci sînt vorbele noastre adevărate.

Și aū iscălit robii domniei tale Stan Cortofleşt și Cruj.

Fără pecete și fără adresă. — Arh. No. 522.

c. 1490—1492. — Stan Cortofleşt ne e cunoscut dintr'un document al lui Vlad Călugărul dela 1 lunie 1493, unde e numit стан-чкѧ кортофлѧш (Venelin. p. 125). Cruj e un Crus (=Kraus) oarecare, pe care Vlad îl cunoștea din timpul petrecerii sale în Ardeal, înainte de a fi domn. Numele Crus, Cruz, Crusz se întâlnește foarte des pe la 1478—79, 1485—86 (Rechnungen I, p. 51, 56, 58 și 112, 117, 12 , 122) și în primii ani ai sec. 16 (ibid., p. 423, 425, 452, 550, 558). Trimeterea lor la Báthory, precum reese din scrisoare,

¹⁾ Orig. банѧцѧнѧ миклѧш, Bánffy Miklos.

²⁾ Orig. кнѧжѧ паѧл = Kis Pál; dacă nu cumva кнѧжѧ este o ortografie rea a lui Kynizsy (Kinizsi), celebrul eroū de pe Cîmpul Pinei și prietenul intim al lui Ştefan Báthory.

³⁾ Cel Frumos.

⁴⁾ Orig. за тон пѧт ежают.

⁵⁾ Între șire adăogat молѧм се = ne rugăm.

⁶⁾ Orig. рѧнкѧл.

avea scopul să asigure domnului rumîn prietenia Ungurilor pentru eventualitatea unei eșiri din țară. Armistițiul Ungariei cu Turcii expirase la 1490, Matei Corvin murise, Turcii se pregăteau de război, iar în țară Călugăruș nu se simțea sigur și prevedea apropiata sa cădere, boerii nefiind mulțămii de dînsul. Această din urmă cauză explică trimeterea unui străin și a unui ne-boer la Báthory; misiunea nu s'a putut întîmpla decît înainte de 1492, cînd Báthory renunță de bună voe la voevodatul Ardealului; un an mai tîrziu el moare. — După caracterele paleografice scrisoarea ar putea fi pusă la sfîrșitul sec. 15-lea sau la începutul sec. 16-lea; este un interesant model de cursivă veche.

17. Boerii lui Radul IV cel Mare, sub Mihnea I.

(1508—1509)

CCXV.

Cinstiților noștri frați și bunii prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, cu multă sănătate și cu dragoste ne închinăm domniei voastre, noi prietenii domniei voastre: jupîn Badaea vornic și jupîn Stroe vornic și jupîn Ivan Călinescul și jupîn Calotă vistițier și jupîn Vlaicul portar și jupîn Dumitru vornic și jupîn Stoican și jupîn Drăghicî și jupîn Stan logofăt și toți ceilalți boeri rumîni, și dăm de știre domniei voastre: știți domnia voastră cum ne-am jurat cu domnia voastră, că dacă vom avea cîndva vre-o nevoie și nu vom putea să rămînem în țară, să avem loc și lăcaș la domnia voastră, și noi și oamenii noștri ce vor fi cu noi. Decî, să știe domnia voastră că ne-a sosit vremea acum, și am trimis la domnul nostru Ioja să ne dea credință și carte de jurămînt, ca să venim în pace și slobozi la domnia voastră, cu toți ai noștri ¹⁾ și cu averea noastră; și nevoiți-vă și domnia voastră pe lingă domnul nostru Ioja să ne facă ispravă; și să avem și dela domnia voastră credință și carte de jurămînt, că vom veni în pace și slobozi și vom

¹⁾ Orig. сз челѣдми.

avea sălaş și lăcaș la domnia voastră, cît vom petrece la domnia voastră. Și iarăși, cînd vom voi să ne întoarcem în țara noastră sau vom voi să eșim în altă parte, să ne fie slobode și deschise cetățile și locurile domniei voastre, ca să eșim în bună voe, fără perdere și fără pagubă, ori încotro vom vrea. Îar noi toate cîte le-am jurat cu domnia voastră, le vom ține cît vom fi în viață. Și ce va spune omul nostru Ivan, domnia voastră să credeți, că sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure pe domnia voastră.

Pecetea lui Calotă, cu legenda: † КАЛОТ[Ъ] ВЕЛИКІ ВІСТІИ[АРХ] și ca figură o'chee; adresa: cinstiților noștri frați și prietenii, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 532.

1508—1509.— Pe cei mai mulți dintre autorii acestei scrisori îi găsim în documentele lui Radu IV cel Mare și ale urmașilor lui: Badea e la 1501, 1504 și 1505 paharnic, la 1507 vornic; la 1508 Iunie 6, sub Mihnea, fost vornic (arh. stat., Govora III, 2); Stroe e la 1496 și 1501 spătar, la 1498 „mare spătar“, la 1504 vornic, la 1505 mare vornic, la 1507 provisor curiae (=mare vornic); Ivan Călinescul e citat fără nici un atribut la 1507 (Iwan Kalinaczki), apoi ca stolnic într'un doc. al lui Mihnea din 19 Iulie 1509 și într'unul dela Vlăduță din 1511 (arh. stat., Cozia II, 1; Tismana LVIII, 6); Calotă e vistier la 1504, 1505, 1507 (thezaurarius); rămîne vistier sub Vlăduță 1511 și este mare vornic sub Neagoe între anii 1512—1520; Dumitru vornicul e paharnic la 1496, mare paharnic la 1498; Drăghic e citat fără atribut la 1507: Stan logofătul e de sigur Staico logofătul din 1496, mare logofăt la 1498, 1499, 1501, 1504; pe Stoican și pe Vlaicul portarul nu-i găsesc în doc. lui Radu cel Mare, nici ale urmașilor săi imediați; nu știu dacă acest Vlaicul e identic cu marele logofăt Vlaicul din timpul lui Radu dela Afumați (doc. din 8 Ian. 1526; arh. stat., Tismana, netrebnice). Pentru toate acestea, v. Miletic, DR., p. 345 și urm., Engel, Geschichte der Walachey, p. 189, și arh. Brașovului No. 742.— Boerii se pregăteau să fugă de Mihnea, care în 1509 săvîrșește primul mare măcel boeresc. Iorga, Studii și documente III, p. XLIII.

18. Calotă, mare vornic al lui Basaraba IV Neagoe.

(c. 1512—1520)

CCXVI.

Scrie jupîn Calotă, mare vornic, cinstiților și bunilor noștri prietenî și vecinî de aproape ¹⁾, jupînului Becneș Hanăș județului și vouă celor 12 pîrgari din Brașov, și multă sănătate poftesc domniei voastre ca unor dragi prietenî. Și după aceasta, daŭ de știre domniei voastre despre acest om al nostru cu numele Grozav, că a venit înaintea noastră și se jeluește că i-ați prins un fecior al lui cu numele Coman și l-ați pus în temniță, din pricina unui alt fecior anume Stroe, ce era răufăcător. Deci, domnia voastră așa să știți, că Stroe stă spînzurat sus într'o furcă, și vă grăesc dar domniei voastre: să nu munciți pe omul nostru în temniță, căci nu ni se pare drept, ci să-i dați drumul să vie la casa lui în țara domnului nostru Basaraba vovod, căci cel pentru care l-ați prins, acela stă de mult sus într'un pom oarecare. Să-l lăsați dar în pace. Îar de nu-l veți lăsa, ci-l veți ține, domniei voastre să nu vă pară rău dacă voiŭ găsi în țara noastră pe cineva dintre oamenii voștri și-l voiŭ prinde, pentru omul nostru. Îar dacă va fi avînd altă treabă, atunci să-l trimeteți domnia voastră la noi cu un om al vostru, și le voiŭ face judecată dreaptă. Și Dumnezeu să vă bucure, amin.

Pecetea ruptă; adresa obiectivă. — Arh. No. 483.

La 30 Iulie 1512 Calotă era mare vornic (arh. stat., Bistrița XLVI, 1); în această demnitate el e citat aproape în toate documentele emanate dela Neagoe Basaraba între 1512—20; în patru documente însă din 1521 (3 și 11 Aprilie, 4 și 14 Iulie; arh. stat.) el nu e pomenit; în cele dela 4 și 14 Iulie mare vornic e Udrea (arh. stat., Značov XXXI). Am văzut în alt loc că el fusese vistierul lui Vlăduță, Mihnea I și Radu IV cel Mare.

¹⁾ Orig. есцаѣ еѣ близницѣ.

19. Lazar, spătar al doilea al lui Basaraba IV
Neagoe.

(1520)

CCXVII.

Scris-am eu L a z a r spătarul cinstiților și marilor și bunilor prieteni, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. Dați de știre domniei voastre că ați venit la mine Dragoslav și Mihăilă din Bănești și mi-au adus carte dela Basărabă ¹⁾ voevod, ca să iați dela oamenii voștri 1400 aspri pentru dînșii; atîta am și luat, cu cartea domnului nostru, dela oamenii voștri. Apoi dăm de știre domniei voastre pentru pîra lor, că s'a pîrit în Pitestî cu Balmăș Hanăș înaintea domnului și s'a apucat să meargă la Brașov, să le facă judecată ca să li se plătească. Dar el ²⁾ nu s'a ținut de judecată. Decî ei ați pus mîna pe un fecior al lui, pe care l-ați ținut la Bănești. Venit-a apoi Crele ³⁾ Hanăș înaintea lui Calotă vornicul, iar acel fecior a spus înaintea lui Hanăș și înaintea vornicului, că a avut 120 de oi la oile lui Ghelea, și a mai avut 2 sumane ⁴⁾ și un brîu de argint și o ceașcă. Și stînilile ⁵⁾ le sînt la un loc. Și le-ați făcut domnia voastră iarăși judecată și le-ați hotărît să-și vînză stînilile în 6 săptămîni; dar ați întors apoi altfelîu judecata, așa că domnul nostru s'a mîniat. Și Dumnezeu să vă bucure.

Fără pecete; adresa: județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 490.

1520. — În acest an Iohannes Krell, cetățean fruntaș din Brașov, a asistat „ad nuptias Galathae iudicis curiae domini waywodae transalpinensis“ și i-a dus un dar în numele orașului (Quellen I, p. 280): Galatha e Calotă. Lazar era spătarul al doilea, deoarece mare

¹⁾ Orig. касцрбакъ.

²⁾ Balmăș.

³⁾ Krell, Krollen.

⁴⁾ Orig. .в. чохъ; neobulg. чохъ, turc. çoh'a „Oberkleid“; cf. ungur. csuha haînă. Miklosich, Türk. Elem. I, 42.

⁵⁾ Orig. хижъ; neobulg. хижъ, овчарска хижъ Djuvernua.

spătar, în tot timpul domniei lui Neagoe Basaraba, este Radu. — Balmăș e pomenit în socotelele Brașovului la an. 1519: Iohannes Balmoz iudex (Quellen I, p. 223).

20. Boerii lui Bădica Radul.

(1523)

CCXVIII.

Cinstiților și slăviților și de Dumnezeu dăruitorilor și bunilor noștri prietenilor, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate poftim domniei voastre noi, toți boerii, mari și mici, din țara rumînească. Și să vă fie știut domniei voastre: domnia voastră știți bine ce s'a întîmplat cu țara rumînească și cu noi, până ce a venit dela Poartă Vladislav voevod să ne fie domn. Noi am văzut atunci bine că era înțeles cu Turcii ca să ne pîarză capetele și altfel n'am putut să ne mîntuim de el, ci știam mai de mult printre noi un adevărat fecior de domn, pe Radul voevod, și l-am luat pe el să ne fie domn, după lege; și dela Turci ne dederă pace. Decî povățuească-vă Dumnezeu pe domnia voastră, și deși cu domnul nostru voevodul n'ați avut jurămînt și credință, dar cu noi toți ați avut și jurămînt și credință, și așa ne-am legat și ne-am luat asupra capetelor și sufletelor noastre, că va fi și el, împreună cu noi, drept și cu dreaptă slujbă sfintei coroane și înălțimei sale craiului și domnului nostru iubit Ianoș voevod și tuturor domnilor țării ungurești, iar domniei voastre [va fi] cu prietenie. Dar este acolo între voi Radul voevod, și până acum, cît a petrecut el între voi, cu știința noastră a tuturor a petrecut, căci intraserăm în mînile vrăjmașului și ne gîndeam numai cum avem să ne mîntuim de el; dar de cînd am scăpat cu toții și teferi din mînile vrăjmașului nostru și-am venit și ne-am adunat împrejurul domnului nostru, care este aici între noi, și ne-am făcut pace din par-

tea Turcilor, noi acum nu mai vrem nici de cum ca Radul voevod să petreacă între voi; ci scoateți-l cum puteți mai iute, căci cîtă vreme va petrece el acolo, nu poate fi nici o prietenie între noi, nici pace între săracii din țara înălțimei sale craiului și cei din țara noastră; nici drumurile de peste plașuri nu pot fi slobode, ca să se hrănească săracii. Ci puțină vreme vom aștepta așa, și dacă vom vedea că-l mai țineți printre voi și nu-l scoateți domnia voastră, s'o știți că dacă ați încerca să vă desvinovați prin vre-o șiretenie și-ați vrea să ziceți că e fără știrea voastră, asta să n'o grăiți, căci fără știrea voastră el nu poate face nimic. Dacă voiți însă, voi cei dintîi, să vă desfaceți de jurămînt și de învoeală, atunci orice se va întîmpla, păcatul să fie departe de noi și de fiii noștri. Dar noi vrem să ne ținem de jurămîntul și de credința ce am legat împreună cu domnia voastră, și nu vrem să uităm nici odată binele și osteneala ce ați pus domnia voastră pentru capetele noastre. De vom vedea că nu vă țineți de tocmeală, de jurămînt și de credință, noi vom face ce vom putea. Aceasta să vă fie spre știință domniei voastre. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Noemvrie 30.

O pecete în ceară verde, din a cărei legendă am putut distinge cuvintele: сѢН ПЕЧАТ . . . А БЕЛКИ ДВОРНК . . . ГАНОР; din numele vornicului par a lipsi patru sau cinci litere, iar din cuvîntul dela sfîrșit trei; lectura . . . ГАНОР nu este sigură; s'ar putea ceti și . . . ПАНОР; adresa obicinuită. — Ark. No. 567.

1523. — Cf. scrisoarea lui Bădica, arh. No. 316 (CLXVI).

CCXIX.

Cinstiților și slăviților și de Dumnezeu dăruitorilor și bunilor noștri prietenii și frați, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate poftim domniilor voastre noi, toți boerii, mari și mici, din țara rumînească. Și după aceasta să vă fie știut domniei voastre: știți cum, înainte de vremea aceasta, ni s'a întîmplat

nouă și țării rumînești, că pentru păcatele noastre cele grele aș intrat între noi afurisiții Agarenii Turcii cu pradă și robie și tăere și risipire de biserici. Noi atunci, cîți eram boeri ai țării rumînești, n'am voit nici de cum să lăsăm ca cinstita și pravoslavnică noastră credință și lege creștinească să fie călcată în picioare de afurisiții Turci, ci cu toții ne-am ridicat pe capete și ne-am închinat sfintei coroane și înălțimei sale craifului și iubitului nostru domn Ianoș voevod și domniei voastre; și cu voința lui Dumnezeu și cu norocul domnului nostru Ianoș voevod și al domniilor voastre a dat Dumnezeu și preacurata maică a domnului și aș eșit din țară rușinații afurisiții de Turci, și ne-aș dat domn în țara rumînească pe Vladislav voevod. Noi ne-am închinat lui, ca să ne fie domn după lege. Dar puțină vreme am petrecut lîngă el și am cunoscut prea bine că nu era vrednic să fie domn, pentrucă nu era creștin, ci păgîn și nebun și vrămaș capetelor noastre. Și așa n'am putut să ne mîntuim capetele de el altfelîu, decît că mai de mult cunoșteam pe un adevărat fiu de domn, pe Bădica Radul voevod, fiu al lui Radul voevod și creștin drept credincios, și l-am primit pe el să ne fie după lege domn. Și din ceasul acela l-am închinat sfintei coroane și înălțimei sale craifului și iubitului nostru domn Ianoș voevod și tuturor domnilor ungurești și domniei voastre, ca să fim cu adevărată și credincioasă slujbă și scut din spre țara păgînă. Dar după aceea ne-aș venit la ureche multe vorbe rele despre Radul voevod, care este între voi, cumcă aveți de gînd să intrați în țara rumînească și să faceți zarvă și ceartă între noi și țara rumînească¹⁾; deaceea povățuească-vă Dumnezeu și preacurata maică a Domnului pe domniile voastre, după ce ne-ați făcut bine în nevoea noastră, și pentru sufletele voastre, nu stricați această po-

¹⁾ Orig. да еще се нетъкъмъжъ и каргъ съинитъ[н] лигю нами и лигю влашкон земли.

mană ¹⁾, ci cum ne-am închinat dela început cu domnul nostru Bădica Radul voevod sfinteî coroane și înălțimeî sale craîului și lui Ianoș voevod, tot așa să fie și deaci înainte și să fim cu slujbă dreaptă domnieî voastre, ca să ne apărăm, noi creștiniî, cu toțiî împotriva păgînilor. Și n'am crezut, până acum, dar acum vin oame-niî noștri și ne spun cu adevărat, că pe la Crăciun va intra Radul voevod, cu știrea și cu puterea voastră. Noi de cele ce am întocmit și am jurat odată, de aceste voim să ne ținem până la moarte, și dacă veți rupe această întocmire și acest jurămînt, voi știți ce faceți. Noi cu toțiî ne vom închina Turcilor, și ce are să fie apoi, departe să fie de sufletele noastre. Asta s'o știți. Și cîte va spune omul și fratele nostru, Pervechiu ²⁾, să credeți domnia voastră, căci sint vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure. Scris în Dechemvrie 19.

O pecete de boer, în ceară verde, din care se distinge numai: † сѣмъ нечатъ; adresa obișnuită. — Arh. No. 551.

1523. — Bădica Radul se instalase în domnie pe la 3) Noemvrie 1523; Radul vine împotriva lui din Ardeal pe la sfîrșitul lui Dechemvrie și-î ia locul la 1 Ianuarie 1524. În aceeași lună Bădica e omorît de Turci. Iorga, Studii și documente III, p. XLVIII. Comp. scrisoarea lui Bădica de sub No. CLXVI.

21. Un boer al lui Radul V dela Afumați.

(c. 1524—1525)

CCXX.

Cinstiților și prea înțelepților și prea iubiților mei părinți mai mari și celorlalți frați mai mari, sfetnicilor și tuturor boerilor, cari m'ați trimes pe mine la domnul Mehmet-beg, multă sănătate să aveți dela Dumnezeu, iar dela mine totdeauna credință. Știți cum m'ați trimes

¹⁾ Orig. не разбравше тон намет.

²⁾ Orig. неприяю.

cu temerile voastre zadarnice și neadevărate ¹⁾, căci știți domnia voastră de câte ori m'am lăpădat să merg cu vorbele voastre la Mehmet-beg și v'am spus, că voi vreți să mă trimeteți, dar pe mine domnul Mehmet-beg are să mă oprească; iată astăzi așa este, și dela voi nici un ajutor nu am. Deci vă grăesc și vă rog: dacă aveți un Dumnezeu și un suflet, nu vă mai sfătuiți atîta, căci sfatul în deșert vă este, ci veniți până ce vi sînt moșiile întregi și nerisipite, iar rudele încă nu v'ați perit, și eu cu ele; căci să știți, pe sfînta Troiță și pe sfînta Vineri, că moșiile toate vi sînt la loc, ca mai nainte, și nimenea din rudele voastre n'a perit; iar dacă vreți să mai zăboviți, să știți, pe sfînta Troiță, că voiți peri, iar rudele voastre și moșiile voastre se vor risipi. Deci, povățuească-vă Dumnezeu, nu mai zăboviți, ci veniți în grabă, pe credința și pe sufletul meu. Așa să știți. Și tu, frate Boico și Pîrvule și tu Tudore, gîndiți-vă și fie-vă milă de copiii mei, și vedeți de nu mai țineți atîția cai, ci alegeți doi din ei, iar pe ceilalți vîndeți-i cum veți putea. Și Dumnezeu să înmulțască anii domniei voastre, amin. Și iarăși să știți, că mi-a spus Rădulea ²⁾ banul că a trimes din nou după oaste să vie, dar să știți că sînt vorbe deșarte.

Adresa: cinstiților și prea înțelepților boeri, tuturor sfetnicilor de dincolo de plaiu; pecete de inel, fără legendă și cu o figură ce nu se distinge lămurit. — Arh. No. 520.

c. 1524—25. — Autorul scrisorii fusese trimes la Mehemed de boerii pribegi ai lui Radul dela Afumați, cari se află la Brașov. Pîrvul și Tudor sînt cunoscuții boeri, unul mare ban, altul mare logofăt, cari prin Ianuarie 1524 părăsesc pe Vladislav III și trec de partea lui Radul. Iorga, Studii și documente III, p. XLVIII. Boico trebuie să fi fost frate bun cu trimesul și un boer mai mic.

¹⁾ Orig. съ вашии непотребне и невѣрне чечени.

²⁾ Orig. до рална бан; pare a fi o greșală, în loc de радолна, Rădulea. Un „Radul ban de Mehedinți“ cunoaștem la 1511 între sfetnicii lui Vlăduț (arh. No. 742), un „Radul ban“ la 1529 (Hurmuzaki XI, p. 853).

22. Pîrvul, Drăghici și Radul, boerii lui Radul V dela Afumați.

(1525)

CCXXI.

Cinstiților și bunilor noștri prieteni și de aproape vecini, județului și celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate poftim domniei voastre eū Pîrvul banul și Drăghici vornicul și Radul logofătul și ceilalți boeri. Și după aceasta dăm de știre domniei voastre, pentru cartea și vorbele ce ne-ați trimes prin credinciosul domniei voastre Iuga: noi din toate pe rînd am înțeles de domnul nostru Radul voevod și de partea Turcilor. Și să știți domnia voastră că a dat în sfîrșit Dumnezeu cum aū dorit și cum s'aū rugat la Dumnezeu creștiniți, și ne-aū venit oameniți noștri dela domnul nostru Radul voevod și ne-aū vestit că ne-a venit Radul voevod dela Poartă și e pe cale acum spre țara rumînească, foarte bucuros și vesel, ca toți cei ce iubesc credința creștinească. Altfel nu este. Și cele ce va spune dela noi credinciosul domniei voastre Iuga, domnia voastră în toate să-l credeți, căci sînt cuvintele noastre adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure pe domnia voastră.

Pecetea lipsește; adresa obișnuită. — Arh. No. 561.

1525, Ianuarie sau Februarie. Cf. Iorga, Studii și documente III, p. XLVIII. — La 1526, Ianuarie în 7 și Mai în 19, Pîrvul e ban, Drăghici fost vornic, Radul fost logofăt (arh. stat., Glavaciocul IV, 3; Bistrița XXIV, 5). La 1522, Februarie 3, Pîrvul era ban, Radul vornic și Drăghici paharnic (arh. stat., Argeșul XLIV, 6). La 1528, Aprilie 21, Pîrvul e mare ban de Craiova, Drăghici fost vornic (arh. stat.). — Iuga e trimes de Brașoveni în 1523 de mai multe ori în solie la Vladislav (Quellen I, p. 517, 522—23, 526), la Radul „noul voevod“ (ibid., p. 529) și la Bădica (p. 530). Asupra soliei din 1525 nu găsim nici o însemnare în socotelele Brașovului.

23. Vintilă, fost mare vornic al lui Radul VI Paisie.

(1544)

CCXXII.

Județului din Brașov, jupînului Șimon, și iubiților mei prietenî, celor 12 pîrgari din Brașov, multă sănătate și închinăciune vă aduce fratele mai mic al domniei voastre Vintilă, fost mare vornic. Și vă rog și cer dela domnia voastră, ca dela niște frați prea iubiți, să faceți pentru mine și să-mi lăsați pe Petru zidarul, cel care a zidiț biserica lui Coressi ¹⁾, și pe cîți oameni va voi să ia cu sine, căci vreaș să-mi fac două biserici; și astfel mi-am pregătit tot ce-a fost de nevoie: și cărămidă și var și piatră. Deci, pentru tot ce-mi vor lucra, eu le voi plăti, și, pe deasupra, vă voi purta multă mulțamită domniei voastre și voi fi al vostru, în cele ce veți avea de trebuință domnia voastră. Mă voi sili să vi se facă voea și vă voi sluji. Și Dumnezeu să vă înmulțască anii.

Adresa: județului din Brașov și celor 12 pîrgari; scrierea: cursivă.
— *Arh. No. 527.*

1544. — „Vintilă, fost mare vornic“ este marele vornic al lui Radu Paisie din 1535 și 1536, citat ca fost vornic în acte dela 1538 și 1539 (arh. stat., Tismana XL, 4: 24 Aprilie 1538; Mitropolia Bucureșți XXXIV, 3: 28 August 1538; Mănăst. Rîncăciovul XIII, netrebnice: 2 Ian. 1539); el revine ca mare vornic la Mircea Ciobanul (1545, Mai 30; arh. stat., Bistrița II, 2) și figurează în fruntea listei de boeri dela 20 Iunie 1547 a acestui domn (arh. stat., Călușul). Prin Noemvrie 1547 e omorît de Mircea (Iorga, în Hurmuzaki XI, p. II.). — Șimon, căruia se adresează Vintilă, nu era pe vremea aceasta județ al Brașovului; îl găsim întîiașdată la 1553 (Quellen III, p. 251) și apoi la 1563 și 1566 (lista D-lui Stenner); se constată însă că la 1543 și 1544 era „procurator“ al cetății (Schaffner), un fel de șef al contabilității orașului, cum era mai înainte „villicus“, subjudele; la 1532 era senator (ibid., p. 282), iar la 1541 „juratus“ (ibid., p. 123). Din eroare Vintilă l-a luat drept județ, și scrișoarea lui e de pus, prin urmare, în acest an (Quellen III, p. 227; II, p. 655, 656). În adevăr, pe la 1544 Vintilă era fost mare vornic.

¹⁾ Orig. що ест градня кворесовъ цркъвѣ.

24. Stănilă, mare vornic al lui Mircea II Ciobanul
(în a 2-a domnie)

(1558)

CCXXIII.

Dela jupîn Stănilă, mare vornic, multă sănătate județului din Brașov și tuturor pîrgarilor. Și vă dau de știre ca unor buni prieteni: știți bine că sînteți prietenii noștri, iar noi ai voștri, și decî e mai bine să rămînem și acum prietenî; căci știți bine că fără noi voi nu puteți fi, și țara voastră, țara Bîrsei¹⁾, fără țara noastră nu poate. Și astfel, aduse Dumnezeu în țară pe acest domn creștin și pe noi pe toți care am rătăcit pe unde ne-a purtat Dumnezeu, ca să facem bine creștinilor și vouă, pe care vă știm creștinî. Sototiți dar și voi, că ne sînt rudele²⁾ printre voi și că am avut nădejde în voi, fiindcă am știut că le sînteți prietenî; lăsați de acum înainte pe boeri, pe toți cîți sînt, să se întoarcă în bună voe. Iar noi ne vom sili să vă fim prietenî cum v'a fost și Radul³⁾ voevod, și încă și mai mult; și trimeteți și voi cîțiva oameni buni dintre voi să vie la domnul nostru la Mircea voevod și la noi, și veți vedea singuri; iar dacă nu veți avea nevoie de vorbele noastre, Dumnezeu să vă plătească⁴⁾. Și Dumnezeu să vă bucure.

Pe ete verde, cu legenda: † [ж8]пан станнл двор[н]нк; adresa: județului din Brașov și tuturor pîrgarilor. — Arh. No. 574.

1558, Ianuarie-Februarie.—Asupra lui Stănilă, numit și Stănilav, vezi Iorga, în Hurmuzaki XI, p. VII, nota 7. Scrisoarea este dela începutul, poate chiar din primele zile ale domniei lui Mircea de a doua oară, căci curînd după aceea Stănilă a fost tăiat.

1) Orig. БРЪСЕИ.

2) Orig. ЧЕЛЪДИ.

3) Paisie.

4) Orig. да нице ут рас.

25. Macarie, mitropolitul Ungrovlahiei.

(1480)

CCXXIV.

Prea sfințitul mitropolit al țării Ungrovlahiei, chir Macarie. Luminatului și prea puternicului, și chipului domnului meu crafului ¹⁾, și marelui județ de curte ²⁾ și voevod al Ardealului și șpan al Săcuilor, și domnului nostru Batăr Ștefan, dela rugătorul lui Dumnezeu pentru neamul creștinesc și mitropolitul între creștini, adîncă închinăciune aducem luminății tale cuviosii, și aducem mulțămiri lui Dumnezeu și milostivirei luminăției sale domnului crafului, iar domniei tale multe laude pentru cuviosia domniei tale, care ești bucuros de binele ce-l ai creștinii pe urma păcii și nu ești bucuros de răul și de răzmirița creștinilor. Venit-a la auzul vlădiciei mele că ești bucuros domnia ta și cu inimă curată și cu credință curată și adevărată către domnul nostru și fiul domniei tale, către Basaraba cel Tânăr voevodul; deci foarte am mulțămit lui Dumnezeu pentru domnia ta, că i te-ai arătat cu bine, și ai îngăduit să aibă pace între sine aceste două țări creștine. Și să te bucuri domnia ta în pace de marele dar ce ți-a dat Dumnezeu asupra păgînilor, cum însuși domnia ta știi. Și apoi, mulțămim lui Dumnezeu și domniei tale că te gîndești să-î întorci și pe doamna lui, așisderea și pe soli. Deci rugăm pe Dumnezeu și pe domnia ta cea mare, fă pentru mine această milă și întoarce-î pe doamna și pe soli, și să știi domnia ta că în acelaș ceas rudele acelor boeri vor fi slobode, pe Dumnezeul meu și pe mîntuirea sufletului meu. Dumnezeu să înmulțască anii domnului crafului și ai domniei tale.

Pecetea perdută ; adresa : domnului nostru Batăr Ștefan. — Arh. No. 544.

¹⁾ Orig. киѣ господѣна ми кралк.

²⁾ Orig. удваркиржс, ung. udvarbiró, iudex curiae.

1480.—Macarie e citat în sfatul domnesc din acest an (Miletic, DR., p. 338). Cf. Scrisorile lui Basaraba cel Tânăr și ale boerilor săi Cazan vistierul, Staico comisul și Vintilă logofătul.

26. Sava, județul din Tîrgoviște.

(1524)

CCXXV.

Prietenilor mei mai mari și mai bătrîni și mai cinstiți, județului și celor 12 pîrgari¹⁾ din Brașov, cu multă sănătate și cu dragoste vi se închină prietenul mai mic al domniei voastre, Sava din Tîrgoviște. Și vă dau de știre domniei voastre despre acel cîne de Mehemet, cum aș tăiat pe boerii ce aș fost la el, anume pe boerul Bădica comisul l-aș tăiat noaptea, cînd dormea; și vă dau de știre domniei voastre că mî-a trimis domnul nostru voevodul carte, să dăm colac și să ne veselim. Cum mî-a scris mie voevodul²⁾, așa v'am scris și eu domniei voastre. Îar ce va grăi omul vostru Patru, să-l credeți, căci sînt vorbele noastre adevărate. Și Dumnezeu să vă bucure, amin.

Pecete mică de incl. ca figură: un cap; adresa: prietenilor mei mai mari și cinstiți, județului și celor 12 pîrgari din Brașov. — Arh. No. 537.

1524, Martie. — Vladislav III fu confirmat atunci de Turci. Sava trebuie să fi trimis Brașovenilor și alte scrisori, care nu s'aș păstrat. Așa, la 1522, Leonard Barlabasy, voevodul Ardealului, pomeneste într'o scrisoare către Brașoveni despre știrile ce le aveau aceștia asupra lui Mehmed dela „index de Thergowystya“ (copie la Acad. Rom.).

27. Județul și pîrgarii din Brăila.

(sec. 15—16)

CCXXVI.

Prea cinstiților și de Dumnezeu dăruitorilor și de fiice cinste și laudă vrednicilor și fraților noștri mai

¹⁾ Orig. пограпом.

²⁾ Vladislav III.

marî, jupînului-judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov, multă sănătate şi închinăciune aducem domniei voastre noi, judeţul şi cei 12 pîrgari din Brăila. Şi după aceasta dăm de ştire domniei voastre de lucrul omului nostru anume Mihociu Latineţul ¹⁾, căruia i-a căzut, printre voi, o năpaste pe cap; şi a auzit că acele vorbe le-a făcut asupra capului său Ivanco Cîrceiu. Decî Mihociu a stătut de faţă înaintea noastră cu Ivanco, iar Ivanco a tăgăduit ²⁾ că ar fi grăit el acele vorbe. Decî vă rugăm şi cerem dela domnia voastră: iată sînt patru cincî ani decînd a venit Mihociu dela Dubrovnic ³⁾ şi s'a dat om domnului nostru voevodului, şi este oraşan şi plăteşte bir la un loc cu ceilalţi oraşeni. Altfel nu se va afla, pe sufletele şi pe credinţa noastră. Deaceea vă rugăm pe domniile voastre să faceţi omului nostru judecată dreaptă, căci e om drept, şi în treaba aceea el nu vrea să primească nici o învoeală ⁴⁾. Să căutaţi domnia voastră ca să aibă judecată dreaptă ⁵⁾ între voi, şi să se găsească omul care i-a pus pe cap acea năpaste, ca să fie pedepsit ⁶⁾ şi să nu mai vorbească tot aşa despre alţii. Aceasta vă rugăm pe domnia voastră, căci aşa este, pe sufletele şi pe credinţa noastră. Altfel nu este, ci cum zicem noi. Şi Dumnezeiu să înmulţască zilele şi anii domniei voastre, amin.

Pecetea ruptă ; adresa : cinstiţilor şi de Dumnezeu dăruişilor şi de laudă vrednicilor şi fraţilor noştri mai mari, jupînului-judeţului şi celor 12 pîrgari din Braşov. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 491.

Un Hans Kercz (Cîrceiu?) din Rîjnov e pomenit în socotelele Braşovului la 1526 (Quellen II, 24), la 1536 şi la 1544 (ibid. III, p. 20,

¹⁾ Italianul. — În doc. ungur. din sec. 14 şi 15 Italienii sînt numiţi „Latini“.

²⁾ Orig. хвати бѣхъ, „luă băhă“ în doc. noastre vechi; хващам бѣхъ în bulg. = tăgăduesc, отрицаю (Djuvernua, p. 2478).

³⁾ Ragusa.

⁴⁾ Orig. ѿ тои работѣ ни не хтѣт сложити.

⁵⁾ Orig. прав закон и сѣд, ca şi în frasa precedentă.

⁶⁾ Orig. да им се бчннит скандалѣ.

75). — Scrisoarea pîrgarilor din Brăila e de sigur dela sfîrșitul sec. 15 sau începutul sec. 16-lea. Ea e foarte prețioasă prin arătarea modului cum se indigenau străinii în țara rumînească, din cele mai vechi timpuri.

28. Scrisoarea unui Turc.

(1480—81)

CCXXVII.

Serie Turcul.

Vouă pîrgarilor din Brașov. Vă dau aci de știre pentru lucrul ce am avut cu omul vostru, anume Șterca din Făgăraș, cînd ne-am înțeles amîndoi să-i aduc femeea dela Nicopol, iar el mî-a dat 40 florinî, și am pus soroc de-o lună, că dacă nu-i voi aduce femeea într'o lună, el să-și ia cei 40 florinî dela Talaba; el știe bine că Talaba mî-e dator, căci și lui i-am scos capul și femeea și copiii dela Turci. Iar cînd ne-am tocmit, Rădilă nu era acolo, și nu mî-e dator cu nimica, nici eu lui; pe sufletul meu și pe credința mea și pe legea mea.

Dacă ți se face strîmbătate, du-te la voevodul rumînesc.

Iar noi, Cîmpulungenii, sîntem martori pentru Rădilă că n'are nici o treabă cu acești oameni. Și Dumnezeu să vă bucure ¹⁾.

Fără pecete și fără adresă. Scrierea: sfîrșitul sec. 15 sau începutul sec. 16. — Arh. No. 482; Mil, No. 107.

1480—1481. — Rădilă este cel despre care vorbește Basaraba cel Tânăr în scrisoarea sa către Brașovenii din 14 Aprilie 1480—81. Cf. arh. No. 96 (Regestele) și Rechnungen I, p. 280: Radilla de Compolog, la 1500.

¹⁾ Ed. acestei scrisori la Mil. are multe greșeli; iată cele mai însemnate, afară de cele ortografice: пишжт, М. — шж; се то знае, М. не то знае; а къде се згодихмо, М. „а ки да“; за радилла да не има, М. за ради да не има. După за един мес(е)ць urmează în orig. cuvintele ce lipsesc la Mil.: ако нѣ не донесем жена за един месецъ.

29. Un contract de cumpărătură.

(sec. 16)

CCXXVIII.

Să se știe cum s'aũ toemit Dumitru și Voicul din Rîmnic cu Iacov și cu Tămaș și cu Miha, și s'aũ toemit să aducă lînă 40 de măji, și maja s'o plătească cu 8 florinî și jumătate, așa că jumătate de marfă să le-o plătească cînd vor aduce lîna, iar jumătate de marfă să le-o plătească peste 6 săptămîni; iar dacă vor avea banî, ei ¹⁾ să plătească odată tot, dacă le vor aduce lîna. „ши ар де нс се кор цинк де ксвжнтс, съ псе м фр“ (= 40 florinî).

Pecete mică de inel, cu cruce în mijloc. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 471; Mil. No. 109.

---

¹⁾ Orig. ши, Mil. ѿ ни. — Orig. маї аге половина și хокет, ни псловина și кохет.

II.
R È G E S T E

I. Serisori domnești.

I. Basaraba II cel Bătrîn (Laiot) *).

I.

„Basaraba voevod și domn“ scrie Brașovenilor pentru niște săraci ai săi, Neacșul și Ilie, cari trecînd prin Bran, „porcalabii“ de acolo le-au luat 200 de bogasii „с. богачи“; să li le dea îndărăt.

*Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУНЬ
БАСАРАБА ВОЕВОДА МАСТІЮ БЖІІЕЮ. — Арх. No. 53.*

c. 1474—1476.

II.

— Trimete în misiune la Brașoveni pe credinciosul său boer jupîn Horga „Жупа[на] Хорга“.

*Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУНЬ
БАСАРАБА ВОЕВОДА МАСТІЮ БЖІІЕЮ. Scrierea: sec. 15. — Арх. No. 56.*

c. 1474—1476.

III.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete în misiune la ei pe jupîn Tudor și pe jupîn Negre vistierul; „ce se va vorbi între noi, să fie hotărît“. — Februarie 1.

---

*) Anii de domnie ai fiecărui voevod să se caute la Documente.

Monogram; pecete ștearsă. Titlul: „Io Basaraba voevod și domn al țării Ungrovlahiei“. Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 54.

c. 1476. — Cf. „Tudor logofătul“ și „Manea Negrul“ în doc. din 4 Iulie 1476 (Venelin, p. 118). Asupra lui Tudor vezi nota dela No. CCIV.

IV.

— Scrie Brașovenilor că trimete în solie la dînșii pe Badea vornicul și pe Drăghici spătarul.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, foarte bine păstrată, cu legenda: † ІВНЬ БАСАРАБА ВОЕВОДА МЛСТІЮ БЖІЕЮ. — Arh. No. 123.

c. 1477. — Cf. „Badea vistiierul“ la 4 Iulie 1476 (Venelin, p. 118) și ДРА[ГНИ] într'un doc. dela 1 Iunie 1475 (arh. stat.; foarte deteriorat; atributul după ДРАГНИ este șters de tot).

V.

— Scrie Brașovenilor că a petrecut cu cinste pe solul (поклансарь) craiului și că trimete la ei în solie pe boerul Vintilă stolnicul. — Septembrie 13.

Monogram; pecetea ștearsă. — Arh. No. 122.

1477. — Vintilă stolnicul este prob. acelaș cu Vintilă marele logofăt din 3 Aprilie 1480—1481 (Venelin, p. 111) și din 6 August 1481 (Miletić, DR., p. 340). — Prin Iulie trimeseseră și Brașovenii o solie la Basaraba.

2. Basaraba III cel Tînăr (Țepeluș).

VI.

„Io Basaraba cel Tînăr“ scrie Brașovenilor că s'a trudit pe lângă Ali-beg, ca să nu-î mai jefuească, „dar să credeți, că [ce putem], nu putem cu vitejia, ci cu daruri, din ce putem da dela noi“. Le cere să trimetă cîtiva pîrgari buni la dînsul, pe credința lui; negustorii și oamenii pot veni în țară în liniște și pe toate drumurile. Îi roagă în sfîrșit să creadă ceea ce le va relata omul lor Leucă „ЛѢСКЪ“.

Fără loc și dată; monogram fără „МЛАДІ“; pecetea ștearsă. — Arh. No. 100.

1479. — După expediția din Ardeal. Ali-beg, care scăpase cu fuga, petrecea, se vede, în primele zile după desastru, în țara rumînească. Cf. Fessler III, p. 134.

VII.

„Io Tînărul Basaraba, voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei“ scrie Brașovenilor că nu poate trimete acum pe oamenii săi la Batăr Iștvan, avînd încă prea mulți dușmani; îi roagă însă să trimeată un om al lor la dînsul și să-i scoată salvconduct pentru oamenii săi; să meargă însă cu omul lor și Gașpar, care posede instrucțiile sale.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă. — Arh. No. 87.

1479. — Între 1475—1500 se pomenesc o sumă de Gașpari (Caspar, Casper) în registrele de contribuții ale Brașovului; mai aproape de Basaraba cel Tînăr este cel dela 1486, 1487, 1489 și 1496 (Quellen III, p. 647, 737, 740). Ar putea să fie și unul din cei doi Gașpari pomeniți în scrisoarea lui Vlad Țepeș din 6 Sept. 1456 (copie la Acad. Rom.).

VIII.

— Scrie Brașovenilor că afacerea cu Turcii a sfîrșit-o (направна); se roagă deci să nu-l mai poarte cu vorba și să nu-i mai facă „scandal“; „împăratul“ i-a dat voie să facă pace vecinică cu țara craiului său și „nu pentru nasul lui Lațot am făcut, ci pentru creștinii“ (не израді нос ланторв счиних, не израді христіанство). I-a trimis și scrisori împăratul, din care pe una le-a trimis-o și lor mai nainte, iar alta i-a sosit acum „pentru lucrul acela“. De vor pace între ei și dînsul, atunci să rușineze pe vrăjmașul său, iar lucrurile ce le are la dînsii să nu i se piarză. De Turci să n'aibă nici o grije; a așezat el pace cu dînsii. Cere răspuns, ca să știe de ce să oprească pe Turci „за що щем запрети ти тврци“; va aștepta răs-

punsul cinci șase zile. Îi roagă în sfârșit să trimeată un om cu solii săi la Batăr Iștván.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, ștearsă. — Scrierea: o cursivă interesantă. — Arh. No. 795.

1479—1480.

IX.

— Trimete în misiune la doamna sa Maria pe Iuga și pe Moș.

Fără loc și dată; fără pecete; monogram; adresa: госпожде ма-рин. — Arh. No. 92.

1479—1480.

X.

— Trimete în misiune la doamna sa Maria pe Dragomir.

Fără loc și dată; monogram fără млади; pecetea ruptă; adresa: госпожди мариин. Titlul: „Io Tînărul Basaraba“. — Arh. No. 94.

1479—1480.

XI.

— Cere dela Brașoveni salvconduct pentru negustorii săi; în schimb, le va da și el negustorilor lor.

Fără loc și dată; monogram fără млади. Titlul: „млади ив. баса-раба коевода и гнѣ“. — Arh. No. 97.

1479—1480.

XII.

„Basaraba cel Tînăr“ serie doamnei Maria că a trimis pe Petru în misiune la dînsa.

Fără loc și dată; monogram; adresa: госпожде мариит. — Arh. No. 58.

c. 1480. — Cf. No. сии.

XIII.

— Înștiințează pe Brașovenii că trimete în misiune pe jupîn Albu „ЛБЪ”. „Scris în Poiana Jiului „оу поганина жиѡ”, Маѡ 14“.

Monogram ; pecetea ștearsă. — Arh. No. 91.

c. 1480. — Albu spătarul e citat într'un document din acest an (Mîl., DR., p. 339).

XIV.

— Trimete în misiune la Brașovenii pe Neagu „нѡг” [vornicul], „credinciosul și cinstitul și marele nostru boer jupîn Neagu“.

Fără loc și dată ; monogram fără младѡ ; pecetea stricată. — Arh. No. 98.

1480. — Cf. scrisorile lui Neagu, arh. No. 570 și 575 (= cciii și cciv).

XV.

— Scrie Brașovenilor că „dacă voesc pace de-aici înainte“, să-și trimeată oamenii lor să trateze, dar să trimeată „oamenii buni“, nu ca cei de până atunci.

Fără loc și dată ; monogram fără „младѡ” ; pecetea ștearsă. Titlul : „Io Tînărul Basaraba voevod“. — Arh. No. 82.

1480.

XVI.

— Cere Brașovenilor „să dea pace“ popii Ivan și fiilor lui și să le întoarcă tot ce le-aŭ luat. Cu Brașovenii el vrea să aibă pace ; dar cu Zîrneștii și cu Tohanul nici odată, „нѡ чѡ нѡстит вѡсегда със мои пакости ннѡ рѡд“ = ci voiŭ stîrpi totdeauna cu puterile mele neamul lor.

Fără loc și dată ; monogram ; pecetea ștearsă. — Arh. No. 83.

1480.

XVII.

— Serie Braşovenilor că „părintele său în sfântul duh“ Petriţă a murit şi a lăsat cu limbă de moarte ca dînsul (domnul) şi ginerele său Andrea „АНДРѢ“ să-î plătească datoriile; trimete deci pe Andrea la Braşov să ia în primire tot ce avea Petriţă acolo: dela un „Paul“ 300 florini, şi nişte scule lăsate zălog la „Cloş Mechel“ (Clos Michel); să le preţuească ei, şi le va răscumpăra dînsul.

Fără loc şi dată; monogram fără „МЛАДІ“; pecete mijlocie, ştearsă.— Arh. No. 85; Miletić, Novi gramoti, No. 95.

c. 1480—1481. — Mechel Clos (Closz, Closch, Klosch) era cetăţean în Braşov înainte de 1486; fiul său Iorg e pomenit în registrele de contribuţie ale oraşului între anii 1486—97. Quellen III, p. 749, 754, 756. Paul e pomenit în acelaş timp; ibid., p. 749. Cf. arh. No. 74.

XVIII.

— Înştiinţează pe Braşoveni că trimete la ei în misiune pe boerul Staïco.

Fără loc şi dată; monogram; pecete mijlocie, ştearsă.— Arh. No. 73; Miletić, Novi gramoti, No. 90.

c. 1480—1481. — Staïco e comis la 1481 (Miletić, DR., p. 340, unde e tipărit greşit *станко*).

XIX.

— Serie „judeţului domnului său craïului“ că negustorii Braşoveni pot veni cu marfă în ţara sa şi vice-versa, chiar dacă ar fi răzmiriţă „РАЗМИРІЕ“.

Fără loc şi dată; monogram fără „МЛАДІ“; pecete mijlocie, ştearsă. Titlul: „Io Tînărul Basaraba voevod şi domn“.— Arh. No. 75.

1480, Iarna, cînd Țepeluş chiamă în ajutor pe Turci, saū 1481.

XX.

— Serie Braşovenilor pentru Rădila „РАДНІА“, căruia i se confiscase nişte marfă, şi-î roagă să i-o dea

îndărăt; omul ce se crede păgubit de Rădila să vie să stea înaintea sa cu Turcul „сѣ ТѢРЧИНОМ“. — Aprilie 14, „8 ГРАД БѢКЪРЪЦІ“.

Monogram; pecete mijlocie, ruptă în două: se mai citeșc cuvintele: w [БАС]АРАБ[А] ВОЕВОДА МЛТІЖ...; adresa lipsește. — Arh. No. 96.

1480—1481. — Cf. arh. No. 482 (= ССХХVII).

XXI.

„МЛАДИ НУ БАСАРАБА“ scrie Brașovenilor despre omul său „ПЕТРИЦИ УТ ТРЪГОКНИЦЕ“, care avea niște marfă depusă la un om de-al lor; „ДѢМИТРОС БѢВРЕК“ a desfăcut însă pecetea domnească dela cămară, a luat marfa și a zălogit-o la un altul. Dacă „ПЕТРИЦИ“ îi este dator, să vie să stea amîndoi de față înaintea sa, dar marfa să nu i se risipească.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, ștearsă. — Arh. No. 74; Miletić, Novi gramoti, No. 91, cu cîteva greșeli ortografice, cu та în loc de а (p. 86, șir 4), РАЗВАЛНА în loc de да РАЗВАЛНА și амин dela sfîrșit lăsat afară.

1479—1481. — Cf. No. arh. 85, posterior acestuia.

XXII.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete la ei și la „ВНИЦЪВОНОКДА“ pe Oprea gramaticul și cere salvconduct pentru dînsul.

Fără loc și dată; monogram. — Arh. No. 77.

1479—1481.

XXIII.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete în misiune la dînșii pe sluga sa Ivan.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă. — Arh. No. 78.

1479—1481.

XXIV.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete la dînșii o slugă a sa în misiune.

Fără loc și dată; monogram fără МЛАХИ; pecetea lipsește; cerneală albăstrue, ce bate în verde. Titlul: „Io Basaraba cel Tânăr voevod și domn“. — Arh. No. 79.

1479—1481.

XXV.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete în misiune la dînșii pe Dan și pe Vlcea „ВЛЪЧА“.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă; adresa: прѣдѣлемъ господства мн. — Arh. No. 80.

1479—1481.

XXVI.

— Mulțamește Brașovenilor că i-au prins niște hoși de cai.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă. Județul Brașovului e numit în scrisoare сѣдецъ кралев. — Arh. No. 81.

1479—1481.

XXVII.

— Asigură pe Brașoveni că negustorișii lor pot veni cu marfă fără nici o grije, chiar dacă e răzmiriță; pe ei aceasta nu-i atinge. De i se va întâmpla cuiva vre-o pagubă, o va plăti el însuși.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, ca la No. 80 și 81. — Arh. No. 104.

1479 sau 1481.

3. Vlad III Călugărul.

XXVIII.

Vlad vv. scrie Braşovenilor pentru un „maistor“ al său, care va merge la Braşov să-şi cumpere cele trebuincioase pentru „maistoria“ sa.

Fără loc și dată; monogram. — După scriere: a doua jumătate a sec. 15. — Arh. No. 151.

XXIX.

— Scrie Braşovenilor pentru un sărac al său Stroe, care și-a cumpărat un cal, și-a plătit vama și totuși nu vor să-î dea drumul; calul se află la Igi Oneș din Sădcele „ИГН УНЕСИ УТ СЪДЧЕЛ“; amenință că de nu i-l vor da, va lua cincî saū mai mulți dela oamenii lor.

Fără loc și dată; monogram foarte șters; pecetea stricată. — Scrierea: sfîrșitul sec. 15, cursivă. — Arh. No. 182.

XXX.

— Se roagă de Braşoveni să lase pe popa Coman și pe Radul să vie la dînsul, căci vrea să le mulțamească pentru binele ce a avut dela ei.

Fără loc și dată; monogram. — Scrierea: sfîrșitul sec. 15 saū încep. sec. 16. Pecetea ca la No. arh. 138, 153, 155, 160, 203, toate dela Vlad Călugărul. — Arh. No. 194.

XXXI.

— Roagă pe Braşoveni să intervină pe lîngă Iancău ca să dea îndărăt trei caî și niște scule ale boerului său Mînzea.

Fără loc și dată; fără pecete; monogram. — Arh. No. 197.

Iancău (ung. Janko) era un Săcuiu din Săcele. La 1526 se pomenește un Zakalosch Ianko în Turcheș și un Ianko Iorg în Tatrang (spre ost de Braşov). Quellen I, p. 681, 686.

XXXII.

— Trimete în misiune la Brașoveni pe Hanăș, județul din Rijnov „*ФЛЪНОВУ УТ РЪЖНОК*“.

Fără loc și dată; monogram; pecete identică cu cea dela No. arh. 153, 160, 199 (=схх, сххvii, сххi).— Arh. No. 203.

XXXIII.

— Scrie Brașovenilor pentru niște datorii ce are la dînșii Dumitru Volata și nu i se plătește nici un ban, deși așteaptă de 55 de ani „*НЕ ГОДИНЕ*“.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sfirșitul sec. 15.— Arh. No. 213.

Nici una din scrisorile lui Vlad Călugărul, resumate aci, nu poate fi datată mai precis; ele trebuiesc puse toate între 1482—1495. Pentru cea din urmă cf. arh. No. 139 (=сххiv).

4. Radul IV cel Mare.

XXXIV.

Radul vv. se roagă de Brașoveni să-i fie prieteni, cum aũ fost și tatălui său, căci și el le este prieten: le cere să-i cumpere un cal sur „*орс*“, mare, frumos și cu hamuri bune „*счинен добре*“, măcar să coste 100 fl.; de nu vor găsi unul sur, să-i trimeată și un altul, numai bun să fie: aceasta prin sluga sa, jupîn Benedec, pe care Brașovenii să-l creadă în toate cîte le va spune.

Fără loc și dată; monogram. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 251.

c. 1496. — Cf. No. arh. 267, pag. următoare.

XXXV.

Radul, „voevod și domn al întregii țări rumi-nești“ (*кѣсен земли влашкон*) asigură pe Brașoveni că le va fi prieten, cum le-a fost și răposatul său tată „Io

Vlad voevod“, și că dorește ca făcătorii de rele să fie pedepsiți cum se cuvine, și dintr’o parte și dintr’alta.

Fără loc și dată; monogram; pecete pe hirtic (oștie, Oblatensiegel), cu legenda: † ІУ РАДЪЛЪКЪ ВОЕВОДА МИЛОСТІЮ КОЖІЮ И ГОСПОДИНЪ. Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 257.

c. 1496.

XXXVI.

„Io Radul, voevod și domn rumîn“ (ГНЬ ВЛАШКИ) cere dela Brașoveni să dea drumul unor oameni pe care-î prinseseră ei la podurile dela Orășii „НА МОСТОВЕ СЪ УРАТЪ“, pentrucă ar fi stricat podurile; acei oameni nu sînt răi, ci sînt slugile sale credincioase. „Și eū sînt sluga sfintei coroane și a înălțimei sale craiului și prieten al vostru“. — Tirgoviște, Ianuarie 31.

Monogram; pecetea lipsește. Scrierea: sfîrșitul sec. 15 sau în ceputul sec. 16. — Arh. No. 266.

c. 1496.

XXXVII.

— Înștiințează pe Brașoveni că a trimes pe Manea să-î aducă știri „dela craiul și dela voevodul Ardealului și dela solii săi“ (за работъ гласовомъ въ кралкѣ и въ конвода ардѣлскомъ и въ наши поклансари); ar dori să știe dacă craiul vrea să ierneze în Ardeal sau ba; pe lîngă aceasta, Manea are să cumpere și niște lucruri pentru dînsul. Îi roagă să creadă cele ce le va spune omul său.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sfîrșitul sec. 15, asemănătoare cu cea dela No. 251. — Arh. No. 267.

1496. — În acest an se afla la Sibiu un „Benedictus nuntius vayvodae transalpinensis“ (Rechnungen I, p. 209). Manea fu trimes prob. tot în 1496. În acelaș an răspund și Ungurii soliei lui Radu (Scri-soarea lui Bartolomei Dragfy către Brașoveni din 21 Oct. 1496; copie la Acad. Rom.). Benedictus-Benedec mai împlinise o misiune la Martie 1495, cînd socotelele Sibiului ne semnalează în oraș pe „Bene-

dictus nuntius vavodae transalpinensis ad majestatem regiam“ (Rechnungen I, p. 184).

XXXVIII.

— Trimete în misiune la Braşoveni pe sluga sa
БѢДѢ.

*Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ѿ
ВЛАД ВОЕВОДА ЛНАОСТІЮ БЖІЮ И ГОСПОДИНЬ: este pecetea lui Vlad Călugărul,
tatăl și predecesorul lui Radul IV cel Mare. — Arh. No. 268.*

1496. — Evident din primele zile ale domniei. Cf. un alt cas de pecete străină la No. arh. 43 = Regeste LIV. — Bădea poate fi Bădea paharnicul din 1501 (Miletić, DR., p. 350).

XXXIX.

„Radul, vovod și domn al țării ungrovlah“ cere
dela Braşoveni să dea drumul unui „siromah“ Drago-
mir, căruia i se confiscase un cal și tot ce avea la dîn-
sul.

*Fără loc și dată; monogram; pecetea stricată. — Scrierea: sfârșitul
sec. 15 satî începutul sec. 16. — Arh. No. 224.*

c. 1503. — Dragomir e poate unul din cei trei cu acest nume,
citați în socotelele Braşovului la 1503 ca originari din Buzău, Pitești și
Tîrgșor. Quellen I, p. 11, 33, 36.

XL.

— Scrie Braşovenilor de un „siromah“ Stanis-
lav, care și-a fost luat o slugă dela Braşov „ca să-l în-
vețe limba“ (ДА ГА НАСЧИТЪ ИЗИК); acesta a fugit însă dela
stăpînul său, s'a turcit la Hîrsova și nu vrea să se mai
întoarcă, cu toate stăruințele sale și ale lui Stanislav
pe lîngă „subașa de Hîrsova“. Să nu se pue decî vina
pe siromahul său Stanislav.

*Fără loc și dată; monogram. — Scrierea: sec. 15—16. — Arh.
No. 229.*

c. 1503. — Un „Stanislav de Thorschor“ e pomenit în socotelele
Braşovului la acest an. Quellen I, p. 55.

XLI.

— Scrie Braşovenilor că pârcalabul din Bran a confiscat lui Costea din Tîrgovişte 20 de obezi de fier (.к. **УБЕДЕ ЖЕЛЕЗО**), după ce le plătise de vană: dacă vor opri ei fierul, dînsul va opri alte mărfuri de-ale lor. I s'aŭ plîns şi alţi săraci, că „aŭ mare zăbavă“ la Bran.

Fără loc şi dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sfîrşitul sec. 15. — Arh. No. 283.

c. 1503. — Un „Kosta Urla de Thargovistia“ e pomenit ca negustor în socotelele Braşovului la 1503. Quellen I, p. 72. — Că scrisoarea cu No. arh. 283 este dela Radul cel Mare o dovedeşte şi monogramul: el samănă cu monogramele dela No. 252, 255, 264, 272, 276, 293 şi altele dela Radul cel Mare.

XLII.

— Scrie Braşovenilor pentru „**РЪДНАЖ УТ ДЛЪГОПОСЕ**“, care s'a jeluit că a vîndut nişte marfă unui Sas din Braşov cu numele Blaj (Blasius) şi că acesta i-a rămas dator pentru 18,000 cuşite (**НИИ НОЖОВЕ**), pe care nu voeşte să i le plătească; s'aŭ judecat „acum un an“ (**КЪДА ЕСТ БИЛО ЛАНИ**) înaintea lor, a judeţului şi a pîrgarilor, şi înaintea adunării ţării „**ПРЕД ГОСПОДСТВО ВИ И ПРЕД КЪСЕМ ХОРОМ ЦО СЪ БИЛИ НА ЗВОР**“ şi Rădila a cîştigat judecata; Blaj n'a vrut să-i plătească nici așa, ci l-a chemat înaintea celor şapte scaune „**НА СЕДМИ СТОЛОВЕ**“. Domnul nu va îngădui însă omului său să meargă înaintea celor şapte scaune, căci nu vrea „să facă astfelu de obiceiū“ pentru săracii săi. Să vie Sasul la dînsul, dacă se crede nedreptăţit, să stea de faţă „**ДА СТАНЕТ ЛИЦЕМ**“ cu Rădila, şi-i va judeca cu dreptate. „Hogeatul“ ce l-aŭ luat ei dela omul său, să i-l dea îndărăt, căci nu e drept să i-l ia, şi să ştie că el nu va lăsa în pagubă „**С КВАР**“ pe omul său.

Fără loc şi dată; monogram; pecete ceva mai mică decît cea mijlocie obicinuită, cu legenda: † ІУ РАДСА РОБОВА МНОСТІЮ БЖІЮ И ГОСПОДННЬ, identică cu cea dela No. 272 (= СХХХІІІ). — Arh. No. 281.

c. 1503. — Socotelele Braşovului din acest an ne-au păstrat deta-liuri interesante asupra lui „Radilla de Compolong“. El este tre-cut prin Ianuarie—Iulie ca mare importator de cuţite de Ştiria, cultelli Stewrer: într'un singur an a adus 39,000 de cuţite în valoare de 468 fl. Quellen I, p. 49—50. Prin Martie 1500 „Radilla de Compolong“ făcea negoţ cu şofran la Sibiu. Rechnungen I, p. 280.

XLIII.

— Scrie „părcalabilor din Bran“ pentru doi cai, fu-raţi de nişte hoji „ВЛЪХВИ“ dela sluga sa „МИХЪИЛ“; se roagă să-i dea caii îndărăt, după ce pe unul din hoji îl spînzuraseră, iar celălalt se răscumpărare; caii se află în fiinţa „ЛИЦЕМ“ la Bran.

Fără loc şi dată; monogram; adresa: „părcalabilor din Bran“.
Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 221.

c. 1504. — Cf. numărul următor.

XLIV.

— Scrie Braşovenilor că s'a întors sănătos dela Poarta împărătească, de unde a fost slobozit cu daruri şi cu cinste şi unde s'a îngrijit şi de binele lor, şi le anunţă că trimete în misiune la dînşii pe Dragomir, marele stol-nic, însoţit de Mihăilă. — Dragomir e numit ВЛАСТЕЛИНИЪ şi ПРАКТИТЕЛЬ.

Fără loc şi dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ѿ РАДСА БОГОВОДА МИЛОСТІЮ БЖІЮ И ГОСПОДИНЪ. *Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 228.*

1504. — Anul în care Radul IV cel Mare merge la Poartă. Asupra lui Dragomir vezi No. arh. 219. pag. următoare.

XLV.

— Spune Braşovenilor că va lua „АШУЕРЪБИНЕ“ pentru moartea unor supuşii ai săi, iar paguba suferită şi-o va întoarce dela oamenii lor. Din tonul scrisorii pare să fi fost în relaţii încordate cu Braşovul.

Fără loc și dată; monogram; pecete cu legenda: † 1W PADDA BOEKOДА МІЛОСТІЮ БЖІЮ Н ГОСПОДННЬ. — Arh. No. 231.

c. 1504. — Scrierea samănă cu cea dela No. 228.

XLVI.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete pe Alecsi să-î cumpere 5 care și-î roagă să nu-l bîntuească la Bran.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † 1W PADDA BOEKOДА МІЛОСТІЮ БЖІЮ Н ГОСПОДННЬ. Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 244.

c. 1504. — Cf. No. arh. 228, 230, 231, 239.

XLVII.

— Serie Brașovenilor că jupînița „орка“, sora jupînului Dragomir vornicul și cumnata jupînului Nanul, a lăsat niște lucruri la „КНЕЕР ПАСАБЪ“; aflîndu-se ea acum în țară, cere să i le dea îndărăt.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 219.

1506—1508. — Dragomir este stolnic și mare stolnic la Radul cel Mare în anii 1496, 1498, 1499, 1501 (Miletić, DR., p. 348 și urm.), 1502 (Iunie 19; arh. stat., Călușul) și 1505 (Miletić, DR., p. 354, unde însă acest boer este omis). Se pare deci că a fost înaintat vornic în cei din urmă trei ani ai domniei lui Radu. Pe Nanul nu-l găsesc la curtea lui Radul cel Mare. — Dintr'un doc. al lui Vlăduță dela 27 Mai 1510 știm că jupînița „Pree“ era fata lui Staico logofătul (Acad. Rom.).

XLVIII.

— Serie Brașovenilor pentru niște darave și mărunte ale supușilor săi, între alții ale unui „Nichifor din Arghiș“.

Fără loc și dată; monogram; pecete identică cu cea dela No. 231. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 233.

1496—1508. — Pe Nichifor din Argeș nu l-am găsit nicăiri; găsesc însă un „Nykyfor de Thargovistia“ la 1508. Quellen I, p. 20.

XLIX.

— Trimete pe jupîn Alecse cu însărcinarea de a afla vești „за радї гласове“ și de a-i cumpăra pentru casa sa niște cojoace și niște postav de împărțit curții; se roagă să i se ierte vama, iar Alecse să fie crezut în cele ce va spune.

Fără loc și dată; monogram; pecete cu legenda: † ІУ РАДСА ВОЕВОДА АНЛОСТІЮ БЖІЕЮ И ГОСПОДИНЬ. Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 239.

1496—1508. — Alecse mai împlinește o misiune la Brașov pe la 1504. Vezi No. arh. 230 (= cxxxv).

L.

„Radul voevod și domn al întregii țări ungrovlahe“ trimete la Brașov pe Albu, să-i cumpere cue de șindrilă și de lați „КЛИНЦЕ УТ ШИНДИЛС И КЛИНЦЕ УТ ЛАЦИ“.

Fără loc și dată; monogram; pecetea lipsește. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 242.

1496—1508. — Albu ar putea să fie „Albul, vistierul al doilea“ al lui Mihnea la 7 Sept. 1508 (arh. stat., Bistrița).

LI.

— Roagă pe Brașoveni să-i trimeată un maistor sticlăar (стѣклар, care să-i facă niște ferestre de biserică „некои прозорци на црквѣ“.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă. Scrierea: încep. sec. 16. — Arh. No. 243.

1496—1508. — Atribuii această scrisoare lui Radu cel Mare, deoarece monogramul ei este dela acelaș domn cu No. 230, 233, 271.

LII.

— Trimete pe „Oncea“ la Brașov să-i cumpere 5 bucăți de săpun „соконѣ“ de câte 4 fl. și 5 de câte 3 fl.

Fără loc și dată; monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІУ

РАДА ВОЕВОДА МИЛОСТЮ БЖИЮ И ГОСПОДНИК. *Scrisoarea : sec. 15—16. — Arh. No. 250.*

1496—1508.

5. Doamna Voïca.

LIII.

Doamna Voïca scrie Braşovenilor despre ceştile de argint ce le avea la dînşii şi nu voeau să i le dea îndărăt; ea le spune cam următoarele: v'am trimes şi cartea înălţimei sale craifului care vă porunceşte să-mi daţi ceştile mele, „marha mea“ (МОН ЧАШЕ, МОЮ МАРХЪ); le-a cerut şi fiul meu Io Mircea voevod şi n'aţi vrut să i le daţi nici lui, zicînd că în cartea craifului se spune să mi le daţi numai mie; dar să ştiţi că pe Mircea voevod, deşi nu este născut din trupul meu, îl iubesc ca pe un fiu al meu, şi el mă iubeşte pe mine tot aşa; dacă le-aţi da lui, e ca şi cum mi le-aţi da mie; daţi-i-le deci lui, căci l-am însărcinat să răspundă „*ФЕЛЕЛЮТИ*“¹⁾ despre aceasta.

Fără loc şi dată; fără adresă. — Arh. No. 546.

1511, înainte de 7 Sept.— Scrisoarea este redactată într'un stil foarte primitiv şi fără nici o dibăcie; e plină de repeţiri. Pare a fi scrisă de grămăticul care a scris şi celelalte scrisori ale Voichii şi ale lui Mircea, No. CXLVII—CLI.

6. Basaraba IV Neagoe.

LIV.

Basaraba vv. roagă pe Braşovenii să-i trimeată pe popa Costea, care l-a slujit înainte şi pe care vrea să-l aibă popă.

Fără loc şi dată; monogram identic cu cel dela No. 62 (=CLIV); pecete mijlocie cu legenda : † ІУ ВЛАДА ВОЕВОДА МАСТІЕ БЖІЕ ГНО[А]АР, identică cu cea dela No. arh. 156, 158 (=CXV, CXIII). — Arh. No. 43.

c. 1512.— Scrisoarea fiind contemporană cu No. arh. 61 şi 62,

¹⁾ Din ungar. *felelni*, a răspunde.

amîndouă dela Neagoe, atribuiū și No. arh. 43 acestui domn. Pecetea este însă a lui Vlad Călugărul, și cum nu pare să fi fost schimbată în timpurile noastre, e de admis că nu se avea în cancelaria domnească o alta la îndemină; se servise, probabil, de ea și fiul lui Vlad Călugărul Vlăduță, predecesorul lui Neagoe Basaraba.

LV.

— Scrie Brașovenilor în afacerea unui Dobromir din Cîmpulung (Добромир), care avea datoriī la dînșii; să i le plătească, căci și el are să plătească Turcilor. — Pitești, August 26.

Monogram ; pecetea perdută. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 108.

c. 1516. — Vezi un „Dobromir“ la 1516 în socotelele Brașovului. Quellen I, p. 214.

LVI.

— Trimete în misiune la Brașoveni pe jupînul Alecse.

Fără loc și dată ; monogram ; pecetea ruptă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 45.

1520. — Vezi Quellen I, p. 273. Acelaș Alecse duce la Brașov scrisoarea de sub No. arh. 65 (= CLVI).

LVII.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (ВЛАСИКИ)“ înștiințează pe Brașoveni că i s'a jeluit săracul său „Pătru din Brăila“ că are „cîțiva aspri datorie la o femeie din Brașov cu numele ЛСКЪЧО“; se roagă să-i facă judecată dreaptă și să-i întoarcă banii, căci altfelii îi va da voe să și-i ia dela oamenii lor. „Scris în Mai 9“.

Monogram ; pecetea perdută ; adresa obicnuită. Scrierea : sec. 15—16. Samănă cu scrisoarea de sub No. arh. 36 (= CLVIII). — Arh. No. 38.

c. 1517—1521. — Cf. scrisorile lui Neagoe din timpul acesta, No. CLIV și urm.

LVIII.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (ВЛАСКИ)“
înștiințează pe Brașoveni că trimete în misiune la dîn-
șii pe sluga sa Coman.

Fără loc și dată; monogram; pecete pe hîrtie, cu legenda foarte lămurită: † МАТЮ ЕЖІЮ ІУВ БАСАРАБА ВОИВОДА Н ГНЬ. Scrierea: cursiva sec. 16, cu cerneală foarte neagră și consistentă. — Arh. No. 41.

1520—1521. — Vezi Quellen I, p. 287 (24 Noemv. 1520), 330—334, 347, 349—350 (Martie, Iulie și August 1521). Cf. No. arh. 49, 50, 52.

LIX.

— Trimete în misiune la Brașoveni pe Coman por-
tarul.

Fără loc și dată; monogram; pecetea perdută. — Arh. No. 121.

520—1521. — Cf. nota dela No. precedent.

LX.

— Trimete pe Coman portarul în misiune la Bra-
șoveni. — Fevruarie 5.

Monogram; pecete identică cu cea dela No. 48; cf. și No. 41. — Arh. No. 49.

LXI.

Acelaș cuprins ca la No. arh. 49 (LX). — Martie 1.

Monogram; pecetea ruptă. — Arh. No. 50.

LXII.

Acelaș cuprins ca la No. arh. 49 și 50 (LX, LXI).
— Iulie 21.

Monogram; pecete identică cu cea dela No. 48. — Arh. No. 52.

Aceste trei misiuni din urmă le are Coman în 1521; cf. No. arh. 41.

LXIII.

„Io Basaraba voevod și domn“ scrie Brașovenilor pentru niște săraci cu numele Șerb, Neagoe și Radul din Șchiopoaie „шкопоѣ“, care i s’au jeluït că au păscut niște dobitoace pe locul lui Pal din Budila, în ținutul Sacuilor, și i-au plătit „gorștina“ după cum se tocmiseră; cînd să vie însă dincoace de plaiu, Brașovenii le-au luat din nou gorștina, confiscîndu-le 100 de porci (orig. .р. скнѣ; greș. pentru скннѣ). Cere să li se facă dreptate, căci gorștina, așa cum se tocmiseră, ei au plătit-o, și să li se întoarcă dobitoacele. El nu va suferi ca oamenii săi să rămîie în pagubă. Dacă însă lucrul stă altfelîu, să-i dea de știre.

Fără loc și dată; monogram; pecete mică pe hîrtie (oștie), bine păstrată i cu legendă în litere foarte mărunte: † ІУ БАСАРАБЪ ВОЕВОДА МАСТІЮ БЖИЮ И ГОСПОДИНН; adresa obișnuită. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 32.

1512—1521.

LXIV.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (вляшки)“ scrie Brașovenilor pentru un „așigan“ al boerului Semca sulgearul (сѣмцаулъ), care venise să-i cumpere una alta în orașul lor (ѣ карош ѣ брашек) și rămăsese acolo. Cere să-l dea îndărăt, căci e țigan „cumpărat“, și el, domnul, are pace cu dînșii; dacă nu-l vor da, jupîn Semca nu va rămînea de pagubă, ci se va despăgubi dela oamenii lor.

Fără loc și dată; monogram; pecete pe hîrtie, cu legendă în litere mărunte: † ІУ БАСАРАБЪ ВОЕВОДА МАСТІЮ БЖИЮ И ГОСПОДИНН. Scrisoarea pare a fi de aceeași mîină cu cea dela No. 32; adresa obișnuită. — Arh. No. 33.

1512—1521. — Semca sulgearul e pomenit și în scrisoarea lui Radu Paisie, arh. No. 248 (=CLXXXIV). Este de sigur un altul decît Semca spătarul, fratele postelnicului Mircea, din tratatul dela 1511 al lui Vlăduță cu Brașovul (arh. No. 742) și din documentul dela 19 Aprilie acelaș an (arh. stat., Govora XXXII).

LXV.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (вЛашки)“ scrie Brașovenilor că i s'au plîns Stan și Căluță din Tîrșor, cumcă li s'a confiscat toată marfa, din pricina lui Radul, deși ei n'au nimic a face cu acesta (НИ ЕДНО МЕТЕХЪ НЕ ИМАЮТ СЪС РАДСЛОМ); îi roagă deci să le întoarcă marfa lui Stan și Căluță, care sînt oameni drepți, iar pe Radul să-l judece cu dreptate și după lege. La cas contrar, le va întoarce dînsul marfa dela oamenii lor. „Scris August în 9“.

Monogram; pecetea ștearsă; pare a fi identică cu cea dela No. 39. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 40.

1512—1521.— În registrele Brașovului se pomenește la 1503 un negustor Stan din Tîrșor. Quellen I, p. 10 și urm.

LXVI.

„Io Basaraba voevod și domn rumîn (вЛашки)“ trimete în misiune la Brașoveni pe credincioasa sa slugă jupîn Bade Cotescul. „Scris Iulie în 9“.

Monogram; pecete pe hîrtie, cu legenda foarte bine păstrată: † МАТЮ БЖНО ІУ БАСАРАБА ВОЕВОДА И ГНЪ. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 42.

1512—1521.

LXVII.

— Înștiințează pe Brașoveni că „САДЪБЪ УТ КОРНЕЦЕЛ И ФЕРЕ“ i s'au plîns că li s'a confiscat marfă de 2000 aspri, fără să fie cuiva datorî; dacă Brașovenii au datorii la oameni din țară, să vie înaintea sa și le va face dreptate.

Fără loc și dată; monogram; pecete identică cu cea dela No. 48.— Arh. No. 51.

1512—1521.

LXVIII.

— Scrie Braşovenilor despre un Gherghe din Tîrgşor, care avea nişte datorii la Braşov şi nu putea să şi le scoată, deşi le ceruse de repetite ori. — „Пис ген. .ке. дн. исправи] барбша комис“ şi apoi un adaos de altă mînă: и тебе, сако, да мѣ будиш исправник втпред сѣдущ и втпред пѣргари брашовские = Şi tu, Savo, să-î fii ispravnic (procurator) înaintea judeţului şi înaintea pîrgarilor braşoveni.

Monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 59.

1512—1521. — Barbul comisul este prob. aceeaşi persoană cu Barbul stolnicul din 1512 şi 1513 (arh. stat., Bistriţa I, 2; Govora VIII, 3), iar Sava este judeţul din Tîrgovişte, dela care avem scrisoarea din 1524 (arh. No. 537 = ccxxv). Cf. No. arh. 314.

LXIX.

— Trimete un om la Braşov să-î cumpere sfoară „сварь“ de 200 aspri. — Iulie 7.

Monogram; pecete mică, cu legenda: † млтю бжню из басараба вон-вода и гнъ. — Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 111.

1512—1521.

LXX.

— Scrie Braşovenilor pentru nişte cositor (каситор) ce a cumpărat dela dînşii. — Aprilie 14.

Monogram; fără pecete. — Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 113.

1512—1521.

LXXI.

— Aduce aminte Braşovenilor de un sfeşnic (сѣшник) ce-î era dator să-î facă un om al lor; va aştepta până la Sf. Gheorghe. — Dechemvrie 18.

Monogram; pecetea ştearsă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 109.

1512—1521.

LXXII.

— Serie Braşovenilor că trimete la ei pe popa Petru din Cîmpulung, pentru nişte treburi ale sale, şi se roagă de ei să nu-l supere. — Iunie 24.

Monogram; fără pecete. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 117.

1512—1521.

LXXIII.

— Serie Braşovenilor pentru un sărac, căruia i se confiscase marfa.

Fără loc şi dată. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 118.

1512—1521.

LXXIV.

— Serie Braşovenilor pentru un Dimitru, fiul lui Mălaiu, care dăduse lui Stoica Laţatul şi lui Voico Ţerni 1100 peşii pe 6600 aspri; aceştia nu voiau să-i plătească suma întreagă, după tocmeală. — Ianuarie 17.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † МАТІЮ БЖІЮ ІУ БАСАРАБА БОРОДА И ГНЬ. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 119.

1512—1521.

LXXV.

Basaraba, „ГНЬ КЛАШКИ“, serie Braşovenilor despre nişte cositor ce se adunase pentru dînsul, în valoare de 300 fl. Scrisoarea e adresată judeţului crăesc „СЪДИЦЬ КРАЛЕК“. — Ianuarie 4.

Monogram; pecetea ştearsă. Scrierea: sec. 16, înaltă. — Arh. No. 44.

1512—1521.

LXXVI.

— Trimete pe Tudor vătaful (ВАТАХ) la Braşov, să-i cumpere 10 „roate“ de car şi cîteva „hamure“ şi „streangure“ şi „tarniţe“. — Iunie 21.

*Monogram ; pecete mică, cu legenda: † МАТЮ БЖІЮ ІУ БАСАРАБА КОН-
КОДА И ГНЬ. — Ark. No. 48.*

1512—1521.

LXXVII.

— Trimete în misiune la Braşov pe Sava (prob. cel dela Tîrgovişte). — Iunie 17.

Monogram ; pecetea ruptă. — Scrierea : sec. 16. — Ark. No. 120.

1512—1521. — Cf. N^o. CLX, CCXXV.

LXXVIII.

— Scrie Braşovenilor pentru săracii săi din Cîmpulung Stoica şi Stanciul, ce aveau să meargă la Braşov cu sluga sa Neagoe, ca să-şi scoată nişte datoriile pentru marfă luată de dînsii dela Celebi şi dată Braşovenilor ; cît pentru Staïco, care le este dator (КННОКАТ), să trimeată un om la dînsul „cu carte“ şi le va scoate datoria.

Fără loc şi dată ; monogram ; pecetea ştearsă. Scrierea : sec. 16. — Ark. No. 124.

1512—1521.

LXXIX.

— Scrie judeţului crăesc despre o ceartă întîmplată în „сРЕДНА ПЛАНИНА“ şi pune soroc ziua de Duminecă 29 Iunie, cînd să se întîlnească la locul cu pricina omul său şi al lor, ca să li se facă judecată dreaptă. —

Monogram ; pecete cu legenda : † МАТЮ БЖІЮ ІУ БАСАРАБА КОНКОДА И ГНЬ. — Scrierea : sec. 16, foarte asemănătoare cu cea dela No. 124.

1512—1521.

7. Theodosie.

LXXX.

Theodosie vv. scrie Braşovenilor despre un om al său Praja ce are o judecată cu omul lor Radul pentru

niște oi cumpărate „de de mult, încă din vremea lui Vlad voevod“ : oile au murit de gălbează (кълбєз); Praja are trei sate martori pentru aceasta.

Fără loc și dată ; monogram ; pecetea stricată. — Arh. No. 312.
1521.

LXXXI.

— Trimete la Brașov în misiune pe omul său Sava județul (сѦАУѦ). — Septembrie 27.

Monogram ; pecetea stricată. — Arh. No. 314.

1521.—Sava județul e Sava din Tîrgoviște. Cf. No. arh. 537(=ccxxv).

8. Doamna Despina.

LXXXII.

„Despina doamna“ scrie Brașovenilor despre sluga sa Andriiaș, despre care a auzit că e închis la Brașov ; îi asigură că e trimis în solie de dînsa la înălțimea sa craiul, încă decînd era în țară Theodosie voevod, și-î roagă să-l lase în pace. Cît despre afacerea lui Furcă (за ракоѦѦ ѦѦркѦѦ), căruia Calotă vornicul i-ar fi luat niște „svite“ fără să le plătească, ea le spune, să se roage lui Dumnezeu să i se întoarcă fiul său Theodosie sănătos, și nu va lăsa în pagubă pe nici un om al lor.

Fără loc și dată ; pecete mică, ovală, cam 1 cm. de lată și 1½ de lungă, cu o figură ce nu se distinge bine. — Arh. No. 317.

1521, Ianuarie-Aprilie. — Theodosie era dus de Mehemet la Constantinopol. Cf. Iorga, Studii și Documente III, p. XLVI—XLVII.

9. Vladislav III.

LXXXIII.

„Io Vladislav, voevod și domn al întregii țări ungrovlahe“ scrie județului și celor 12 pîrgari din Bra-

șov că, precum le-a scris și mai înainte, el se închină cu toată credința sfintei coroane și înălțimei sale craiului și domnului Ardealului și tuturor domnilor ungurești și lor: nu știe de ce nu-și trimet oamenii lor la dînsul; de vor să-î fie prietenî, bine: de nu, va face și el ce va putea. „Scris Iulie în 2“.

Monogram: владислав; *pecete mijlocie, cu legenda*: † IW владислав конвода коняно мнлостю господинь влш[кн]. *Scrierea: cursiva sec. 16.* — *Arh. No. 215.*

1523. — La 1524 Brașovenii se împacă cu dînsul, căci îl recunosc și Ungurii. Iorga, Studii și documente III, p. XLVIII.

LXXXIV.

„Io Vladislav, voevod și domn“ serie Brașovenilor că a trimes la ei pe slugile sale Stoica și Secară schilerii (скилѣри), să-î cumpere mai multe lucruri; îi roagă să le dea ajutor, căci el are pace cu dînșii.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă; adresa obicnuită. — *Arh. No. 26.*

1523—1524. — Publicată de Miletić, l. c. sub No. 65, cu greșala: стонка и скарж и килѣри, în loc de скилѣри, și atribuită greșit lui Vladislav II. Scrierea este cursiva sec. 16. Numele domnului e scris în monogram владислав. — La Mil. trebuie citit în șirul 2 брашвенским și în șirul 10 изрекст.

LXXXV.

— Serie Brașovenilor pentru un prieten al său Andrea, pentru care a trimes și la „vițavoevod“ și va trimete și la voevodul Ianăș, ca să-î dea drumul.

Fără loc și dată; monogram: „владислав“; pecetea ruptă; adresa obicnuită. Scrierea: cursiva sec. 16.

Publicată de Miletić, l. c. sub No. 68 și atribuită greșit lui Vladislav II; în șirul 10 trebuie citit wt къ вицѣвоводѣ.

1523—1524.

10. Radul V dela Afumați.

LXXXVI.

Radul vv. cere ajutor grabnic dela Brașoveni, căci se află în mare primejdie, cum le va spune omul său Radul. — Iulie 27.

Monogram ; pecetea perdută ; adresa: „prea iubitului părinte (πο-ΔΙΤΕΑ) al domniei mele, județului din Brașov, și celor 12 pîrgari“. Scrierea : sec. 16. — *Arh. No. 277.*

1521. — În August acelaș an Radul e nevoit să fugă în Ardeal.

LXXXVII.

— Trimete în misiune la Brașoveni pe Voico. — Martie 26.

Monogram. Scrierea : întâia jumătate a sec. 16. — Arh. No. 238.

1522. — Dacă identificăm pe Voico cu „Woykw1 veniens de partibus transalpinis“ dela 1522, Aprilie 18 (Quellen I, p. 424).

LXXXVIII.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete în misiune la dînșii pe Ianciul, „cu multe vorbe“. — Gherghița, Ianuarie 8.

Monogram foarte mic ; pecete mică, ca cea dela No. 258, cu legenda ștearsă și prob. identică cu cea dela No. 225, 246, 295. Scrierea întâia jumătate a sec. 16.

c. 1523—1525. — La 1523, prin Ianuarie, Radu era în luptă cu Vladislav III ; în Fevruarie e silit să se retragă în Ardeal ; la 1524, tot prin Ianuarie, era pe tron la Tîrgoviște ; tot prin Ianuarie, 1525, se așază definitiv în scaun, după ce prin Noembrie 1524 fusese la Poartă. Iorga, Studii și documente III, p. XLVII—XLVIII.

LXXXIX.

— Scie Brașovenilor despre logofătul Harvatu și alți boeri cari au luptat împotriva vrăjmașului Mehmet „що сѣ бил на внои кражмаш на мѣхмет“, că i sînt cre-

dincioși lui și lor, și deci să aibă încredere într'înșii; ei și-au trimes oamenii, copiii și averea „ЧЕЛѢДЪ СЪ С[И]-НОВЕ СИ И ВЪСКЪМ (orig. ВЪСКЪМИ) ИМАНІЕМ“ la Sibiu. — Iulie 26.

Monogram ; pecete mică, ștearsă. Scrierea : începutul sec. 16. — Ark. No. 241.

c. 1521—1524. — Harvat logofătul fusese vistier în vremea lui Vlăduță (la 1511; arh. Brașovului, No. 742) și mare vistier pe vremea lui Neagoe (1512 și 1513; arh. stat., Bistrița I, 2; Govora VIII, 3); e logofăt la 1514 (arh. stat., Bistrița I, 3) și mare logofăt dela 1516—1521 (mai multe documente din arh. stat.). Sub Radul dela Afumați îl găsim logofăt la 3 Fevr. 1522 (arh. ștat., opp. Argeșului XLIV, 6). La 30 Mai 1525 mare logofăt e Dragan (arh. stat., Tismana LVIII, 9). — Pe la 26 Septembrie și prin Dechemvrie 1521, deci curînd după moartea lui Neagoe, Harvatu era pribeag la Brașov. Quellen I, p. 357, 371.

XC.

— Înștiințează pe Brașoveni că a primit jderiū dela cojocarul Hanăș și că-î va trimete prețul de 3315 aspri; îi roagă însă să-l mai aștepte vre-o două săptămîni, căci aspri îi trebuiesc acum să cinstească pe Turcii ce au venit cu dînsul, „ca să se curețe de ei“. — Fevruarie 5.

Monogram ; pecete mică, cu legenda : † ІУ РАДЪА ВОИРОДА, БЖІЕЮ МН-ЛОСТЮ ГОСПОДИНЪ ВЛАШКИ. — Ark. No. 246.

1525. — E tocmai vremea, cînd Radul se instalează definitiv în domnie, întărit de Turci.

XCI.

— Trimete la Brașoveni pe jupîn Radul postelnicul să le vestească că vrăjmașul său, care se pornise din Mehedinți, a fost bătut de curteni, sub comanda boerului său jupîn Pîrvul banul; acesta i-a risipit oastea și i-a tăiat capul. — Dechemvrie 7.

Fără loc și dată ; monogram ; pecetea ruptă. — Ark. No. 284.

1525. — E vorba de Vladislav III, pe care Poarta îl părăsise în Noemvrie 1524, dînd domnia lui Radul. Vladislav însă încearcă să-l răstoarne pe acesta. Prin Mai 1525 el trăia încă și dădea din

București un chrisov mănăstirii Tismana (arh. stat.), ultimul pe care îl cunoaștem dela dînsul. — Scrisoarea dela Brașov e foarte importantă: ea înregește știrile croniceî, care istorisește că Pîrvul, mînios pe Vladislav, fiindcă din mare ban îl făcuse postelnic, s'a răscolat împotriva lui și l-a atîngat peste Dunăre (Constantin Căpitanul Filipescu, ed. Iorga, p. 49). — Luptele lui Radu dela Afumați cu Vladislav cad între 28 Fevr. și 7 Dech. 1525; la 28 Fevr. Radu era instalat în Tirgoviște. Iorga, Studii și documente III, p. XLVIII. — Un Radul postelnic n'am întîlnit pînă acum în documentele lui Radul dela Afumați; ar putea să fie însă identic cu „Radul Gramatikul nuntius domini waywodae transalpini. ferens litteras et bonam pacem“ prin Martie 1523. Quellen I, p. 510. Într'un document din 10 Fevr. 1525 se citează 3 boeri cu numele Radu: un mare logofăt, un mare comis și un mare paharnic; mari postelnici erau Drăgan și Badea (arh. stat., Bistrița XLI, 1).

XCII.

— Serie Brașovenilor despre feciorul unui boer [numele nu i se poate ceti, fiind șters de tot], care a căzut, pentru o vină a lui, în mîinile lor; să-i tae nasul „распорите эмс нос“ și să-i dea drumul. Scrisoarea o trimete prin Stan spătarul. — Aprilie 8.

Monogram; pecete mică (2½ cm. în diametru), cu legenda: † 1W PAДШ[ъ] КОЕРОДА КЖЮ МАТЮ ГНК ВЛШКІ, bine păstrată și identică cu titlul dela începutul scrisorii. Scrierea: sec. 16.

c. 1525—1526. — În doc. din 30 Mai 1525 (al lui Vladislav III) se pomenește un Stan, mare spătar (arh. stat., Tismana LVIII).

XCIII.

— Roagă pe Brașoveni să dea drumul unor slugi ale doamnei Despina, arestate pe nedrept de dînșii.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ștearsă.— Arh. No. 258.

1521—1526. — Despina emigrează în Ardeal la 1521 și o găsim trăind cînd la Brașov cînd la Sibiū pînă la 1526. Prin 1523 se pregătea să plece dela Brașov la Sibiū, unde fusese mai nainte (Quellen I, p. 507, 512, 533); prin 1526 August ea era la Brașov (ibid., p. 638, 656, 660).

XCIV.

— Scrie Brașovenilor că Sava din Tîrgoviște și tovarășii (Дружина) lui au de incasat niște datorii dela Balint și că Ianăș voevodul „care acum e crai” le-a dat scrisoare la mîna, ca să le plătească; să-l facă deci să plătească. — Martie 27.

Monogram; pecetea lipsește. — Arh. No. 234.

1527. — Zápolya se încoronase rege la 10 Noemvrie 1526.

XCV.

— Înștiințează pe Brașoveni că a trimis pe sluga sa Hîrsu (Хорск) să-i cumpere niște lucruri și se roagă să nu-l încarce la vamă.

Fără loc și dată; monogram. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 232.

c. 1529. — Un „Hyrz“ e pomenit în socotelele Brașovului la 1529 (Quellen II, p. 173). Totuși scrisoarea de sub No. arh. 232 poate fi și dela Radu Paisie.

XCVI.

— Trimete în misiune la Brașoveni, la „с҃дѣцъ краликъ“, pe Sava (probabil cel dela Tîrgoviște).

Fără loc și dată; monogram. — Arh. No. 237.

1521—1529. — Scrisoarea samănă cu cea dela No. 232, 234, 235 și este de bună samă a lui Radul dela Afumaș.

XCVII.

— Scrie Brașovenilor pentru niște datorii ce le are acolo jupînul Sava; să i le scoată de grabă, căci și pe el îl zoresc Turcii să le plătească. — Mai 11.

Monogram; pecetea ruptă. — Arh. No. 289.

1521—1529. — Cf. No. arh. 234 și 237 (Regestele).

XCVIII.

— Trimete în misiune la Braşoveni pe jupîn Dimitru Clucerul. — Martie 23.

Monogram ; pecete mică. — Arh. No. 280.

1521—1529. — Atribuii această scrisoare lui Radul dela Afumaşi, deoarece pecetea este identică cu cea dela No. 225, 235, 238, 246, 258 şi 295, toate dela acest domn.

II. Basaraba V.

XCIX.

Basaraba vv. trimete pe sluga sa Vlad la Braşoveni, în afacerea unor oi confiscate dela săracii săi Oprea şi Tatul.

Fără loc şi dată ; monogram foarte mic ; pecetea ruptă. Scrierea : sec. 16. Titlul : БАСАРАБА КОНВОДА И ГИЪ ВЪСОН ВЛАШКОН З[Е]МАЕ. — Arh. No. 67.

C.

— Se roagă de Braşoveni să dea drumul unei slugi a jupînului Sibin vornicul, pe care îl arestaseră şi-i luaseră un cal, fiindcă avea datoriile la alţi oameni din ţara rumînească. Să vie creditorii înaintea lui şi le va face dreptate.

Fără loc şi dată ; monogram ; pecetea foarte ştearsă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 68.

CI.

— Trimete pe spătarul Gheaţă (ГѢЦЪ СПАТАР) să-i cum-pere nişte blăni de vîezure „КРЕЗНЕ УТ ПЕЖВЕЖ“¹⁾ şi de

¹⁾ Cf. „subductam subam pellibus peegwetheth“, într'un inventar de sculele Voichii, soţia lui Mihnea, făcut la 1514 în Braşov de castelanul din Făgăraş Paulus de Thomory (copie la Acad. Rom.). Dl. Stoica Nicolaescu mă asigură că în dialectele bulgare din Macedonia vezi însămnă vîezure.

hermelin „*ѡТ ХЕЛУН*“, pentru cîte o haină (*ЗА ЕДНѢ РѢТНИЦѢ*); vîezurii să fie dela spate (*ѡТ ГРЪБНИИ*); roagă pe județ și pe pîrgari să le prețuească ei, iar prețul îl va trimete după aceea.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. Titlul: „Io Basaraba voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei“. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 71.

Am atribuit scrisorile de sub No. arh. 67, 68 și 71 lui Basaraba V, care a domnit vre-o două luni, prin Ianuarie și Fevruarie 1529 (cf. Iorga, Studii și doc. III, p. 1), pe următoarele motive: a) Sibin vornicul și Gheață spătarul nu se întîlnesc în documentele unui alt Basaraba; b) scrierea la No. 67, 68 și 71 este din sec. 16 și un alt Basaraba, afară de Basaraba IV Neagoe, în acest secol nu se constată; c) titlul dela No. 67 nu este obicînit în scrisorile lui Neagoe.

12. Moisi.

CII.

Moisi vv. înștiințează pe Brașoveni că împăratul turcesc l-a făcut domn în țara părintelui său; că a primit steag dela Poartă, din însăși mîinile împăratului, ca să fie „*господарь влшкон земли*“, și că trimete în misiune la dînșii pe Ianăș pitarul. — Martie 30.

Monogramul: † ѡ МОНСЕ КВЕРУДА, МНОЛОСТІА БОЖІА ГНѢ; pecete mijlocie, ceva mai mică decît cea dela No. 325 și foarte ștearsă; legenda pare a fi însă aceeași; scrierea foarte urîtă. — Arh. No. 326.

1529.

CIII.

— Înștiințează pe Brașoveni că trimete pe sluga sa Sîrbul pentru niște cumpărături și se roagă să-î ierte vama. — Ianuarie 27.

Monogram; pecetea stricată. — Arh. No. 327.

1530.

CIV.

— Scrie Braşovenilor că solii lor îi făgăduiseră să-î trimeată un tunar „ЕДИН ТУНАР“; trimeţînd acum pe sluga sa Iacov să-î cumpere lănci şi scuturi „КОПИЕ И ЩИТОКЕ“ şi alte lucruri, îi roagă să nu-l asuprească cu vama şi să trimeată în acelaş timp şi pe tunar, căci are nevoie de el. — August 1.

Monogram; pecetea ruptă. — Arh. No. 328.

1530.

13. Vlad V.

CV.

„Io Vlad vv.“ scrie Braşovenilor că a înţeles solia lor şi va trimete un butoiu de vin lui Marcus, judeţul înălţimei sale craiului din Sibiu; îl va trimete însă numai până la Rucăr (РУКАР), iar de-aci încolo să-l ducă dînşii cum vor şti; el nu poate să chinuească prea mult pe săracii săi. — Ianuarie 26.

Monogram. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 211.

1530—1532. — „Marcus“ e graful săsesc Marcus Pemfflinger, care a jucat un rol foarte însemnat în luptele lui Ferdinand cu Zápolya şi cu care Vlad V avuse ocazie să se întâlnească în Transilvania. G. D. Teutsch, Geschichte der siebenbürger Sachsen, p. 202.

14. Vlad VI.

CVI.

„Io Vlad voevod şi domn“ trimete la Braşov pe sluga sa Neagu, să-î cumpere un leagăn, dacă va găsi unul gata; dacă nu, să-î tocmească unul la „maistori“, — Noemvrie în 6.

Monogramul: † ІВ ВЛАДА КВЕКВАДА, МНОСТІА КОЖІА ГОСПОДНЬ; cf. No. arh. 150 (= CLXXXI), nota 2; pecetea ruptă; adresa obicinuită. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 128.

1532—1535.

CVII.

„Io Vlad voevod și domn“ roagă pe Brașoveni să dea îndărăt niște marfă confiscată de Becner dela socrul unui popă din „clirosul“ său, cu numele Pătru; să-î facă popii dreptate, cum i-a făcut altă dată și craiul Ianoș înaintea pîrgarilor. — Iunie 12.

Monogramul: † ІВ ВЛАДА КВЕРШДА, МНЛОСТІА БОЖІА ГОСПОДИНЬ; *pecete mijlocie, ruptă*; *se poate ceti numai*: † ПЕЧАТ ІВ В[ЛАДА]; *advesa obicnuită*; *în text se adresează „județului înălțimii sale craiului și celor 12 pîrgari din Brașov“*. *Scrierea*: sec. 16. — *Arh. No. 131*.

1532—1535.

CVIII.

„Io Vlad vv.“ roagă pe Brașoveni să dea voe slugei sale Stoica să-î cumpere niște ceară. — Martie 28.

Monogram. Scrierea: sec. 16. — *Arh. No. 196*.

1532—1535. — Între anii aceștia „Ztoyka Dobromir“ împlinește mai multe misiuni în Ardeal, sub Vlad V și Vlad VI: la 1 Aprilie 1532 el e trimis dela Brașov, împreună cu Vlaicu „de Neportheen“, la rege, în numele lui Vlad V (Quellen II, p. 258); prin 29 Martie 1535 el e trimis de voevodul Ardealului la Vlad VI (ibid., p. 401). E greu de hotărît dacă scrisoarea din 28 Martie este a lui Vlad V sau a lui Vlad VI. Asupra lui Stoica Dobromir vezi Quellen II, p. 252 și urm.

15. Radul VI Paisie.

CIX.

Radul vv. scrie Brașovenilor despre boerul său Șerbu vornicul, care i s'a plîns că are depuși la femeea lui Văsiî din Șchei (Шукти) 13,000 aspri gata și 60 florini galbeni „флорини жнати“ gata; mai mulți boeri au mărturisit că știu despre acest lucru; se roagă deci să i se dea îndărăt tot avutul lui „малрха ут пшо“. — Tirgoviște, Ianuarie 30.

Monogram; *pecetea ruptă. Scrierea*: sec. 16. — *Arh. No. 270*.

c. 1535. — Șerbu sau Șerban e în primul an al domniei lui Radul

Paisie mare vornic (1 Aprilie; doc. din arh. stat.). apoi ban dela 1 Sept. 1535 până la 1539. El are o lungă carieră: la 1 Iulie 1523, 18 Mai 1526 și 21 Aprilie 1528 este stolnic; la 1527, Noemvr. 21, e mare ban și prim sfetnic al lui Radul dela Afumați; sub Vlad V, la 1530 și 1531, era mare vornic (16 Noemvrie și 9 Ianuarie; arh. stat., Tismana XL, 3; Bistrița IV); la 1^a Sept. 1531 e „fost vornic“ (arh. stat., Tismana, netrebnice); sub Vlad VI, la 2 Fevr. 1533, e din nou vornic (arh. stat., epp. Argeșului II bis, 1); la 15 Aprilie acelaș an e citat ca „fost vornic“ într'un document dela Radu Paisie (arh. stat., epp. Argeșului XXXVIII, 5). Tot așa la 26 Aprilie, 3 Iunie și 3 Noemvrie, în documente de-ale lui Vlad VI (arh. stat., Cîmpulungul X, 1; Tismana LXVI, 1; Govora III); la 17 Martie, 23 Mai și 6 Sept. 1534, la 7 Mai și 1 Aprilie 1535 e „mare vornic“ al lui Vlad VI (doc. din arh. stat.). La 1 Sept. și 24 Oct. 1535 îl găsim mare ban de Craiova sub Radul Paisie (arh. stat.); în două doc. din 1536, unul dela 4 Ianuarie, altul din Iunie, este numit „mare ban de Jiț“ (arh. stat., Govora X, 2; Glavaciocul XXV, 3); în 1538 și 1539, până la 8 Ian., e numit când ban de Craiova, când ban de Jiț, când mare ban (mai multe documente din arh. stat.). — Scrisoarea lui Radul Paisie către Brașoveni este din primele zile ale domniei, când Șerban nu căpătase încă bănia, deci din Iunie-Septemvrie 1535. — În socotelele Brașovului el e pomenit numai în timpul lui Vlad V și Vlad VI, la 1532: Șerban wornÿck (Quellen II, p. 263) și 1534: „Sorban wornÿck (ibid., p. 348).

CX.

— Înștiințează pe „părcalabul și județul din Brașov“ că trimete în misiune la „fratele său Iștvan voevodul“ și la Brașoveni pe Danciul comisul. — August 9.

Monogram; pecete mijlocie, ceva mai mare decât cea obicnuită (3 cm. în diametru), cu legenda: † сѣн печат ѡу радѣакъ воеводѣ и гнѣ влѣшкѡн землѣн. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 273.

1535.— Voevodul Iștvan este Ștefan Báthory de Somlyó, voevod al Ardealului în timpul lui Zápolya. Scrisoarea e prin urmare a lui Radul Paisie și i se poate fixa data precisă 1535, îndată după instalarea lui în domnie (prin Iunie acelaș an). Ștefan Báthory de Somlyó fusese numit voevod al Ardealului la 1529 (Fessler III, p. 435). — Danciul comisul este fostul comis al lui Vlad V la 1530—31 (16 Nov. 1530; arh. stat., Tismana XL, 3; 9 Ianuarie 1531; arh. stat., Bistrița IV). Nu poate fi dela Radul dela Afumați, deoarece acesta e omorît la 2 Ian. 1529, înainte de numirea lui Báthory ca voevod al Ardealului.

CXI.

— Scrie județului Becner Haneș să intervină în favorul boerului său „Șerbu vornicul“ care a suferit mare pagubă din partea femeii lui Văsiș. — Ianuarie 31.

Monogram ; pecete mică, ca la No. 270 ; adresa : cinstitului meu frate de cruce (покрѣтѣ) Becner Handș, județului din Brașov. — Arh. No. 275.

c. 1535.— Johannes Benkner nu era în vremea aceasta județ, fusese însă cu câțiva ani mai înainte, pentru ultima oară la 1525—26 (Quellen I, p. 625, 627, 636, 659 ; cf. ibid., p. 219, 404, 519, 538 : anii 1517, 1522, 1523). El trăia încă la 1535, când fiul său e numit Ioannes Benckner iunior (Quellen II, p. 390). Acesta era subjude „villicus“ la 1543 (Quellen III, p. 140), 1544—45 (ibid., p. 146 și urm. și lista D-lui Stenner). El ajunge județ la 1545 și îl găsim neîntrerupt până la 1550 (Quellen III, p. 60 și urm. ; în lista D-lui Stenner la 1547). Scrisoarea lui Radul Paisie e adresată, după toate probabilitățile, tatălui său.

CXII.

— Trimete la Brașoveni pe sluga sa Radul, să le explice cum i-a dat „steagul și pacea împăratul dela Poartă“; îi asigură că le va fi prieten și frate, cum le-a fost și domniș de mai înainte ai țării rumînești. — Noemvrie 29.

Monogram ; pecetea ruptă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 279.

1536. — În anul acesta găsim la Brașov, prin Aprilie și Decembrie, pe Radul, portarul lui Paisie. Quellen II, p. 445, 451. Pe acelaș Radul îl găsim la Brașov prin Ianuarie 1548, sub Mircea Ciobanul (ibid., p. 548).

CXIII.

— Trimete pe Danciul comisul în misiune la Brașoveni. — August 2.

Monogram ; pecete mijlocie, ștearsă. Scrierea : sec. 16.—Arh. No. 288.

c. 1536. — Danciul comisul este acelaș cu „Danșul Beelsche (=Belcea), Radwl waywodæ familiaris“, care împlinește o altă misiune prin Martie 1536 (Quellen II, p. 450). El era comis încă sub

Vlad VI, în care calitate vine de mai multe ori la Braşov, în 1534 Sept., 1535 Martie şi Aprilie (ibid., p. 368—371, 399, 402, 404). Era comis mic, căci comişi mari în timpul lui Radul Paisie au fost: Staico, Barbul şi Badea. Se vorbeşte de el într'un chrisov al lui Mircea Ciobanul din 30 Mai 1545 (arh. stat., Bistriţa II, 2).

CXIV.

— Roagă pe Braşoveni să dea un călăuz omului său Ratea Diacul (РАТЪ ДИАК), trimis în urma logofătului Tatul, care mergea în misiune la voevodul Ardealului şi la craul. — Mai 17.

Monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 262.

1538.— Timpul tratărilor dintre Radul Paisie şi J. Zápolya (Engel, Geschichte der Walachey, p. 215). — Despre un „Rîtea“ se vorbeşte într'un doc. al lui Vlad VI din 19 Ian. 1535 (arh. stat., epp. Buzăului LVII, 1). — Pe Tatul îl găsim logofăt încă sub Vlad VI (6 Sept. 1534; arh. stat., Tismana LXVI, 3; 7 Mai 1535; arh. stat., Buzăul LXXII, 1). Sub Radu el e la Ian. 1536 „logofăt“ (arh. stat., Glavaciocul XXIV, 1), la 17 Oct. 1538 „logofăt al doilea“ (arh. stat., Govora VII, 5; mare logofăt era atunci Vlaşcul). La 1540, Sept. 14 (cf. nota dela arh. No. 240 [Regestele]) şi Dech. 9 (doc. din arh. stat., mănăst. Caluului) e mare logofăt.

CXV.

— Trimete în misiune la Braşoveni pe jupîn Nan pisarul „НАН ПИСЦЪ“. — Dechemvrie 16.

Monogram; adresa: jupînului Lucaciî judeţului şi celor 12 pirgarî. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 259.

1535—1559. — În anii aceştia Lucas Hirscher este judeţ al Braşovului. „Nan“ pisarul se numeşte „Cel Gros“ într'un act scris de dînsul la 30 Iunie 1542 (arh. stat., Govora X, 3), iar într'altul, dela 7 Noemvrie 1543 (arh. stat., epp. Buzăului XCII, 1), ne spune că e „dela Săceni“.

CXVI.

— Roagă pe Braşoveni să fie drepti în afacerea lui Stroe spătarul şi să i se întoarcă dobitoacele şi marfa „ДОБИТОК И МАРХА“. — Ianuarie 8.

Monogram; pecetea stricată. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 263.

c. 1535—1542. — Stroe este spătarul lui Radu Paisie dela c. 22 Iulie 1535—16 Iunie 1542 mai multe documente din arhivele statului). La 30 Iunie 1542 spătar era Dragomir.

CXVII.

— Înștiințează pe Martiñ, județul Brașovului, că răspunde la solia lui prin Stoica. -- Ianuarie 28.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ПЕЧАТ [ІУ РАДСА ВОЕ]ВОДА И ГНЬ ВЛАСКОИ ЗЕМЛИ. Scrierea: sec. 16. -- Arh. No. 247.

1540. — Județ al Brașovului era Martinus Draudt.

CXVIII.

— Serie lui Martin, județul Brașovului, despre niște oameni arestați pentru furt de cai. Brașovenii trimiseseră la dînsul pe „Mihaiu purgarul“ în afacerea unei confiscări de cai în țara rumînească, ca despăgubire pentru un butoiu de vin și niște cai, pe care îi confiscaseră Brașovenii zicînd că e din porunca craiului. „Ce amestecați pe craiul în lucruri așa de mici?“ — Iunie 25.

Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ПЕЧАТ ІУ РАДСА КОНВОДА И ГНЬ ВЛАСКОИ ЗЕМЛИ. — Arh. No. 261.

1540. — Cf. No. arh. 247.

CXIX.

— Se roagă de jupînul Martin, județul Brașovului, să-i trimeată pe „Gherghe dohtorul“; cînd vor avea nevoie de el, îl va trimete îndărăt. — Martie 1.

Monogram; pecete mijlocie, din a cărei legendă se poate ceti numai: † ПЕЧАТ ІУ . . . ЗЕМЛИ; este identică cu cea dela No. 287; adresa: ЖИВАНС МАРТИНС. — Arh. No. 290.

1540. — Cf. nota dela No. arh. 247.

CXX.

— Trimete în misiune la Brașoveni pe sluga sa Roman. — Ianuarie 7.

Monogram ; pecetea ruptă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 265.

1541. — Pe Roman îl găsim la Braşov, ca sol al lui Radu, pe la 14 Ian. anul acesta (Quellen III, p. 87). El împlineşte mai multe misiuni şi în anul următor, prin Mai, Iulie, August şi Octomvrie ; ibid., p. 162, 166, 167, 173—175.

CXXI.

— Scrie judeţului „*ѣок ханъш*“ şi celor 12 pîrgari, că a înţeles solia trimeasă prin Mihaï şi le răspunde tot printr'însul. — Iunie 3.

Monogram ; pecetea stricată. — Arh. No. 294.

1541. — Un Mihail Furcă a fost trimis de Braşoveni pe la 1 Iunie 1541 la Paisie, să-i anunţe că toată Transilvania s'a închinat lui Sigismund Zápolya. Quellen III, p. 99.

CXXII.

— Scrie Braşovenilor că a înţeles solia lui Stoïca şi le răspunde următoarele : cît pentru „omul fratelui său Baratul“ (Martinuzzi), pe care îl ţine legat, el îi poartă de grije şi-l va trimete îndărăt stăpînului său ; dacă ar fi căzut în mîinile Turcilor, aceştia l-ar fi trimes peste mare sau i-ar fi tăiat capul ; cît pentru neguţătorii greci însă, pe care Braşovenii ar dori să-i oprească de a trece cu marfă din ţara sa într'a lor, aceasta n'o poate face, căci „ţara noastră este a domnului nostru a cînstitului împărat, cum este şi a voastră“ ; dacă vor, n'aū decît să-i oprească ei. — Noemvrie 17.

Monogram ; pecetea ruptă. — Arh. No. 297.

1541. — După întoarcerea din Ardeal.

CXXIII.

— Înştiinţează pe Braşoveni că a făcut dreptate unui supus al lor, înapoindu-i un cal, despre care i-aū vorbit pîrgarii „cînd aū venit aicea la nuntă“ (*на свадьбу*) ; să facă şi ei dreptate unei slugi a sale (pe care nu-l numeşte cu numele).

Fără loc și dată ; monogram ; pecetea ștearsă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 286.

1541—1542. — La nunta lui Radul Paisie Brașovenii au trimis un delegat al lor cu daruri, pe Mihail Roth (Rwd), 9 Februarie 1541. Quellen III, p. 88.

CXXIV.

— Înștiințează pe Brașovenii că trimete la dînșii pe omul său Dumitru și-i roagă să-i găsească 12 bucăți de svită „*к. коматы за скито*“, dar de grabă, căci are nevoie de ele înainte de Paști; prețul îl va plăti după aceea până la un aspru. — Martie 26.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda foarte bine păstrată : † ив радла конкода нового и гнь влшкы. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 253.

c. 1541—1544 — Cf. No. următor.

CXXV.

— Trimete în misiune la Brașoveni pe omul său Dumitru. — Iunie 19.

Monogram ; pecetea ștearsă ; adresa : ханъши фѣс есѣцѣс и .к. перга-ром крашовским. — Arh. No. 256.

1541—1544. — În timpul acesta Joh. Fuchs era județ al Brașovului. Un Dumitru Ciupră e întrebuințat, la 1540, foarte des de Brașovenii în diferite solii: la rege, la Maiflat din Făgăraș, la voevodul rumînesc. Quellen III, p. 680 și urm.

CXXVI.

— Trimete în misiune la Brașovenii pe Stoica. — Octomvrie 14.

Monogram ; pecete mijlocie, cu legenda : † печат ив радла конкода и господинь влшкон земли ; adresa : jurîmului фѣс ханъши județului și cclor 12 pîrgari. — Arh. No. 291.

1541—1544. — Stoica este paharnicul lui Radu Paisie din 1539—1540 (documente din 14 Septemvrie și 20 Noemvrie 1539, 23 Martie și 9 Dechemvrie 1540; arh. stat.); poate acelaș cu Stoica Dobromir, solul lui Vlad V și VI; cf. No. arh. 196. — Pentru dată, vezi No. precedent.

CXXVII.

— Scrie județului фок ханъш că fiul său Marco a căzut la grea boală și-l roagă să-i trimeată pe „герге врачюл“ cu ierburî de toate boalele „със билне от въсех болестю“; poate îi va ușura boala; îl va trimete apoi îndărăt cu mare cinste. — August 19.

Monogram; pecete mijlocie (3 cm. în diametru), ruptă; hîrtia deteriorată de umezeală. — Arh. No. 296.

c. 1541—1544. — Cf. No. arh. 261, 290 și 291 (Regestele).

CXXVIII.

— Scrie Brașovenilor să-i găsească un „maîstor“ de „hălăștae“ și „sulinare“.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. — Scrierea: întîia jumătate a sec. 16. — Arh. No. 218.

1535—1545.

CXXIX.

— Scrie județului, pîrgarilor și vameșilor din Brașov, că un siromah al său, Drăgoiū din Cocorăști, a fost pe nedrept arestat de dînșii pentru o ceartă ce avusese cu niște răufăcători, cari voeau să-i schimbe caii; se roagă să-i dea drumul. — Iulie 5.

Monogram; pecete cu legenda: † ѿ радѣа конвѣда новаго нгнѣ влашкы; cf. Arh. No. 298 (=CLXXXII). — Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 222.

1535—1545.

CXXX.

— Scrie Brașovenilor că a înțeles cele ce i le-au încredințat prin Giurgea și le răspunde tot prin el.

Fără loc și dată; monogram; pecetea ruptă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 226.

1535—1545.— Ar putea fi însă și dela Radu dela Afumați.

CXXXI.

— Trimete pe jupîn Vlaïcul în misiune la Braşoveni.

Fără loc și dată ; monogram. — Arh. No. 240.

1535—1545. — Vlaïcul este marele logofăt al lui Radul Paisie începînd din primul lui an de domnie (1535, Sept. 1 ; arh. stat., Govea IX, 3) și până la 1540. Fusese mare logofăt sub Vlad VI (doc. din 7 Mai 1535 ; arh. stat., Buzăul LXXII, 1) și sub Radul dela Afumași (8 Ian. 1526 ; arh. stat., Tismana). Un document din 18 Mai 1526 (Acad. Rom.) ne dă foarte interesante notițe asupra lui : el era din Mogoșești, pe Argeș, moșie ce căpătase dela Vlad cel Tânăr și pentru care avu un lung proces cu logofătul Staico și cu călugării dela Cotmeana ; tatăl său se chema Cega ; o soră a lui era soția lui Radul dela Afumași. Știm din alte documente că la 1511 era șetrar la Vlăduță (arh. No. 742) ; înainte de 1526 fusese vornic ; documentul din 8 Ian. anul acesta îl cunoaște sub acest titlu. Sub Radul Paisie e citat în documente din 1535, 1536, 1538, 1539, 1540 ; ultimele sînt din 23 Martie și din Iunie 1540 (arh. stat., epp. Buzăului LXXI, 1 ; Miletić, DR., p. 357). Într'un doc. din colecția D-lui Tzigara-Samurcaș, 14 Sept. 1540, Vlaïcul e numit „fost mare logofăt“ ; logofăt mare era atunci Tatul, pe care îl găsim în funcțiune până la 1544 : boerul în retragere e pus totuși în listă înaintea celui în funcțiune.

CXXXII.

— Se roagă de Braşoveni să petreacă pe oame-nii de casă ai diacului său dela Braşov la Rucăr.

Fără loc și dată ; monogram ; pecetea ștearsă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No 254.

1535—1545.

CXXXIII.

— Cere Braşovenilor liberarea unui Neagoe, ca să fie judecat în țara sa, căci acolo la Braşov el n'are pîrîși „не има перник“ ; îl va judeca domnul „ако има вн нѣккоє перниц[и] нѣкдє“.— Ianuarie 25.

Monogram. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 260.

1535—1545.

CXXXIV.

— Serie „județului și celor 12 pîrgari din Cîmpulung“ că datoriile lui Ivan Voico (ДѢЛГОКЕ ИВАНОВСКОКЕ) din Brașov s'au plătit și n'au de ce să se mai plîngă; să dea deci îndărăt tot ce au luat ei „de dincolo de plaiu“. — La sfîrșitul scrisorii: иѣ[ПРАВИ] ПЪДЪСРЪ ЛОГ[ОФЕТ]. „Seris în luna lui Octomvrie 18“.

*Monogram; pecete mijlocie, cu legenda: † ІВ РАДША ВОИРОДА НО[РАГО
и ГНЪ] ВА[ЛШКЫ]. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 269.*

1535—45. — Pădure, care la 21 Aprilie 1528 era diac (doc. din arh. stat.), e citat ca logofăt într'un doc. fără dată dela Vlad V (Vlad fiul lui Vlad 1530—32) (arh. stat., Tismana), iar în socotelele Brașovului la 1534 (sub Vlad VI), 1537 și 1538 (sub Radu Paisie). Quellen II, p. 367—368, 519, 560. E citat și într'un doc. din 14 Sept. 1540 (colecția d-lui Tzigara-Samurcaș). — Între copiile Acad. Rom. se află o scrisoare către Brașoveni a pîrgarilor din Cîmpulung, în limba germană, într'o afacere a acestui Ivan Voico cu un Sas din Rijnov, 1521. Municipalitatea să-sească din Cîmpulung era încă în floare la 1521.

CXXXV.

— Asigură pe Brașoveni că pot călători în liniște prin țara sa, căci a dat poruncă „vătafilor“ să-î păzească de răufăcători. — Iunie 17.

*Monogram; pecete mijlocie (3 cm. în diametru), cu legenda: † ПЕ-
Ч[АТ І]В Р[АДША] ВОИРОД[А] И ГНЪ [ВАД]ШК[ОН ЗЕМЛ]И. Scrierea: sec. 16. — Arh.
No. 274.*

1535—1545. — Cf. No. arh. 261.

CXXXVI.

— Roagă pe Brașoveni să-î scutească de vamă niște pîne (ХЛЕБ), „сн. ГЪЛАЦШИ“, cum au făcut și mai înainte. — Mai 13.

Monogram; pecetea perdută. — Arh. No. 278.

1535—1545. — Contimporană cu No. arh. 274.

CXXXVII.

— Scrie Brașovenilor să trimeată la dînsul pe oame-
nii cărora niște supuși ai săi le luaseră niște cai; el le
va da caii îndărăt. — Aprilie 16.

*Monogram; pecete lipită pe hîrtie, c. 3 cm. în diametru și cu le-
genda foarte bine păstrată: † ПЕЧАТЪ ИВ ПАДША КОИВОДА И ГНА КЛАШКОИ ЗЕМАН.*
Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 287.

1535—1545.

CXXXVIII.

— Scrie Brașovenilor că a trimes pe slugile sale
Triful și Ciocan să-î facă un car legat în fier și-î roagă
să le îngăduie a-l fereca în obezi mari de cîte o maje.

Fără loc și dată; monogram; pecetea stricată. Scrierea: sec. 16.
— Arh. No. 285.

c. 1545. — Un „Tryffwie de Thwreckssor“ e citat în socotelele
Brașovului la acest an. Quellen III, p. 304.

16. Mircea II Ciobanul.

CXXXIX.

Mircea vv. scrie Brașovenilor că a primit scri-
soarea lor și a Baratului (Martinuzzi) și le-a înțeles
pe amîndouă; îi roagă să-î trimeată și de-aci înainte
știri dela dînșii, și să stăruească pentru un leagăn ce
l-a tocmit, să fie gata de Paști, avînd mare nevoe de el.
Să creadă cele ce le va spune trimesul lor Balint.
„Scriis Aprilie 1“.

Monogram; pecete mică, ștearsă. Cursiva se. 16. — Arh. No. 16.
1545—1552.

CXL.

Cere dreptate dela Brașoveni pentru un supus al

său, căruia niște Săcuți din Bașfalo și Turcheș îi furaseră 3000 de aspri. — Fevruarie 7.

Cursiva sec. 16. — Arh. No. 17

1545—1552.

17. Mihnea Turcitul.

CXLI.

„Io Mihnea voevod, cu mila lui Dumnezeu și cu norocul domnului nostru al împăratului“ (и съ нарочком господинѣ ни чьститомѣ црѣ), scrie județului Hirj Lucaciū (хрѣж лскач) că a trimes carte de iertare pribegilor Danciul și Radul postelniciū, fiii Calei din Brîncoveni, și după ce le-a dat iertarea cerută, nu înțelege de ce nu se întorc și ei la casele și satele lor, cum s'aū întors și ceilalți pribegi; alte cărți el nu va mai trimete, căci destul s'a jurat că nu le va face nici un rău. — Noemvrie 15.

Monogram; pecete mijlocie (3 cm. în diametru), cu legenda: † печатъ мнѣхъ воеводъ, гнѣ влашкоє; adresa: † хрѣж лскач сѣдѣс брашовскомѣ градѣ. — Arh. No. 321.

1582.

CXLII.

„Mihnea voevod și domn“ înștiințează pe județul Brașovului că a trimes pe marele comis Radul la Danciul și Radul postelniciū, fiii Calei din Brîncoveni, ca să-i înduplece a se întoarce în țară, în pace și fără teamă; le făgăduiește că are să le dea toate moșiile, „căci domnia mea nu ține moșiile nici unui boer din țara domniei mele“; sînt oameni tineri și nu înțeleg că odată ce s'a legat cu jurămînt să le erte capetele și să le dea moșiile, așa va și face. — Noemvrie 30.

Monogram; adresa: хрѣж лскач. — Arh. No. 322.

1582. — Din socotelele Brașovului se constată că Danciul și

Radul petreceau încă prin Dechemvrie 1582 la Braşov şi că în adevăr Radul comisul venise la dînşii. Hurmuzaki XI, p. 825. Lucas Hirschner, un vestit judeţ al Braşovului, ocupa această funcţiune între anii 1577—1583, 1585—90. Cf. No. arh. 569 (Regestele).

18. Un domn al ţării rumîneşti din sec. 16.

CXLIII.

Un domn rumîn serie Braşovenilor că regele l-a trimes în ţara sa, dar boerii, a căror femei se aflau la Braşov, s'aau dus la Turci şi l-au gonit; tot ce vor avea la Braşov acei boeri, să se dea în mîinile jupî-nului Voico, Brate şi Filce: va vorbi el cu regele, căci el e devotatul lor şi-î slujeşte bucuros oricînd.

Fără monogram; pecete pe ceară roşie, c. 3 cm. în diametru, ruptă; nu samănă cu celelalte peceţi domneşti; în partea păstrată se citeşte: КОЕКОДѢ. Scrierea: sfîrşitul sec. 15 sau începutul sec. 16. — Arh. No. 466.

N'am putut găsi nici un criteriū spre a preciza data acestei scrisori. Cunoaştem un grămătic Filcea la 1533 (două documente din anul acesta, unul din 15 Noemvr. la arh. stat., altul la Acad. Rom.) Pe Voico şi pe Brate nu-î găsim însă la un loc cu dînsul. Dacă nu ne-ar împiedeca caracterul paleografic al scrisorii, am putea să-î identificăm cu Vajkul şi Bratya (Voicul şi Bratea) din doc. dela 20 Ian. 1432 al lui Vlad Dracul (Hurmuzaki I, 2, p. 57a); la această identificare se opune şi numele de „rege“; Vlad Dracul ar fi zis „chesar“ lui Sigismund. Scrisoarea este probabil din prima jumătate a sec. 16, poate a lui Vlad VI sau a lui Radu dela Afumaşi. Voico ar putea să fie identic cu cel trimes de Radu la 1522 în misiune la Braşov; Regestele, No. LXXXVII.

II. Serisorii de boeri, mitropoliți, județi, pîrgari și obștii orășenești și sătești.

I. Stanciul, vistierul lui Vlad I Dracul.

CXLIV.

Stanciul vistier scrie Brașovenilor că fratele său Constantin a fost la dînșii cu carte dela voevod, să-î scoată dobitoacele ce le avea la Surva; ei însă n'au vrut să le dea, ci au cerut mărturie. A mărturisit dar el înaintea lui Hanăș și a pîrgarilor din Tîrgoviște; mărturisește și femeea lui Surva și Gales; să-î dea deci dobitoacele îndărăt. „Iar dacă nu mi le-ți da, puteți voi vinde țara rumînească (кляцкя земак), dar lucrul meu n'are să se pîarză.“ „Credeți pe Surva“.

Fără loc și dată; adresa: pîrgarilor din Brașov. Scrierea: sec. 15.
— *Arh. No. 523; Mil. No. 58.*

c. 1432 — 1440/1441. — După caracterele paleografice, am pune această scrisoare a vistierului Stanciul mai curînd în a doua, decît în prima jumătate a sec. 15. No. arh. 186 (= XLVIII) ridică însă orice îndoeală: e vorba de aceleași persoane, Stanciul e unul din cei doi Stanciul cunoscuți din documentele lui Vlad Dracul dela 1432 (Hurmuzaki I, 2, p. 574), 1437, Aprilie 8 (arh. Brașovului No. 770 = XLVI: Stanciul, fratele lui Mircea) și August 13 (Milêtic, DR., p. 333), 1439 2 Aug. și 8 Sept. (arh. stat.; Arh. ist. I, 1, p. 85) și 1441, Mai 14 (arh. stat.: Stancio Honoî). Sub Vladislav II unul dintr'înșii este vornic, altul spătar (doc. dela 28 Martie și 1 Aug. 1451, 2 Aug. 1453 și 15 Aprilie 1456: Stance și Stanciul vornic, Stanciul spătar sau „мѣчконоша“;

arh. stat. : cf. și doc. din 2 Aug. 1451 : Stance vornic și Stanciul spătar ; arh. stat. : un duplicat al celui dela 1 Aug. 1451). În linie ascendentă trebuie să fie înrudiți cu Stanciul fiul lui Mahera махеринъ сынъ) din chrisovul lui Dan II dela 5 Aug. 1424 (arh. stat.), iar în linie descendentă cu Stanciul Șoimul, vornicul mic al lui Radu cel Frumos, 15 Ianuarie 1465 și 1467 (arh. stat. ; Miletić, DR., p. 335) și 22 Ian. 1471 (Venelin, p. 96). Sub Vlad Călugărul găsim un singur Stanciul, comis la 1483 (Arh. ist. I, 1, p. 37 = Miletić, DR., p. 340). — Surva și Gales sînt doi cetățeni sași : sub Surva se ascunde numele săsesc Sirwes, Cirwes, Czurwe, Czirbes, Cirvisen, Tzirbes (=Servatius) : un cetățean cu acest nume găsim pe la 1475—1500 (Quellen III, p. 752, 760 ; cf. p. 630 și passim) ; Gales este sașu din neamul Galles Lerenczen (1475—1500 ; Quellen III, p. 691, 695, 698 ; cf. un Gallys în Neustadt din țara Bîrsei, ibid., p. 22 (an. 1536), sașu un Gallus, Gaylus, Gaylusch, familie ce se întâlnește la Brașov între 1475—1500, la 1503 și mai încoace, iar la Sibiū pe la 1485—86 și mai încoace ; cf. d. p. Quellen III, p. 756 ; Rechnungen ; I. p. 113 și urm.

2. Coie.

CXLV.

Coie scrie „jupînului Revăl Petru“, rugîndu-l să răspundă peste o lună la Tîrgoviște, căci se duce acolo.

Fără loc și dată ; pecete foarte mică, pe ceară albă, fără legendă, cu un n în mijloc. Scrierea : sec. 15 sașu începutul sec. 16. — Arh. No. 469.

1474—1475 sașu 1484—1485. — Anii cînd Petrus Rewel e județ în Brașov. — Numele Coie îl găsim în Rîjnov pe la 1536 (Quellen II, p. 21) era întrebuițat însa și în țara rumînească ; Coico, Coica nu e decît deminutivul lui Coie.

3. Sinadin al Căpitanului, boer al lui Vlad III Călugărul.

CXLVI.

Sinadin Capitanov mulțamește Brașovenilor pentru ospitalitatea ce a găsit la dînșii, cîtă vreme era fugit din țară, și-i asigură că va interveni totdeauna pe

lîngă voevod în favorul lor. Să trimeată deci un om de-al lor împreună cu Hrus, cel care mai fusese în misiune la voevod. „Al domniei voastre smerit Sinadin Capitanov“.

Fără loc și dată; pecete foarte mică, fără legendă și cu un semn ce nu se poate distinge. Scrierea: sec. 15 sau încep. sec. 16. — Arh. No. 497.

c. 1482.— Sinadin este un credincios al lui Vlad Călugărul și trăise lîngă dînsul în pribegie; cf. No. arh. 153 (=схх) din 1484. El era socrul lui Basaraba cel Bătrîn; cf. nota dela No. LXIII.— Hrus = Crus, Uraus (Kraus), familie cunoscută la Sașii din Brașov în sec. 16 (1475—1500; Quellen III, p. 622 și urm.).

4. Dragomir al lui Manea, vornicul lui Vlad III Călugărul.

CXLVII.

Dragomir al lui Manea scrie jupînului Lorinț să-î dea îndărăt niște lucruri lăsate odată cu jupînița Neacșa și cu slujnica Пса, și anume două părechii de desagi (внсаги загни .к.) și niște scule, pe care nu voise să le dea Neacșii, cînd a eșit din Brașov.

Fără loc și dată; pecete verde, perdită; adresa: ждпанс лоринцс. Scrierea: o cursivă urîtă, s'ar părea din sec. 16. — Arh. No. 524.

c. 1482.— Între 1482—90 Dragomir al lui Manea (манек) e în-tîitul sfetnic al lui Vlad Călugărul; la 1490 îl înlocuește Dragomir Udriște; cf. nota dela No. ссх. — Neacșa erasoția lui; ea petrecuse cu el la Brașov timpul pribegiei sub Basaraba cel Tînăr.

CXLVIII.

Jupîn Dragomir al lui Manea scrie Brașovenilor că a avut la dînșii, mai bine de un an, niște piper, pe care ei l-au dat lui Neagu, care pretindea că-î este dator pentru niște berbeci. Dacă-î este dator, să vie la dînsul să-î plătească.

Fără loc și dată; pecete în ceară verde, c. 2 cm. în diametru, cu legendă ilisibilă. — Arh. No. 457; Mil. No. 105.

c. 1482—1490.

5. Dragomir Udriște, vornicul lui Vlad III
Călugărul.

CXLIX.

Jupîn Dragomir Udriște scrie județului Revel Petru și pîrgarilor, să-i dea niște lucruri ce le are la Mihaî și Chirca și să nu-l trimeată, fără trebuință, să se judece înaintea „pîrgarilor meșteri“ dela Sibiu. „Cîrstea Roșul“ îi ține cărțile și nu i le dă. — Tîrgoviște, August 20.

Pecete verde, stricată; adresa: рѣвилъ пѣтрѣ. Scrierea: sec. 15. — Arh. No. 519.

1484—1485. — Petrus Revel e județ în acești ani. — Cîrstea Roșul, pe care îl cunoaștem din No. LXXXIX (arh. No. 112) ca prieten al lui Basaraba cel Tînăr, este prob. cetățeanul Roth (Ruth) Kyrshis (Kertschys, Korschis, Kursttchis), proprietar în „quartale porticae“, pe la 1475—1487, în Brașov (Quellen III, p. 617).

CL.

Jupîn Dragomir Udriște scrie Brașovenilor că pe Coșota (кoшoтѣ) l-au prins Rumîniî (класи) și l-au adus la el; ce se va întîmpla mai departe, le va da de știre; deocamdată să creadă spuselor lui Stoîca și lui Tălmaciū.

Pecete pe ceară verde, ștearsă; legenda pare să fi fost, după urmele literilor: † жданъ драгомиръ удрище. — Arh. No. 477.

c. 1482—1492.

CLI.

Jupîn Dragomir Udriște scrie Brașovenilor să-i libereze niște piper și niște bogasii confiscate; el ceruse să-l scutească de vamă la vînzare, cum îi făgăduiseră; dacă nu mai vor să-l scutească, să lase piperul în saci până ce se va vinde, și-apoi, de-î vor ierta vama

bine, de nu, să și-o ia în piper; îi roagă să creadă cele ce vor spune din partea sa Mihail grămăticul și Baïco.

Fără loc și dată; pecete verde, ștearsă. Scrierea s'ar părea din sec. 16. — Arh. No. 533.

c. 1482—1492.

CLII.

Jupîn Dragomir Udriște roagă pe Brașoveni, care prinseseră pe un hoț (κλκχκκ) ce-î jefuise biserica din Bucov, să îngrijească ca să nu i se piarză sculele furate; cât despre hoț, să-l omoare, căci este obiceiul: cine fură din biserică, să fie pedepsit cu moarte.

Fără loc și dată; pecete în ceară verde, cu o floare în mijloc și fără legendă. — Arh. No. 539.

c. 1482—1492.— Pela 1490 și 1492 Dragomir Udriște era vornic mare al lui Vlad Călugărul; cf. doc. din 21 Iulie 1490 (Arh. ist. I, 1, p. 5) și cel din 9 Oct. 1492 (Miletić, DR., p. 344). În chrisoavele lui Vlad dela 1493, Iunie 15, și 1494, Iulie 22 (arh. stat.), nu mai figurează între boeri. Vezi nota dela arh. No. 470 (=CCXI), unde 1490 trebuie îndreptat în 1492.

6. Staïco, logofătul lui Vlad III Călugărul și al lui Radul IV cel Mare.

CLIII.

Staïco logofătul scrie Brașovenilor pentru omul său Neagoe din Măgurenă, care mersese la Brașov să tîrguească una alta; vrînd să se întoarcă, el „și-a făcut pecete pentru marfa și florinții“ ce-î avea, dar uitînd-o la gazda unde stătuse și negăsindu-î-o vameșii în toboaliță, i-au luat [încă odată] trei florinți. Să-î facă dreptate, căci va aduce martori cum că a perdut pecetea. — Sub pecete se înțelege aci certificatul de plata vămii.

Fără loc, fără dată, fără pecete. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 473; Mil. No. 103.

CLIV.

Staico logofătul roagă pe Brașoveni să-i trimeată prin omul său Nanciul un „maistor“ care știe să vindece boala de picioare „манстор що е кещ за болестію ногам“.

Fără loc, fără dată, fără pecete. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 528.

Amîndouă scrisorile lui Staico sînt dintre anii 1483—1507. Asupra lui vezi nota dela No. arh. 476 (=CCXIII). — Un „Nanczwl, Nenczwl de Argesch“ e pomenit în socotelele Sibiului la 1500 (Rechnungen I, p. 290, 293).

7. Cîrstian, vornicul lui Radul IV cel Mare.

CLV.

Cîrstian vornicul scrie Brașovenilor că un om al lor, Marco, și-a dat un fecior lui Stănislav să-l învețe limba [rumînească]; băiatul a fugit însă la Hîrsova și s'a turcit; cu toate stăruințele sale și ale lui Stănislav, el nu vrea să se întoarcă, deși Turcii nu-l țin cu dea sila; să se știe deci că Stănislav n'are nici o vină.

Pecete mică pe ceară albă (c. 1 cm. în diam.), cu o stea în mijloc și cu legenda: † кръстиманъ дкорникъ. Scrierea: sfîrșitul sec. 15. — Arh. No. 536.

c. 1503. — Cîrstian e vornic la Vlad Călugărul în 1483 (Mil., DR., p. 340); în documente dela 15 Iunie 1493 și 22 Iulie 1494 e „fost vornic“ (arh. stat.; Mil., p. 344); tot așa la 1496, August 1 (arh. stat.), 1497, Ian. 9 (Mil., p. 347), 15 Apr. 1498 (ibid., p. 348), 24 Mai 1501 (ibid., p. 352), 9 Martie 1502 (arh. stat.). La 9 Iunie 1504 e mare vornic, iar la Noemvrie acelaș an fost vornic (Mil., p. 353, 354); îl găsesce pentru ultima oară într'un doc. din 20 Iulie 1507 (arh. stat.), unde atributul nu i se poate ceti, fiind șters de tot (acelaș lucru într'un chrisov dela 1499 din arh. stat.: locul cu data lunei este rupt). Cf. Regestele No. XL.

8. Gherghina, părcalabul lui Radul IV cel Mare.

CLVI.

„Gherghina părcalabul“ scrie Brașovenilor că trimete la ei pe Hanăș, să-î cumpere niște cuțite, și se roagă să-l scutească de vamă.

Fără loc și dată; adresa obicinuită. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 487.

c. 1496—1508. — Asupra lui Gherghina vezi nota dela No. CXXXVI.

9. Calotă, marele vornic al lui Basaraba IV Neagoe.

CLVII.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, roagă pe Brașoveni să facă dreptate siromahului Tudor, căruia niște oameni ai lor, anume: Ciontea din Brașov, Ștefan, Radul și Cîndea din Țințari, îi furaseră șapte cai din munte.

Fără loc și dată; pecete verde, ruptă. — Arh. No. 492.

c. 1512—1520

CLVIII.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, și „Jupîn Harvat, mare logofăt“, scrie Brașovenilor că li s'a plîns „Badiul din tîrgul Buz[ăului]“, că a lăsat niște pește la un om al lor Urzică; Urzică era însă dator ginerelui lui Becner și acesta a confiscat peștele dela Urzică; ei cer să i se dea „marfa“ îndărăt, căci de nu, vor lua de unde vor găsi.— Tîrgoviște, Dechemvrie 19.

Pecete de ceară verde, ruptă în parte; legenda pare a fi fost întreagă: † печат [сѣтковѣ]и [жѣпа]и калот[ъ] велники дѣржаник; lipsesc dintr'însa c. 10 litere. — Arh. No. 554.

1512—1520.

CLIX.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, scrie Braşovenilor că a înţeles solia lui Coman şi că oamenii lor, cari aŭ să se plîngă de ceva, n'aŭ decît să vie la dînsul să le facă dreptate.

Fără loc şi dată; pecete pe ceară verde, c. 2½ cm. în diametru, cu o figură ce nu se poate distinge; din legendă se recunoaşte ДВОРИНК; întreagă pare a fi fost: † ПЕЧАТЪ СЪТВОРИ ЖЪПАН КАЛОТЪ ВЕАНКИ ДВОРИНК. — Arh. No. 495.

1520—1521. — Coman e pomenit ca trimes al lui Basaraba la Noemvrie 1520 şi la Martie, Iulie şi August 1521. Quellen I, p. 247, 330—331, 347 [Comanen], 349—350. Cf. No. arh. 556.

CLX.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, scrie jupînului Begne (БЕГНѢКЪ) şi jup. Hanăş, vameşilor, că a înţeles solia lui Lupul şi-î roagă să dea voie acestuia să-î cumpere una alta, deoarece la Bobotează „БОГОТКАЛЕНЕ“ are să-şi dea fata după Drăghici.

Fără loc şi dată; pecete verde, stricată. — Arh. No. 555.

c. 1520—21.

CLXI.

„Jupîn Calotă, mare vornic“, scrie Braşovenilor că-şi mărită o fată şi-î roagă să vie şi dintre ei vre-o trei patru la nuntă; să creadă ce le va spune sluga domnească, Coman portarul.

Fără loc şi dată; pecete verde, ruptă; samădă cu cea dela No. 554 şi 555; cf. No. 495. — Arh. No. 556.

c. 1520—1521. — Cf. nota dela No. arh. 495. — Scrisorile de sub No. 492 şi 554 sînt dintre anii 1512—20; cf. nota la No. CCXVI (=Arh. No. 483). Johannes Benkner e aproape în tot timpul domniei lui Neagoe Basaraba judeţ al Braşovului (1512, 1513, 1515, 1517—18, 1521).

10. Neagoe, spătarul lui Radul V dela Afumați.

CLXII.

Neagoe spătarul scrie lui Becner Hanăș, județul Brașovului. că dorește să trăească în pace cu el, cum a trăit și tatăl său, în locul căruia a rămas; de va avea vre-o nevoe, să trimeată la el și-î va face pe plac.

Adresa : жидпан бекнер ханъш. *Scrierea* : *pare dela sfârșitul sec. 15.* — *Arh. No. 525.*

c. 1521. — Un Neagoe spătar se găsește la 3 Fevr. 1522 printre boerii lui Radul dela Afumați (arh. stat., epp. Argeșului XLIV, 6); într'un doc. din 1525, Mai 30, e mare comis (arh. stat.), iar într'unul dela 1526, Mai 18, e vistier (Acad. Rom.); la 21 Aprilie 1528 e mare vornic (arh. stat.). La 1529 e vornic al lui Moisi (documente din arh. stat.). Până să ajungă spătar, fusese, pe la 1519, mare postelnic (11 Iulie; arh. stat., epp. Argeșului VI, 1); pe la 1517 mare stratornic (Iulie 19; arh. stat., Tismana XIII, 2), pe la 1511 comis (Aprilie 19; arh. stat., Govora XXXII); pe la 1508 și 1502 stratornic (arh. stat., Govora III, 2 [6 Iunie 1508]; Căluțul [19 Iunie 1502]. La 1508 Iunie 16 e citat și ca postelnic (arh. stat., Mitropolia București XX, 1). — Tatăl lui poate să fi fost saū marele vornic Neagoe dela 1500 (Mai 3; arh. stat., Govora IV, 1) saū, ceea ce este mai puțin probabil, Neagu vornicul lui Basaraba cel Tânăr, despre care știm că a avut mai dese relații cu Brașovenii; cf. No. ccciii și cciv. — Am pus scrisoarea lui Neagoe spătarul în an. 1521, fiindcă atunci Johannes Benkner era județ al Brașovului. Nu cred să fie din 1523 (județ era tot Benkner), deoarece Neagoe era un boer credincios al lui Radul dela Afumați. — După caracterele ei paleografice, am pune-o mai curînd la sfârșitul sec. 15 decît la încep. sec. 16.

11. Harvat, logofătul lui Radul V dela Afumați.

CLXIII.

Jupîn Harvat logofătul scrie județului și pîrgarilor din Brașov că trimete pe Iarciul vistierul în Moldova și se roagă să-î dea un tovarăș de drum, dar cît mai iute, „căci are slujbă mare de făcut“.

Pecete mică pe ceară albă, fără legendă și cu o figură nelămurită. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 562.

c. 1521—1525. — Harvat e logofăt mare la 1512 (arh. stat., Mitropolia București CLVII, 9); la 23 Iulie și 14 Dech. 1514 e logofăt și mare logofăt (arh. stat., Bistrița I, 3; Tismana LXXXII, 2 [traducere]). Dela 1514 înainte el figurează în toate doc. lui Neagoe Basaraba. Rămîne logofăt sub Radul dela Afumați (3 Fevr. 1522; arh. stat., epp. Argeșu. uî XLIV, 6). La 1510—1511 era vistier al lui Vlădușă, iar la 1508—1509 spătar al lui Mihnea (mai multe documente din arh. stat.). — Am pus scrisoarea lui Harvat între anii 1521—1524, timpul luptelor pentru domnie, deoarece dela 1525 încoace nu-l mai găsim în documente, și e probabil că a murit între anii 1522—1525; la 19 Mai 1526 Radul dela Afumați confirmă o parte de moșie în Studina lui „Alisandru, fiul logofătului Harvat“ (arh. stat., Bistrița XXIV, 5).

12. Boerii lui Radul V dela Afumați.

CLXIV.

Maî mulți boeri rumîni roagă pe Brașoveni, să îngrijască de „sufletele muerești“ ce sînt printre dînșii; ei se luptă pentru creștinii, și de le va ajuta Dumnezeu și nu vor peri, le vor răsplăti binefacerile lor.

Fără loc, fără dată, fără pecete și fără adresă. Scrierea: sec. 15 sau începutul sec. 16. — Arh. No. 462.

c. 1521—1525. — Presupun că sînt boerii lui Radul dela Afumați.

13. Coadă, mare clucer al lui Radul V dela Afumați.

CLXV.

Jupîn Coadă $\kappa\omicron\Delta[\kappa]$ ¹⁾, mare clucer, scrie județului Becner să-î întoarcă două epe ale lui.

Fără loc și dată; pecete pe ceară albă, cu o figură ce nu se distinge bine și fără legendă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 502.

c. 1525—1527. — Coadă e mare clucer al lui Radul dela Afumați la 1527 (Noemvrie 21; doc. din arh. stat: „Исправ[и] $\kappa\omicron\Delta$ ч. вел.

¹⁾ Într'un doc. dela 1 Fevr. 1545 scris $\kappa\omicron\Delta\kappa$ (arh. stat.).

Ключер“); scrisoarea lui este din 1525—26, când Benkner era județ (lista D-lui Fr. Stenner). Îl găsesc clucer pentru ultima oară la 1541 (Februarie 10; arh. stat., Brîncovenii XXVIII, 1), când e pomenit și în socotelele Brașovului (Quellen III, p. 117: Koda Kultscher; cf. ibid., p. 163: Erașovenii cer dela dînsul, prin Iunie 1541, știri despre Turci). La 1542, 1543 și 1544 este mare vornic (mai multe documente din arh. stat.).

14. Drăghici spătarul și Udriște paharnicul, boerii lui Vlad V și Vlad VI.

CLXVI.

Jupîn Drăghici spătarul și Udriște paharnicul tri-
met pe sluga lor Neagoe la județul Brașovului Lucaciū,
rugîndu-l să le fie de ajutor.

Fără loc și dată; adresa: жспан лѣкач; pecete ovală, pe ceară albă, c. 1 cm. în diametru; în mijloc: un cap de Romîn, cu barbă și căciulă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 521.

c. 1530—1533, când Lucas Hirscher era județ al Brașovului. În documente din 16 Noemvrie 1530, 9 Ianuarie 1531 și 26 Aprilie 1533 Drăghici spătarul și Udriște paharnicul sînt citați împreună ca boeri ai lui Vlad V și Vlad VI (arh. stat., Tismana XL, 3; Bistrița IV; Cîmpulungul X, 1). Drăghici spătarul, fără Udriște, e citat în acte dela 1531. Septemvrie 18, și 1533 Februarie 2, Aprilie 15 (arh. stat.) și Octomvrie 13 (Acad. Rom.) și de mai multe ori în 1534 (arh. stat.). În interesantul document de hotărnicie al orașului Gherghița, dela 17 Martie 1534, el e numit mare spătar, iar Udriște mare vistier (arh. stat.). Udriște e vistier la 1 și 10 Aprilie 1535 (doc. dela Vintilă — Vlad VI; epp. Rîmnicului LXV, 1; Argeșului XLIV, 7) și la 7 Mai 1535. sub Vlad VI (arh. stat., Buzăul LXXII, 1); în aceeași calitate îl găsim și sub Radu Paisie la 24 Octomvrie 1535 (arh. stat.), la 1537, 1540 și 1542 (Milatić, DR., p. 356—357). Într'un doc. din 20 Februarie 1542 (arh. stat., epp. Argeșului XXII, 3) e numit mare vistier; la 10 Ianuarie acelaș an simplu vistier (arh. stat.). -- Despre Drăghici spătarul ne vorbesc deseori și socotelele Brașovului: 1534 (Quellen II, p. 353), 1539 (II, p. 621), 1541 (III, p. 103), 1542 (III, p. 180): aci e numit, ca și Udriște, „din Mărgineni“; cf. p. 191, 193, 1545 (III, p. 265), 1546 (III, p. 351). Boerul Drăghici dela 1538 (Quellen II, p. 585) este acelaș.

15. Drăghici, mare vornic sub Vlad V și Vlad VI.

CLXVII.

„Jupîn Drăghici, mare vornic în țara rumînească“ înștiințează pe Brașoveni că trimete pe Tudor și pe Drălea cu 63 de boi și cu 7 măji de ceară, ca să le vînză, și-î roagă să nu-î ia vamă, „căci sînt al vostru“.

Fără loc și dată ; pecete pe ceară verde, a cărci legendă pare să fi fost : † ЖСНАНЬ [ДРЪГНЧ РЕАНКИ Д]КОРННК ; în mijloc o floare, cu cite o stea dea dreapta și dea stînga și cu niște figurine ce nu se disting lămurit. Scrierea : o cursivă foarte măruntă dela începutul sec. 16. — Arh. No. 459.

CLXVIII.

„Drăghici, marele vornic“, scrie județului din Brașov și celui din Rîjnov că trimete pe omul său Dragomir pentru niște porci ce-î are în țara Oltului (СЗЕМЛѢКЪ ВАТЦЕКОМ) ; să-l îngădue a-î trece peste plaiu și să-î dea un om care să-l petreacă până la hotar.

Fără loc și dată ; pecete verde, stricată ; se poate ceti numai Ж[СНАН]. Scrierea : începutul sec. 16. — Arh. No. 465.

CLXIX.

„Jupîn Drăghici, marele vornic“, scrie Brașovenilor că se trudește în destul pentru dînșii ; să întrebe pe Jupîn Cîrstea și pe Giurgea (УСРУЪ) cum a intervenit pe lîngă domn pentru toate afacerile lor ; se roagă deci și el pentru niște zăloage ce are omul său Gonțea : la Blum Hanăș ¹⁾ un baer (БАЕРЪ) de 15 aspri ; la Brid Hanăș o toboliță ferecată (ТОБОЛНЦА УКОКАН[А]) de 18 aspri, la Hanăș o strujitoare (rîndea) „ХРЪСКОКАЧЪ“ ²⁾ de 13 aspri ; a însărcinat pe fiul său popa Radul să le scoată.

¹⁾ Cf. No. 264 dela Radu cel Mare ; Mil., Novi Gramotî, p. 80.

²⁾ Cuvîntul nu există în dicționare ; însemnarea lui o cunosc dela elevul meu, D-l Stoica Nicolaescu, care l-a auzit la Bulgarii din Macedonia.

Fără loc și dată; pecete verde, stricată; se poate citi numai [кн-ли]кн дворн[ик]. *Scrierea: începutul sec. 16. — Arh. No. 473.*

CLXX.

Jupîn Drăghici vornicul scrie Brașovenilor că, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu norocul domnului său Vlad, s'a întors iarăși în țara rumînească, unde Vlad s'a așezat în scaunul părintesc, și-i roagă să trimeată un om al lor, care să fie de față la sosirea domnului, și să creadă cele ce le va spune Mihail. — Iunie 3.

Pecete mică, ovală (c. 1 $\frac{1}{2}$ și 1 cm.); fără legendă, dar cu o figură ce reprezintă un cap de militar cu colț și fără barbă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 559.

Caracterele paleografice ale No. 459, 465, 473 și 559 silindu-ne să le punem în prima jumătate a sec. 16, ele sînt de atribuit lui Drăghici marele vornic de sub Vlad V și Vlad VI. Drăghici e pomenit în mai toate documentele acestor domni în fruntea listei de boeri; așa în documentele lui Vlad V [fiul lui Vlad]: la 16 Noembrie 1530 ca vornic (arh. stat., Tismana XL, 3), la 9 Ianuarie 1531 ca fost vornic (mare vornic era Șerban; arh. stat., Bistrița IV), în acelaș an, la 18 Septembrie, ca mare vornic (arh. stat., Tismana, netrebnice; aci Șerban este fost vornic); în documentele lui Vlad VI [fiul lui Radu]: la 2 Februarie, 26 Aprilie, 3 Iunie, 3 și 15 Noembrie 1533 ca mare vornic (arh. stat., epp. Argeșului II bis, 4; Cîmpulungul X, 1; Tismana LXVI, 1; Govora III; IV, 4; cf. și chrisovul din 18 Octombrie 1533 dela Acad. Rom., unde e numit tot mare vornic. La 17 Martie și 23 Mai 1534 e fost vornic (arh. stat., doc. de hotărnicie al orașului Gherghița; actele mănăst. Bistrița), iar la 6 Septembrie acelaș an „mare parcălab“ (arh. stat., Tismana LXVI, 3; Buzăul XLVIII, 15: în amîndouă primul boer din listă). La 7 Mai 1535 este iarăș fost vornic (mare vornic era Șerban; arh. stat., Buzăul LXXII, 1; cf. și documentele din 1 și 10 Aprilie; arh. stat., epp. Rîmnicului LXV, 1; epp. Argeșului XLIV, 7). Drăghici rămîne vornic sub Radu Paisie și-l găsim citat cînd ca vornic, cînd ca fost vornic, d. p. la 1535, Octombrie 24, sau la 4 Ianuarie și în Iunie 1536 (doc. din arh. stat., cele două din urmă: Govora X, 2; Glavaciocul XXV, 3). Se poate ca vre-una din scrisorile dela Brașov să fie dată în vremea lui Radu Paisie.

16. Vintilă, mare vornic sub Radul VI Paisie.

CLXXI.

Jupîn Vintilă, mare vornic, roagă pe Brașoveni, în puterea prieteniei ce are cu dînșii, să-î trimeată „te-leaga“ cu 4 cai, care se afla de mai nainte la dînșii, și-î înștiințează că sluga sa Șușca are să încaseze dela Loring o datorie de 7 florini.

Fără loc și dată; pecete pe ceară verde, cu legenda: † ЖИЛИАН КИИ-ТНАЪ ВЕАНКИ ДРОРНИК și cu o figură ce se distinge foarte bine: în mijloc e un buzdugan, la dreapta și la stînga lui o semilună și o steluță; forma pecetei întregi este rotundă, iar cîmpul pe care e săpată figura oval și tăiat deasupra: formă obicinuită de inel și de pecete. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 466.

c. 1536. — Prin Ianuarie și Iunie 1536 Vintilă era mare vornic al lui Radu Paisie (arh. stat., Govora X, 2; Glavaciocul XXV, 3); la 1537, Iulie 1, și la 1538, Ianuarie 28 și Aprilie 24, e „fost vornic“ (Miletic, p. 356; arh. stat., Mitropolia București XXXIV; Tismana XL, 4). — La 1535, 7 Mai, era stolnic la Vlad VI (arh. stat., Buzăul LXXII, 1), pe lîngă care ocupase statornic această funcțiune, ca și pe lîngă Vlad V (documente din 18 Sept. 1531, 2 Fevr., 15 și 26 Aprilie, 3 Iunie, 3 și 15 Noemvrie 1533, 23 Mai și 6 Sept. 1534; toate în arhivele statului). — Într'un document al lui Radu Paisie dela 1 Sept. 7043 = 1535 (arh. stat., Govora IX, 3; cf. Introducerea) Vintilă e numit mare vornic; era, evident, unul din boerii devotați ai acestui domn.

17. Udriște, vistierul lui Vlad VI și al lui Radul VI Paisie.

CLXXII.

Jupîn Udriște roagă pe Brașoveni să vorbească cu părcalabiî [din Bran] să deschidă drumurile; mai ușor vor afla astfeli vești despre Turci, decît dacă le vor lăsa închise.

Fără loc și dată; pecete în ceară verde, c. 2 cm. în diametru, cu figură și legendă chirilică ce nu se pot distinge. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 506.

c. 1534—1545. — Udriște e vistier sub Vlad VI și sub Radul VI Paisie; e citat în foarte multe documente.

18. Stoïca, părçalabul lui Radul VI Paisie.

CLXXIII.

Stoïca părçalabul scrie lui Lucăcel, județul Brașovului, despre oamenii săi Șerbu și Stan, pe care îi arestaseră Brașovenii în urma unei pîri a lui Aldea Tîmpa din Rîjnov, că i-ar fi furat cu un an mai înainte (вѣт лани) niște oi; Stoïca răspunde că Aldea nu mai are nici o oaie la dînsul; cîte le-a avut, i le-a dat îndărăt; dacă are ceva de pîră, să vie și să se judece amîndoî înaintea voevodului. Jafurile făcute de oaste nu s'aũ dat îndărăt; ce a avut însă el, a dat tot îndărăt.

Fără loc și dată; pecete mică, pe ceară albă, ștearsă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 531.

1541—1542. — Județ era la Brașov Lucas Hirscher, numit de Unguri Kis Lukács = Lucaciũ cel mic și care mai fusese județ dela 1527—1539. — Stoïca părçalabul este de sigur identic cu Stoïca paharnicul din 1539 — 40 (14 Sept. 1539: arh. stat., epp. Buzăului LXXII, 2; 23 Martie și 9 Dech. 1540; ibid. LXX1, 1 și Căluțul). La 10 Fevr. 1541 paharnic e Cracea. Este probabil că prin Ian.—Fevr. 1541 Stoïca a fost numit părçalab de Poenari sau de București, funcție militară însemnată. — Scrisoarea de sub No. 531 e dată după întoarcerea lui Radul Paisie din expediția dela 1541 în Ardeal.

19. Oprea, mare logofăt al lui Radul VI Paisie.

CLXXIV.

Oprea, marele logofăt, scrie județului фсc ханин că „purgariũl“ Baslea (басакъ) a sosit și că ceaușul și boerii, cari păzesc scaunul domnului său, nu îndrăznesc să-i împlinească cererea fără știrea acestuia; făgăduște însă că îndată ce se va întoarce domnul în scaun. va stărui să i se facă pe voe. — Aprilie în 2.

Pecete mică, c. 1 cm. în diametru, cu o figură ce se distinge bine-șor: niște floricele în mijloc și două cruci, sus și jos, cu legenda: † ПЕЧАТ ОН[ск]; e lucrată cu multă eleganță. — Arh. No. 550.

1542. — Oprea este logofăt la Radul Paisie în 1537, Dech. 4 (arh. stat., Govora XII, 3), poate și în 1538 (doc. din 25 Aprilie; arh. stat., Glavaciocul XXVI, 1); fusese paharnic pe la 1525, când e trimis de Radul Paisie într'o misiune la voevodul Ardealului (Quellen II, p. 118). La 1548 e mare logofăt al lui Mircea Ciobanul; cf. Iorga, în Hurmuzaki XI, p. II, nota 4. — Pe la 1542, Ianuarie 2, Oprea se afla la Brașov (Quellen III, p. 153), iar prin Aprilie păzea scaunul domnesc, în timpul când Radul Paisie plecase spre Orșova și trecuse Oltul ca să intre în Ungaria. Cf. scrisoarea lui Johannes Fuchs din 20 Oct. 1542; Hurmuzaki II, 1, p. 235. — „Purgariul Baslea“ nu poate fi altul decât Bastel, Brașovean pomenit în socotelele orașului ca importator din țara rumînească la 1543 (Quellen II, p. 234). — Johannes Fuchs este județ între anii 1541—44.

20. Drăghici Tătarul, boer de-ai lui Mircea II Ciobanul.

CLXXV.

Jupîn Drăghici Tătarul propune județului Becne (Бекне) să-î vînză un cal bun turcesc, cu care ar putea să stea și înaintea craiului.

Fără loc și dată, fără pecete. Scrierea: sec. 16.— Arh. No. 489.

c. 1547—48, când Johannes Benkner era județ în Brașov. — Drăghici Tătarul pare să fie identic cu „Drăghici portarul“ dela 1545 (Quellen III, p. 257) și cu Drăghici cel ce împlinește la 1547 mai multe misiuni ale lui Mircea Ciobanul în Ardeal (ibid., p. 401, 406).

21. Socol, mare vornic al lui Pătrașcu.

CLXXVI.

Socol, marele vornic, serie vecinului său, jupî-nului Moga Mihaî, că domnul său Petrașco trebuie să trimeată un dar la Poartă pentru fiul sultanului; ei, cari aū pribegit atît de mult și aū sărăcit, n'aū de unde să trimeată. Se roagă deci de el, să-î dea două cupe fru-

moase de argint, și dacă poate să-î găsească, să-î trimeată și niște șoimă (НЕКОИ СОКОЛИ), și-î va fi recunoscător pentru aceasta. — Mai 22.

Pecete rotundă, pe ceară verde, c. 3 cm. în diametru, cu legenda : † ПЕЧАТЪ [СЪКТОРИ] СОКОЛЪ ВЕАНКИ ДВОРННИКЪ ; figura din mijloc nu se poate distinge. Adresa: fratelui meu mai mare, vecinului meu de aproape, jupînului Moga Mihaî. — Arh. No. 538.

c. 1554.— S'ar părea, după adresă, că scrisoarea lui Socol e trimisă unui județ al Brașovului : „fratelui său mai mare;“ un Moga Mihaî n'am găsit însă în lista judeților, nici în izvoarele locale. Cred dar că jupînul Moga este identic cu boerul Moga, de care ne vorbesc socotelele Sibiului prin Aprilie 1554 ; i se dă atunci în dar, din partea celor 7 scaune săseșii, patru linguri de argint. Hurmuzaki XI, p. 865. Între 1554—57 el e trimis de mai multe ori în solie în Ardeal ; prin Martie 1557 a fost la regina. Hurmuzaki, l. c., p. 791—796. Era, se vede, mai bătrîn decît Socol. — Pătrașcu vv. domnește dela 26 Fevr. 1554 — Dech. 1557 ; darul de care vorbește Socol a fost trimis, de bună samă, în primul an de domnie.

22. Stănilă, mare vornic al lui Pătrașcu.

CLXXVII.

„Jupîn Stănilă, mare vornic“ înștiințează pe Becner Hanăș, județul Brașovului, că trimete pe oamenii săi Dumitru, Sin și Radul, ca să aducă în țară pe mama și pe jupînița sa, și-l roagă să le găsească un car cu patru cai și să le dea cîțiva oameni credincioși care să le petreacă până la hotar. — Noemvrie 30.

Pecete pe ceară verde, ruptă. Scrierea : sec. 16. — Arh. No. 552.

1555. — Stănilă, care se refugiase la Brașov de frica lui Mircea, se întoarce, în urma stăruințelor lui Pătrașcu, pe la 1 Noemvrie 1555 în țară ; pe la 30 el trimete după soția sa. Hurmuzaki XI, p. 792. Cf. ibid., p. VII. La 1555 era județ în Brașov Joh. Benkner.

23. Calea, văduva lui Datco vornicul, și fiul ei Stoïcan.

CLXXVIII.

Jupînița Calea și fiul ei, jupîn Stoïcan, scriu județului din Brașov, că și-aŭ dat silința să găsească pe hoții ce furaseră cai dela supușii lor și dela craiul, aŭ aflat însă prea tîrziu despre aceasta; de-î vor prinde, îi vor pedepsi, iar de nu-î vor afla, căcî nu vor fi stat mult prin satele lor, îi roagă să nu se supere, ei să le rămie prietenî, cum aŭ fost și „tatălui său vornicului“. În scrisoare se vorbește de „credința și prietenia și frăția străbunilor și unchilor și părintelui nostru vornicul“ cu Brașovenii.

Fără loc și dată; pecete ovală, în ceară albă, cu o figură ce nu se poate distinge și cu literile kw. Scrierea: cursiva sec. 16; interesante sînt literele к, в, а. — Arh. No. 569.

c. 1582, cînd frații lui Stoïcan, postelnicii Danciul și Radul, erau pribegî în Transilvania. Cf. No. arh. 321 și 322 (Regestele). Calea era văduva lui Datco, marele armaș din vremea lui Radul Paisie, mai tîrziu vornic. Iorga, Studii și documente V, p. 171 și urm.

24. Macarie, mitropolitul Ungrovlahiei.

CLXXIX.

„Mitropolitul țării Ungrovlahiei“ kyr Macarie trimete în misiune la Brașoveni pe Dragomir.

Fără loc și dată; pecete de ceară verde, pierdută. Scrierea: sec. 15—16. — Arh. No. 464.

c. 1480. — Cf. arh. No. 544 (=ccxxiv). — Macarie este întîiul său al doilea mitropolit cu acest nume al Ungrovlahiei. Golubinskij, *Kratkij oĉerk istorii pravoslavnych cerkvej, Moskva 1871*, p. 355; *Lesviodacs, Istorie bisericească, București 1845*, p. 397.

25. Mitrofan, mitropolitul Ungrovlahiei.

CLXXX.

Mitrofan, „mitropolitul întregii Ungrovlahii“, trimete județului Lucaciū o scrisoare a doamnei Despina, pentru niște scule ce aceasta avea la dînsul. — Iunie 25.

Pecete verde, pierdută. — Arh. No. 573.

c. 1527. — Lucas Hirscher era atunci județ în Brașov. La 1526 Despina se afla încă la Sibiū. Hurmuzaki XI, p. 848—850. Cf. arh. No. 258 (Regestele).— În pomelnicul reprodus de Lesviodacs, l. c., p. 398, se citează, după 1510, Varlaam, Simeon și Mitrofan.

26. Varlam, mitropolitul Ungrovlahiei.

CLXXXI.

Varlam, mitropolit „al întregii Ungrovlahii și exarh al tuturor plașurilor“, scrie jupînului „Hanoș“, județului din Brașov, pentru jup. Sava din Tîrgoviște, care se pusese chezaș înaintea Rucărenilor, pentru niște oameni de-ai lor, prinși și sloboziți („поставил се ест с емество за них“). Rucărenii însă, după ce au slobozit oamenii, îi cer lui Sava să le dea saū oamenii îndărăt, saū 6000 aspri pentru vina lor „за нихнѣ кривнѣ .s. χιλιάδ ᾄς“. Să-l scoată decî Brașovenii din această năpaste. — Mai 24.

Pecete pe ceară verde, c. 3½ cm. în diametru, cu legenda chirilică: † сн печать [скт]вор[н] архиепископъ варлаамъ влашскѣ земли. Figura: schimbarea lui Isus Christos la față. — Titlul lui Varlam: милоствѣ кождѣю варлаамъ, прѣвосвѣщенныи митрополитъ въ сѣи земли Унгаровлаχїас (sic) и прѣчъстныи еѣрхъ въ сѣи планини. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 498.

c. 1547—1552. — Hanoș este Johannes Benkner, județ la 1547—48, 1550—52, 1555—60. Varlaam este cunoscut dintr'un chisov dela 1538 al lui Radul Paisie (Venelin, p. 163—164; cf. Golubinskij, l. c., p. 358). — Sava din Tîrgoviște împlinește mai multe misiuni la Brașov din partea lui Radul Paisie la 1541 (Quellen III, p. 102, 104, 115, 118—120); la 1542 și 1543 el petrecea la Brașov în afacerile sale (ibid., p. 163, 186, 230—232, 243).

27. Daniil, mitropolit de Severin și de Ardeal.

CLXXXII.

Kyr Daniil, mitropolit de Severin și de Ardeal „СѢКЕРИНСКИ И АРДЕЛСКИ“, scrie județului „СРЪСКЪ ПЕТРОС“ și celor 12 pîrgari, că se află în orașul lor niște oameni de legea grecească „ЛЮДИЕ С НАШЕМ ЗАКОНС ГРЪЧКЕ ВЕРЕ“, cari nu se prea țin de lege și trăesc necununați. Popa Nicola a făcut un catastih de toți aceștia; să se ia deci de cătră județ și pîrgari, drept pedeapsă, de fiecare câte 3 ducați pentru dînsul; iar ce vor găsi cu cale să le ia pe deasupra, să fie pentru ei.

Fără loc și dată; pecete, c. 2½ cm. în diametru, cu legenda: † смѣрен[ни] митрополит даниил; figura: un miel, ce pare a purta un prapor în spate; adresa: Срскъ петрос. Scrierea: sfîrșitul sec. 16. — Arh. No. 500.

c. 1577—1578.— Urs Petru este Petrus Hirscher, județ în acest timp.

28. Ștefin, județ de Rîmnic.

CLXXXIII.

Jupîn Ștefin județul „ЩѢФИН ЖУДЕЦ“ înștiințează pe Brașoveni că domnul său voevodul a trimes pe sluga sa Matei să-î cumpere niște helgii ¹⁾; să i se găsească deci „ХЕЛЦИ ДОБРИ“.

Fără loc și dată; înăuntrul scrisorii o pecete triunghiulară în ceară neagră, c. 2½ cm. în diametru, cu figură și legendă chirilică ce nu se pot distinge: aceasta e pecetea lui Ștefin; o altă pecete roșie și care lîpea scrisoarea pe din afară are legendă cu totul ștearsă. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 488.

c. 1506. — Admițînd că Ștefin județul este „Ștefina“ orașanul din Rîmnic, citat ca martor în actul de donație al fraților Pîrvulești: Barbul banul, Pîrvul vornicul, Danciul comisul și Radul postelnicul cătră mănăstirea Bistrița, 16 Aug. 1506 (arh. stat.: se dăruște o vie cumpărată dela pîrcălăbeasa Sasca cu 4000 de aspri).

¹⁾ Hermelinî; ung. *hölgy*.

29. Județii și pîrgarii din Tîrgșor.

CLXXXIV.

Fostul județ de Tîrgșor Cîrstea și Gostilă și ceilalți județi și pîrgari scriu județului Brașovului despre Radul din Rîhov, pe care îl arestaseră pe nedrept pentru un cal cumpărat dela Stoica vornicul în mijlocul tîrgului; martori sînt județii Cîrstea, Oan[ă], Gostilă și tot orașul; se roagă deci cu toții să nu i se facă nedreptate.

Fără loc și dată; pecete ovală, pe care nu se poate distinge nimica. Scrierea: sec. 16, urită. — Arh. No. 549.

c. 1530. — Un Gostilă (Gostilla, Gustilla) e citat în socotelele Brașovului la 1530 (Quellen II, p. 220 și urm.); un „Cristyn de Thorschor“ e pomenit în registrele de percepere ale orașului la 1503, poate aceeași persoană cu „fostul județ“ Cîrstea dela 1530 (Quellen I, p. 31).

30. Județul și pîrgarii din Brăila.

CLXXXV.

Județul și cei 12 pîrgari din Brăila scriu județului și celor 12 pîrgari din Brașov în afacerea lui Micșan și Giurgiu pentru un cal; să vie Giurgiu și omul dela care a cumpărat Giurgiu calul la Tîrgșor, în Dumineca din săptămîna brînzei „к недеѣе сырорсѣтна“, și să dovedească cu martori că calul a fost al lui Micșan, ca să nu sufere nici un om drept.

Fără loc și dată; pecete mică în ceară albă; nu se poate distinge nimic pe dînsa. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 518.

c. 1533. — Admițînd că Micșan din scrisoare este boerul Micșan, despre care se vorbește într'un chrisov al lui Vlad VI din 26 Aprilie 1533 (arh. stat., Cîmpulungul X, 1).

31. Stoica Hurduzău, județ de Cîmpulung.

CLXXXVI.

Jupîn Stoica Hurduzău dă o mărturie cătră județul Brașovului într'o afacere a jupînului Neacșul cu

Aldea din Rîjnov, fratele lui Stroe, pentru niște pești luați de Aldea pe datorie dela Neacșul: fiii lui Neacșul confiscaseră din pricina aceasta niște bani de-ai lui Aldea, dar s'au înțeles să păstreze numai jumătate dintr'înșii pentru plata datoriei, iar jumătate să i-i dea îndărăt, ca să aibă și el cu ce să se hrănească.

Fără loc și dată; pecete mică, ovală, în ceară albă, în mijloc o albină, fără legendă Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 572.

c. 1521—1545. — Neacșul este prob. Neacșul dela Cîmpulung, cel care trimete Brașovenilor cunoscuta scrisoare din 1521 asupra expediției lui Soliman. Iorga, Hurmuzaki XI, p. 843. Stoica Hurduzău poate să fie Stoica din Cîmpulung, care la 1543 e numit în socotelele Brașovului „major de Compelung” = județ de Cîmpulung (Quellen III, p. 238); e pomenit și la 1542, 1543, 1544, 1545 (ibid.. p. 192, 244, 249, 299, 304, 306).

32. Mitrea, județ de Tîrgoviște.

CLXXXVII.

Jupîn Mitrea, județul din Tîrgoviște, și cei 12 pîrgari scriu județului Lucaciū și celor 12 pîrgari din Brașov despre Christodor dela Tîrgoviște și despre Neacșul dela Cîmpulung, cari cumpăraseră niște marfă dela Celepi (ЧЕЛЕПИ) și o vînduseră jupînului Lucaciū și jupînului Hanăș Childav (КНАДАК); li se spune însă acum că acești doi n'au fost tovarăși pe viață („până la moarte”) la acea marfă; dar să știe Brașovenii că au venit la ei jupîn Sava și jupîn Chircoman și jupîn Pera și jupîn Ioan Furnică și alți oameni buni și bătrîni, precum și alți buni și bătrîni negustori din Cîmpulung, cari cu toții au mărturisit că Lucaciū și Hanăș Childav au fost tovarăși pe viață și au plătit totdeauna împreună; să li se plătească deci lui Christodor și lui Neacșul restul datoriei ce mai au de luat.

Fără loc și dată; pecete pe ceară neagră, c. 3½ cm. în diametru, cu o figură ce reprezintă pe mama domnului; din legenda chirilică nu se poate citi decât: ВЪ АН[Н]... БОГОД. Adresa: jupînului Lucaciū județul și celor 12 pîrgari. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 499.

c. 1530—1545.— Hanăș Childav=Johannes, Hans Kyllhaw, Killhawen era un cetățean de frunte și mare negustor între anii 1500—1541, când îl găsesse pentru ultima oară pomenit în socotelele orașului, ca proprietar al unei case în Fysch-Mark. Quellen III, p. 129. Vezi Quellen I, p. 38 și 174 (1503), 179, 199 (1505—1506), 148 (1510), 253 (1520), 337 (1521), 450 (1522), 594 (1525); II, p. 423, 449, 464, 509, 510, 561, 613 (între anii 1535—1539); III, p. 2 (1500). — Neacșul dela Cîmpulung e citat în aceleași socoteli la 1503 (Quellen I, p. 7 și urm.), la 1530 și 1534 (Quellen II, p. 223, 477). „Nanszül de Compelong“ din 1545 (Quellen III, p. 297) pare a fi acelaș (greșală de scriere).

33. Tîrgoveții din Tîrgoviște.

CLXXXVIII.

„Tîrgoveții din Tîrgoviște“ (търговци от търговище) scriu județului și pîrgarilor din Brașov că s'au sfătuit să nu mai meargă cu marfă la Sibiu, ci să vie la Brașov și să stea acolo cu marfa două săptămîni; dacă în două săptămîni nu se vor înțelege la preț, atunci să aibă voie a o vinde altor tîrgoveți, ce vor fi la Brașov, fie Moldoveni, fie Sibieni, sau s'o ducă ei înșiși la Sibiu. Tîrgoveții cer în acest sens o carte cu jurămînt „клетвенъ книгъ“. La sfîrșit ei adaogă: „али нам търговищаном лихо, и драготѣ от дриниш = noi Tîrgoviștenii și Dragotă din Argeș ne mulțămim cu aceasta. Cu alți tîrgoveți din țara rumînească să facă cum vor ști ei.

Fără dată și fără pecete. Scrierea: seminuncială cu multe elemente cursive; întîia jumătate a sec. 16. — Arh. No. 558.

c. 1545. — „Dragoyt de Argess“ e pomenit în socotelele orașului la 1545. Quellen III, p. 301.

34. Județul și pîrgarii Brașovului.

CLXXXIX.

Județul și pîrgarii Brașovului scriu domnului Io Vlad voevod, „господаръ земли владхынскам“, că trimet la dînsul în misiune pe Iacov din Rîjnov.

Fără dată; pecetea perdută. Scrierea: sfârșitul sec. 15. — Arh. No. 202.

c. 1482—1495.— No. arh. 209 este o scrisoare a domnului, prin care acesta înștiințează pe Brașoveni că le trimete răspunsul tot prin Iacov. — Monogram; fără loc și dată; pecete identică cu cea dela No. 203. 205, 206; scrisoarea e prin urmare dela Vlad Călugărul, ceea ce se confirmă și prin caracterul scrierii.

CXC.

Județul și pîrgarii Brașovului scriu domnului Io Băsărabă vv. despre doi cai furați dela un „siromah“ al lor și duși la Rucăr.

Fără dată; adresa: „cuviosului și de Christos iubitorului Băsărabă voevod“. În textul scrisorii i se adresează așa: „cuviosului și de Christos iubitorului și strălucitorului în cuvioșie și cu coroană domnească (orig. царским) încoronatului, domnului nostru Io Băsărabă voevod“. Scrierea: cursiva sec. 16, deosebită de a documentelor contemporane din țara rumînească. — Arh. No. 63.

1512—1521. — Băsărabă nu poate fi decît Basaraba IV Neagoe.

CXCI.

Județul și pîrgarii Brașovului scriu jupînului Udrea și jupînului Sventeș și boerilor și slujbașilor din Buzău, din spre Săcuime (по БЗЪС КЪ СЪКШИ), că trimet la ei pe Benedicu într'o afacere de cai, ce acesta avea cu Hermănenii, și-i roagă să-i dea dobitoacele (ДОБИТЪКЪ) îndărăt.

Fără dată; pecetea orașului, cu coroana obicinuită. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 494.

1523. — Jupîn Udrea este mare vornic la 1520 și 1521 (doc. din 13 Noemvrie 1520 și 14 Iulie 1521; arh. stat.); la 1522, Fevr. 3, e citat ca fost vornic (arh. stat., epp. Argeșului XLIV, 6). — Jupîn Sventeș trebuie să fie tatăl lui Staico Șintescul, mare postelnic la 16 Noemvrie 1530 (arh. stat., Tismana XL, 3), mare comis la 17 Martie și 3 Aprilie 1534 (documente din arh. stat., cel dintîiu în original, al doilea în traducere [Znagov, IV]).—Benedicu este Benedictus Czako, pe care Brașovenii îl trimet la 1523, înainte de Bobotează, în țara rumînească, împreună cu un alt curier; e vorba probabil de aceeași

afacere (Quellen II, p. 506; cf. *ibid.*, p. 521). În același an și pe la 1521 e întrebuințat foarte des ca curier la rege, la voevodul și vicevoevodul Ardealului și ca ajutor al pîrgarilor, d. p. în afacerile satelor rumînești. Un altul e Benedictus Kaza (Kazza), *ibid.*, p. 331 și urm., în special p. 352.

CXCII.

Județul și pîrgariî Brașovului scriu clucerului Vlaicului, în afacerea unor siromahî ai lor: că cu voea craiului ei s'aŭ înțeles cu Vlad voevodul sa trimeată la Rucăr pe cîțiva frați de-ai lor din stat, să se întilnească cu dînsul (cu Vlaicului) și să se facă dreptate: oile luate de Dragoslăveni dela Rîjnoveni aŭ fost date de Radul vv. și de Moisi vv. fără voea lui Neagoe vornicul; iar oile ce le-aŭ primit pîrcalabiî din Brașov dela Dragoslăveni aŭ fost date de ei înșiși, împreună cu 1000 aspri, pentru niște boi prinși dela craiul. Să dea deci oile îndărăt, și să facă dreptate, căci, de nu, ei aŭ voe dela Ianăș craiul să se despăgubească. Cît pentru cei 1000 de aspri, „noi i-am scos dela pîrcalabiî“ (извадили от пьркъллани), deși Dragoslăveniî aŭ fost buni bucuroși să-i dea.

Fără dată și fără pecete. Scrierea: cursiva sec. 16. — Arh. No. 553.

c. 1530—1532. — Cunoaștem pe Vlaicului clucerul dintr'un chrisov al lui Vlad VI dela 29 Dech. 1532, prin care acesta îi confirmă lui și fraților săi Mihnea Stolnicul și Badea niște proprietăți. Cred că este identic cu logofătul cel mare al lui Radu Paisie dintre anii 1534—1540 (mai multe documente din arh. stat.), înlocuit la 1540 de Tatul, până atunci logofăt al doilea (cf. doc. din 9 Dech. 1540; arh. stat., epp. Buzăului LXXI, 1). Un alt Vlaicului este marele logofăt al lui Radu dela Afumați, 8 Ianuarie 1526 și 21 Noemvrie 1527 (arh. stat.). — Neagoe vornicul este Neagoe vornicul cel mare al lui Radu dela Afumați în 1527 (Sept 10: arh. stat., Bistrița XXIV, 6), 1528 (Oct. 28 și 29; amîndouă în arh. stat., cel din 29: Govora IX, 2) și 1529 (Mai 12; arh. stat., Tismana): în documentele anilor 1530—32 nu-l mai găsim.

CXCIII.

Jupîn Lucaciî, județul Brașovului, și pîrgariî scriu „cinstiților și cu har dela Dumnezeuî hărăziților“ boeri.

lui Șerban marele ban al Craiovei și lui Vintilă vornicul, că ei n'au dat nici un ajutor pribegilor și că aceștia n'au intrat în țară ca să prade, ci au trecut numai munții ca să-și vadă dobitoacele și s'au întors iarăși la Brașov; îi roagă să nu crează în minciuni și să nu facă vrajbă între țara craiului și între Turci; au nădejde că banul îi va crede; de nu, să întrebe pe sluga sa Toma, care a văzut cu ochii; îl asigură că i sînt prieteni și vor să-î rămîie prieteni; să creadă ce le va spune Gonțea. — Iulie 5.

- *Pecetea orașului; adresa: jupînului Șerban, mare ban al Craiovei, și jupînului Vintilă, fost mare vornic. Scrierea e întocmai ca la No. 553. — Arh. No. 557.*

c. 1534—1539. — În vremea aceasta găsim pe Șerban și pe Vintilă în funcțiunile ce le atribue scrisoarea de sub No. 557: documente din 1534, Sept. 1 (arh. stat., Govora IX, 3), 1536, Ianuarie 4 și Iunie (arh. stat., Govora X, 2; Glavaciocul XXV, 3: aci как жнлски) și 1539, Ianuarie 2 (arh. stat., mănăst. Rîncăciovul XIII, netrebnice).

CXCIV.

Lucaciū, județul Brașovului, scrie „fratelui său măi mare, marelui ban al Craiovei“, jupînului Șerban, că a înțeles solia lui și că-î trimete răspunsul prin Stoica și prin Dumitru. — Iulie 5.

Pecetea orașului pe ceară albă, cu coroana obișnuită și deasupra cu inițialele KP. Scrierea: cursiva sec. 16. — Arh. No. 515.

c. 1534—39, cînd Șerban era mare ban de Craiova.

CXCV.

Pîrgarii din Brașov scriu vameșilor din Rucăr (ρσκελ) că s'a plîns împotriva lor Mihail din Rîjnov și cer să-î facă dreptate.

Fără dată; adresa: до кам вавешовм ут ρσκελ. Scrierea: sec. 16. — Arh. No. 478.

c. 1536. — Mai mulți Mihaili sînt pomeniți la Rîjnov în 1536,

între dînşii un „Rawe Mechil iudex“, care poate să fie Mihail din No. arh. 478 (Quellen III, p. 20).

35. Mailat, județul Făgăraşului.

CXCVI.

Jupîn Mailat, județul Făgăraşului, scrie judeţului şi pîrgarilor din Braşov, cari prinseseră un om din Grid, că domnul său Betleni Micloş a aflat despre aceasta şi se roagă să nu-l condamne la moarte, până ce nu vor cerceta şi dînşii casul. „Al vostru frate mai mic şi vecin, jupîn Mailat“.

Fără dată şi fără pecete; adresa: pîrgarilor şi judeţului din Braşov. — Redacţia bulgărească; scrierea: sec. 16. — Arh. No. 493.

c. 1540—1550. — Mailat îmi pare a fi Dimitrie Mailat de Szunyogszeg (Mykesdorf, Schnockendorf), cel pomenit în socotelele Braşovului la 1540, 1547, 1548, 1550; la 1548 Braşovenii trimet un dar la Făgăraş pentru soţia lui; la 1550 ei sînt chemaţi de dînsul la nuntă (Quellen III, p. 384, 399, 431, 488, 571, 598, 599; în două locuri e numit „magnificus“).—Important pentru noi este că această scrisoare e scrisă în sloveneşte, ca şi cea următoare.

36. O judecată sătească în Săcele.

(jumătatea sec. 16)

CXCVII.

Să se ştie că sînt oameni răi „кич мартин лорич“ din Başfalo şi „кич мартин антал“ din Turcheş; punem martori din Satulung (Дальгосел) pe Pojar Iacov şi pe Teiş Iacov şi pe Şimon din Cernatul; gazdă le-a fost „Petre Cresteş“; să-î judece фалноч[и] şi patru sate după dreptate; фалноч[и] şi cele patru sate să ia pe sufletul lor pe aceşti răufăcători. (Rezumat aproape cu cuvintele originalului).

Fără loc, fără dată, fără pecete şi fără adresă sau altă indicaţie a autorităţii de unde pleacă această piesă. Scrierea: sec. 15 sau întîia jumătate a sec. 16. — Arh. No. 485.

O decizie a autorităţilor comunale din cele patru sate ale Să-

celor (Sătcelelor), comunicată Braşovenilor. S'ar putea fixa data mai precisă c. 1526, dacă am putea şti că Lorinţ şi Antal sînt din acelaş neam şi din aceeaşi vreme cu „Kysch Marton“, „civis“ în Turcheş pe la 1526 (Quellen I, p. 681); ceea ce este foarte probabil. Pe doi dintre Săcniî citaţi în No. arh. 485 îi găsim în acelaş timp în Cernat şi Satulung: pe „Kerestesch“ (Cernat) şi pe „Teysch“ (Satulung), ibid., p. 682.

APENDICE

Un catastih de seule dela 1508—1509

БѢ ЛѢТ[О] 7016 = 1508). † катастихъ що сем кѡпна скѡле. катастихъ радї потребно ѡ кѡке скѡланце. месеца агвста кѡ день. за пирое ѡ желез ас. кѡ. — един момку, що ест пазел един кон, ѡ пвт, чизме ас. кѡ. — за петраве ас. гѡ. — за хартиа ас. кѡ. — за кѡ танстре ас. йѡ. — за кѡ кола дрѣво ас. йѡ. — за кока ревенников ас. ѡ. — за корит[О] ас. ѡ. — за захар ас. кѡ.

† месеца агв. кѡз день. ечмен кѡ кна., по кѡ кнао, ас. рѡ. — за хамалѣку ас. кѡ. — скѡндурн за ѡдрѣ и за столове ас. кѡ. — за хамалѣк ас. гѡ. — за един лининик¹⁾ ас. кѡ. — за кѡ фота ас. кѡ. — за гѡ лак. платно ас. гѡ. — за грекени ас. кѡ. — за конци ас. кѡ.

† месеца сип. кѡ день за камарѣ. скѡндурн ѡт лико ас. кѡ. — пак петавра ас. кѡ. — † за кѡе ас. кѡ. — † за хамѣлѣку ас. гѡ. — † за верици ас. кѡ. — † за цѣцѣни ас. кѡ. — за кинакарю радї камѣру ас. кѡ. — цинте и верици и цѣцѣни на прозорец ас. гѡ. — пак мали цинте на прозорец ас. кѡ. — и верици на камар ас. кѡ. — за кѡе ѡт петавра ас. гѡ. — за пирое ас. кѡ.

† месеца сип. гѡ день. за кѡ кола сено, по кѡ кола ас. гѡ. — и пак кѡ кола, по кѡ. — един кола, ас. гѡ. — пак един хасас що не ест помозна ас. кѡ. — пак дрекоделци ас. кѡ.

† месеца сип. кѡ день. за едно вило радї сено ас. кѡ. — за едно тесло ас. кѡ. — за фирн муткал кѡ радї гуре ас. йѡ.

† месеца сип. кѡ день. за ноже велики на кѡхине ас. кѡ. — за попруг ѡт ремелик изгор седло ас. ѡ. — за седїму катанѣци ас. кѡ. — за едно стеклу ас. гѡ. — пак друго стеклу ас. кѡ. — за един бел за копание ас. йѡ. — за един свредел ас. кѡ. —

† месеца сип. ѡ день. за един тестемел на иконоста ас. кѡ. — пак дрѣг тестемел Мнаош ас. кѡ. — пак дрѣг

¹⁾ = лининик, са маї jos седїмѣ, момѣмѣ (v pentru z. k).

тестемел ас. њ. — и пак и чедич и пашмаџи ас. кѣ, Драган. — за един амнарю радї вгнѣ ас. ѧ. — за един стол, що сѣ на-
правил[и] със кож[а], ас. кѣ. *La margine cu roșu* влѣ.

† месеца сип. кѣ денѣ. един налбантѣ, зарадї що
ест рѣжна на вчи един кон (*prețul lipsește*). — † за вгншоре
ас. кѣ. — † за верици на ешиторе ас. ѧ.

† месеца сип. кѣ денѣ. † за ечимен един мвт ас.
рѣк. — за хамалѣк ас. ѣ. — за един чѣрв ас. кѣ.

месеца сип. ѧ денѣ. за некон биле ас. кѣ. — що ест бил
Милош длѣжен на Никитое ас. њ. — за мастило ас. ѧ.

месеца вк. ѣ денѣ. за кѣ кола дрѣво ас. чѧ¹⁾. — за
цесела и кефе ас. гѣ. — за хартиѣ ас. кѣ.

месеца вк. ѣ денѣ. † една баба, що ест назил[а] Ра-
дѣла, ас. кѣ. — † за ечимен ї кил. ас. ѣ. — за хамалѣк ас. гѣ.

месеца вк. кѣ денѣ. за един мотик ас. ї. — за едно
рогожино ас. ѧ. *La margine cu roșu* вг.

месеца вк. кѣ денѣ. † за ечимен ѧ кил. ас. ѣ.

месеца вк. кѣ денѣ. † за ечимен ї кил. ас. ѣгѣ. —
за хамалѣку ас. гѣ.

месеца ноеврие ѣ денѣ. за ечимен ї кил. съ хамалѣк²⁾
ас. ѣгѣ.

месеца ное. дї денѣ. за ечимен ї кил. съ хамалѣк ас. ѣгѣ.

месеца ное. кѣ денѣ. † за дѣламу Милош конкода
ас. ѣ. — за астарю и скило ас. ѣ. — пак едно дѣламу, що сѣ
крѣпилан коже, Драганов³⁾, ас. ї.

месеца ноеврие кѣ денѣ. за поткование кони ас. иѣ.

месеца ноеври ѧ денѣ. † за ечимен кил. ѣ по ѣ
ас. гѣ. — и за хамалѣк ас. ѣ. — за пашмаџи Милош и меши
Драган чизме ас. мѣ. — за момци папѣцї ѣ зиг. ас. ѣ. —
за подкование ас. ѣ. — за гѣ пилкан ас. ѣ. — за хаване ас.
ѣ. — за един стрѣг ас. ѣ.

месеца дик. гѣ денѣ. † свито за надрац Милош
конкода ас. ѧ. — свито за надрац Драган ас. ѧѣ. — пак свито
надраци момци лак. ѣ пол. ас. рѣ. — за платно радї надраци
ас. дї. — за шитиѣ ас. ѧк. — за чорапи ѣ зиг. ас. ѣ.

месеца дик. ѣ денѣ. † за коже под дѣлами момци
ѣ ас. ѣ. — † дѣлам конкода за шитиѣ кож. пак, ас. ѧ. *La
margine cu roșu* ѣгѣ.

месеца дик. ї денѣ. † за дрѣво кѣ кола ас. ѣд.

месеца дик. гѣ денѣ. † за гѣ кѣпестри ас. ѣ. — за

1) În orig. 90 este scris cu kōppa, ca și în celelalte locuri.

2) Orig. хамалѣл.

3) Scris la o parte.

дѣлогн ас. Ꙗ. — за едно махрамв ас. вї. — за лою зарадї свекн ас. Ꙗв.

месеца днк. нї день радї синсигак. † за Ꙗд скъндурн ас. Ꙗд. — за Ꙗ мѣртнч ас. Ꙗа. — за хамалъкв ас. Ꙗ. — за пирое ас. Ꙗ. — пак мѣртнчн ас. Ꙗї. — пак скъндурн Ꙗ ас. вї. — за косороке ѳ ас. Ꙗї. — за хамалък ас. Ꙗ. — пак мѣртнч Ꙗ ас. Ꙗ. — пак скъндурн Ꙗ ас. Ꙗ. — и за петавра ас. ѳї. — за хамалък ас. Ꙗ. — пак за кѣ ас. Ꙗг. — за карамнд ас. Ꙗ. — за хамалък ас. Ꙗ.

месеца днк. нї день. за ѳ петавра велики ас. ѳї. —
La margine cu roșu voe.

месеца днк. Ꙗ день. † за гѣре вонвода за шнтнне ас. Ꙗн.

месеца днк. Ꙗв день. за едно котел велик ас. Ꙗг. — пак друг котел със покров ас. Ꙗк. — друг котел със тортъ ас. Ꙗс. — друг котел със мѣнѣше ас. Ꙗї. — за Ꙗ тапене ас. кс. — за един иврик ас. Ꙗг. — за едно настрап ас. Ꙗн. — за пиростнне ас. ѳ. — за хамалък ас. Ꙗ. — за един фанарю ас. Ꙗ. — за едно папаламв ас. Ꙗк. — за коже радї вонвода ас. сѣз. — за ѳ чингъторн радї момцн ас. Ꙗе. — за ѳ кошѣан ас. рас. — за стингн ас. Ꙗ. — за аче ас. Ꙗ. — за концн ас. Ꙗ. — за кѣѣторн шт скнло ас. Ꙗ. — за застеги ас. Ꙗ. — за тамнган ас. Ꙗ. — за цѣцѣнн на кѣке ас. Ꙗ. — за кѣ ас. Ꙗ.

месеца днк. Ꙗд день. атлаз Ꙗї лат., по ѳпе аспри, чин[н] ас. ѣрле. La margine cu roșu*дое. — за вогаснв ас. Ꙗе. — за тафтъ ас. Ꙗ. — за бамѣвк ас. Ꙗ. — за скнло ас. Ꙗ. — застеги ас. Ꙗ. — за кѣѣторн ас. Ꙗ. — за шнтнне ас. Ꙗе. — за перимѣцн ас. Ꙗ.

ѳ день рождѣство Ꙗвв месеца днк. Ꙗе день. за свекн ас. д. — просн попѳ махал да покри[ѳ]т цркв ас. Ꙗ. — пак придош[ѳ] трѣмѣнташ[н] ас. Ꙗе. — за бѣт ас. Ꙗ.

месеца днк. кї день. тафтъ за кѣчимв и за брачиннар ас. Ꙗї. — за платно ас. д. — за скнло ас. в. — за бамѣвк ас. Ꙗ. — за шнтнне брачиннар ас. Ꙗ. — за едно клѣч ас. Ꙗ. — за Ꙗ кѣчимв ас. ѳї.

месеца ген. Ꙗ день. за Ꙗ скн[н]а ас. Ꙗн. — за един прас. ас. ѳї. La margine cu roșu *че (sic).

месеца ген. Ꙗд день. за покров сѣдло шт згоро ас. сѣе. — за един лѣкѣв конкод ас. Ꙗї. — за прѣстин ас. Ꙗ.

день в[о] гомѣкленне месеца ген. Ꙗ день. поп принде съ к[рѣ]стѣ и съ другн граматнч ас. Ꙗе. — за един кавад, що сѣ вмнл[н], ас. ѳї.

месеца ген. Ꙗд день. за един поклон ас. Ꙗї.

месеца ген. Ꙗд день. за един[н] текѣш за настрап ас. Ꙗ.

месеца ген. к денк. за дѣнацк ас. лѣ. — топоръще за сакире ас. д. — за гѣанстре ас. д. — за грънец ас. ѣ. — за гащи момци ѣ зиг. ас. нѣ. — за кѣвѣнчи ас. д. — за ти[п]снѣ ас. д. — за дуламв конкод шнт. кож ас. д. — за кѣвт петавра ас. г.

месеца ген. кѣ денк. за пентени шт мед ас. ı. — за позлатенне ас. к. — пак за сребро ас. рѣн. — и пак за злат[о] ас. мѣ. — за залѣ шт здола ас. д. — за ремѣанк ас. д. — за мѣсторнѣ ас. нѣ.

месеца ген. кѣ денк. за єдин чол и кошмѣ и перин. ас. н. — за стрѣли ас. н. — що сѣ направил[и] ножници конкод ас. к.

месеца ген. л денк. за четир мертик зарад цвѣтнѣ ас. дѣ. — пак. гѣ мертик рад кѣп. ас. ѣн. — за петавра ас. ѣ. — за кѣвѣ ас. г. La margine cu roșu фкѣ.

месеца фр. к денк. на каднѣ, кѣга сѣм стоѣм сѣ рѣнз, ас. н. — за грънец пак за дрѣг. работ. ас. ѣ. — за єдин ски[н]ю ас. мѣ. — за єдин прас. ас. н.

месеца фр. ѣ денк. за єчимѣн дѣ мѣт сѣ хамалѣк ас. ıı. — за хартнѣ ас. г. — за кока на кѣп. ас. к. — и за покрок пак на кѣп. ас. ѣ. — за сѣрма ас. д.

месеца фр. ı денк. за єдно кил. брашно ас. к. — за нѣик. дрѣко ас. ѣн. — за єдин иконоста ас. н.

месеца фр. кѣ денк. за єдин тѣстемѣл конкод ас. ѣн. — за дрѣг тѣстемѣл ас. н. — за єдно кнѣѣрѣ мал за конкод ас. гѣ. — за конѣц ас. к. — за склѣю ас. д. — за кѣмпѣнѣ ас. кѣ. — за сапѣн ас. кѣ.

месеца фр. к денк. † зарадѣ кѣкѣ на мѣчит ас. кѣ. — за кѣскѣндѣри радѣ трапѣз ас. лѣ. — за мертичѣ ас. н. — за хамалѣк ас. г. — єдин зидар ас. ı. La margine cu roșu шк.

месеца марта д денк. за єдно месѣл школо трѣпѣз ас. кѣ. — за кѣфота ас. кѣ. — за кѣкѣпѣстрѣ ас. ѣн. — за шпаш бел, що єст за копани, ас. д. — за цинтѣ радѣ трѣпѣз, жѣлѣтѣ, ас. к. — за кѣвѣ шт жѣлѣзо радѣ трѣпѣз ас. ѣ. — пак єдно скѣдѣр радѣ трѣпѣз ас. д. — за косѣк радѣ трѣпѣз ас. д.

месеца марта ѣ денк. за кѣкокер ас. рч. — за кѣрогожинѣ ас. ѣ. — за єдин скрѣдѣл ас. г. — що сѣ направил[и] стрѣг ас. д. — за крѣпит папѣч момѣмѣ ас. г.

месеца марта н денк. за кѣкандил. ас. г. — за кѣжѣ ас. к. — за тлмнѣн лит. д ас. н. — за бѣрѣиц ас. к.

месеца марта к денк. за клѣщи шт жѣлѣзо ас. д. — за рукавицѣ шт богасѣнѣ бел. ас. ı.

месеца марта кѣ денк. за спонт типснѣ и котѣл ас. ѣн. La margine cu roșu шкѣнѣ.

МЕСЕЦА АПРИЛИЕ Ғ ДЕНЬ. За чатма, половино ѡт един киг, ас. ца. — за кофтерие дї лат., но ѡ аспри, чин[и] ас. ѡм. — за богаснѹ под дулаамѹ ас. ѡ. — за чефти ѡ лат. ас. ке. — за свило ас. ѡ. — за бамбук ас. д. — за стеги сребръни по-златени ас. ѡ. — за стеги свилени ас. ґ. — за шитне ас. п. — за скито лѣ лат., по мѣ ас., цаґад. — и пак скито ѣ лат., по ѱ ас., ґ. — за ѡ астар ас. сѡ. — за кофтерие радї гвлер и сенциф ас. п. — за мѹнакаш радї гвлер мошци ас. тке. — за конци ас. ке. — за застеги ас. иї. — и за шитне ас. сѡ.

МЕСЕЦА АПРИЛИЕ Ё ДЕНЬ. Чизме и пашмаци и мѣш конкода ас. ѡи. — и пак едно зиг. чизме ас. ѡ. — и пак ѣ зиг. чизме, по ке ас., рѡе. — и пак мошцемѹ павч. ѣ зиг. по кї ас. пд. — и пак конкод д[р]вги пашмаги послабї ас. кї. — и пак мѣш ас. г. — и пак Драган чизме послабе ас. ке. — за подкокание ас. иї. *La margine cu roşu* Ѷґґкд.

МЕСЕЦА АПР. КІ ДЕНЬ. За б перине радї вмиет ас. ѡ. — за ѡ гврѹ радї фѹшке ас. ё. — за конец ас. ё. — за един тес-темел кѡ кѡсе време на рѹк ас. ё. — и пак ѹ велик день пои зарадї скеи и за причѣст ас. ѱ. — и за мангрѡ радї вѣт на цркѹ ас. ґ. — пак некои тѣрци радї цвѣтие ас. к. — и пак понеѡ. кѡд тегант на вод ас. ё. — шарѹ и сандалос радї трапез ас. иї. — за едно дулаамѹ ветка шѡръниѹ сѡ друг лиц ас. к. — пак свитѹ радї рѹкакиц си дулаам ас. ѱ. *La o parte* Драґа]нов.

МЕСЕЦА АПР. ЁІ ДЕНЬ. За дрѡво ёик., по ё ас., ке. — за гантан радї вмит ас. к.

МЕСЕЦА АПР. КІ ДЕНЬ. За кефе и за цеселѡ ас. д. — за текѹш кѹзѡдган ас. ѡ. — за един кѡпѣстрѹ ас. ѣї. — за залє к зиг. ас. ѣї. — за три ланкан ас. ѣ:

МЕСЕЦА АПР. КЃ ДЕНЬ. За един богаснѹ ас. ѡи. — за дрѹг богаснѹ ас. ке. — за бамбѹк ас. д. — за свило радї конец ас. ѣ. — за застеги и за шитне ас. ѡи. — за рѹкакице ас. к. — за богаснѹ слаб ас. д. — за цвѣтие ас. ї. — за кошѹле кон. ас. ёї.

МЕСЕЦА АПР. КЕ ДЕНЬ. За дрѡво ѣ. ик. ас. л. — за един чѡбрѡ ас. г. — за надрѡци конкода ас. ѣї. — за потко-кание кони ас. ґї. — † к зидари, ѡс с[ѣ] направки[и] тап-шан, ас. кї.

МЕСЕЦА МАЮ Ѓ ДЕНЬ. За корѡѹ ас. Ѷтма.

МЕСЕЦА МАЮ Д ДЕНЬ. За вѣда ас. р. — за злато ас. рї. — за сребро ас. кї. — за масторие ас. ѡ. *La margine cu roşu* Ѷґґмс.

Catastihul reproduş aci e scris pe un caeşel de hîrtie (arh. No. 752), de aceeaşî mină dela început pînă la sfîrşit. Scrisoarea

e foarte mărunță, dar ceteață și frumoasă. Asupra datei nu poate încăpea nici o îndoială; s'a început la 25 Aug. 1508 — *221 = 7016 se citește foarte clar — și s'a continuat până la 4 Mai anul următor. Am presupus, în nota dela arh. No. 66 (= СЛИ), că el a fost scris de un om de casă al lui Miloș, fiul lui Mihnea, de care Neagoe Bașaraba se plîngea Brașovenilor că încearcă prin emisari să răSCOale pe boeri asupra sa. E scris probabil la Brașov, în timpul petrecerii lui Miloș acolo, de un grămătic rumîn. Aceasta o dovedește întîi de toate limba bulgărească a catastihului, aceeași cu limba ce o găsim în celelalte documente contemporane; cf. din fonetică *въже* = *вжже*, *лък* = *лжк*, *прѣстин* = *прѣстен*, *позлатенне*, *позлатени*; forme neobulgare interesante sînt: dat. plur. *момцемъ* dela *момкъ* băeal, flăcău, voinic, slugă, pl. *момци*; dat. sing. cu *на*: *длъжен на никитое*, dator femeii lui Nichita; comparativele *послаке*, *послаки* dela *слакъ*; cf. Miletić, *Novi gramoti*, p. 31. Serbisme nu sînt decît *рск*[S], *рсканица* și *кске*, *скени*, aceste din urmă pot fi și bulgarisme; cf. Oblak, *Macedonische Studien*, p. 55 și urm. O altă dovadă sînt formele gramaticale necorecte și unele curat romînești, ca d. p. pl. *граматич* = *граматичи*, grămăticii; *за спонт типси и котел*, pentru spoitul tîpsilor și căldării, ș. al. În sfîrșit multele cuvinte romînești, atît de origine vechiă latină, cît și grecești, ungurești sau turcești. Afară de chitanța dată de pîrgarii din Brașov lui Duca din Greci (sec. 15; v. Întroducerea, p. VIII), catastihul dela 1508—1509 e cel mai vechiu catalog de scule; însemnările de felul acesta se înmulțesc la noi abia în a doua jumătate a sec. 16; cele mai vechi și mai interesante ce le cunoșteam până acum erau din timpul lui Petru Șchiopul; ele sînt publicate de Dl. Hasdeu în *Cuvinte din Bătrîni* vol. I și de D-l Iorga în vol. XI din *Ilurmuzaki*. Nici unul nu prezintă o nomenclatură mai bogată și în acelaș timp mai interesantă pentru istoria limbei romîne decît acesta. Valoarea lui ca document cultural e cu atît mai mare, cu cît ne dă și prețurile de cumpărătoare la fiecare obiect.

Miletić l-a tipărit în *Noile documente vlahobulgare*, p. 33—42, și i-a adaos un comentariu de cuvintele romînești și străine, p. 43—44; i-au scăpat însă o sumă de greșeli atît la cetirea și explicarea cuvintelor, cît și la cetirea prețurilor; am crezut dar că o nouă ediție a lui nu va fi de prisos. N'am dat și traducerea, deoarece textul nu prezintă nici o dificultate la înțeles; cîteva dificultăți întîmpinăm la cuvintele rare și eșite astăzi din uz, toate de origine străină. Voiu da aci o listă a) de cuvintele romînești de origine latină, slavă, germană sau necunoscută, b) de cele grecești, c) de cele ungurești, d) de cele turcești, și le voiu însoți de cîteva explicări ce nu se găsesc în ediția lui Miletić. E interesant să constatăm bogăția de cuvinte turcești introduse în limba romînă înainte de 1508, ceea ce probează de-sele relațiuni comerciale cu Turcia în sec. 15. Frecvența negustori-

lor turci în țara românească se dovedește dealtmintrelea și prin câteva din documentele publicate în colecția noastră.

Ca ortografie românească e de notat : un singur semn pentru *ă* și *î* = *ъ* : *къпъстрѣ*, *камаръ*, *чингъторн*, *къмпъне* ; *скъндърн*, *сърма*, *хамалък*, *топоръме*, *цъцъни* ; *ж* = *ѡ* sau *ѣ* nu există ; *o* pentru *oa* : *ешторе*, *корла* ; *у* : *веруци*, *надрау*, *пашмапи*.

a) *Cuvinte de origine latină, slavă, germană sau necunoscută* : *ace* ; *amnarîu* ; *bracinar* ; *bureț[i]* ; *but[e]*, germ. *Butte* ; cf. *botă*, *doniță* ; *camar[ă]*, *camără* ; *căpăstru*, pl. *căpestri* ; *cheotori* ; *chivără* ; cf. serb. *kiverъ*, bulg. *kivur*, *căciulă*, rus. *kiverъ*, *cască*, pol. *kiwior*, *hohe Kopfbedeckung*. *Schildfarrn* ; v. *Miklosich*, *Fremdwörter*, p. 98, și *Etym. Wörterbuch*, p. 116 ; *cingători* ; *cîrpit* ; *ciur* ; *coardă* (*корла*) ; *cosor* ; *cue* ; *cup[ă]* ; *eșitore* (= *eșitoare*) ; *fir* ; *gîrneț* (= *oală*, bulg. *гръне*, *грънец* *Djuv.*, p. 426) ; *gramatici* (*граматич*) ; *gură*, în înțeles de „*guler*“, termin vechiă usitată și astăzi în unele părți ; cf. *dre ризе със гдре* *от фир* la 1572, *Сув.* din *Bătrîni I*, p. 251 ; *hasas* = *hățaș* (?) : *един хасас що не ест помозна* ; *măpușe*, *лунвише* = *мънвише*, în înțeles de „*mîne*“, *Griff* : *котел със мунвише*, cf. *котел със тортъ* ; *penteni* = *pintenî* ; *rogojină* (*рогожино*), pl. *rogojine* ; cf. serb. *rogožina*, bulg. *rogozina*, *rogozka*, dem. *rogozčica* *Djuv.*, p. 2058 ; *săcure* (*сакуре*) ; *săpun* (*сапун*) ; *scî[n]dur[ă]* (*скъдър*), pl. *scînduri* ; *stinghi* (*стинги*, germ. *Stange*) ; *strug*, bulg. *strug*, *скобелъ* *Djuv.*, p. 2269 ; *svredel* ; *tapșan* (*Cihac II* derivă, fără temeiu, din turc. *tepe* *sommet*, *colline*) ; *taistră*, pl. *taistre* ; cf. polon. *tajstra* *Tornister*, *Schnappsack*, ceh. *tanystra*, ung. *tarisnyia* ; v. *Cihac II*, p. 419 ; *țesală* (*цесала* = *țesală*) ; *teslă* (*тесло*) ; *ținte* ; *țîfîni* ; *țol* (*чол*) ; *toporîște* ; *ughisorî*, *сгншорс* = *monedă mărunță* (?), dem. din *ughî*, *сгн* = *galbeni ungurești* ; *verigi* ; *zale* ; *zidar*.

b) *Cuvinte de origine grecească* : *candil[ă]*, *кандил*, grec. *κανδηλα*, din lat. *candela* ; *caramid[ă]*, neogr. *кераμίδα*, *кераμίδи*, v. gr. *κεραμίδε*, dem. *κεραμίδιον* ; cf. bulg. *keremida* ; *calastih*, *κατάστιχον* ; *chinovariu*, *κιννάβαρι* ; *fanariu*, *φανάριον* ; *hartie*, *χαρτί* ; *iconostas*, *εικονοστάσιον* ; *lit[ră]*, *λίτρα*, lat. *libra* ; *raplam[ă]* = *plapumă*, *πάπλωμα*, ung. *raplan* ; *piron*, pl. *πυροε* = *piro[n]e*, *piroane* ; cf. grec. *πυροώνι*, *πειροώνι* *furculiță*, v. gr. *περόνη*, v. sîrb. *πυροѣнь*, bulg. *пиронъ* ; *petavră*, *πεταвра*, pl. *πετραβε* = *петавре*, grec. *πέταυρον*, *πέτευρον*, laț, *șindrilă*, *scîndură*, spată „*latte*, *bardeau*, *vo-lige*, *τά σκεπάζοντα τήν στέγην*“ *Lex. lui Sc. Byzantios*, *Atena 1846* ; cf. *petevră* în scrisoarea doamnei Elena, publicată, fără nici o explicare, de D-1 Tocilescu în *Tinerimea Romînă*, 1902, numărul festiv, pp. 5—6 ; bulg. *petura* *топкѣй слоѣ*, *листъ* *Djuv.*, p. 1630 ; alb. *petavre*, laț, „*dünnes, schmales Brett*“ ; v. *Mikl.*, *Türkische Elemente II*, p. 38 și *Nachtrag I*, p. 11 ; *pirostii* (*πυροστει*), *πυρωστία*, — *ιά*, *Cihac II*, p. 686 ; *sculă*, pl. *σκδα*, coll. *скадице*, neogr. *σκοδλα*, *σκούλι* *écheveau*, *quenouillée de lin* ; cf. *σκουλαρίκι* *cercel*, *giuvaer* ; *tamisan*, *θυμιάμα* ; *zig[hie]* = *pă-reche*, byzant. *ζυγή* ; cf. *Documentele familiei Callimachi de N. Iorga*, vol. I (*București 1902*), *facsimilul II*, *șirul 6* ; *zahar*, *ζάχαρι*.

c) *Cuvinte de origine unguerească*: chefe, кѣѣ=perie, ung. kefe; ciubăr, чѣкър, ung. csöbör; cizme, ung. csizma; cucimă (ac. кучимъ), ung. kucsma „Pudelmütze“ Ballagi; bulg. kušma Djuv., p. 1080; cubnie, ung. konyha; cf. rus. kuchnja; pl. cumpăne, ung. kompona Wage, Wagschale; cf. germ. Kumpen; dălog, pl. дѣлоги: за ꙑ кѣлестри, за дѣлоги, ung. dolog „lucru“; cf. dărlog, dărloagă: дѣлочи la Mil. p. 36, e greșit; dulamă, ung. dolmány „ein kurzes ungarisches Kleidungsstück“ Ballagi; v. Hasdeu, Cuv. din Bătrîni I, p. 238; cf. dulămiță, dolmányka; bulg. dolamá, dolmán e din turcește; mertic, pl. мертич, мертиче, ung. mérték mäsura, greutate, porție; nadragi, ung. nadrág; tortă (тортъ=toartă), ung. tartó (cit. toarto) Halter, Halfter, Kapsel; trîmbițaș (forma veche p. trîmbițaș), ung. trombitás; vig, ung. vég, bucată de postav, Ballen, Webe Ballagi.

d) *Cuvinte de origine turcească*: astariu, t.-pers. astar, etamină, căptușală, Siebtuch, Kleiderfutter, bulg. astar, astarlek, serb. astar „baumwollener Stoff“; Miklosich, Türkische Elemente, p. 14; Hasdeu, Magnum Etymol. I, col. 1889; atlas, t.-arab. atlas s. athlas, trecut, după Hasdeu, l. c., col. 2066, prin grec. ἀτλάζι; bulg. atlas; bambuc = bumbac, t. pambuk Baumwolle, bulg. pabuk, bubak, serb. bumbak, bombak; cf. Mikl., T. El., p. 37; bogasie s. bogasiia, t. bugase Baumwollenstoff; la noi și la Brașov avea înțelesul de pînză subțire, de in saū de bumbac; buzdugan, t. bozdogan = topuz, măciucă, bulg. bozdogan, bozdugan, buzdogan, serb. buzduhan; Mikl., T. El., p. 30; cadie (cadiū = judecător), t.-arab. kadę; cf. bulg.-serb. kadija Richter; Mikl., T. El., p. 81; ceatna (чатна), un fel de mătase; Hasdeu, Cuv. din Bătrîni I, p. 223: чатна, mătase brodată; cf. čatna Zusammenfügung, Mikl., T. El. p. 38 și Nachtrag I, p. 21; cefti (чѣфти), o stofă de mătase; etimologia nu e tocmai clară; cf. gaće čiftijane; čivtijani, svilene gaće ženske, din izvoare sîrbești, la Mikl., T. El., p. 41; ibid., Nachtrag I, p. 23: čiftijane „Frauen-Unterbeinkleid“; chilă, t. k'ilé, bulg. kilo, serb. kila, ung. kila; cofterie (кофтерие), un fel de satin oriental, t.-pers. kuffer, tissu, pol. koftyr; cf. кофтерія, кофтериє în Cuv. din Bătr. I, p. 238, 257, 274: nu provine însă din caffard prin cafdar; v. Șăineanu II, p. 140; ciorapi, t. čorab, bulg. čorab, čorap; cf. Mikl., T. El., p. 43; ebănci (ѣбънци), ipîngea, t. japundže, bulg. japundže, manta; Mikl., T. El., p. 79; cf. epăngea, haină soldătească, Cuv. din Bătr. I, p. 279; fotă (du. два фота; cf. л. фота în chitanța lui Duca din Greci, Întroducere, p. VIII), t. futa, fota; bulg. futa, futija, șorț Djuv., p. 2460; Mikl., T. El., p. 62; gaitan, t. gaitan, ghaitan, bulg. gajtan; hamalic, poate o formație rom. din hamal, t. hammal, ca remelik ремелик, din bulg. ремленъ, ремѣкъ, ремникъ curea; o formă turcească hammalęk nu găsesc la Mikl., T. El., p. 67 saū Nachtrag I, p. 42; v. Șăineanu, Influența orientală asupra limbii și culturii romîne II, p. 202; havane, t. h'avān, havan pisălug, Mörser, mortier; bulg.-serb. havan; macedorom.

havanne : Mikl., T. El., p. 68; ibric, t. ibriřq, bulg. ibrik; ic (ик : за ѱ ик дрѣво, за дрѣво ѳ ик), t. jük' povarä, Last, Gepäck; bulg. juk = tovar, pol. juki Packsattel; în dialectul cuman juk „onus“; Mikl., T. El., p. 83; cf. Iorga, Analele Acad. Rom., tom. XX, p. 439, nota 1 (din timpul lui Petru Őchiopul); cavad, t. kavad, serb. kavad, bulg. kavada „weibliches Oberkleid“; Mikl., T. El., p. 94; cf. Ői nota 3 dela No. слххп, p. 177; mahal, din hamal prin metatesä, usitat în Moldova: проси понв мѣхал la Mil., p. 37, e greŐit; orig. are махал; mahramä, t. mah'rama; bulg.-serb. mahrama, marama Tüchel; Mikl., T. El. II, p. 19; mangîr (мангрз, de citit мангр), monedä măruntä de aramä, t. manger, bulg. МАНГЪРЪ, sinonim cu ГОЛОГАНЪ Djuv., p. 1169; mecit (мечит), t. mesdžet moschee, bulg. mečit, ung. meceset: în țelesul cuvîntelor : заради кѣке на мечит este obscur; meŐ[i] (меш, celit greŐ. de Mil. меш), t. mést Fussbekleidung, cizmulițe; la Mikl., T. El., Ői Djuvernua, Slovarъ болгарskago jazyka, nu se găsește; trebuie să existe însă Ői în bulgărește; cf. Mikl., T. El. II, p. 25 Ői Nachtrag I, p. 81; Djuv. are numai forma pl. mestove. mest-papuci, p. 1193; mutcal, t. mutkal, percal, percalinä, rus. МИТКАЛЬ; Mikl., T. El. II, p. 28; în pasajul за фирн мѣткал ѳ радѣ рѣе e vorba prob. de firul de bumbac cu care se broda pe percal; în alte texte vechi *metcal*, *mitcal* însamnä Őir, Őirag; cf. Iorga, în Hurmuzaki XI, p. 398; D-1 Stoica Nicolaescu înu șpune că în dialectele bulgăreŐi din Macedonia însamnä ghem, mosor; în Djuvernua acest cuvînt lipsește; nagec (нагек), t. nadžak, măciucä, Axt, Hammer, Streitkolben, bulg. nadžek, măciucä de cioban; Mikl., T. El. II, p. 31; nalbant = potcovar, veterinar, t. nalbant Hufschmied; bulg. nalbant, nalbantîn; cf. Mikl., T. El. II, p. 267; nastrap = năstrapă, cană, căniță, t.-arab. mašrapa; se găsește Ői în forma mastrapă, mastrapan; Hurmuzaki, Supl. I, 1, p. 82; v. Șăineanu, l. c., II, p. 270; paivan (панван), funie de car, bulg. pajvan, t. pavend, pabend sau paibend, liens, entraves Djuv., p. 1687; papuci (папуци), sing. papuc = pantof; bulg.-serb. papuč; t. papuș, papudž, papuč, papuk; Mikl., T. El. II, p. 37; pașmagî (пашмагин, —ци, —ги), bușmachî; cf. пашмагин ши месгън la Moxa (c. 1620), Cuv. din Bătrîni I, p. 370; reiz = șef de barcă, t.-arab. res, rejis „șef“, pol. rejis Schiffskapitän; în rom. reiz, raiz, reiz-efendi; sengif (сенгиф) = singear, sengeap, garniturä de blană, t. sindžef „Verbrämung mit Pelzwerk“, de obiceiü de vereriță; cf. t. sindžab „graues Eichhörnchen“, Mikl., T. El. II, p. 53; la Cihac: singear pelisse de petit gris; cf. Șăineanu, l. c., II, p. 323; sandalos = sandal, grec. σάνταλος, σάνταλον, σαντάλι, un fel de mătase subțire, de obiceiü roșie; în textele vechi romîneŐi *sandal*, d. p. „rochie de sandal roșietecă“, Iorga, Studii Ői doc. I, 2, p. 456, nota 1; „zäbune de sandal de Venetia“, Iorga, Documente privitoare la Const. Brîncoveanu, BucureŐti, MCMI, p. xi; acelaș, Documente Ői cercetări asupra istoriei financiare Ői economice a principatelor romîne I, BucureŐti 1902, p. 45: „un rup sandal ce s'au pus la 10 steaguri levenților“ (condică dela 1764);

ibid., p. 80 : o bohcè de sandal (condică dela 1805—1806); sîrmă (сърма), t. sërma, bulg. sърma, din neogr. σέρμα; Mikl., T. El. II, p. 55; taftă, t.-pers. tafté Seidentaffet, rus. pol. tafta, germ. Taffet, fr. tafettas, ung. tafota; Mikl., T. El., Nachtrag II, p. 44; tapsie, ti[p]sie, pl. tipsii, t. tépsi farfurie; bulg.-serb. tepsija. gr. ταψί, τεψί; Mikl., T. El. II, p. 72; testemel, t.-pers. destimal, testimel, testmal; bulg. testemel = ма-rama; Mikl., T. El. II, p. 47.

Din cuvintele bulgărești sînt de notat: застегн chiotori; cf. rus. застѣгъ, застѣжка Gesperr, Spange, bulg. zastegalka, corset Djuv., p. 740; катанец, dem. din катан, lacăt ЗАМОКЪ Djuv., p. 942; лакътъ, prescurtat лак, lat. cot; мѣт, o măsură de bucate: за ечимен един мѣт, за ечимен љ мѣт; D-l St. Nicolaescu spune că a auzit acest cuvînt cu înțeles de „baniță”; aci e însă o măsură mult mai mare, căci pe cînd o chilă costă 6 sau 7 aspri, un mut costă c. 100 aspri; cf. мѣт .рк. ac.; љ мѣт ac. vî; попрвг chingă, după D-l St. Nicolaescu, în Macedonia; altfeliu în bulg. поргъг; adj. ревенникъ, din ревенникъ = ревенникъ, р'ъвенникъ руѣ, фрѣар.

Mi-au rămas obscure *bel*: бел за копание, впаши бел, цо ест за копани, un instrument de săpat; explicarea lui Mil., p. 43, e greșită; *čedič*: чѣдич[н] и пашмаци; *fuška*: за љ гурв радї фшкѣ; *lišnik*: лишникъ (= лишникъ); *mesel*: за едно месѣл около трапез; *munkaš*: за мункаш радї гдлер момци (325 de aspri; Mil. îl explică greșit prin ung. munká munkă, lucru; în ung. munkás, munkász însamnă lucrător; мункаш e o parte dela haînă; *perimegi*, перимеци; *sinsijak*: синсиак (la Mil. greș. синисниак); după obiectele întrebuintate la facerea lui ar fi o cămară sau un șoproș; *tekuš*: за едн[н] текшъ за настраи (6 aspri), за текшъ въздуган (30 aspri; Mil. greș. тешку).

INDREPTĂRI ȘI ADAOSE

P. X: cit. *negativele* în loc de *clizele*.

P. XVI: Cerneală albăstrue aă, afară de scrisoarea lui Vlad Călugărul arh. No. 153, cele două scrisori ale lui Vladislav II arh. No. 25 și 28 și următoarele ale lui Basaraba cel Tînăr: arh. No. 79. 83, 85, 95, 96, 101.

P. 47, No. XLIV: Cruciații sînt numiți *cîrstoși* și în cronica lui Moxa: birui lancul pre Mahmetü cu cristoșii; cuvîntul a intrat aci din analele sîrbești, unde are forma *кристошк*; Cuvinte din Bătrîni I, p. 406 și 440; cf. Daničić sub v. și Jireček, Arch. für slav. Philologie XIX, p. 611.

P. 50: cit. *transalpinis* în loc de *transalpinus*.

P. 76, No. LXXVII: Vulpaș, logofătul din 1473 al lui Ștefan cel Mare, ne este cunoscut din două acte dela 1458; într'unul e numit diiac (12 Aprilie; Melchisedec, Cronica Romanului I, p. 119), în altul subcancelar, *подка[н]цлерк* (13 Martie; arh. Brașovului No. 777); într'un document dela Acad. Rom. din 8 Dech. 1465 e numit diiac.

P. 78: la No. LXXIX e de adaos: *Arh. (No. 70, iar la No. LXXX. Arh. No. 60.*

P. 144: la No. CXLVII e de adaos: *Arh. No. 320; Mil. No. 112.*

P. 182: *Arh. No. 33* trebuie îndreptat în *Arh. No. 133.*

P. 205: Rector Os ar putea fi și un „rector ecclesiae“, funcțiune onorifică pe vremea aceea la Sașii din Brașov; cit pentru posibilitatea unui „rector scholae“ la 1437, cf. „scolarium rector“ la 1388 în Nagy-Bánya; Zimmermann-Werner, Urkundenbuch II, p. 627.

P. 207, No. CCI: Dela Ștefan, logofătul lui Vlad Dracul, există o scrisoare în arh. Brașovului (No. 564), înainte de 1437, trimeasă din Pojon în numele lui Uroș Petru, un om de încredere al Brașovenilor, de cuprinsul următor: Uroș le-a trimis mai înainte o scrisoare printr'un om din Pojon, dar acesta a dat-o meșterului Țirviș din Feldioara (*црѣшѣ маѣстрѣсѣ утрѣ на дѣворѣ*); scrisoarea trimeasă prin „Ștefan, logofătul lui Vlad vv.“, Uroș a primit-o și a arătat-o șpanului Săcuilor

(секилшпанс), iar acesta „chesarului“; chesarul (sc. Sigismund) a cecit-o singur și a poruncit să vie la dînsul doi pîrgari dela Brașov; Sibieni ce se află însă acolo i-au spus că Brașovenii nu vor să trimeată oameni la dînsul. „Scrisoarea a scris-o logofătul Ștefan, căci în altul n'am încredere“. — „Scrisă în Pojon, a cincea zi după Crăciun. Și mă închin vouă, ca unor domni ai mei, eu Ștefan logofătul“.

P. 239, No. CCXXVIII: Un alt contract de felul celui publicat aci în întregime este cel de sub No. arh. 511: Iacov și Voicu din Rîmnic se tocmesc cu jupîn Matei și jupîn Andreiaș să le aducă 100 măji de lînă, cu 8 fl. și 12 aspri maja.—Scrierea: sec. 16; două peceți mici pe hîrtie, nedescifrabile.

P. 266: la No. LXXIX e de adaos: *Arh. No. 125.*

P. 268: la No. LXXXV e de adaos: *Arh. No. 29.*

P. 269: la No. LXXXVIII e de adaos: *Arh. No. 235.*

P. 271: la No. XCII e de adaos: *Arh. No. 295.*

P. 288: la No. CXLIII *Arh. No. 466* trebuie îndreptat în *Arh. No. 467.*

INDICE

INDICE DE NUME PROPRII

Notă. — În acest Indice se cuprind numai numele din documente și din registre. Numele domnilor sînt însoțite de anul domniei lor, iar cele de boeri de data sigură sau aproximativă a documentelor în care sînt numiți.

- Aga ban** (1422): 10.
Agareni, — v. Turci.
Albert din Budila: 128.
Albul: 32, 37, 38, (c. 1424) 17, (c. 1433—46) 204, (c. 1480) 247, (1496—1508) 258; (vornic, c. 1422) 13, (c. 1431—33) 200, 201.
Aldea și Alde voevodul, — v. Alexandru-Aldea.
Aldea: 186, (Țîmpa, din Rîjnov) 303, 310.
Alece (1496—1520): 132, 258, 260.
Alecsi: 257.
Alexandru (țar): 11.
Alexandru-Aldea (1431—33): 25—32, 36, 37, 38, 42.
Ali-beg: 89, 91, 106, 111, 112, (sangeac de Nicopole) 220, 244.
Amiaș: 15, 20, 49, 60.
Ana: 117, (femeea lui Jima) 123.
Andrea: 248, 268.
Andreiaș Săcăluș, — v. Zakalos Andreas.
Andreiaș, județul din Rîjnov: 50.
Andriaș: (1413) 5, (1521) 160, (din Dalnic) 125.
Anghel: 126.
Antonie Cămărașul (c. 1431—33): 28, 36, 202.
Ardealul: 32, 62, 130, 170.
Argeș (cetate): 20, (țîrg și vamă) 23.
Bade (1421): 170, (Cotescul) 263.
Badea (1496): 131, 254.
Badea al Vameșului (1413): 5, (comisul, 1437) 50, (vornicul, c. 1477) 244, (c. 1508) 223.
Bădica, — v. Bădica Radul.
Bădica comisul (1524): 236.
Bădica Radul: 167, 168, 171, 172, 227, 229, 232.
Badiul: 295.
Baia (1422): 13.
Baico: 293.
Baldovin logofătul (1477): 208.
Balea: (1477) 208. (1530) 176, (paharnicul, 1431) 23.
Balint: 272, 286.
Balmăș Hanăș, — v. Johannes Balmoz.
Balmoz (Johannes; Balmăș Hanăș): 220.
Balotă (c. 1430—81): 104.
Bănești: 226.

- Bánffy Miklos (Banțfia Miclăuș): 222.
- Banțfia, — v. Bánffy.
- Baratul, — v. Martinuzzi.
- Barbat (1482): 115.
- Barbul, banul Craiovei (1517): 152.
- Basaraba II, cel Bătrîn sau Laiot, Laiotă, Laiută (1474—76, 1477—79): 66, 74, 75—80, 82—85, 93, 94, 209, 243, 244, 245. (Fata lui) 98.
- Basaraba III, cel Tânăr sau Tepe-luș (1474, 1479—82): 86, 88—97, 99—106, 110, 122, 219, 220, 235, 244—250.
- Basaraba IV, Neagoe (1512—21): 149, 151, 153—158, 161, 225, 226, 259—267, 312.
- Basaraba V: 273.
- Başfalo: 287.
- Batăr Iştván, — v. Báthory.
- Báthory (Ştefan; Batăr Iştván): 77, 83, 85, 91, 97—99, 101, 102, 113, 114, 121, 209, 211, 216, 218, 222, 235, 245, 246; (de Somlyó) 277.
- Becne, Becner, Becneş şi Begner, — v. Benkner.
- Benedec (c. 1496—1508): 252.
- Benedicu, — v. Benedictus Czako.
- Benkner (Johannes, judeţ al Braşo-vului; Becne, Becner, Becneş şi Begner, Hanăş şi Hanoş): 175—177, 194, 225, 276, 278, 297, 298, 304, 305, 307; (ginarele lui) 295.
- Bertolomei: 207.
- Betleni Micloş: 315.
- Bircă: (c. 1430—81) 215, (c. 1532—35) 185.
- Bîrsa (ţara): 7, 11, 21, 26, 41, 66, 68, 81, 114, 151, 152, 170, 234.
- Blaş, — v. Blasius.
- Blasius (Blaş): 255.
- Blume şi Blum, — v. Blymen.
- Blymen (Blume şi Blum, Hanăş): 136, 300.
- Boarteş, — v. Fwx Bartus.
- Bobul: (c. 1488—95) 220, (din Să-rata) 129.
- Boiça (1511): 147.
- Boiço pârcalabul, regent (1521): 161, (1524—25) 231.
- Borcea: (1422) 13, (vornic, c. 1424) 17, (1431) 23.
- Boruşani (sat): 31.
- Bosna (Bosnia): 101.
- Brăila: 4, 5, 9, 12, 16, 17, 21, 23, 24, 49, 121, 131, (ţinutul) 109, (jude-ţul şi pîrgarii din) 236, 37, 309.
- Bran (Turciū Т'рѣва, Törzburg, Törce-vár): 4, 6, 9, 12, 16, 20, 43, 132, 135, 179, 243, 257, (pârcalabii din) 121, 124, 255, 256.
- Braşov. — *Acest nume găsimdu-se mai pe fiecare pagină a cărţii, nu s'a mai însemnat aci.*
- Brate: 288.
- Breţcu: 128.
- Brid Hanăş: 300.
- Bucov: 293.
- Bucur (1517): 153.
- Bucureşti: 73, 124, 154, 165, 180, 213.
- Buda (Budim şi Budin): 131, 175.
- Budila: 128.
- Budim şi Budin. — v. Buda.
- Buzău: 23, 33, 66, 295.
- C**alea (din Brîncoveni, văduva lui Dateo vornicul, 1582): 287, 306.
- Căliman: 123.
- Caloean (1481): 105.
- Calotă: (vistiier, 1508) 223, (mare vornic, 1517—21) 152, 160, 225, 226, 267, 295, 296.
- Călţuna, mama pretendentului Mir-cea: 110.
- Călugărul, — v. Dragomir Călugărul şi Vlad III.
- Căluţă din Tîrgşor: 263.
- Capotă: (c. 1481—95) 112, 129, 220.

- Cazan: (stolnic, 1431) 23, (vistier, 1479—81) 209, 214, (mare vornic) 215.
- Cealapia, — v. Celebi David.
- Cega (1422): 13.
- Cehia (Boemia): 4, 9, 12, 14, 15, 16, 18, 21, 49.
- Celebi-Celepî: 266, 310, (David Celebi, Celepi Cealapia, Cealapie, Zelapăia, Chalapia, Chalopya) 32, 34.
- Cernat (1517): 153.
- Cetatea de Baltă (Cuculvar, Kükü-lövár): 148.
- Cherața, sora lui Sava, (c. 1512—21): 159.
- Chici Martin, — v. Kysch Marton.
- Chij — v. Kis.
- Chilhav, — v. Kyllhaw.
- Chirca: 292.
- Chircoman: 310.
- Christodor din Țîrgoviște: 310, 311.
- Cîmpulung: 5, 10, 23, 31, 140, 152, 238, 285, 310.
- Cîndea din Țînfări: 295.
- Ciocan: 286.
- Ciontea: 295.
- Cîrcei (Ivanco), — v. Hans Kercz.
- Cîrstea: 59, 114, 115, 163, 300, (c. 1432—33) 42, (c. 1483—95) 125, (din Rîjnov) 10, (județ din Țîrg-șor) 309.
- Cîrstea Mădrămen: 50.
- Cîrstea Roșul, — v. Roth.
- Cîrstian: (portarul c. 1474) 78, (vornicul) 294.
- Cîrstoșii, — v. Cruciații.
- Cloș Mechel (Clos Michel): 248.
- Cluj: 81, 94.
- Coadă, mare clucer, c. 1525—27: 298.
- Cohalm: 36, 146.
- Coica saŭ Coico logofătul (1422—31): 13, 17, 23, 199.
- Coie (c. 1474 saŭ 84): 290.
- Colonia (Colunia, Cologne, Köln): 4, 9, 12, 14—16, 18, 21, 49.
- Colunia, — v. Colonia.
- Coman: (1482) 115. (1520—21) 261. (portarul) 261, (feciorul lui Grozav) 225, (Popa) 251.
- Constantin (c. 1432—40): 51, fratele lui Stanciul vistierul) 282, (gră-măticul) 72.
- Coressi (1544): 233.
- Coșotă: 292.
- Costea: 190 (al lui Marco) 175 (din Țîrgoviște, c. 1503) 255, (popa) 259, (vistierul, 1511) 147.
- Crăciuna (cetate), 216.
- Crele Hanăș, — v. Krell.
- Cresteș Petre: 315.
- Crețul Hanăș, — v. Kraus.
- Cruciații: (Cîrstoșii) 47, 329.
- Croi (cetate), — v. Kroja.
- Cruj și Cruș, — v. Kraus, Crusius.
- Crusius, pîrgar-senator al Brașovului (Cruș): 5.
- Cuculvar, — v. Cetatea de Baltă.
- Czako (Benedictus; Benedicu): 312.
- D**abija: 205.
- Dan (1479-81): 250.
- Dan II (1420—24, 1427—31): 12—15, 18—20, 23, 24, 29, 67.
- Dan, pretendent (1456—60): 67, 68, 212.
- Danciu: (c. 1481—82) 114, (1535) 186, (comisul, 1535) 277, 278, (postelnicul, fiul Calei din Brîncoveni): 287.
- Danciu Șifarul (1545—46): 193.
- Daniil, mitropolit de Severin și de Ardeal (c. 1577—78): 308.
- Dapol (Petru; Dappner?): 52.
- Despina, doamna lui Basaraba IV Neagoe: 160, 267, 271, 307.
- Diemiș: 31.

- Dîmbovița (cetatea): 5, 6, 9, 11, 13, 14, 17, 18, 21, 49, 136.
 Dimitru: (c. 1456—62) 63, (al lui Vollata) 123, (fiul lui Mălaiți) 265, (clucerul, 1521—29) 273, (mare vistier, 1517) 152, (postelnicul, 1474) 77, (spătarul 1437) 50.
 Dîrstor, — v. Silistria.
 Dobre: 196, 198.
 Dobromir din Cîmpulung, c. 1516: 260.
 Dobrota (1424—31): 17, 23.
 Dorobanții: 171.
 Drăculea, — v. Vlad I Dracul.
 Drăghici: 300, (1421) 8, (1483—85) 125, (1508) 223, (1525) 232, (mare vornic) 300, 301, (spătarul, 1477) 244, (1530—33) 299.
 Drăghici Tătarul (c. 1548): 304.
 Drăgoi din Cocorăștii, siromah al lui Radul VI Paisie: 233.
 Dragomir: 306, (1445) 54, (1479—80) 96, 97, 246, (comisul 1424) 17, (logofăt, 1511) 146, 147, 148, (mare paharnic, 1524) 166, (mare spătar, 1530) 178, 181, (mare stolnic, 1504) 256, (siromah) 254, (vătaf, 1524) 169, (vistier, 1510) 141, (vornic, 1506) 257.
 Dragomir al lui Manea: (1477) 203, (vornic, c. 1481—82) 217, 218, 291; (Neacșa, soția lui) 291.
 Dragomir Călugărul (Vlad): 161.
 Dragomir Udriște, vornic (1482—92): 219, 220, 292, 293.
 Dragoslav: 226.
 Dragoslavele: 182.
 Dragoslăveni: 143, 313.
 Dragotă: (1480) 103, (spătarul, c. 1433—38) 50.
 Dragotă din Argeș (c. 1545): 311.
 Drajna: 128.
 Dralea: 300.
 Drevos (Drivasto): 95, 96.
 Dubrovnic, — v. Ragusa.
 Dumitru: 236, 305, 314, (c. 1432) 29, (1541—44) 282, (vornic 1508) 223.
 Dumitru Buorev (al lui Buor): 249.
 Dumitru din Mățaui: 194.
 Dumitru Grecul: 190.
 Dunărea: 3, 17, 22, 25, 65, 101, 114, 116, 117, 121, 208, 221.
 Dușman: 124.
 Duvalmă (Tatul; din Rîjnov): 122, 127.
Ese-beg, — v. Issi-beg.
Făgăraș: 15, 20, 49, 60.
 Fătul: 194.
 Felentin, — v. Valentinus.
 Filce: 288.
 Floci: 23, 121.
 Florea (c. 1481—82): 114.
 Fodor Paul: 75.
 Fos Hanăș (Johannes Fuchs): 281, 283.
 Frincu (1473): 75, 76.
 Furcă: 160.
 Furnică Ioan (1530—45): 310.
 Fwx (Bartus, Boarteș): 184.
Gales: 2-9.
 Ganea (1524): 163.
 Gara (Nicolaus de): 32.
 Gașpar: 60, 245.
 Genune (Vadul dela): 134.
 Gereb Petrus de Weresznart (Grev Petru): 47, 48.
 Gheață spătarul: 273.
 Ghelea: 226.
 Gherghe: 264, (dohtorul său vraciul) 193, 280, 283.
 Gherghe Lascar, cămăraș, 1433—36: 204, 205, 206.
 Gherghina: (logofăt, 1422) 10, (părcalab) 133, 295.
 Gherghița: 23, 124, 269.

Gîrdoman (1422): 13.
 Giura, pîrcalab (1523): 171.
 Giurgea: 300, (1474) 80, (1535—45) 283.
 Giurgiu: 2?, 171, 309.
 Glogova: 114.
 Gonțea: 300, 314.
 Gostilă: 309.
 Grev Petru, — v. Gereb Petrus de Wereszmart.
 Grid (sat): 315.
 Grozav: 225.

Hacîcu dela Rîmnic: 136.
 Hadâr: 111.
 Hamza: 33.
 Hana: 199.
 Hanăj, meșter de arcuiri: 40.
 Hanăș: 19, 80, 114, 115, 204, 205, 206, 270 289, 295. — v. Benkner, Kyllhaw, Kraus.
 Hanăș Chilhav, — v. Kyllhaw.
 Hanăș Crețul, — v. Johannes Kraus.
 Hanăș, județul din Rîjnov: 80, 252.
 Hanoș, — v. Johannes Benkner.
 Hans Kercz (Ivanco Cîrceiî): 237.
 Harsean (Stoîca): 58.
 Harvat logofătul (1517—20): 152, 269, 295, 297, 298.
 Hîrj Lucaci, — v. Hirscher Lucas.
 Hirscher (Johannes: Urs Hanăș): 177.
 Hirscher (Lucas, județul Brașovului, Hîrj Lucaci, Lucaci și Lucăcel): 287, 299, 303, 307, 310, 313, 314.
 Hirscher (Petrus; Urs Petru): 308.
 Hirsova: 254, 294.
 Hîrsu (c. 1529): 272.
 Hopândeî și Hopântei, — v. Hoppendey.
 Hoppendey (Johannes; Hopândeî și Hopântei Hana): 22.
 Horga: 243.

Hrus: 291.
 Hunyady (Hunyadi) János (Ionăș, Ianăș, Ioanăș Vlahul, Ioanăș Viteazul, Ioneș voevodul): 39, 40, 44, 45, 53, 60.
 Hurduzău (Stoîca; județ de Cîmpulung, 1521—45): 309.

Iacob: 177.
 Iacov: 239, 275, (villicus) 47, 48, 205.
 Iacov din Rîjnov: 311.
 Ianăș, — v. Iohannes Mori.
 Ianăș craiul, — v. Zápolya.
 Ianăș voevod, — v. Hunyady și Zápolya.
 Ianăș Viteazul: 44, — v. Hunyady.
 Ianăș pitarul: 175, 176, 274.
 Iancău (Jankó): 124, 185, 251.
 Ianciul (1521—25): 269.
 Iarciul vistierul: 297.
 Igi Oneș: 251.
 Ilca: 291.
 Ilie (1474—76): 343.
 Ilie din Buzău 124.
 Ipriî, — v. Ypres.
 Ioana, rudă a lui Laiot: 98.
 Ioja, — v. Jozsa.
 Ioldea, scriitor: 69.
 Ioneș voevodul, — v. Hunyady.
 Issi-beg (Ese-beg): 91.
 Iștvan pitarul: 141.
 Iștvan voevodul, — v. Báthory.
 Iuga: (1479—80) 246, (1525) 232.
 Ivan: 204, 224, (1479—81) 281, (Ivan Călinescul, 1508) 223, (Polivar, 1444—46) 55, (popa, 1480) 247, (Voico) 285.
 Ivanco Cîrceiî, — v. Hans Kercz.

Jabiîac, — v. Žabijak.
 Jima: 123, 125.
 Jozsa de Som, comite de Timișoara (Ioja): 140, 223.

Kis Pál (Chij Paul): 222.
Kraus (Cruj; 1490—92): 222.
Kraus (Johannes; Hanăș Crețul): 94, 126.
Kroja, Kruja (cetate; Cruș): 95, 96.
Krell, Krollen (Johannes; Crele Hanăș): 226.
Kyllhaw (Hans, Johannes; Hanăș Childav): 183, 310.
Kysch Marton (Chici Martin): (Antal din Turcheș) 315, (Lorinț din Bașfalo) 315.

Laeș, — v. Ludovic.

Laïot, Laïotă, Laïută, — v. Basaraba II.

Laslău, feciorul lui Damian: 125.

Lazar, spătar al doilea (1520): 226.

Lenart, — v. Leonardus.

Leonardus: (Lenart) 43, (Linardă cantilarișul) 199.

Leș (Lješ, Lissus. Alessio): 95, 96.

Leucă (1479): 244.

Linardă, — v. Leonardus.

Lorinț: 76, 291, 302.

Louvain (Luvia, Leubia s. Leubiū, Leobium, Löwen): 4, 9, 12, 14, 15, 16, 18, 21, 49.

Lucăcel. — v. Hirscher Lucas.

Lucaci: 183, 202, 310. (județul Brașovului), — v. Hirscher Lucas.

Ludovic (Laeș craiul; Lajos): 151.

Lupul (1524): 163.

Luvia, — v. Louvain.

Macarie, mitropolit al Ungrovlahiei (c. 1430): 235, 306.

Mailat, județul Făgărașului (Dimitrie Mailat de Szunyogszeg): 315.

Mănăilă: 177.

Manea: 253, (stolnicul, c. 1424) 17.

Manglavit: 128.

Marco: 294.

Marco, fiul lui Radul VI Paisie: 189, 283.

Marcuș, județul din Sibiū: 275.

Maria: (bunica lui Basaraba III) 101. (doamna lui Basaraba III) 214, 216, 246.

Marghit, femeea lui Căliman: 123.

Mărginenii: 190.

Martin: 204, 205, 206, (c. 1433—46) 58, (județul Brașovului) 280; — v. Martinus.

Martinus, pîrgar-senator al Brașovului: 5.

Martinuzzi (Baratul): 191, 194, 281, 286.

Mateș craiul, — v. Matei Corvin.

Matei: 308.

Matei (Corvin, regele Ungariei) 68.

Matiaș: 125, — v. Mori Mathias.

Mechel: 50.

Mehedințeni: 114.

Mehemet: 236, (beg, sangeacul de Nicopole) 170.

Mehmet: 269, (beg) 180, 230, 231.

Merghindeal (Margandinum, Gross-Schenk, lângă Făgăraș): 41.

Mesit-bașa, — v. Mezet-pașa.

Mezet-pașa (Mesit-bașa): 131.

Micle paharnicul (1437): 50.

Micșan: 309.

Micul (1483—95): 125, 126, 222

Miha: 239.

Mihai: 292, (purgariul) 280.

Mihail I (1415—18): 6.

Mihail: 215, (1433—46) 57, (1462—63)

70, (1483—95) 129, (1508) 140, (din

Rîjnov) 314, (diacul) 50, (grămăti-

cul) 293, (logofătul, 1414—16) 55,

(protovistierul, 1421—24) 8, 10, 17.

Mihăilă: 256, (din Băneșu) 226.

Michal Solomon Săcuil (Mihail, fiul lui Solomon de Nădasd, comite al Săcuilor): 22.

- Mihnea I (1508—10): 130, 138, 140, 143, 146.
- Mihnea Turcitul: 287.
- Mihnea (c. 1481): 119.
- Mihu Bulgarul: 50.
- Mileț vistierul (1422—31): 13, 23.
- Miloș, fiul lui Mihnea: 143.
- Minzea: 70, 251.
- Mircea I (cel Bătrîn) (1386—1418): 3, 5, 10, 13, 14, 21, 24, 65.
- Mircea II Ciobanul (1545—52, 1558—59): 190—194, 231, 286.
- Mircea: (c. 1462—63) 70, (pretendent, 1481) 107, 109, (fiul lui Mihnea I, pretendent) 144—146, 148, 259.
- Mitrea, județ de Tîrgoviște: 310.
- Mitrofan, mitropolit al Ungrovlahiei (c. 1527): 307.
- Moga Mihaî: 304.
- Mogoș (1490—92): 222.
- Moisi voevod (1529—30): 173, 174, 176, 181, 274, 275, 313.*
- Moldova: 33, 39, 83, 91, 106, 121, 128.
- Moldoveni: 37, 42.
- Momee (diacul 1524) 167, (logofătul, 1524) 162, 163.
- Mori (Mathias și Johannes): 196.
- Moș (1479—80): 246.
- Murat (Murad) împăratul (1432): 32.
- Nadârșpanul**, — v. Nicolaus de Gara.
- Nádasd (Mihail, fiul lui Solomon de—; comite al Săcuilor): 22.
- Nan: (1421—22) 8, 10, (paharnicul, 1424) 17, (pisarul, 1535) 279.
- Nan Pascal (1431): 23.
- Nan Sculota (1431): 23.
- Nanciul: 294.
- Naneș (1431—32): 39.
- Nanotă spătarul (1422): 13.
- Nanul: (1442) 206, (1506—8) 257.
- Neacșa, soția vornicului Dragomir al lui Manea: 291.
- Neacșul: 243, 309, 310, (din Cîmpulung) 142, 182.
- Neagoe: 28, 50, 137, 262, 266, 284, 299, — v. și Basaraba IV.
- Neagoe: (al lui Radu, 1477) 208, (din Măgureni) 293, (spătarul, 1521), 297.
- Neagu: 291, (1479) 95, (1532—35) 275, (paharnicul, 1493—95) 123, (vornicul, 1479—80) 209, 210, 211, 247.
- Neg (1421): 8.
- Negre vistierul (1476): 243.
- Negrilă spătarul (1431): 23.
- Nichifor din Argeș (Arghiș): 257.
- Nicola (popa): 308.
- Nicopole: 22, 30, 91, 220, 238.
- Nicula: 128, (1431) 23.
- Onană**: 309.
- Oancea: (dela Batea) 171, (din Tîrgșor) 177.
- Oltul (țara Oltului): 300.
- Oncea: (1496—1508) 258.
- Oncea Lungaș (1421): 8.
- Oprea: 85, 106, 215, 273, (grammaticul, 1479—81) 249, (mare logofăt, 1542) 303, (femeea lui — logofătul) 71.
- Orade: 31, 81.
- Orății (podurile dela): 253.
- Os (Rector; Răcător Os): 205, 329.
- Ötös (Gáspár; Utuș): 207.
- Pădure logofătul** (1529—30): 175.
- Pal din Budila: 262.
- Pardoî (1444—46): 55.
- Patai, — v. Pathay.
- Pathay (Patai Aneș și Ianăș): 46, 52, 58.
- Pătrașcu (1554—57): 195, 196, 304.
- Pătru: 177, 236, 276, (din Brăila) 260.
- Paul: 117, 248, (pîrgar) 94.
- Pera: 310.
- Pesciani, — v. Pesthenyi.

- Pesthenyi (Pesciani Mihai) : 73.
 Petir : 186.
 Petre Creteș : 315.
 Petriță. — v. Petriți.
 Petriți (Petriță) (1479—81) : 248, 249.
 Petru : 39, 101, 165, 216, 246, (diacul, 1524) 166, (popa, din Cîmpulung) 265, (zidarul) 233.
 Petru Man (c. 1431) : 31.
 Petru dela Argeș și Petru voevod, — v. Radul VI Paisie.
 Piper stolnicul (1476) : 83.
 Pîrvul : (1524—25) 231, 232, (banul) 171
 Pîrvuleștii : 170.
 Pitești : 226, 260.
 Poarta : 89.
 Poiana Jiului : 247.
 Pojar Iacov : 315.
 Polivar Ivan (1444—46) : 55.
 Prahova : 14, 59, 66, 136, 202, 215.
 Praznaglava (Prasnaglava), — v. Radul II.
 Preia, sora lui Dragomir vornicul : 257.
 Proica (1474—76) : 84.
- R**ăcător Os (Rector Os), — v. Os.
 Rădică, mare portar (1510) : 141.
 Rădilă : 238, 248, (din Cîmpulung) 115, 255.
 Radoe comisul (1511) : 147.
 Radul II Praznaglava (1421—22, 1424—27) : 7—11.
 Radul III cel Frumos (1462—74) : 70—72, 74, 107, 116, 222.
 Radul IV cel Mare (1496—1508) : 130—137, 253—258, 308.
 Radul V dela Afumați (1521—29) : 101, 162, 165, 170, 171, 173, 194, 232, 269—273, 313.
 Radul VI Paisie (Petru dela Argeș, 1535—45) : 185, 186, 188, 234, 276—286.
- Radul voevod, — v. Pădica Radul.
 Radul : 251, 262, 263, 295, 305, 309, (1413) 5, (1421) 3, (1433—46) 205, (1511) 147, (1513) 148, (1521) 269, (1525) 232, (ban, 1413) 5, (logofăt, 1523) 171, (mare comis, 1582) 287, (paharnic, 1511) 147, (portar, 1536) 278, (postelnic, 1525) 270, (postelnic, fiul Calei din Brîncoveni) 287, (spătar, 1511—21) 156, (vornic, 1521) 161, (popa) 300.
 Radul al lui Sahac (1421—24) : 8, 10, 17.
 Radul Neanciu (1448—56) : 61.
 Rădulea banul (1524—25) : 231.
 Ragusa (Dubrovnic) : 237.
 Ratea diacul : 279.
 Rătundul (1476—80) : 66, 99.
 Razgon, — v. Rozgonyi.
 Revăl și Revel, — v. Reuvel și Rewel.
 Reuvel (Johannes, Revel Hanăș) : 10.
 Rewel (Revăl Petru, județ al Brașovului) : 290, 292.
 Rîjnov : 11, 50, 81, 186, 300.
 Rîjnoveni : 6, 313.
 Roman : (1535) 186, (1541) 230, (diacul) 189.
 Roman (Tîrgul de jos) : 110.
 Roth Kyrsehis (Cîrstea Roșul) : 86, 87, 292.
 Rozgonyi Ștefan : 32.
 Rucăr : 6, 14, 16—18, 21—23, 62, 64, 66, 170, 275, 284, 307, 312, 314.
 Rucsanda, fata lui Mihnea I : 144, 147.
 Rumelia : 33.
 Rusul (Stoica, 1413) : 5.
- S**ăcu : 83, 114, 121, 143, 171, 189.
 Săcuțeni : 23.
 Săcuțoaia : 68.
 Sădcele. — v. Sătcele.

- Șăghișoreni: 37.
 Sarandino: 23, 45, 46.
 Sași: 127, 215.
 Sătcele (Sădcele, Săcele): 124, 251.
 Satulung: 315.
 Sava: 159, 311, (din Tîrgoviște) 142, 236, 266, 267, 272, 307.
 Scheiū: 217.
 Schenderia (Șkodra, Scutari): 95.
 Schunkebunck, Schonkebunck (județul; Șontumuș): 52.
 Secară: 122, (1523—24) 268.
 Șeghișoara (pîrgarii din): 203.
 Semea sulgearul: 189, 262.
 Semen stolnicul (1437): 50.
 Șerb: 262.
 Șerban, mare ban al Craiovei (1534—39): 314.
 Șerban al lui Bilcear (1413): 5.
 Șerbu: 303, (vornicul, 1535) 276, 278; — v. și Șerban.
 Severin: 24, 137, 167.
 Sibin vornicul: 273.
 Sibiū: 27, 36, 85, 90, 115, 134, 144, 172, 196, 207, 270, 311.
 Siladi, — v. Szilágyi.
 Sîlistria (Dîrstor): 3, 22.
 Șimon: 120, (din Cernatul) 315, (județul Rîjnovuluî) 117.
 Sin (1431—33): 41, 305.
 Sinadin: (1484) 119, 219, (al Căpităneluî) 290, 291.
 Sîrbul (1530): 274.
 Slatina: 161.
 Smederevo (Semendria): 101, 221.
 Socol, mare vornic (1554): 305.
 Șontumuș, — v. Schunkebunck.
 Spanopol (1433—46): 57.
 Stalco: 266, (1480) 248, (1511) 148, (comisul, 1480) 214, (logofătul, 1492) 220, 293, 294.
 Stan: 263, 303, (1421) 8, (1462) 70, (logofătul, 1508) 223, (spătarul, 1525—33) 30, 271.
 Stan Cortofleșt (c. 1490): 222.
 Stanciul: 30, 50, 51, 95, 132, 260, (vistierul, 1432—41) 289.
 Stănilă: (1477) 208, (mare vornic, 1555—58) 234, 307.
 Stanislav: 32, 293, 294, (siromah) 254.
 Ștefan: 95, (logofătul 1437—42) 50, 206, 329.
 Ștefan cel Mare: 76, 98, 109, 110, 131, 217, 218.
 Ștefin, județ de Rîmnice: 308.
 Șterca din Făgăraș: 238.
 Știbor, voevodul Ardealului: 22.
 Stoîca: 215, 266, 276, 292, 314, (1427) 19, (1462) 70, (1523) 268, (1530) 180, (1540) 280, 282. (armășul, 1456) 62, (comisul, 1431) 23, (părcalabul, 1541) 303, (vornicul, 1511) 147, 148, (vornicul, 1530) 309.
 Stoîca dela Tîrgoviște: 182.
 Stoîca Harseau: 58.
 Stoîca Hărduzău, județ de Cîmpulung (1521—45): 309.
 Stoîca Lațatul: 265.
 Stoîca Rusul (1413): 5.
 Stoîcan (1508—09): 223.
 Stoîcan, fiul lui Datco vornicul, 1582: 306.
 Stroe: 225, 251, (1535) 186, (spătarul, 1535—42) 279, (vornicul, 1508—09) 223.
 Sucal: 111.
 Șuli Gherghe, județul din Brașov: 199.
 Surva: 51, 289.
 Șușca: 302.
 Sveteș (1523): 312.
 Szilágyi (Siladi Mihai): 62.
 Talaba: 238.
 Tămaș: 239.
 Tămișvar, — v. Temeșoara.

Țăpăluș, — v. Basaraba III.
 Tatul : 30, 273, (logofătul 1533) 184.
 Tatul Duvalmă, din Rîjnov : 122. 127.
 Teiș Iacov : 315.
 Tej (Theys) : 60.
 Teleajănul : 66, 136, 202, 215
 Temișoara : 52, 81, 131.
 Țepeluș. — v. Basaraba III.
 Theodosie voevod (1521) : 160, 162,
 266. 267.
 Timișul (apa) : 166.
 Timișvar, — v. Temișoara.
 Țințari (satul) : 295.
 Țirgoviște : 5, 9, 10, 13, 17, 21, 23,
 24, 49, 50, 56, 66, 69, 81, 82, 112,
 113, 117, 152, 161, 173, 221, 253,
 276, 289, 295, 311.
 Țirșor (Țirșor) : 5, 9, 12, 17, 21, 23,
 49, 81, 117, 152, (județul și pîr-
 garii din) 309.
 Țirgul de jos, — v. Roman.
 Todor : 30.
 Tohan : 247.
 Toma : 314.
 Tomas : 59.
 Török, — v. Turc Ianoș.
 Triful : 286.
 Tudor : 300, (1437) 50, (1524) 231,
 243, (siromahul) 295, (mare logo-
 făt, 1524) 166, (vătaful) 265.
 Turc Ianoș (Török) : 104.
 Turcheș : 287.
 Turci : 25—27, 32, 56, 66, 72, 74,
 76, 78, 82, 88, 90, 91, 93—96, 100,
 101, 103, 106, 107, 113, 131, 153,
 161, 164, 165, 167—173, 191, 197,
 212, 213, 217, 219, 220, 229, 245,
 270, 294, 302, 314.
 Turci, — v. Bran.
Udreă (1523) : 312.
 Udriște (1471) 74, 93, (paharnicul
 1530—33) 233, (vistiierul 1534—
 45) 302.

Ulan : 30.
 Unguri : 91, 101, 103.
 Urs Hanăș, — v. Johannes Hirscher.
 Urs Petru, — v. Petrus Hirscher.
 Urzică : 295.
 Utmeș : 13. 17.
 Utuș, — v. Ötös.
Valentinus, județ al Brașovului : 5.
 Varadin : 73.
 Varlam, mitropolit al Ungrovlav-
 hiei (c. 1547—52) : 307.
 Văsi din Șchei : 276.
 Vasil : 30.
 Vidin (sangeacul de) : 170.
 Vilcan (1421—22) : 8, 10.
 Vilcea (1479—81) : 250.
 Vilcan (1421—22) : 8, 10.
 Vintilă : (logofăt, 1480) 105, 216,
 (stolnic, 1477) 244, (vornic) 314,
 (mare vornic) 302, (fost mare vor-
 nic, 1544) 233.
 Vlad I Dracul (1431—33—46) : 35
 —43, 45—58, 65, 68, 107, 200,
 201.
 Vlad II Țepeș (1456—62; 1476) : 62
 —64, 66, 72, 90, 212.
 Vlad III Călugărul (1482—95) : 106,
 107, 111—120, 122—129, 251, 252,
 311.
 Vlad IV cel Tânăr sau Vlăduță
 (1510—12) : 141—143.
 Vlad V (1530—32) : 177—182.
 Vlad VI (1532—35) : 183—185, 275,
 276, 301, 313.
 Vlad : 201, 273, (c. 1431) 37, 38, (Vla-
 dul vornicul, 1479) 210.
 Vladislav II sau Vladislav Dan
 (1446—56) : 59—61.
 Vladislav III (1523—24) : 162, 163,
 165, 168, 172, 227, 229, 267, 268.
 Vlaicul : (clucer 1530) 313, (mare
 logofăt, 1535) 284, (popa) 124, (por-
 tar 1503) 223.

- Voica, doamna lui Mihnea I: 143, 146, 259.
- Voico: 31, 269, 288, (1422) 13, 17, (1431) 23, (vornicul, 1431—37) 50, 200.
- Voico Țerni: 265.
- Voicul din Rîmnic: 239.
- Voina din Buzău: 122.
- Volata Dumitru: 252.
- Voloder (1430—46): 35, 58.
- Vulpaș, logofătul lui Ștefan cel Mare: 76, 329.
- Ypres (Ipriū s. Ipria): 4, 9, 12, 14, 15, 16, 18, 21, 49, 56.
- Zabijak (Jabiñac): 95, 96.
- Zăgoreanu (1535—45): 189.
- Zakalos Andreas (Andreiaș Săcăluș): 38.
- Zanvel (1438—46): 56.
- Zápolya (Ianăș voevodul și Ianăș craiul): 148, 164, 168, 169, 172, 174, 178, 180, 227, 229, 230, 272, 313.
- Zirnești: 91, 247.
-

LISTA DOCUMENTELOR

Notă. — În şirul întâiu se dă cota arhivei din Braşov, într'al doilea numărul corespunzător din publicaţia de faţă. Numerele Regestelor sînt precedate de un asterisc (*). Documentele analizate sîu citate numai în note n'au intrat în această listă.

No. 1 — XIV	No. 29 — *LXXXV	No. 56 — *II
" 2 — XIII	" 30 — CLXIII	" 57 — LXXXV
" 3 — XVIII	" 31 — CLXV	" 58 — * XII
" 4 — XV	" 32 — *LXIII	" 59 — * LXVIII
" 5 — XII	" 33 — * LXIV	" 60 — LXXX
" 6 — XVII	" 34 — LXXXII	" 61 — CLV
" 7 — X	" 35 — LXXXVIII	" 62 — CLIV
" 8 — LXXI	" 36 — CLVIII	" 63 — * CXG
" 9 — IX	" 37 — LXXXIV	" 64 — LXXXVII
" 11 — LXXII	" 38 — * LVII	" 65 — CLVI
" 12 — LXX	" 39 — CLX	" 66 — CLII
" 13 — CLI	" 40 — * LXV	" 67 — * XCIX
" 14 — CXLIX	" 41 — * LVIII	" 68 — * C
" 15 — CXXXVIII	" 42 — * LXVI	" 69 — LXXXVII
" 16 — * CXXXIX	" 43 — * LIV	" 70 — LXXIX
" 17 — * CXL	" 44 — * LXXXV	" 71 — * CI
" 18 — CL	" 45 — * LVI	" 72 — CV
" 19 — CLXXXVII	" 46 — LXXXVIII	" 73 — * XVIII
" 20 — CVIII	" 47 — LXXXI	" 74 — * XXI
" 21 — CLXXXIX	" 48 — * LXXXVI	" 75 — * XIX
" 22 — CXLVIII	" 49 — * LX	" 76 — XCI
" 23 — CXC	" 50 — * LXI	" 77 — * XXII
" 24 — CLXXXVI	" 51 — * LXVII	" 78 — * XXIII
" 25 — LIX	" 52 — * LXII	" 79 — * XXIV
" 26 — * LXXXIV	" 53 — * I	" 80 — * XXV
" 27 — CLXIV	" 54 — * II	" 81 — * XXVI
" 28 — LX	" 55 — XC	" 82 — * XV

No. 83 — * XVI
 " 84 — XCVIII
 " 85 — * XVII
 " 86 — XCVI
 " 87 — * VII
 " 88 — XCV
 " 89 — CVII
 " 90 — CIV
 " 91 — * XIII
 " 92 — * IX
 " 93 — XCVII
 " 94 — * X
 " 95 — XCVI
 " 96 — * XX
 " 97 — * XI
 " 98 — * XIV
 " 99 — CII
 " 100 — * VI
 " 101 — XCIV
 " 102 — XCIII
 " 103 — CI
 " 104 — * XXVII
 " 105 — C
 " 106 — CIII
 " 107 — XCIX
 " 108 — * LV
 " 109 — * LXXI
 " 110 — CLVII
 " 111 — * LXIX
 " 112 — LXXXIX
 " 113 — * LXX
 " 114 — CLIX
 " 115 — LXXXVI
 " 116 — CVI
 " 117 — * LXXII
 " 118 — * LXXIII
 " 119 — * LXXIV
 " 120 — * LXXXVII
 " 121 — * LIX
 " 122 — * V
 " 123 — * IV
 " 124 — * LXXXVIII
 " 125 — * LXXIX
 " 127 — LXI

No. 128 — * CVI
 " 129 — CXXV
 " 130 — CXVII
 " 131 — * CVII
 " 132 — CXLIV
 " 133 — CLXXVI
 " 134 — CXXX
 " 135 — CXLVI
 " 136 — CXIV
 " 137 — CLXXX
 " 138 — CXXVIII
 " 139 — CXXIV
 " 140 — CLXXIX
 " 141 — CXXIII
 " 142 — CXLV
 " 143 — CXVI
 " 145 — LXVIII
 " 146 — XXXIV
 " 148 — CLXXIII
 " 149 — CXI
 " 150 — CLXXXI
 " 151 — * XXVIII
 " 152 — XXXIII
 " 153 — CXX
 " 154 — LIII
 " 155 — CXVIII
 " 156 — CXV
 " 157 — CLXXV
 " 158 — CXIII
 " 159 — CXIX
 " 160 — CXXVII
 " 161 — CXLIII
 " 162 — LXIII
 " 163 — XLIV
 " 164 — XXXIX
 " 165 — LVI
 " 166 — LI
 " 167 — XLV
 " 168 — XXIX
 " 169 — XXX
 " 170 — XXXI
 " 171 — XL
 " 172 — LXIX
 " 173 — L

No. 174 — LI
 " 175 — LXVI
 " 176 — XLVII
 " 177 — XXXII
 " 178 — XLII
 " 179 — XLIII
 " 180 — XXXV
 " 181 — XXXVIII
 " 182 — * XXIX
 " 183 — XXXVII
 " 184 — LVII
 " 185 — LV
 " 186 — XLVIII
 " 187 — LVIII
 " 188 — LIV
 " 189 — XLI
 " 191 — XXXVI
 " 192 — XLIX
 " 193 — LXII
 " 194 — * XXX
 " 195 — CXXIX
 " 196 — * CVIII
 " 197 — * XXXI
 " 198 — CLXXVII
 " 199 — CXXI
 " 200 — CXII
 " 201 — CLXXVIII
 " 202 — * CLXXXIX
 " 203 — * XXXII
 " 204 — CX
 " 205 — CXXXI
 " 206 — CXXVI
 " 207 — CXXXII
 " 208 — LXIV
 " 210 — LXV
 " 211 — * CV
 " 212 — CLXXIV
 " 213 — * XXXIII
 " 214 — CXXXII
 " 215 — * LXXXIII
 " 216 — II
 " 217 — III
 " 218 — * CXXVIII
 " 219 — * XLVII

No. 221 — * XLIII	No. 261 — * CXVIII	No. 302 — XXII
" 222 — * CXXIX	" 262 — * CXIV	" 303 — XXVI
" 223 — LXXIII	" 263 — * CXVI	" 304 — XIX
" 224 — * XXXIX	" 264 — CXXXIX	" 305 — XXI
" 225 — CLXVII	" 265 — * CXX	" 306 — XX
" 226 — * CXXX	" 266 — * XXXVI	" 307 — XXIII
" 227 — VI	" 267 — * XXXVII	" 308 — XXV
" 228 — * XLIV	" 268 — * XXXVIII	" 310 — XXIV
" 229 — * XL	" 269 — * CXXXIV	" 311 — CLXIX
" 230 — CXXXV	" 270 — * CIX	" 312 — * LXXX
" 231 — * XLV	" 271 — CXXXIV	" 313 — CLXII
" 232 — * XCV	" 272 — CXXXIII	" 314 — * LXXXI
" 233 — * XLVIII	" 273 — * CX	" 315 — CLXXXV
" 234 — * XCIV	" 274 — * CXXXV	" 316 — CLXVI
" 235 — * LXXXVIII	" 275 — * CXI	" 317 — CLXI ¹⁾
" 236 — LXXV	" 276 — CXXXVII	" 318 — CXCI
" 237 — * XCVI	" 277 — * LXXXVI	" 319 — CXCI
" 238 — * LXXXVII	" 278 — * CXXXVI	" 320 — CXLVII
" 239 — * XLIX	" 279 — * CXII	" 321 — * CXLI
" 240 — * CXXXI	" 280 — * XCVIII	" 322 — * CXLII
" 241 — * LXXXIX	" 281 — * XLII	" 323 — CXLII
" 242 — * L	" 282 — CLXVIII	" 324 — CXLI
" 243 — * LI	" 283 — * XLI	" 325 — CLXX
" 244 — * XLVI	" 284 — * XCI	" 326 — * CII
" 245 — LXXVI	" 285 — * CXXXVIII	" 327 — * CII
" 246 — * XC	" 286 — * CXXXII	" 328 — * CIV
" 247 — * CXVII	" 287 — * CXXXVII	" 329 — CLXXXII
" 248 — CLXXXIV	" 288 — * CXIII	" 330 — CLXXI
" 249 — CLXXXIII	" 289 — * XCVII	" 447 — CIX
" 250 — * LII	" 290 — * CXIX	" 457 — CXLVIII
" 251 — * XXIV	" 291 — * CXXVI	" 458 — CCXII
" 252 — CXXXVIII	" 292 — * LXXIV	" 459 — * CLXVII
" 253 — * CXXIV	" 293 — CXXXVI	" 461 — CCV
" 254 — * CXXXII	" 294 — * CXXI	" 462 — * CLXIV
" 255 — CXL	" 295 — * XCII	" 463 — CXCVII
" 256 — * CXXV	" 296 — * CXXVII	" 464 — * CLXXXIX
" 257 — * XXXV	" 297 — * CXXXII	" 465 — * CLXVIII
" 258 — * XCIII	" 298 — CLXXXII	" 466 — * CLXXI
" 259 — * CXV	" 299 — VII	" 467 — * CXLIII
" 260 — * CXXXIII	" 301 — XXVII	" 468 — CXCVI

¹⁾ Documentul acesta e publicat, din greșală, și la Regeste sub No. LXXXII.

No. 469 — *CXLV	No. 510 — CXC	No. 551 — CCXIX
" 470 — *CCXI	" 512 — XXVIII	" 552 — *CLXXVII
" 471 — CCXXVIII	" 513 — CCIX	" 553 — *CXCH
" 473 — *CLXIX	" 515 — *CXCV	" 554 — *CLVIII
" 475 — *CLIII	" 518 — *CLXXXV	" 555 — *CLX
" 476 — CCXIII	" 519 — *CXLIX	" 556 — *CLXI
" 477 — *CL	" 520 — CCXX	" 557 — *CXCH
" 478 — *CXCV	" 521 — *CLXVI	" 558 — *CLXXXVIII
" 479 — CCX	" 522 — CCXIV	" 559 — *CLXX
" 482 — CCXXVII	" 523 — *CXLIV	" 561 — CCXXI
" 483 — CCXVI	" 524 — *CXLVII	" 562 — *CLXIII
" 484 — CCVI	" 525 — *CLXII	" 567 — CCXVIII
" 485 — *CXCVII	" 526 — CXCH	" 568 — CCH
" 486 — CXCV	" 527 — CCXXII	" 569 — *CLXXVIII
" 487 — *CLVI	" 528 — *CLV	" 570 — CCII
" 488 — *CLXXXIII	" 530 — CXCV	" 572 — *CLXXXVI
" 489 — *CLXXV	" 531 — *CLXXIII	" 573 — *CLXXX
" 490 — CCXVII	" 532 — CCXV	" 574 — CCXXIII
" 491 — CCXXVI	" 533 — *CLI	" 575 — CCIV
" 492 — *CLVII	" 534 — CCI	" 768 — XVI
" 493 — *CXCVI	" 535 — CCVIII	" 769 — LXXXIII
" 494 — *CXCI	" 536 — *CLV	" 770 — XLVI
" 495 — *CLIX	" 537 — CCXXV	" 771 — V
" 497 — *CXLVI	" 538 — *CLXXVI	" 773 — LXVII
" 498 — *CLXXXI	" 539 — *CLII	" 776 — IV
" 499 — *CLXXXVII	" 544 — CCXXIV	" 779 — I
" 500 — *CLXXXII	" 546 — *LIII	" 780 — XI
" 502 — *CLXV	" 548 — CXCVIII	" 781 — CLIII
" 503 — CCVII	" 549 — *CLXXXIV	" 795 — *VII
" 506 — *CLXXII	" 550 — *CLXXIV	

E R R A T A

P. XXXII	șirul	6 de jos	cit.	interpretandis	în loc de	intrepretandis
"	XXXVII	"	1	" "	" "	1448
"	LI	"	16	" "	" "	Mihnea Turcitul, Pătrașcu cel Bun
"	LXXXVI	"	8 de sus	"	"	științe ajutătoare știință ajutătoare
"	25	"	12 de jos	"	"	adresa: Brașovenilor adresa Brașovenilor
"	86	"	17	" "	" "	prea iubitele prea iubitule
"	221	"	9—10	" "	" "	arh. stat. arh. No. 5.
"	222	"	10	" "	" "	121 12
"	224	"	9	" "	" "	1507 507
"	228	"	10	" "	" "	БАНОВ ПАНОВ
"	249	"	5 de sus	"	"	W W
"	251	"	3 de jos	"	"	Jankó Janko
"	261	"	15	" "	" "	1520 520
"	274	"	9	" "	" "	МНЛОСТІА МНЛОСТІА
"	277	"	12	" "	" "	c. 3 ¹ / ₂ cm. 3 cm.
"	280	"	14	" "	" "	ВОНРОДА ВОНРОДА
"	283	"	9	" "	" "	И ГНЬ ИГНЬ

